

**IVANE JAVAKHISHVILI
TBILISI STATE UNIVERSITY**

JOSEPH HASSID, ALEXIOS-STEFANOS KOMSELIS

**REVAZ GVELESIANI, ELGUJA MEKVABISHVILI
INEZA GAGNIDZE, EKA LEKASHVILI, MARINA NATSVALADZE**

**FUNDAMENTALS
OF ENTREPRENEURSHIP**

(Textbook)

PART I-II

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ჯოზეფ პასიდი, ალექსის-სტეფანოს კომსელინი

რევაზ გველსიანი, ელგუჯა მემვაბიშვილი
ინეზა გაგნიძე, ეკა ლეკაშვილი, მარინა ნაცვალაძე

**მენარეობის
თეორიული საფუძვლები**

(დამხმარე სახელმძღვანელო)

ნაწილი I-II

თბილისის
უნივერსიტეტის
გაერმთაქრობა

ივ. ჯაგაბიძის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტზე, პირეუსის უნივერსიტეტთან (საბერძნეთი) ერთად 2007-2008 წწ. წარმატებით განხორციელდა ერთობლივი საერთაშორისო პროექტი „მენარმეობის კურსები თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში“. პროექტი დაფინანსებული იყო საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროსთან არსებული ფონდის HELLENIC-AID-ის მიერ.

პროექტის ერთ-ერთი მიმართულება იყო ბერძენი და ქართველი პროფესორის ერთობლივი თანამშრომლობით სტუდენტთათვის სასწავლო მასალის მომზადება. შემუშავებული სასწავლო კურსი სათანადო ნესით განიხილა თსუ ხარისხის უზრუნველყოფის სამსახურმა და ჩართული იქნა სასწავლო კურიკულუმში. მიღებული გამოცდილება ივ. ჯაგაბიძის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა გაუზიარა საქართველოს ოთხ აკრედიტებულ უმაღლეს სასწავლებელს სათანადო მემორანდუმების საფუძველზე.

დამხმარე სახელმძღვანელო განკუთვნილია ეკონომიკისა და ბიზნესის ადმინისტრირების სპეციალობის სტუდენტებისა და დაინტერესებული მკითხველის ფართო წრისთვის.

რედაქტორები: პროფ. რევაზ გველესიანი
პროფ. ჯამლეთ ჯანჯღავა

რეცენზენტები: პროფ. გულნაზ ერქომაიშვილი
პროფ. მარინე ხუბუა

ტექნიკური რედაქტორი მაია სურგულაძე

წინააღმდეგობა.....	7
PREFACE.....	8
ნაწილი I. შესავალი მენარმეობაში.....	9
თავი 1. თეორიული შეხედულებები მენარმეობის შესახებ.....	10
1.1. ეკონომიკის თეორია და მენარმეობა.....	11
1.1.1. არბიტრაჟი და განუსაზღვრელობა.....	11
1.1.2. სანარმოო ფაქტორთა კოორდინაცია.....	13
1.1.3. ინოვაცია.....	13
1.1.4. უნარ-ჩვევების დიფერენციაცია.....	14
1.1.5. შრომითი კარიერის მობილობა.....	14
1.1.6. ეკონომიკური თეორიების ზოგადი შეფასება.....	17
1.2. ფსიქოლოგია და მენარმეობა.....	17
1.2.1. ნარმატების მიღწევის მოთხოვნა.....	17
1.2.2. კონტროლის შინაგანი წყარო.....	18
1.2.3. რისკიადმი მიდრეკილება.....	20
1.2.4. განუსაზღვრელობისადმი ტოლერანტობა.....	20
1.2.5. ეცეცია „წეაი A“.....	21
1.2.6. დამნაშავეობისადმი მიდრეკილება.....	21
1.2.7. დამოუკიდებლობა და შრომითი კმაყოფილება.....	21
1.2.8. გადაჭარბებული ოპტიმიზმი.....	22
1.2.9. ფსიქოლოგიური მიდგომის კრიტიკა.....	23
1.3. პირადი, საოჯახო და სოციალური საკითხები.....	24
1.3.1. ჯორნიწება.....	24
1.3.2. ჯანმრთელობა და უუნარობა.....	24
1.3.3. აბაკი, განათლება და გამოცდილება.....	25
1.3.4. ოჯახი.....	27
1.3.5. უმუშევრობა.....	28
1.3.6. რეგიონულობა.....	29
1.3.7. იმიგრაცია და ეთნიკური უმცირესობა.....	30
1.3.8. ქალი და მენარმეობა.....	32
1.4. მაკროეკონომიკური ფაქტორები.....	34
1.4.1. ეკონომიკური განვითარება.....	34
1.4.2. ინდუსტრიული სტრუქტურა.....	35
1.4.3. სამთავრობო პოლიტიკა.....	35
1.5. დასკვნები მენარმეობაზე.....	37
თავი 2. შესავალი სამენარმეო პროცესებში.....	39
2.1. სამენარმეო საქმიანობის შედეგად მიღებული ცვლილებებისათვის საფირო ძალისხმევა.....	39
2.2. სამენარმეო პროცესები.....	40
2.3. სამენარმეო აზროვნება.....	44
თავი 3. მენარმეობის „აუცილებლობა“ მენარმეობის „შესაძლებლობის“ საპირისპიროდ.....	47
თავი 4. სერიული მენარმეობა.....	53
თავი 5. სამენარმეო ქსელები.....	56
თავი 6. შიდამენარმეობა და ინოვაცია.....	60
თავი 7. მცირე და საშუალო სანარმეობი (Small and Medium Enterprises – SME).....	68
7.1. SME-ს განსაზღვრება.....	68
7.2. SME-ს მნიშვნელობა და მათი გადარჩენის გზები.....	72

7.3. განსხვავება მცირე და საშუალო ბიზნესის მენეჯმენტსა და მენარმეობას შორის	74
თავი 8. მენარმეობის პრობლემების კვლევის სამომავლო გამოწვევები.....	80
I ნაწილის ბიბლიოგრაფია.....	83
ნაწილი II. მენარმეობა – ეკონომიკური ზრდის მამოძრავებელი ძალა.....	85
თავი 9. მენარმეობის გავლენა ეკონომიკურ ზრდაზე	86
9.1. სამენარმეო ეკონომიკა	86
9.2. პროდუქტიული და არაპროდუქტიული მენარმეობა.....	88
9.3. ეკონომიკური ზრდა და ზრდის მოდელები	89
9.4. თეორიული კავშირი ეკონომიკურ ზრდასა და პროდუქტიულ მენარმეობას შორის	91
9.5. მენარმეობით განპირობებული ეკონომიკური ზრდა პრაქტიკაში	92
9.6. ეკონომიკური ზრდის შედეგები	94
თავი 10. მენარმეობა გარდამავალ ეკონომიკებში	95
10.1. გარდამავალი ეკონომიკის განსაზღვრება.....	95
10.2. მენარმეობის მოდელები გარდამავალ ეკონომიკაში.....	96
10.3. სამენარმეო გარემოს დამახასიათებელი თავისებურებები გარდამავალ ეკონომიკაში	96
10.4. ინსტიტუციური ცვლილებები და მენარმეობა	99
10.5. მენარმეობის განვითარების ძირითადი პრობლემები გარდამავალ ეკონომიკაში	101
თავი 11. საქართველოში მცირე და საშუალო მენარმეობის თანამედროვე მდგომარეობის ანალიზი.....	106
11.1. მენარმეობის სფეროს ზოგადი მიმოხილვა	106
11.2. მენარმეობის სფეროს კონკრეტული ანალიზი	114
11.3. მსხვილი ბიზნესი	121
11.4. საშუალო ბიზნესი	124
11.5. მცირე ბიზნესი.....	126
თავი 12. მენარმეობის მასტიმულირებელი პოლიტიკა	140
12.1. რატომაა საჭირო პოლიტიკა?	140
12.2. მენარმეობის ხელშემწყობი პოლიტიკის მიზნები	141
12.3. სამენარმეო აზროვნების მიწოდების პოლიტიკა	143
12.4. მენარმეობის განვითარების ხელშემწყობ პოლიტიკაზე მოთხოვნა.....	144
12.5. პოლიტიკის განხორციელება	150
II ნაწილის ბიბლიოგრაფია	152
თსუ სტუდენტთა დეკლარაცია საქართველოში მენარმეობის განვითარების შესახებ.....	153

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მიმდინარე რეფორმები საანავლო და კვლევითი მუშაობის დასაქმებულ სტანდარტებზე გადასვლას უზრუნველყოფს. ადგილობრივი ძალისხმევით მოზილიზების და არსებული პარალელურად აღნიშნული მიზნის მიღწევაში უცხოელი პარტნიორების დახმარება შეუფავე-ბელია. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში განხორციელებულ მრავალ საინტერესო პროექტს შორისაა „მენარმეობის კურსები თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში“, რომელიც ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტზე განხორციელდა 2007-2008 წლებში. პროექტი დაფინანსებული იყო საბერძნეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს-თან არსებული ფონდის HELLENIC-AID-ის მიერ. თბილისის სახ. უნივერსიტეტის პარ-ტნიორი საბერძნეთის მხრიდან იყო პირუსის უნივერსიტეტის კვლევითი ცენტრი.

პროგრამის მიზანი იყო პროგრამაში მონაწილე უნივერსიტეტებს შორის პროორი-ტეტულ სფეროებში თანამშრომლობის სიატემატიზაცია და სათანადო წვლილის შეტანა სამეცნიერო სფეროს განვითარებაში, გამოცდილების გაზიარება მენარმეობის კურსის სასწავლო მასალის და სწავლების ახალი მეთოდების შეთავაზების გზით, მდგრადი ურთიერთთანამშრომლობის უზრუნველსაყოფად პირობების შექმნა, აფუძ-ველის მომზადება სამომავლო კოოპერაციის სამოქმედო გეგმისთვის, აკადემიური კავ-შირებისა და ეროვნებათაშორისი ურთიერთობების გაღრმავება.

პროგრამა სამი ფაზისგან შედგებოდა. მომზადდა ინტერენტგერდი ყველა დაინ-ტერესებული პირისთვის ინფორმაციისა და სასწავლო მასალის მიწოდების მიზნით.

მოდული გამოცდილება ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა ურთიერთთანამშრომლობის მემორანდუმის საფუძველზე გაუზიარა საქართველოს ოთხ აკრედიტებულ უმაღლეს სასწავლებელს: სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტს, თბილისის აკრედიტირებულ ურთიერთობათა უნივერსიტეტს, თბილისის ეკონომიკურ ურთიერთობათა სახელმწიფო უნივერსიტეტს და საქართველოს ეკონო-მიკისა და სამართლის ინსტიტუტს.

ბერძნულმა მხარემ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ერთობლივი კვლევითი სამუშაოების გაფართოებისადმი ინტერეტი გამოიჩინა და მზადაა პროდუქტული ინიციატივების შემთხვევაში შეიმუშაოს და განახორციელოს პროექტები ეკონომიკისა და ბიზნესის სხვადასხვა მიმართულებით.

დამხმარე სახელმძღვანელოს შემუშავების დროს ბერძნული მხარის მიერ შემოთა-ვაზებული სასწავლო მასალა გამდიდრდა და შეიცვალა ქართულ თანავეტორთა მიერ სა-ქართველოში მენარმეობის განვითარების საკითხზე განხორციელებულ კვლევების შედეგებით, შესაბამისი საკანონმდებლო დოკუმენტაციით, სტატისტიკური ინფორმა-ციით და რეალური მაგალიტებით. იგი დამხმარე სახელმძღვანელოში თირითად ტექ-სტთან ერთად მოცემულია დამატებითი საკითხები მასალის, ცხრილების, ჩანართების და ა.შ. სახით. ქართული მხრიდან ავტორ-მთარგმნელებმა იმუშავეს სახელმძღვანელოს შემდეგ თავებზე:

- სრული პროფ. რევაზ გველეხიანი (თავი: 11)
- სრული პროფ. ელგუჯა მექვაბიშვილი (ქვეთავები 1.4-1.5; 9.1-9.3)
- ასოც. პროფ. ინეზა გაგნიძე (ქვეთავები: 1.1-1.3; თავი: 12)
- ასოც. პროფ. ეკა ლეკაშვილი (თავები: 7-8; ქვეთავები: 9.4-9.6; 10.1-10.3)
- ასისტ-პროფ. მარინა ნაცვალაძე (თავები: 2-6; ქვეთავები: 10.3-10.5).

სახელმძღვანელოს თან ერთვის ქართული პროფესორის კონსულტაციების სა-ფუძველზე პროექტი მონაწილე თსუ სტუდენტთა მიერ შემუშავებული დეკლარაცია-მიმოთვა „საქართველოში მენარმეობის განვითარების ღონისძიებების შესახებ“ და პროექტის ამასველი ფორგალურე. ქართულ ენაზე გამოსაცემად მზადდება დამხმარე სახელმძღვანელოს შესამე ნაწილი.

PREFACE

For countries with a long history of central economic planning and an expressed desire to move to free-market economy operation, the transitional context provides unique opportunities for entrepreneurship activities to develop. At the same time, this environment presents unique challenges for entrepreneurial development, as the free-market system matures within a context of low level of small firms' activity and widespread negative views towards entrepreneurship.

In addition, the general low levels of entrepreneurship indicate that the conditions have not yet been created to maintain a vibrant entrepreneurial climate. It is for these reasons that the development of entrepreneurship education at all levels of the country's educational system is of critical importance for economic growth and productivity.

In the period 2006-2008, the University of Piraeus cooperated with Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Faculty of Economics and Business for the implementation of the programme "Entrepreneurship Courses in Tbilisi State University". The courses delivered and all other associated activities were funded by the Greek Ministry of Foreign Affairs in the context of its Hellenic Aid programme.

Following the successful completion of the programme and the incorporation of a course on Entrepreneurship in the Faculty of Economics and Business curriculum, our Georgian colleagues decided to produce this Textbook which will serve for the efficient delivery of lectures in the Faculty and, hopefully, will also facilitate the adoption of similar courses by other Georgian Higher Education institutions.

We regard the publication of this textbook as a gratification of our common efforts and we would like to congratulate all those who contributed to its production.

*Professor Joseph Hassid
University of Piraeus*

April 2009

მენარმეობის შესახებ საუბრის დასაწყისში ჩვენ განვიხილავთ იმ ძირითად კონცეფციებსა და ცნებებს, რომლებიც ჩამოყალიბებულ იქნა მეცნიერთა და მკვლევართა მიერ. ნინა საუკუნეებიდან დაგროვილი ცოდნის ორიგინალური ნვლილი და თანამედროვე თეორიები უზრუნველყოფენ სასარგებლო ფონს მენარმეობის თეორიის პრაქტიკაში ეფექტიანი გამოყენებისათვის. თეორიები ეკონომიკის, ფსიქოლოგიისა და რამდენიმე სხვა მიმართულების გარშემო, რომლებიც უკავშირდება მენარმეობას განხილულია ქვემოთ. მათი მიზანია მენარმეობის პროცესის სრულყოფილად გააზრება და თანამედროვე თეორიისა და პრაქტიკის უკეთ გაგება.

მენარმეობასთან დაკავშირებული თეორიების განხილვამდე, განვსაზღვროთ თვით ტერმინი. სიტყვა „მენარმე“ ფრანგული წარმოშობისაა და ნიშნავს „შუაკაცს“, „შუამავალს“, ადამიანს, რომელსაც უჭირავს შუა ადგილი; უფრო თავისუფალი თარგმანით ესაა ადამიანი, რომელიც მისდევს კომერციას. როგორც ს. ა. ბრუატი და პ. ა. ყულიანი (2001) აღნიშნავენ: მენარმეობის განსაზღვრასთან დაკავშირებით მეცნიერთა შორის დიდი დავა მიმდინარეობს და მის შესახებ ჯერ კიდევ არაა ჩამოყალიბებული მეცნიერთა ერთიანი შეხედულება. ამ პრობლემისადმი რამდენიმე მიდგომა არსებობს. ისინი გამომდინარეობენ განსხვავებული შეხედულებებიდან და აღნიშნული თეორიის საზღვრებში არიან ფესვგადგმული, რასაც თითოეული მეცნიერი თავის გამოკვლევებში საფუძვლად იყენებს.

ამ ნაშრომის მიზანს არ წარმოადგენს მენარმეობის შესახებ დომინირებული შეხედულებებისა და მიმდინარეობების ახსნა. აღნიშნული პრობლემის მიმართ ცოცხალი დიალოგის გაცნობა მსურველს შეუძლია იმ გაზეთებსა და ჟურნალებში, რომლებიც ამ პრობლემას აქტიურად აშუქებენ. ამგვარად, მენარმეობისათვის ჩვენ მივიღებთ, ყველაზე ფართო განსაზღვრებას, რომელიც მოიცავს და აერთიანებს ბიზნესის მფლობელებს და თვითდასაქმებულებს. გარდა ამისა, როგორც ქვემოთ განვმარტავთ, ადამიანები, რომლებიც დაქირავებით მუშაობის პირობებში აჩვენებენ სამენარმეო ქცევას, მომავალში განვსაზღვრავთ, როგორც მენარმეებს. დაბოლოს, ერთადერთი განსხვავება, რომელსაც მოიცავს ეს ნაშრომი, ესაა განსხვავება მცირე და საშუალო ბიზნესის მართვასა და მენარმეობას შორის. ეს უკანასკნელი მოიცავს ზრდასა და ბიზნესის განვითარებას, იმ დროს როცა პირველი მხოლოდ აღწერს, თუ როგორ ვმართოთ ბიზნესი.

სწავლების მიზანი

თავი 1-ის გაცნობის შემდგომ თქვენ შეძლებთ:

- განსაზღვროთ ძირითადი ეკონომიკური თეორიები, რომლებიც ჩამოყალიბდა წლების მანძილზე მენარმეობასთან დაკავშირებით;
- ჩამოაყალიბოთ ინდივიდუალური მენარმეებისადმი ფსიქოლოგიური მიდგომის დამახასიათებელი ნიშნები;
- განსაზღვროთ მენარმეობის პირად, საოჯახო და სოციალურ სტატუსთან დაკავშირებული ძირითადი შედეგები;
- განსაზღვროთ ზოგიერთი მაკროეკონომიკური ფაქტორი, რომელიც გავლენას ახდენს მენარმეობაზე;
- მოახდინოთ მენარმეობის შესახებ თეორიულ გამოკვლევებს შორის დიფერენციაცია და კრიტიკულად შეაფასოთ თითოეულის წვლილი ამ სფეროში.

მენარმეობის შესახებ თეორიები გამომდინარეობს 3 დისციპლინაში ჩატარებული კვლევებიდან: ეკონომიკა, ფსიქოლოგია და სოციოლოგია. ეკონომისტები სწავლობენ მენარმეობისა და მენარმის როლს ეკონომიკის განვითარებაში, ისევე როგორც ეკონომიკისა და განვითარების თეორიების გამოყენებას მენარმეობის კონტექსტში. ფსიქოლოგები დაინტერესებული იყვნენ მენარმეთა პირადი ხასიათის ნიშნების იდენტიფიკაციით (შეცნობით). სოციოლოგებმა შეისწავლეს მენარმეთა ინდივიდუალური ქცევის ასპექტები და მათი გავლენა სხვა სოციალურ კონცეფციებზე. მიღებული შედეგები გვეხმარება გავიგოთ თუ როგორ მოქმედებენ ეს წესები და როგორ იქცევიან მენარმეები ზოგადად. თუმცა თეორიები მენარმეობის შესახებ, რომლებსაც გვთავაზობენ ფსიქოლოგები და სოციოლოგები, ხანდახან საკამათოა და საეჭვო. ამის გამო, მკითხველმა ისინი უნდა გამოიყენოს მენარმის შესაცნობად და არა მისი განსაზღვრის მიზნით. დაბოლოს, დღეისათვის კვლევები მენარმეობის შესახებ მიღებულია, როგორც განსხვავებული ასპარეზი მეცნიერთათვის, საიმისოდ, რომ ეძებონ, ჩამოაყალიბონ და საზოგადოებას შესთავაზონ ახალი თეორიები.

მენარმეობაზე ყურადღების გამახვილება გამონეულა მცირე და საშუალო ბიზნესის მნიშვნელობით ნაციონალური ეკონომიკის ზრდასა და სამუშაო ძალის დასაქმებაში. იმისათვის, რომ მიღწეულ იქნას ზრდა მცირე და საშუალო მენარმეობის სექტორში, მენარმეებს სჭირდებათ მართონ ბიზნესი და გამოავლინონ თავისი შესაძლებლობები. ნაციონალური ეკონომიკებისათვის მცირე და საშუალო მე-

ნარმობა მნიშვნელოვანი გახდა მოგვიანებით, მე-20 საუკუნის შუა პერიოდიდან, და ამის გამო კვლევები ამ მიმართულებით ახალი დანერგულია და დღესაც ინტენსიურად გრძელდება. ეს ფაქტი გვიხსნის იმას, თუ რატომ აუარა გვერდი მრავალმა კლასიკურად მოაზროვნე ეკონომისტმა მენარმობაში გამოკვლევებს და მხოლოდ ეკონომისტებმა, ვისაც იმ დროს „თამაშგარეებად“ თვლიდნენ, ჩაიხედეს მასში. ამას ჩვენ მივყავართ ეკონომიკურ აზროვნებაში მენარმობის შესახებ პირველ მოსაზრებებთან.

1.1. ეკონომიკის თეორია და მენარმობა

მენარმობის შესახებ ეკონომიკურ შეხედულებებში შეიძლება გამოვყოთ ორი ერა. ამ მიმართულებით ადრეული შეხედულებები მიეკუთვნება ისეთ მოაზროვნეებს, როგორებიც იყვნენ რ. კანტილონი, ჟ-ბ. სეი, ი. შუმპეტერი და სხვები. თანამედროვე შეხედულებები ეკუთვნით ს. მ. კანზურს, რ. ლუკასს და სხვებს. მენარმობაზე ადრეული შეხედულებები გვევლინება ეკონომისტების მიერ ჩამოყალიბებული ცნებებისა და კონცეფციების სახით, მაშინ როცა თანამედროვე თეორიები ნარმოდგენილია უფრო მეტად ტექნოკრატიული და სამეცნიერო სახით.

მათ, ვინც მენარმობა ეკონომიკურ თეორიაში პირველად განიხილეს, ყურადღება გაამახვილეს 4 ძირითად საშუალებაზე. ქვემოთ თითოეული ნამყვანი ეკონომისტის გამოკვლევა დაჯგუფებულია არა ქრონოლოგიური ნიშნით, არამედ შინაარსის მიხედვით.

მენარმობის შესახებ თანამედროვე თეორიები გამომდინარეობენ ნეოკლასიკური მიკროეკონომიკიდან, და ისინი, უპირველეს ყოვლისა, ცდილობენ იპოვონ ოპტიმალური არჩევანი მენარმობასა და დასაქმებას შორის. ნინანდელი შეხედულებებისაგან ისინი ძირითადად განსხვავდებიან ორი რამით:

1. ისინი იღებენ ფ.ჰ. ქნაითის მტკიცებას, რომ ადამიანები მენარმეები ხდებიან არჩევანის გამო. არჩევანი, რომელიც ემყარება სარგებლიანობის მაქსიმიზაციის პარადიგმას, ნიშნავს, რომ ადამიანებს სურთ იყვნენ მენარმეები იმის გამო, რომ ის მაღალანაზღაურებადი დასაქმებაა და მოსალოდნელი შემოსავალი მეტია.

2. თანამედროვე ეკონომიკური თეორიები თვლიან, რომ ბაზრებზე სრულყოფილი კონკურენციაა, ტექნოლოგია მოცემულია და მიმწოდებელთა ბაზრის ყველა მონაწილე ფასის მიმღებია. ეს ძირითადად მოცემულია გამარტივების მიზნით.

ქვემოთ ვიმსჯელებთ მენარმობის შესახებ თანამედროვე გამოკვლევების შესახებ.

1.1.1. არბიტრაჟი და განსაზღვრელობა

პირველი, ვინც შემოიღო სიტყვა „მენარმე“ და ნარმოაჩინა მისი მნიშვნელობა ეკონომიკის განვითარებაში, იყო ფრანგი სწავლული რიჩარდ კანტილონი (1755). მან განსაზღვრა, რომ მენარმეები იქცევიან როგორც შუამავლები (შუაკაცები), ყიდულობენ ერთ ფასში და ყიდიან განსხვავებულ ფასში. მათ

მნიშვნელოვანი როლი შეასრულეს ეკონომიკის განვითარებაში იმის გამო, რომ კერძო საკუთრების უფლება ხელმისაწვდომი გახდა მრავალი ადამიანისთვის. ამ პროცესში მენარმეები ასრულებენ ყველა გაცვლით ოპერაციას და თავის თავზე იღებენ რისკს იყიდონ განსაზღვრულ ფასად და გაყიდონ განუსაზღვრელ ფასად. აღნიშნულიდან გამომდინარე, რ. კანტილონის მიერ შემოთავაზებული მენარმე არის ნებისმიერი, ვისაც აქვს შემოსავალი, რომლის წინასწარ გამოთვლა შეუძლებელია.

ამგვარად, წარმატებული მენარმეები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ეკონომიკაში, ვინაიდან ისინი არბილებენ რყევებს, რომლებიც უკავშირდება რისკსა და განუსაზღვრელობას. რ. კანტილონის მიდგომა გულისხმობს იმავე დოქტრინას, რასაც ჩ. დარვინის ევოლუციის თეორია, გადარჩება მხოლოდ ყველაზე ძლიერი. წარუმატებელი მენარმეები დამარცხდებიან და განუული რისკი მათ აიძულებს დატოვონ ბიზნესი. რ. კანტილონის მიერ განსაზღვრული მენარმის მთავარი მნიშვნელობა ინოვაციურობაში კი არაა, არამედ მენარმის, როგორც მოგების მიღების მისწრაფების მქონე ადამიანის სახით წარმოჩენაში. ალლო, განათლება და რისკი ეხმარება მას ერთად შეკრას ბაზრის ორი ბოლო. ამგვარად, მენარმეები შევლენ ბაზარზე, თუ იქ მოგება ჯერ კიდევ არსებობს და შემოსავლის დონე უკავშირდება იმ რისკს, რომელიც სპეციფიკური საბაზრო ოპერაციებიდან გამომდინარეობს.

ი. კიზნერმა (1973, 1985) განავითარა მენარმის შუამავლის როლთან დაკავშირებული კანტილონისეული იდეები. მისი მოსაზრებით მენარმე ზედავს და იყენებს იმ შესაძლებლობებს, რაც ჩვეულებრივ ყველასთვის შესაძენე-ვია. ამის გამო, წარმატებულ მენარმეებს აქვთ გაძლიერებული ალლო, სიფრთხილე და შეუძლიათ შეამჩნიონ ის, რასაც ბაზრის სხვა მონაწილეები შორი-დან აკვირდებიან. ი. კიზნერის მენარმე აგროვებს არასრულყოფილ ცოდნას, რომელიც მისი აზრით მას გამოარჩევს სხვებისგან. ეს ცოდნა მოდის იაფი ინფორმაციიდან, რაიმე უბრალოს შეცნობიდან, რაც იქ ყოველთვის იყო, მაგრამ სხვები ვერ ამჩნევდნენ.

ფ. ჰ. ქნაითმა (1921) ყურადღება რ. კანტილონის მენარმეზე გაამახვილა განუსაზღვრელობის კუთხით. სამენარმეო განუსაზღვრელობა გამომდინარეობს ბუნებრივი რესურსების შესახებ ზუსტი ცოდნის არარსებობითა და ტექნოლოგიასა და ფასებში ცვლილებებით. მოგება განუსაზღვრელია, მიუხედავად იმისა, რომ სანარმოო ფაქტორთა ფასები ცნობილია. ამის გამო, მენარმეები უნდა იყვნენ დარწმუნებული საკუთარ თავში, სამართლიანნი, რისკი-ანნი, წინდახედულნი და ილბლიანნი.

ფ. ჰ. ქნაითი განმარტავს, რომ ინდივიდის არჩევანი დაინყოს მენარმეობა და არა დაქირავებით მუშაობა დამოკიდებულია ეკონომიკის ნებისმიერ სექტორში განუსაზღვრელობის გამო არსებული სიკეთის რაოდენობაზე. ამგვარად, მენარმეები არ იბადებიან, მაგრამ არიან ისეთი ადამიანები, რომელთა არჩევანი მენარმედ ან დაქირავებულ მომუშავედ ყოფნას შორის, დამოკიდებულია კონკრეტული ბაზრისთვის დამახასიათებელი მოგების მიღების შესაძლებლობებზე, რაც უკავშირდება აქ არსებულ რისკს.

1.1.2. სანარმოო ფაქტორთა კოორდინაცია

მეორე გამოკვლევა მენარმეობის შესახებ განხორციელებული იქნა ჟან-ბატისტ სეის (1828) მიერ. ყ-ბ. სეი ფიქრობდა, რომ ეკონომიკაში მენარმის ცენტრალური როლია სანარმოო ფაქტორთა კომბინაცია და კოორდინაცია. მენარმე იმყოფება შუაში, ეკონომიკურ სისტემასა და საკუთარ ბაზარს შორის, მიზანმიმართულად მართავს და ნაახალისებს სასარგებლო სანარმოო ფაქტორების მოქმედებას და მოგების სახით იღებს განსხვავებას ღირებულებასა და გაყიდვებს შორის. სანარმოო ფაქტორებია: მასალები, ადამიანები, ინფორმაცია და კაპიტალი. ამ ფაქტორთა საზღვრებში ყ-ბ. სეი ამატებს პირად თვისებებს, როგორცაა გამოცდილება, სამართლიანობა და სიმტკიცე. ამის გამო, მენარმეები, ვისაც ეს თვისებები ერთობლიობაში აქვთ, იქნებიან წარმატებულნი (რაც, როგორც დღეს ფიქრობენ არასაკმარისია).

ყ-ბ. სეის გამოკვლევის მეორე მნიშვნელოვანი საკითხია, იმის აღნიშვნა, რომ მენარმეთა უნარია გადაღახონ სირთულეები, გადაჭრან მოულოდნელი პრობლემები და გამოიყენონ არსებული ცოდნა. ზოგიერთი მეცნიერი, მაგალითად რ. ფ. პერბერტი და ა. ნ. ლინკი (1988) აკრიტიკებენ რა ყ-ბ. სეის ამბობენ, რომ მისი მენარმე არაფრით განსხვავდება მუშისაგან, ორგანიზატორული თვისებების გარდა. სხვებმა, როგორც იყო მაგალითად მ. ქასონი (1982), გააგრძელეს მისი ხაზი და მოგვცეს მენარმის უფრო თანამედროვე განსაზღვრება.

1.1.3. ინოვაცია

მე-20 საუკუნის დასაწყისში ჯოზეფ შუმპეტერმა (1934, 1939) მენარმეობის შესახებ ლიტერატურაში შემოიტანა სიახლე. შუმპეტერის მენარმე გარედან მართავს ტექნოლოგიას და მცირე გაუმჯობესების ნაცვლად, მნიშვნელოვანი ცვლილებები შეაქვს სანარმოო პროცესში. ამგვარად, მენარმეს ან შემოაქვს სიახლეები, ან არსებულს აკეთებს სრულიად განსხვავებულად. ი. შუმპეტერის მიხედვით აქ იგულისხმება:

- ახალი პროდუქტის შექმნა;
- ნარმოების ახალი მეთოდები;
- ახალი ბაზრების აღმოჩენა;
- მინოდების ახალი არხების დაკავება;
- ნარმოების ახლებურად ორგანიზება.

ი. შუმპეტერის აზრით მენარმე არის ექსპლოატატორი (ყ-ბ.სეის მსგავსად) და მისი ქმედებები პასუხობს ცვლილებებს საქმიანი ციკლისა და ეკონომიკური განვითარების ჩარჩოებში. ი. შუმპეტერი ემხსოვრებათ მისი ტერმინის მიერ განხორციელებული „შემოქმედებითი ნგრევის“ გამო, რომელიც აღწერს სამენარმეო საქმიანობას. ინოვაციების ტალღა იჭრება ბაზარზე, იგი უარს ამბობს ტრადიციულ პროდუქტებსა და პროცესებზე. ეს ინვესს ნონასწორობის ახალი დონის მიღებას და ნიშნავს, რომ სამენარმეო მოგება შემოსაზღვრულია დროის იმ გარკვეული ინტერვალით, რომლის ფარგლებშიც ბაზარი არამყარია და მენარმე ახდენს მოგების მაქსიმიზაციას, თუ არ გრძელდება ინოვაციების შემოღება.

ვინაიდან არსებობს ინდივიდუალური დაინტერესება, ი. შუმპეტერმა მენარმე განიხილა, როგორც უნიკალური ინდივიდი, რომელიც ეყრდნობა ინსტიქტს და არა კალკულაციურ გამოთვლებს. ის ასევე ამტკიცებდა, რომ მოგება, არის განსხვავება და არა უკუგება არსებული სანარმოო ფაქტორების გამოყენების შედეგად, და რომ მენარმე არასოდეს ატარებს რისკს კაპიტალისტთან შედარებით. მისი ეს ბოლო პუნქტი, კერძოდ მენარმისა და კაპიტალისტის შედარება, ძლიერ იქნა გაკრიტიკებული თანამედროვე სწავლულების მიერ.

1.1.4. უნარ-ჩვევების დიფერენციაცია

მ. ქასონი (1982) ყველაზე ცნობილი თანამედროვე ეკონომისტი, რომელიც შეეცადა მენარმის ცნება განემარტა ძველი ეკონომიკური ლიტერატურის მიღწევათა კომბინირების გზით. მისი თეორია ძირითადად ორგვარია.

1. მ. ქასონი მენარმეს ხედავს, როგორც ადამიანს, რომელიც ახდენს სანარმოო რესურსების კოორდინაციას და საიმისოდ, რომ ეს ეფექტიანად გააკეთოს ფლობს ექსტრაორდინალურ ჩვევებს. ეს ჩვევები ეხმარება მენარმეს გამოიყენოს შეზღუდული რესურსები და ანარმოოს პროდუქტი, რომელიც უნიკალურია და გამომდინარეობს მისი შესაძლებლობებიდან. მ. ქასონის მიერ განსაზღვრული სამენარმეო პროცესის საფუძველია გადანყვეტილების მიღების პროცესი, რომელიც ახდენს რესურსების გადანაწილებას. ამგვარად, მენარმეს კაპიტალი ესაჭიროება საიმისოდ, რომ იქონიოს და მართოს რესურსები. მ. ქასონის აზრით სამენარმეო საქმიანობაში რეგიონული განსხვავებები უკავშირდება კერძო საკუთრებას (როგორცაა მაგალითად სახლის ფლობა).

2. მ. ქასონი თვლის, რომ მენარმეობისთვის ცვლილებები კომპანიონია. საიმისოდ, რომ გაამყაროს ეს შეხედულება იგი აღწერს სიტუაციას, სადაც მენარმეებისთვის მოთხოვნა და მიწოდება მსგავსია ბაზრებისთვის დამახასიათებელი მოთხოვნისა და მიწოდების მრუდების. როცა მოსალოდნელია სამენარმეო საქმიანობის ნახალისება, იზრდება მენარმეთა რიცხოვნობაც, ვიდრე დაბალია სტიმულები, მაღალია მოთხოვნა აგენტების (ე.ი. მენარმეების) ცვლილებაზე. მისი ნაშრომის მიხედვით მენარმეები ახდენენ ცვლილებებს და შემდგომ ცვლილებები ზემოქმედებენ სამენარმეო შესაძლებლობებზე. ამგვარად, მკითხველს შეუძლია შენიშნოს, რომ ყველაზე უნარიანი მენარმე იქნება ის, ვინც პირველი შეამჩნევს მოსალოდნელ ჯილდოს.

1.1.5. შრომითი კარიერის მოზილოვა

თანამედროვე ეკონომეტრიკული აზროვნების მიხედვით, თეორიები ვითარდება იმ არჩევანის გამოკვლევის შესაბამისად, ინდივიდი გახდეს მენარმე თუ დაქირავებული, ე.ი. არჩევანი თვითდასაქმებასა და დაქირავებით შრომას შორის. არსებობს გამოკვლევების ორი მიმართულება, პირველი, რომელიც ფიქრობს, რომ ყველა ინდივიდი ერთნაირია („ჰომოგენურია“) და მეორე, რომ ადამიანები განსხვავდებიან („ჰეტეროგენურები“ არიან).

იმ გამოკვლევის შედეგად, რომელიც თელის, რომ ყველა მომუშავე ერთნაირია და აქვთ ერთნაირი მახასიათებლები, ჩამოყალიბდა რამდენიმე მოსაზრება. საზოგადოდ, ამ გამოკვლევის ძირითადი არსია იმის გააზრება, თუ როდის სურთ ადამიანებს გახდნენ თვითდასაქმებულები ან დაქირავებულნი, ისეთ ფაქტორებთან კავშირში, როგორცაა: შემოსავალი, რისკი, რისკის უარყოფა და განსაზღვრულ ბაზრებზე მენარმეთა ნონასნორული რაოდენობა.

მკითხველმა შეიძლება საინტერესოდ მიიჩნიოს ზოგიერთი თეორიის შესწავლა, რომლებიც ჩამოყალიბებული იქნენ ისეთი მკვლევარების მიერ როგორებიც არიან, ე. აპელბაუმი და ე. კათზი (1986), ს.მ. კანზური (1979), ე. შემინსკი და ი. დრეზე (1976). გამარტივების მიზნით ეს მოდელები განიხილავენ, რომ შრომით კარიერაში ერთი არჩევანიდან მეორეზე გადასვლა ხდება დანახარჯების გარეშე. სინამდვილეში ასეთი გადაწყვეტილებები შეიცავს როგორც პირდაპირ, ისე არადაბრუნებად დანახარჯებს. ამას გარდა, მობილობა ბაზარზე თვითდასაქმებასა და დაქირავებით მუშაობას შორის ისე პირდაპირპროპორციულ კავშირში არ არის, როგორც ამ თეორიებშია მოცემული. იმის მიზეზი, რომ მკვლევარებმა აიჩიეს ასეთი გამარტივებული მიდგომა არის ის, რომ მათ უნდა გამოეკვლიათ სამუშაო ძალაში მობილობის დინამიკა, ჩამოყალიბებინათ ძირითადი დასკვნები და შემდგომ თანდათან გადასულიყვნენ გამოყენებითი ხასიათის გამოკვლევებზე. ამგვარად, შედეგები ჯერჯერობით არაერთგვაროვანია და ასეთმა მოდელებმა ნათელი განმარტებები ვერ მოგვცეს. თუმცა, იყო იმის მცდელობა, რომ ამ მოდელებში ჩაერთოთ კარიერის მობილობის დანახარჯები, მაგალითად, ა. დიქსითისა და რ. რობის (1994) და ასევე ს. ქ. პარკერის (1997) ნაშრომებში.

მეორე გამოკვლევის მიხედვით, მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ადამიანები არიან განსხვავებულნი თავისი „სამენარმეო უნარის“ მიხედვით, ეყრდნობა ადრეულ ეკონომიკურ თეორიებს. მ. ქასონი, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, შეიძლება განვიხილოთ, როგორც თანამედროვე ეკონომისტი, რომელმაც გააერთიანა აზროვნების ეს მიმართულებები. მენარმეობაში ჰეტეროგენული მოდელის მიმდევარი თანამედროვე თეორეტიკოსია რ. ე. ლუკასი (1978). მან განავითარა ორი ქვე-მოდელი: ერთი სტატიკური, სადაც ყველაფერი თანაბარია ინდივიდუალური მენეჯერული/სამენარმეო უნარის გარდა, და მეორე, დინამიკური, ფირმების სიდიდე დიფერენცირებულია და ცვალებადი. რ. ლუკასის სტატიკური მოდელი გვიჩვენებს მომუშავეთა 3 კატეგორიას: მენარმეები, ზღვრული მენარმეები და დაქირავებულნი. ამ მოდელის ჩარჩოებში მიჩნეულია, რომ უფრო მეტად უნარიანი მენარმეები მართავენ დიდ ფირმებს. მისი დინამიკური მოდელი გულისხმობს, როცა ნაკლებად მოსალოდნელია მენარმეების რიცხოვნობის გაზრდა, ერთ სულ მოსახლეზე იზრდება კაპიტალის სიდიდე, შედეგად მცირდება (შეფარდებითი მაჩვენებლით) მენარმეთა რიცხოვნობა და იზრდება ფირმების ზომა. მისი ეს ბოლო მოდელი რეალობას ვერ ასახავს. ამის გამო, მრავალი ეკონომისტი შეეცადა გაეფართოებინა ეს მოდელი და ჩამოეყალიბებინა განსხვავებული დასკვნები.

შრომითი კარიერის ეტაპები

შრომითი კარიერა ესაა ინდივიდუალურად გააზრებული პოზიცია და ქცევა, რომელიც დაკავშირებულია შრომით გამოცდილებასა და საქმიანობასთან ადამიანის შრომითი ცხოვრების განმავლობაში (დაკავებული თანამდებობების თანმიმდევრობა, სხვადასხვა ადგილები და პოზიციები შრომით ორგანიზაციაში). განასხვავებენ კარიერის ორ სახეს: პროფესიულს და შიდაორგანიზაციულს.

პროფესიული კარიერა ხასიათდება იმით, რომ კონკრეტული მუშაკი თავისი პროფესიული მოღვაწეობის პროცესში გადის განვითარების სხვადასხვა სტადიებს: ცოდნის მიღება, სამუშაოზე მისვლა, პროფესიული უნარის შენარჩუნება, პენსიაზე გასვლა. ეს სტადიები მუშაკს შეუძლია გაიაროს თანმიმდევრობით სხვადასხვა ორგანიზაციებში.

შიდაორგანიზაციული კარიერა მოიცავს მომუშავეის ზრდის სტადიების თანმიმდევრულ ცვლას ერთი ორგანიზაციის ჩარჩოებში.

შრომითი კარიერის დაგეგმვისა და რეალიზაციის მთავარ ამოცანას წარმოადგენს ორი, ზემოაღნიშნული კარიერის ურთიერთზემოქმედების უზრუნველყოფა. მომუშავემ ზუსტად უნდა იცოდეს არა მარტო თავისი პერსპექტივები მოკლევადიან და გრძელვადიან პერიოდებში, არამედ ისიც, თუ რა მაჩვენებლებს უნდა მიაღწიოს, რომ წინსვლის იმედი ჰქონდეს.

შრომითი კარიერა ხასიათდება ეტაპებით (მუშაკის ასაკის შესაბამისად), რომლებზეც მომუშავე იკმაყოფილებს სხვადასხვა მოთხოვნილებებს.

წინასწარი ეტაპი მოიცავს საშუალო და უმაღლესი განათლების მიღებას და გრძელდება 25 წლამდე. ამ პერიოდში ადამიანი შეიძლება შეიცვალოს რამდენიმე სამუშაო ადგილი, ვიდრე მოძებნის იმას სადაც მოახდენს თავისი მოთხოვნილებებისა და შესაძლებლობების რეალიზებას.

ჩამოყალიბების ეტაპი მიმდინარეობს დაახლოებით 5 წლის (25-დან 30 წლამდე) განმავლობაში. ამ დროს ინდივიდი მყარად ეუფლება პროფესიულ ჩვევებს.

დანიშნულების ეტაპი უმეტესად გრძელდება შემდგომი 10-15 წლის მანძილზე (30-დან 45 წლამდე). ამ პერიოდში პიროვნება კვლავ იმაღლებს კვალიფიკაციას და აღწევს სამსახურებრივ წინსვლას. ყურადღებას ამახვილებს ჯანმრთელობის მდგომარეობაზე.

შენარჩუნების ეტაპზე (45-60 წლები) ადამიანი ცდილობს შეინარჩუნოს მიღწეული მდგომარეობა. კარიერის ამ ეტაპზე მომუშავე ეტებს შემოსავლის ისეთ წყაროებს როგორცაა: მოგებაში მონაწილეობა, აქციები, და სხვა.

¹ შრომის ეკონომიკა - დამხმარე სახელმძღვანელო ნ. ლაცაბიძის რედაქტორობით, 2004, გვ. 45.

დასრულების ეტაპზე (60-დან 65 წლამდე) ადამიანი ფიქრობს პენსიაზე გასვლასა და ჯანმრთელობის მდგომარეობიდან გამომდინარე, მსუბუქი სამუშაოს მოძებნას.

საპენსიო ეტაპზე კარიერა მთავრდება მოცემულ ორგანიზაციაში და ინდივიდი ცდილობს დასაქმდეს მსუბუქ სამუშაოზე, საოჯახო კოოპერატივში, საკარმიდამო მეურნეობაში და ა.შ.

1.1.6. ეკონომიკური თეორიების ზოგადი შეფასება

დასკვნითი კომენტარის სახით, მნიშვნელოვანია ხაზი გავუსვათ, რომ ეკონომისტებმა შეცვალეს თავისი დაკვირვების ფოკუსი ეკონომეტრიკული მოდელების თეორიების შექმნიდან, მათი დეტალური ანალიზით. ისტორიულად, ეკონომიკური აზრის საფუძვლები მენარმეობის შესახებ შეიქმნა არატრადიციული მოაზროვნეების მიერ, როგორცაა ი. შუმპეტერი, რომელიც არ იქნა მიღებული მისი თანამედროვეების მიერ. ეს, იმხანად არაპოპულარული მიმდინარეობა, რომელმაც ეკონომიკა გახსნა ფსიქოლოგიისა და ბიზნესის სფეროებისთვის, დღეს საფუძველია ახალი და ძლიერი თეორიული მოდელებისთვის.

1.2. ფსიქოლოგია და მენარმეობა

მრავალმა ფსიქოლოგმა მოუძღვნა თავისი გამოკვლევები მენარმეობას. ამკარაა, რომ ფსიქოლოგები არ სწავლობენ ეკონომიკურ პარამეტრებს ან საზოგადოებაში მენარმეთა წვლილს, მაგრამ ყურადღებას ამახვილებენ იმაზე, რომ გაიგონ და აღწერონ ადამიანი, რომელსაც სურს გახდეს მენარმე. უკანასკნელ წლებში ეკონომისტებმა თავისი კვლევების ჩამონათვალში ჩართეს მენარმეობის შესახებ ფსიქოლოგიური სკოლის მიერ შემუშავებული პარამეტრები. ამის მიზანი იყო დისციპლინათაშორისი გამოკვლევების დიფერენცირება სამენარმეო და თვითდასაქმების მოდელებისთვის.

რ. ამიტის, ლ. გლოსტინისა და ე. მულერის (1993) შრომებში ხაზგასმულია ინდივიდთა ოთხი ძირითადი თვისება, რომელმაც ფსიქოლოგების ყურადღება მიიპყრო. ეს 4 თვისება დაკავშირებულია მენარმესთან იმ მიზნით, რომ აიხსნას სამენარმეო საქმიანობაში გარისკვის არჩევანი. საზოგადოდ, პირადი მახასიათებლების ჩამონათვალი, რომელიც შესწავლილ იქნა მკვლევართა მიერ გაცილებით გრძელია. მენარმეობასთან დაკავშირებული ფსიქოლოგიური გამოკვლევების შემდგომი საკითხები განხილულია ქვემოთ.

1.2.1. ნარმატივის მიღწევის მოთხოვნა

1961 წელს დევიდ მაკლელანდმა წარმოადგინა ერთ-ერთი პირველი სისტემატიზებული მიდგომა მენარმის ინდივიდუალობის ასახსნელად. თავის ნაშრომში ის შეეცადა ნარმოეჩინა მენარმის პროფილი. ამას ცდილობდა ფსიქოლოგთა უმრავლესობაც. ამგვარად, თავის ორიგინალურ ნაშრომში დ. მაკლე-

ლანდმა წარმოადგინა „საქმიანი გზირები“, მენარმეები, რომლებიც ალაფ-რთოვანებენ ახალ თაობებს და ანეითარებენ სამენარმეო საქმიანობის არსს. ამ მიმართულებით მან აღწერა მენარმის ძირითადი თვისება, კერძოდ ის, რომ მათ უფრო მეტად ახასიათებთ „წარმატების მიღწევის მოთხოვნა“, ვიდრე აკეთონ მხოლოდ ფული. მან ამ განწყობას უწოდა „*n-Ach*“ და მიიღო ინსტრუმენტი, რომლითაც შეეძლო გაეზომა იგი. ის ამტკიცებდა, რომ საზოგადოებას „*n-Ach*“-ის შედარებით მაღალი დონით შეუძლია საშუალოდ ჰყავდეს უფრო აქტიური მენარმეები, და შესაბამისად ჰქონდეს ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპები, ვიდრე იმ საზოგადოებას, რომელიც ხასიათდება საშუალოდ დაბალი „*n-Ach*“-ით. ადამიანები „*n-Ach*“-ის მაღალი მაჩვენებლებით იბრძობებენ დამოუკიდებლობისთვის და ისურვებენ უფრო რთული ამოცანების გადაჭრას. მაღალი „*n-Ach*“-ის წყაროებია:

- მშობლები, რომლებიც შვილებში დამოუკიდებლობას ადრეული ასაკიდან აღვივებენ;
შექება და ჯილდო წარმატებისათვის;
წარმატების ასოცირება დადებით გრძნობებთან;
წარმატების ასოცირება საკუთარ კომპეტენტურობასა და ძალისხმევასთან, და არა გამართლებასთან (იღბალთან);
სურვილი, იყო ეფექტიანი და მებრძოლი;
პიროვნებათაშორისი ურთიერთობები.

ამგვარად, მაკლელანდის მიხედვით მენარმისათვის ყველაზე მეტად დამაკმაყოფილებელია ლტოლვა წარმატებისაკენ, და არა თვით წარმატება. მან ასევე შემოიღო ორი სხვა საზომი, „*n-Aff*“ (მიერთების მოთხოვნილება – *Need for Affiliation*) და „*n-Pow*“ (ძალაუფლების მოთხოვნილება – *Need for Power*), რომლებმაც შემდგომში თავისი წვლილი შეიტანეს ინდივიდთა საქმიანობისა და ურთიერთქმედების შესწავლის პროცესში. საზოგადოდ, მაკლელანდმა მენარმეები აღწერა, როგორც ადამიანები ვინც მონოდებულა:

- იყოს აქტიური და ენდობოდეს სხვებს;
აილოს პირადი პასუხისმგებლობა მათ გადანყვეტილებებზე;
უპირატესობა მიანიჭოს ისეთ გადანყვეტილებებს, რომლებიც შეიცავენ ზომიერ რისკს;
იყოს რუტინისა და განმეორების უარყოფელი.

1.2.2 კონტროლის შინაგანი წყარო

სხვა ფსიქოლოგიური მოსაზრება მენარმის შესახებ გეტავაზობს, რომ ადამიანებს რომლებიც უპირატესობას ანიჭებენ მენარმეობას მაღალი ანაზღაურებით, დაქირავებით შრომასთან შედარებით, აქვთ თვითრწმენა, რომ მათ მიერ შესრულებული საქმიანობა არის მხოლოდ მათი მოქმედების შედეგი, და არა გარე ფაქტორების ან სხვათა შრომის ზემოქმედება. ამას ფსიქოლოგიაში უწო-

დებენ კონტროლის შინაგან წყაროს – იგულისხმება, რა რომ კონტროლის ცენტრი მდებარეობს უფრო მეტად ადამიანის შიგნით, ვიდრე სხვათა ან შემთხვევის (გამართლების) ხელში.

ამის გამო ამტკიცებენ, რომ ადამიანები, კონტროლის შინაგანი მდებარეობით აირჩევენ თვითდასაქმებას, დამოკიდებულ დასაქმებასთან შედარებით. ი. ბ. როტერმა (1982) წელს მიიღო ინსტრუმენტი, რომელიც განსაზღვრავდა ინდივიდის კონტროლის შინაგანი წყაროს მდებარეობის ადგილს. ეს საზომი ერთეული კარგი ხიდი აღმოჩნდა ემპირიული ტესტების თეორიასთან დაკავშირების პროცესში. თუმცა, სხვადასხვა კვლევები, რომლებიც იყენებენ ი. ბ. როტერის ერთეულს იღებენ განსხვავებულ შედეგებს, და კონტროლის შინაგანი წყაროს თეორია, როგორც ფიქრობენ სადავოა.

დამატებითი საკითხავი¹

კონტროლის წყარო

ადამიანებს განსხვავებული შეხედულებები აქვთ მათ გარშემო მიმდინარე მოვლენების კონტროლზე. კონტროლის წყაროს თეორიაც ზუსტად ამ შეხედულებებს ეყრდნობა. კონტროლის შინაგანი წყაროს მქონე ადამიანები დარწმუნებულნი არიან, რომ ისინი თავად არიან პასუხისმგებელი საკუთარ ბედზე; ისინი თვლიან, რომ მათი ქმედებები და ქცევები მნიშვნელოვანია და გადამწყვეტ როლს თამაშობენ ისეთი შედეგების მიღწევაში, როგორცაა: სამუშაოს შესრულების დონის გაუმჯობესება, დანიშნულება ან სამუშაოზე დანიშვნა.

კონტროლის შინაგანი წყაროს მქონე მენარმეები თვლიან, რომ პირადად არიან პასუხისმგებელი ახალი ბიზნესის წამოწყებაზე. მათ მსგავსად, კონტროლის შინაგანი წყაროს მქონე მენეჯერები მიიჩნევენ, რომ მთელი ორგანიზაციის წარმატება მათი დამსახურებაა. კონტროლის შინაგანი წყარო ხელს უწყობს ორგანიზაციაში ეთიკური ქცევებისა და გადამწყვეტილების მიღების პრაქტიკის დამკვიდრებას, ვინაიდან ორგანიზაციის თანამშრომლები მიიჩნევენ, რომ ისინი ვალდებული არიან პასუხი აგონ საკუთარ ქმედებებზე. კონტროლის გარე წყაროს ადამიანებს სჯერათ, რომ მათ გარშემო მიმდინარე პროცესებზე გარე ძალები ზემოქმედებენ. აქედან გამომდინარე, ისინი თვლიან, რომ მათი ქმედება ბევრს ვერაფერს შეცვლის და ცდილობენ არ ჩაერონ და არ შეცვალონ სიტუაცია ან გადაჭრან პრობლემა. ისინი ამ ქმედებების გატარებას სხვას ანდობენ.

¹ გ.რ. ჯონაი, ჯ.მ. ჯორჯი, თანამედროვე მენეჯმენტის საფუძვლები, თბილისი, 2006, გვ. 40.

1.2.3. რისკისადმი მიდრეკილება

მენარმეები, როგორც ითვლება, არიან ადამიანები რომლებიც ნაკლებად უარყოფენ რისკს, ვიდრე ისინი ვინც ირჩევენ დასაქმებას. ამ სამენარმეო თვისების ძირითადი ელემენტია განსხვავება რისკთან დამოკიდებულებასა და ფაქტურ ან რისკის მისაღებ დონეს შორის. ამგვარად, სამენარმეო ქცევა განისაზღვრება ორივე მათგანით, ადამიანის რისკთან დამოკიდებულებით და მის მიერ როდესაც საკმარისი გარემოს შეფასებით.

1.2.4. მანუსაზღვრელ მოხსნადმი ტოლერანტობა

გარდა ამისა, მენარმეები დახასიათებული არიან ისეთი სწავლულის მიერ, როგორცაა ი. ა. ტიმონსი (1976), როგორც ინდივიდები, რომლებსაც სხვებთან შედარებით შეუძლიათ უკეთესად გაუმკლავდნენ სირთულეებსა და არასტაბილურ სამუშაო გარემოს. ეს ნიშნავს, რომ ადამიანი, ვინც დაქირავებით მუშაობასთან შედარებით ამჯობინებს დამოუკიდებელ სამენარმეო საქმიანობას, კომფორტულად გრძნობს თავს რისკის, არამყარი, დინამიკური და საქმიანი (ბიზნეს) გარემოს პირობებში.

დამატებითი საკითხავი¹

რისკისადმი დამოკიდებულება

საზოგადოდ, ადამიანები რისკისადმი ავლენენ 3 სახის განწყობას: რისკის მომხრე, ნეიტრალურად განწყობილი და რისკის უარყოფელი.

სარისკო გადაწყვეტილების მიღება დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა შედეგი შეიძლება მოყვეს რისკზე ნასვლას. იმაზე თუ რამდენად დიდი ან მცირე შეიძლება იყოს რისკზე ნასვლის დამატებითი „ჯილდო“, ანუ გაურკვეველი სიტუაციის რისკის პრემია.

რისკის პრემია არის აუცილებელი სხვაობა გაურკვეველი სიტუაციის მოსალოდნელ მნიშვნელობასა და უეჭველი შედეგის მნიშვნელობას შორის.

რისკის მონიშნალობდგე ადამიანი თანაბარი მოსალოდნელი შემოსავლების შემთხვევაში უპირატესობას ანიჭებს გარკვეულობას და გარანტირებულ შემოსავალს.

რისკ-ნეიტრალური ადამიანი ერთმანეთს უდარებს გაურკვეველი და გარკვეული სიტუაციის შესაძლო შედეგების მხოლოდ და მხოლოდ მოსალოდნელ მნიშვნელობებს (მაგ. მოსალოდნელ შემოსავლებს) და მისთვის სულ ერთია გარკვეული თუ გაურკვეველი შედეგები, როცა ორივეს მოსალოდნელი შემოსავალი ერთნაირია.

¹ David A. Besanko Ronald R Braeutigam – Microeconomics, An Integrated Approach, JOHN WILEY & SONS, INC. 2001.

რისკის მოყვარული ადამიანი გაურკვეველ სიტუაციას (რისკს) ამჯობინებს, თუკი გაურკვეველი და გარკვეული მოსალოდნელი შემოსავლების მნიშვნელობები ერთნაირია. იმ შემთხვევაში, როცა მყარი მოსალოდნელი შემოსავლის მინიმუმი ძალზე დაბალია და რისკის პრემია ძალზე მაღალი, ამ დროს რისკის უარყოფელმა ინდივიდმა ცი შეიძლება მიიღოს სარისკო გადაწყვეტილება.

1.2.5. ქვევის „ნსიი“

მენარმეების ქვევისთვის დამახასიათებელია აგრესია, კონკურენტუნარიანობა, ბრძოლა ნარმატებისთვის და მოუთმენლობა (დ. ფ. ზოიდი 1984).

1.2.6. დამნაშავეობისადმი მიდრეკილება

ეს მიმდინარეობა ამტკიცებს, რომ მენარმეები არიან ადამიანები, რომლებიც არ არიან საზოგადოების დანარჩენი ნაწილის მსგავსი. ისინი აღწერილი არიან, როგორც საზოგადოებაში გამეფებული სოციალური ტენდენციების მონინააღმდეგენი ან უკმაყოფილო ადამიანები. გარდა ამისა, როგორც თელიან, მენარმეებს შეუძლიათ იმოქმედონ უკანონოდ ან დანაშაულებრივი გზით (ა. შაპერო 1975; მ. ფ. რ. კეთს დე ვრისი 1977). ეს უკანასკნელი თავის ნაშრომში თელის, რომ ინდივიდის ბავშვობაში არსებული პრობლემები, დაკავშირებული მის ავტორიტეტთან ან გუნდში ურთიერთობასთან, განაპირობებს მათ სურვილს გაზარდონ საკუთარი ღირსების გრძნობა, რაც უფრო დაბალი მოთხოვნილებაა, ვიდრე საკუთარი თავის რწმენა. ეს თეორია ძალიან დამინტრიგებელი აღმოჩნდა მკვლევარებისთვის და მრავალი მათგანი ეცადა შეეგროვებინა ემპირიული დამადასტურებელი მასალა. თუმცა, რამდენიმე ფსიქოლოგიურმა და ეკონომეტრიკულმა კვლევამ აჩვენა აღნიშნული მოსაზრება, მაგრამ სხვა მიმოხილვებში იგი უარყოფილი იქნა.

1.2.7. დამოუკიდებლობა და შრომითი კმაყოფილება

სხვა მნიშვნელოვანი პრობლემა, რომელიც უკავშირდება მენარმის ინდივიდუალობას, ესაა სამენარმეო საქმიანობის ყველაზე მიმზიდველი მახასიათებელი, დამოუკიდებლობა. თვითდასაქმებულ ადამიანს შეუძლია მართოს დრო და ძალისხმევა საიმისოდ, რომ დაიკმაყოფილოს საკუთარი მოთხოვნილებები და მოლოდინი. ამას ჩვეულებრივ უწოდებენ „იყო საკუთარი თავის ბოსი“. ეს ცნება გვაბრუნებს ფ. ჰ. ქნაითთან (1921), მაგრამ არაეკონომისტებმაც გაამახვილეს მასზე ყურადღება. ბოლო პერიოდის ეკონომიკური კვლევები მიუძღვნა იმის გარკვევას, თუ რატომ რჩებიან ადამიანები თვითდასაქმებულნი, მაშინ როცა მათ შეუძლიათ მიიღონ მეტი შემოსავალი დაქირავებული შრომის პირობებში. აქედან გამომდინარე, შემოღებული იქნა ტერმინი შრომითი კმა-

ყოფილება, რომელიც ყოველთვის არ უკავშირდება ანაზღაურებას და მოიცავს თითოეული ინდივიდისათვის კმაყოფილების უნიკალურ წყაროს.

ამგვარად, კვლევებმა აჩვენეს, რომ თვითდასაქმებულებისა და მენარმეებისთვის მნიშვნელოვანია სამუშაოსთან დაკავშირებული პრობლემები, როგორცაა ინიციატივა და მუშაობა საკუთარი თავისთვის, რაც მათთვის უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე ანაზღაურება და უსაფრთხოება (მ. ფ. ტეილორი, 1996). თუმცა, სხვა კვლევებმა აჩვენა, რომ შრომითი კმაყოფილება არაა აუცილებელი უკავშირდებოდეს სრულ კმაყოფილებას, მაგალითად უფრო მეტი სამუშაო საათები და პასუხისმგებლობა სამუშაოს ნებისმერი პრობლემის შემთხვევაში (ს. პარასურამანი და ც. ა. ზიმერსი 2001). ამგვარად, შრომითი კმაყოფილება უკავშირდება დანახარჯებს, რომელიც გამომდინარეობს სამუშაოდან. ასევე პირადი ცხოვრება უკავშირდება დაძაბულობას და არის იმის დამოუკიდებელი მიზეზი, რომ ინდივიდმა დაქირავება ამჯობინოს მენარმეობას. საბოლოოდ, დამოუკიდებლობა არის ძირითადი ცვლადი დაქირავებულის სტატუსის არჩევის დროს.

1.2.8. გადაჭარავებული ოპტიმიზმი

ფსიქოლოგიამ ინტენსიურად შეისწავლა ის ადამიანები, რომლებიც მეტისმეტად ოპტიმისტები არიან, განსაკუთრებით ისეთ სიტუაციებში, როცა ყველაფერი მათ კონტროლს არ ექვემდებარება. ზოგჯერ ერთი და იგივე ბაზარზე მენარმეები გამოირჩევიან სხვებთან შედარებით სისტემატური ოპტიმიზმით. რამდენიმე მეცნიერი შეეცადა ზეოპტიმიზმი მიელო, როგორც მენარმის ძირითადი თვისება. ის თვისება, რომელსაც შეუძლია ახსნას ასეთი ადამიანების ყველა სხვა ფსიქოლოგიური ნიშანი და განსაკუთრებით ერთი, რისკთან დამოკიდებულება. ა. ს. ქუპერმა, ს. უ. ვუშმ და ე. ს. დანკლერგმა (1988) ასეთი ინდივიდების მაგალითზე განსაზღვრეს „სამენარმეო ვიფორია“. კერძოდ, მენარმის რწმენა, რომ ერთი და იმავე ბაზარზე მისი მიზნის მიღწევის შანსი გაცილებით მაღალია, ვიდრე სხვების. თუმცა შემდგომმა კვლევებმა აჩვენა, რომ ზეოპტიმიზმი არსებობს არა მარტო თვითდასაქმებულთა ერთობის საზღვრებში, არამედ ერთ რომელიმე დაქირავებულშიც კი.

ამის გამო, ზეოპტიმიზმი, როგორც თვლიან უფრო მეტად არის კულტურული ტენდენცია, და არა პირადი თვისება (გ. არბუმიანი და სხვები 2000). მიუხედავად ამისა, ამ გამოკვლევაში, გამოჩნდა ის რომ, მენარმეები სისტემატურად ზეოპტიმისტები არიან ვიდრე დაქირავებულები. აღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ჩამოგვეყალიბებინა დასკვნა, რომ ზეოპტიმისტურ საზოგადოებაში ადამიანები, რომლებიც უპირატესობას ანიჭებენ თვითდასაქმებას შემოსავლების მიღების სხვა წყაროებთან შედარებით, მიეკუთვნებიან ჯგუფს, რომლისთვისაც დამახასიათებელია ოპტიმიზმის ყველაზე მაღალი ნორმა.

ეკონომისტები ცდილობდნენ პასუხი გაეცათ კითხვაზე: როგორ შეიძლება, რომ ზეოპტიმიზმი დომინირებდეს ბაზარზე, თუ გავითვალისწინებთ, რომ ზეოპტიმიზმი გადახრილია რაციონალური ეკონომიკური ქცევისგან – განსაკუთრებით უკუგების მაქსიმიზაციის პირობებში. რაციონალურად მოსალოდნელია, რომ როცა ზეოპტიმისტები ვერ გაუძლებენ კონკურენციას, ბაზარზე

დომინანტები რეალისტები იქნებიან. თუმცა არის ირაციონალური ქცევის მხარდამჭერი რამოდენიმე მიზეზი:

- როცა უკუგება სამენარმეო საქმიანობიდან გაუტოლდება დაქირავებულთა შემოსავალს, რეალისტები ირჩევენ იმუშაონ დაქირავებით, მაშინ როცა მენარმეები დარჩებიან სამენარმეო ასპარეზზე (დ. დე მეზა და ს. საუთი, 1996); ზეოპტიმისტები იმუშავებენ უფრო მეტი დატვირთვით და დაზოგავენ თანხებს ნარუმატებელი შემთხვევებისთვის, იმ პრობლემების საკომპენსაციოდ, რომლებიც გამომდინარეობენ ბაზრისადმი გადაჭარბებული ნდობიდან (მ. მანოვე 2000);

ზეოპტიმისტი ადამიანები ძნელად თუ შეძლებენ ბაზარზე არსებული საქმიანი ურთიერთობების კოპირებას. ისინი ალბათ იმოქმედებენ იმის მიხედვით რასაც თავად თელიან ინოვაციად და საიმისოდ, რომ მოძებნონ გარემოს ისეთი გამოყენება, რაც მათ თვითრწმენას გაუღვივებს. ამგვარად, არსებობს იმის დიდი ალბათობა, რომ ზეოპტიმისტებისთვის ხელმისაწვდომი იქნება ისეთი ინფორმაცია, რომელიც უზრუნველყოფს მათ კონკურენციულ უპირატესობას (ა.ე. ბერნარდო და ი. ეელიჩი, 2001);

ზეოპტიმიზმს დიდი პატივმოყვარეობის, ამბიციისა და პოტენციალის საშუალებით შეუძლია აღაფრთოვანოს ინვესტორები, კლიენტები და მიმწოდებლები.

ამგვარად, ზემოაღნიშნული ზეოპტიმიზმი, როგორც პირადი ან კულტურული ნიშანი, შეიძლება იყოს ფონი ყველა ზემოჩამოთვლილი მახასიათებლებისთვის, რომელთა საშუალებით ფსიქოლოგები ცდილობდნენ მიეღოთ ესკიზი მენარმის დნმ-სთვის.

1.2.9. ფსიქოლოგიური მიდგომის კრიტიკა

სამენარმეო თვისებების ფსიქოლოგიური თეორია ცდილობს გამოყოს ინდივიდუალური მენარმის პროფილი, ახდენს რა იმ სფეროს იდენტიფიცირებას, სადაც მენარმე გამოირჩევა საზოგადოების დანარჩენი ნაწილისგან. ამ მიდგომამ ძლიერი კრიტიკა მიიღო იმის გამო, რომ თეორიები ფორმულირებულნი იქნენ წლების მანძილზე, მაგრამ თვისებების რაიმე უნიკალური ნაკრები ვერ იქნა გამოყოფილი. კრიტიკის ძირითადი ნაწილი ეყრდნობა იმ ფაქტს, რომ სამენარმეო ინდივიდუალობის დამეგების მიუხედავად, ბაზრის ფაქტორები და უნივერსალური გარემოებები თამაშობენ მნიშვნელოვან როლს სამენარმეო საქმიანობაში. ამას კი, ვერ მივანერთ ინდივიდის ერთი განსაზღვრული ტიპის წარმატებას ან წარუმატებლობას. გარდა ამისა, მტკიცდება, რომ მენარმეობისადმი ეს მიდგომა ახდენს იდეალური საქმიანი ადამიანის ყველა სასურველი თვისებების პერსონიფიცირებას (პ.ი. კაუფმანი და რ.პ. დანტი, 1998). ამგვარად, ვინაიდან თეორიის ეს მიმდინარეობა გვთავაზობს მენარმის სხვადასხვა პირადი ასპექტების გაგებას, მიღებულია, რომ ფსიქოლოგიური ფაქტორები არასაკმარისია (ან აუცილებელიც კი) თვითდასაქმებულთა და მენარმეთა ეკონომიკური საქმიანობის ასახსნელად.

1.3. პირადი, საოჯახო და სოციალური საკითხები

ეკონომიკური და ფსიქოლოგიური თეორიების გარდა, შეიძლება იმ ადამიანებზე სხვადასხვა მოსაზრებების ჩამოყალიბება, ვინც თვითდასაქმებას და მენარმეობას ირჩევს, როგორც შრომითი კარიერის ნაწილს. ეს მოსაზრებები ძირითადად ჩამოყალიბებულია სოციოლოგების მიერ და მეცნიერებმა გამოიკვლიეს იმისათვის, რომ მოეხდინათ აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებული კორელაციებისა და ტენდენციების დადგენა. ისინი, ვინც იზიარებენ ამას, თვლიან რომ საკითხი არ არის ამონურული, მაგრამ წარმოადგენს პირადი და პიროვნებათაშორისი გარემოებების ძირითად კონცეფციებს.

1.3.1. ქორწინება

თეორიულად მტკიცდება, რომ 5 მიზეზის გამო მენარმეები უფრო მეტი ალბათობით არიან დაოჯახებული, ვიდრე მარტოხელა:

1. მეუღლეს შეუძლია კაპიტალის დაბანდება ან ბიზნესის გაფართოება. კაპიტალი, რომელიც არის არაოფიციალური და შეიძლება მოვიდეს მეუღლის ოჯახიდან, იმ ჩვეულებრივი მოლოდინის გარეშე, რაც შეიძლება იწვევს გააჩნდეს კაპიტალის უკუგებასთან დაკავშირებით;
2. საოჯახო ფირმების ძირითადი უპირატესობა არის ის, რომ ბიზნესის მზარდი მოთხოვნის დაკმაყოფილების მიზნით ოჯახი უზრუნველყოფს მათ იაფი ან თავისუფალი სამუშაო ძალით, რაც ხელმისაწვდომია მათთვის საბაზროსთან შედარებით უფრო დაბალი კურსით. მეორე მხრივ, შემოსავალი არამენარმე მეუღლისაგან ხშირად ფასდება, როგორც უსაფრთხოების ქსელი, თუ სამენარმეო საქმიანობა განიცდის დროებით ან გრძელვადიან პრობლემებს.
3. ვინაიდან სამენარმეო საქმიანობა უკავშირდება დაძაბულობას, მეუღლეებს შეუძლიათ ერთმანეთს გაუწიონ ემოციური მხარდაჭერა და დაეხმარონ გადალახონ ნერვული დარღვევები;
4. მრავალ ეკონომიკურ სისტემაში დაოჯახება უკავშირდება საგადასახადო შეღავათებს;
5. საზოგადოდ, მენარმეები არიან ასაკოვანი და ოჯახის უფროს წევრებს აქვთ ტენდენცია იყვნენ დაქორწინებული.

არსებობს თეორიები, რომლებიც თვლიან, რომ დაოჯახებული ინდივიდები შეილებით, ირჩევენ გარანტირებულ და მყარ შემოსავლებს და არა სარისკო სამენარმეო შესაძლებლობებს. საზოგადოდ, გამოკვლევებმა დაადასტურეს დადებითი კორელაცია სამენარმეო საქმიანობასა და საქორწინო სტატუსს შორის.

1.3.2. ჯანმრთელობა და უუნარობა

ადამიანები, რომლებიც საჭიროებენ თავისი შრომითი კარიერა ააგონ მნიშვნელოვანი პირადი პრობლემის ფონზე, როგორცაა მაგალითად გრძელვადიანი ავადმყოფობა ან უუნარობა (ფიზიკური ან მენტალური) ირჩევენ თვითდასაქმებას. ეს იმის გამოა, რომ მათ შეუძლიათ თავისი ყოველ-

დღიური სამუშაო გრაფიკი ისე შეადგინონ, რომ გაითვალისწინონ დროის, ადგილისა და საქმიანობის განსაზღვრული შეზღუდვები. გარდა ამისა, გარკვეულ საზოგადოებებში მენარმის დისკრიმინაცია ჯანმრთელობისა და უუნარობის გამო, შეიძლება მდგომარეობდეს იმაში, რომ ბაზარზე დომინირებადმა ადამიანებმა განდევნონ ისინი, ვინც ავადა ან აქვს ხილული შეზღუდვები. ასევე ცნობილია, რომ სამთავრობო პოლიტიკამ (განსაკუთრებით ევროკავშირში), რომელიც ცდილობს შეარბილოს ასეთი დისკრიმინაცია, ყურადღება გაამახვილა მენარმის იმ სარგებელზე, რაც უკავშირდება უნარშეზღუდული ადამიანების დაქირავებას. ასევე ადეკვატური ან სპეციალიზებული ცოდნის მქონე უნარშეზღუდული ადამიანებისთვის სამენარმეო საქმიანობის ხელშეწყობის მიზნით „თვითდასაქმებულთა სუბსიდიების“ გაცემას.

სხვა მხრივ ნაჩვენებია, რომ თვითდასაქმება გულისხმობს დიდ ძალისხმევასა და სამუშაოს დროულ შესრულებას, რაც ზრდაზე ორიენტირებული სამენარმეო საქმიანობის პირობებში, შეიძლება აღმოჩნდეს არასწორი არჩევანი იმ ადამიანებისთვის, რომლებსაც აქვთ ფიზიკური ან გონებრივი შეზღუდვები. გარდა ამისა, ჯანმრთელობის პრობლემებმა შეიძლება აიძულოს ადამიანი გააკეთოს პაუზა თავის კარიერაში დროის დიდი ინტერვალით და მნიშვნელოვანი თანხები დააბანდოს ჯანმრთელობის შენარჩუნების მიზნით. თვითდასაქმებულებმა თავად უნდა იზრუნონ ჯანმრთელობაზე, მაშინ როცა დაქირავებულებზე ზრუნავენ დაქირავებულები, სახელმწიფო სოციალური და ჯანდაცვის სისტემა.

გამოკვლევებმა ვერ აჩვენა გარკვეული კორელაცია ცუდ ჯანმრთელობას, უუნარობასა და სამენარმეო საქმიანობას შორის. ამის ახსნა შეიძლება მდგომარეობდეს იმაში, რომ ასეთი ინდივიდების ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო, თვითდასაქმება და სამენარმეო საქმიანობა, შეიძლება განსხვავებული იყოს დარგებისა და უუნარობის (ინვალიდობის) სხვადასხვა სიმძიმის მიხედვით.

1.3.3. ასაკი, განათლება და გამოცდილება

ზემოთ განხილული ოჯახური მდგომარეობის ანალოგიურად, უფროსი /ან უფრო მეტად გამოცდილი ადამიანები გახდებიან მენარმეები მეტი ალბათობით, იმიტომ, რომ:

1. რაც უფრო დიდია ადამიანის ასაკი, მით მეტია იმის ალბათობა, რომ მან განავითაროს ისეთი ქსელი, რომელიც სამენარმეო საქმიანობას რესურსებით უზრუნველყოფს. გარდა ამისა, ამ ქსელის საშუალებით სამენარმეო შესაძლებლობები ხდება შერჩევადი და ხელმისაწვდომი;
2. მოსალოდნელია, რომ ადამიანს ემატება რა ასაკი, გროვდება კაპიტალი, რაც შეიძლება გამოყენებული იქნეს სამენარმეო საქმიანობის დაწყების დასაფინანსებლად ან მისი ხელშეწყობის მიზნით. ასეთი კაპიტალი, როგორც თანხის, ისე არამატერიალური აქტივების (ცოდნა, გამოცდილება, ქსელი და ა.შ.) სახით, მოდის პირადი შრომიდან, სხვა ადამიანებთან ურთიერთობითა და მემკვიდრეობით. მრავალმა მენარმემ მიატოვა დაქირავებულის კარიერა და მოგვიანებით გადაერთო თვითდასაქმებაზე;

3. იძულებითი გადადგომის, პენსიაზე ვადამდელი გასვლის სქემის ან შემცირების პირობებში ასაკოვან ადამიანებს ძალზე სურთ თვითდასაქმება, როგორც გამოსავალი შექმნილი სიტუაციიდან;
4. გადამდგარ პირებს შეიძლება არც უნდოდეთ მუშაობის შეწყვეტა, როგორც პირადი, ისე ფინანსური მიზეზების გამო. ვინაიდან მათ შეიძლება არ ქონდეთ დასაქმებისათვის აუცილებელი ფიზიკური გამძლეობა ან ცოდნა, მათ შეიძლება აირჩიონ თვითდასაქმება იმისათვის, რომ თავად მართონ შრომითი ტემპი და სამუშაო საათების ხანგრძლივობა.

სხვა მხრივ, ასაკოვანი ადამიანები შეიძლება იყვნენ ნაკლებად რისკიანი და სურდეთ მისდიონ სამენარმეო შესაძლებლობებს, ვიდრე ახალგაზრდები. გარდა ამისა, ვინაიდან მაღალი პოტენციის მქონე სამენარმეო შესაძლებლობები მოითხოვს მარავალსაათიან შრომას და ზრდის სამუშაოსთან დაკავშირებულ დაძაბულობას, ასაკოვანი ადამიანები ვერ შეძლებენ გაუმკლავდნენ ასეთ მოთხოვნებს. ასე მაგალითად, რამდენიმე აღწერილობითი ხასიათის მსოფლიო გამოკვლევა აჩვენებს, რომ თვითდასაქმება (და ძირითადად დანყება) ნორმალურ პირობებში აღინიშნება „შრომითი აქტივობის“ შუაში. გარდა ამისა, ჩანს რომ არსებობს განსხვავება თვითდასაქმებულობისათვის მზადყოფნასა და რა-ელურად თვითდასაქმებას შორის.

დ. გ. ბლანჩფლავერმა, ა. ოსვალდმა და ა. სტუქერიმ (2001), აჩვენეს, რომ თვითდასაქმებისადმი ინტერესი მცირდება ასაკის მომატებასთან ერთად, როცა რეალობაში თვითდასაქმების მაჩვენებელი იზრდება ასაკის მომატებასთან ერთად. მენარმეობისადმი ამ მიდგომის ძირითადი საკითხია ის, თუ თითოეული ინდივიდი როგორ აღწერს და ზომავს გამოცდილებას. იმ დროს როცა ყოველთვის ჭეშმარიტი არ არის, რომ გამოცდილება უკავშირდება ასაკს. იმის გამო, რომ საზოგადოდ გამოცდილება ინვეს ინტერესს, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ნარსული თვითდასაქმების გამოცდილება (თუნდაც წარუმატებელი) დადებით კორელაციას იწვევს ცხოვრების შემდგომ წლებში თვითდასაქმებისადმი მზადყოფნასთან.

აგრეთვე, თითქოს ჩანს, რომ გამოცდილებისა და განათლების კოპირებას სამენარმეო საქმიანობასთან არაერთმნიშვნელოვანი დამოკიდებულება აქვს. თუკი თქვენ განათლებას განიხილავთ როგორც ინვესტიციას, ამკარაა, რომ რაც უფრო მეტ დაბანდება გააკეთებთ ამ სფეროში, მით უფრო მეტ შემოსავალს ელოდებით მომავალში. თუმცა სამენარმეო საქმიანობასაც შეეძლო მოეცა მნიშვნელოვანი უკუგება, მაგრამ ის რამდენიმეწლიანი დაბალი შემოსავლების შემდეგ მიიღება. მეორე მხრივ, განათლების მაღალი დონის მქონე მომუშავეები თავის კარიერას თავიდანვე მაღალი შემოსავლებით დაიწყებენ. თუმცა განათლებულ პირებს ექნებათ უკეთესი ინფორმაცია და შეძლებენ უკეთ შეიცნონ საქმიანი შესაძლებლობები.

აღნიშნულის გარდა, განათლებული პროფესიონალები და მაღალკვალიფიცირებული ოსტატები, თავისი ცოდნითა და უნიკალური უნარებით უფრო მეტი ალბათობით შეძლებენ გადალახონ თვითდასაქმებასთან დაკავშირებული სირთულეები, თუმცა არ მტკიცდება, რომ სისტემატური განათლების პირობებში (მისი დონის მიუხედავად), ადამიანი მიიღებს აუცილებელ ცოდნას და შეძლებს მართოს სამენარმეო რისკი.

აქედან გამომდინარე, მიუხედავად იმისა, რომ მრავალი მეცნიერი ავითარებს ახალ პროდუქტებს გამოკვლევების საშუალებით, ისინი ჩვეულებრივ უკავშირდებიან საქმიან ადამიანებს საიმისოდ, რომ გაყიდონ პროდუქტი. ასევე ცნობილია, რომ წარსული დროის მენარმეები თავისი განათლებით განსხვავდებიან თანამედროვეებისაგან. მენარმეებს, რომლებმაც შექმნეს ფირმები მე-20 საუკუნის დასაწყისში (განსაკუთრებით ევროპაში II მსოფლიო ომის შემდგომ) ხანდახან საერთოდ არ ქონდათ განათლება ან მხოლოდ თავისი ხელობის ფარგლებში ფლობდნენ ცოდნას. მეორე მხრივ, თანამედროვე ეკონომიკური ზრდა აიძულებს მენარმეებს მიმართონ თავისი ინვესტიციები და დრო განათლებაში და სცადონ მიიღონ აუცილებელი ცოდნა საკუთარი ბიზნესის სამართავად. საზოგადოდ, გამოკვლევები აჩვენებს, რომ პირდაპირი დამოკიდებულება განათლებასა და მენარმეობას შორის არ არის განსაზღვრული. მიღებული მონაცემებიდან ჩანს, რომ ეს ეხება მრეწველობის გარკვეულ დარგებს.

1.3.4. ოჯახი

ოჯახი, როგორც სოციალური ინსტიტუტი, არის ნყარო, რომლის საშუალებითაც საზოგადოება გადასცემს თავის ღირებულებებს, რწმენას და სრულ კულტურულ ელემენტებს თავის უმცროს წევრებს. სოციალური სისტემის ღირებულებების გარდა ოჯახი განიხილება, როგორც მისაბაძი მაგალითი და შეილებისათვის მეორადი გამოცდილება. მშობლები, უფროსი თაობა და ახლო ნათესავები თავისი არჩევანის საშუალებით დემონსტრირებას ახდენენ არჩევანის ეფექტისა და შედეგების შესახებ. აქედან გამომდინარე, ოჯახის როლი მენარმეობაში, თითქოს კრიტიკულია, რომელშიც ის გადადის ერთი თაობიდან მეორეზე, როგორც ხილული მოვლენა კარიერის არჩევასა და სამუშაოს ეთიკასთან დაკავშირებით. შეიძლება ჩამოგვეყალიბებინა 2 ძირითადი ელემენტი, რომლებიც აერთიანებს მშობელთა გამოცდილების შედეგად ექსპერიმენტული სწავლების გაცვლას და საქმიან წარმატებას (თ. დანი და დ. პოლც-ეაკინი, 2000).

ამგვარად, თუ თქვენ შეგიძლიათ ამტკიცოთ, რომ მენარმეობა იმართება ოჯახში, დიდი იმის ალბათობა, რომ გამოცდილება, რომელიც დააგროვეს მშობლებმა თვითდასაქმების დროს, პოზიტიურია და ალაფრთოვანებს შეილებსაც, სთავაზობს რა მათ დაპირებებს და სასარგებლო მიზანს. სხვა მხრივ უარყოფითმა სამენარმეო გამოცდილებამ (არაა აუცილებელი, რომ აფინანსებდეს დაკავშირებულ, მაგრამ ასევე მოსალოდნელ უარყოფით ეფექტებს საოჯახო ცხოვრებაზე და ინდივიდუალურ ჯანმრთელობაზე), შეიძლება შეილები დაამოროს თვითდასაქმებულის კარიერის გადანყვეტილებას. საზოგადოდ, თვითდასაქმებული მშობლები თავის შეილებს სთავაზობენ ბიზნესის მართვის, კაპიტალის მენეჯმენტისა და რისკის გათვითცნობიერების ცოდნის ფართო სპექტრს. ეს არაოფიციალური სწავლება შეიძლება დაგვეგმილიც კი არ იყოს, მაგრამ გამომდინარეობდეს ოჯახური ცხოვრების წესიდან, მაგალითად საკვირაო საოჯახო სადილები. გარდა ამისა, თუ ბიზნესი არსებობს ოჯახში, რომე-

ლიც შეიძლება გადაეცეს მომავალ თაობას, შვილები უფრო მეტად იხრებიან თვითდასაქმებისკენ და შეიძლება ეცადონ დაამტკიცონ თავისი შესაძლებლობები, იყენენ საოჯახო ბიზნესის ღირსეული მემკვიდრეები. დაბოლოს, ნარმატიული საოჯახო ბიზნესის არსებობას შეუძლია მნიშვნელოვანი კაპიტალის დაგროვება საიმისოდ, რომ შვილების მიერ განხორციელებული იქნეს ახალი სარისკო გადაწყვეტილებები.

1.3.5. უმუშევრობა

მენარმეობის გარშემო მიმდინარე გამოკვლევები ეძებენ კორელაციას უმუშევრობასა და სამენარმეო საქმიანობას შორის. უმუშევრობის განხილვის დროს მნიშვნელოვანია მოხდეს დიფერენციაცია სტრუქტურულ უმუშევრობას, რომელიც გამომდინარეობს მრენველობაში მნიშვნელოვანი ცვლილებების შედეგად, და ფრიქციულ უმუშევრობას შორის, რომელიც მოიცავს იმ ადამიანებს, რომლებიც იმყოფებიან სამუშაოთა შორის. სამთავრობო პოლიტიკა შეეცადა შეემცირებინა სტრუქტურული უმუშევრობა თვითდასაქმების სუბსიდირებით და მხარდაჭერით, ასევე ისეთი ღონისძიებების ხელშეწყობით, რასაც უწოდებენ „სამენარმეო კულტურას“ და „სამენარმეო აზროვნებას“. მეორე მხრივ სამთავრობო პოლიტიკა, რომელიც მოიცავს სუბსიდებს ბიზნესში საიმისოდ, რომ დაქირაებულ იქნენ ადამიანები, ცდილობს შეამციროს ფრიქციული უმუშევრობა. აქედან გამომდინარე, ნათელი ხდება, რომ უმუშევრობის მაჩვენებლები უარყოფით კორელაციაშია სამენარმეო საქმიანობასთან, და ესაა სწორედ ის, თუ რატომ უნდა ჩაერიოს მთავრობა ეკონომიკის ფუნქციონირებაში.

გამოკვლევებით დასტურდება, რომ უმუშევრობა არ ნიშნავს, რომ ადამიანი დაიწყებს თვითდასაქმებით მუშაობას. განსაკუთრებით მაშინ, როცა სოციალური სისტემა უმუშევრებს და მათი ოჯახის ნევრებს სთავაზობს მნიშვნელოვან შემწეობას. უმუშევართა მხრიდან სამენარმეო სურვილების შესახებ გადაწყვეტილება მჭიდროდ უკავშირდება იმ შესაძლებლობებს, რომლებსაც ქვემოთ განვიხილავთ.

დამატებითი საკითხავი¹

უმუშევრობის სახეები

ეკონომიკურ ლიტერატურაში განიხილება უმუშევრობის კიდევ რამდენიმე სახე, რომლებიც ვფიქრობთ მნიშვნელოვანია სამენარმეო საქმიანობის შესახებ გადაწყვეტილების მისაღებად. ესენია: ციკლური უმუშევრობა, ტექნოლოგიური უმუშევრობა, ინსტიტუციონალური უმუშევრობა, ფარული უმუშევრობა და სეზონური უმუშევრობა.

¹ შრომის ეკონომიკა – დამხმარე სახელმძღვანელო ნ. ლაცაბიძის რედაქტორობით, 2004, გვ. 45.

ციკლური უმუშევრობა გამოწვეულია საქონლისა და მომსახურების წარმოების დაცემით. წარმოების დონის და ინვესტიციების მკვეთრი შემცირება ინვესს სამუშაო ძალაზე მოთხოვნის დაცემას და შესაბამისად, უმუშევრობის მნიშვნელოვან ზრდას.

ტექნოლოგიური უმუშევრობა დაკავშირებულია ტექნოლოგიური სიახლეების დანერგვასთან, რომელიც ეკონომიკურად მიზანშეწონილს ხდის სამუშაო ადგილების შემცირებას და ინვესს სამუშაო ძალაზე მოთხოვნის სტრუქტურის ცვლილებას.

ინსტიტუციონალური უმუშევრობა გამოწვეულია შრომის ბაზრის ინსტიტუტების ფუნქციონირებით, საზოგადოებრივ სექტორში მიმდინარე პროცესებით და ა.შ.

გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებისთვის დამახასიათებელია ფარული უმუშევრობა. მას მიეკუთვნება ის მომუშავეები, რომლებიც იძულებით დასაქმებულნი არიან არასრული სამუშაო დროით და შრომის დაბალი ინტენსიურობით.

უმუშევრობის კიდევ ერთი სპეციფიკური სახეა სეზონური უმუშევრობა, რომლის არსებობა დაკავშირებულია საქმიანობისა და შესაბამისად მეურნეობის ცალკეული დარგის ფუნქციონირების ხასიათთან.

1.3.6. რეგიონულობა

მენარმეობის შესახებ სწავლების შემდგომი ინტერესია ის, რომ სამენარმეო საქმიანობა აჩვენებს რეგიონულ თავისებურებებს. რომელიმე ოლქის, ქალაქების ფარგლებში, ინდივიდები თითქოს უფრო მეტად არიან მენარმეები, ვიდრე სხვები. დიდ გეოგრაფიულ ოლქებს მოსახლეობის ერთ სულზე მეტი თვითდასაქმებული ჰყავთ, ზოგიერთი ქვეყანაც კი უფრო სამენარმეო ხასიათით გამოირჩევა ვიდრე სხვები. ამ ფენომენის ასახსნელად, დიდი ხნის მანძილზე, შემუშავებული იქნა რამდენიმე მიზეზი. ისინი მოიცავენ:

- სამუშაო ძალის განათლების დონეს;
- რესურსებთან და ბაზრებთან ხელმისაწვდომობას;
- ტრადიციასა და მისაბაძ მაგალითებს;
- კაპიტალის არსებობას.

გარდა ამისა, მნიშვნელოვანია მოხდეს დიფერენციაცია ქალაქებსა და სოფლებს შორის. ეს საკითხი განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვს, მაშინ როცა თითოეული სამენარმეო საქმიანობა ითვისინინებს მოსახლეობის მოძრაობას სოფლიდან ქალაქში. საზოგადოდ, მოსახლეობის სამენარმეო საქმიანობის ადგილებზე ხელშეწყობა უზრუნველყოფილია სამთავრობო პოლიტიკით გათვალისწინებული სუბსიდიებით. ამ დროს მენარმეებს სოფლებში აქვთ კაპიტალის მეტი რაოდენობის ქონის უფლება, ვიდრე მათ ქალაქელ კონკურენტებს. ეს ხორციელდება იმ მიზნით, რომ მენარმეებულ იქნეს ადამიანური კაპიტალი სოფლებსა და ნაკლებად დასახლებულ რაიონებში.

1.3.7. იმიგრაცია და ეთნიკური უმცირესობა

ეთნიკური უმცირესობის მენარმეობის კვლევა დღითიდღე მნიშვნელოვანი ხდება სამთავრობო სამენარმეო სფეროს პოლიტიკის შემუშავებელთა და მკვლევართათვის. იმიგრანტები და ეთნიკური ჯგუფები საზოგადოების ჩარჩოებში რისკთან დაკავშირებით განსხვავებულად იქცევიან, ვიდრე ქვეყნის ძირითადი მოსახლეობა. მრავალი წლის მანძილზე ეთნიკურმა ჯგუფებმა შეადგინეს ეთნიკური უმცირესობები განვითარებულ ეკონომიკურ სისტემებში, როგორცაა აშშ, ავსტრალია და გერმანია. დღეს იმიგრანტების ახალი ნაკადი ქმნის უფრო განსხვავებულ ეკონომიკურ მოსახლეობას დასავლეთის დანარჩენ ნაწილში და განვითარებად ქვეყნებში. გარდა ამისა, აღმოსავლეთ ევროპასა და აზიაში პოსტსოციალისტური ეკონომიკური სისტემების უმრავლესობაში, მოსახლეობის მოძრაობის გამო მნიშვნელოვანი ეთნიკური ჯგუფები აღმოჩნდნენ დამოუკიდებელ ქვეყნებში. აქედან გამომდინარე, ევროპისა და განვითარებადი ქვეყნებისათვის იმიგრანტებს და ეთნიკურ ჯგუფებს მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვთ ადგილობრივი და ნაციონალური ეკონომიკის განვითარებაში.

თეორია მენარმეობის შესახებ გულისხმობს, რომ იმიგრანტები და ეთნიკური ჯგუფები მიისწრაფვიან სამენარმეო საქმიანობისკენ, როგორც იმ გზისკენ, რომელიც განაპირობებს ეკონომიკურ წინსვლას და სიღარიბის თავიდან აცილებას (ი. მ. სანდერსი და ე. ნიი, 1996). ასევე ფართოდაა გავრცელებული შეხედულება, რომ იმიგრანტები და ეთნიკური ჯგუფები განიცდიან დისკრიმინაციას დასაქმების დროს, როგორც სოციალური დისკრიმინაციის, ისე ლეგალურად მუშაობის უფლებით (მრავალი ფინანსური იმიგრანტი უკანონოდ ცხოვრობს მასპინძელ ქვეყანაში).

იმის გამო, რომ ინდიკატორები ყურადღებას ამახვილებენ იმაზე, თუ რა მიმართულებით ვითარდება სიტუაცია, შეიძლება განგვეხილა აშშ, სადაც იმიგრანტები იყვნენ ეკონომიკური ზრდის ძირითადი ინსტრუმენტი. ამ ქვეყანაში ეთნიკურ უმცირესობებს, რომლებიც მიეკუთვნებიან არაშავკანიანთა ჯგუფებს, მაგალითად: ჩინელები, პაკისტანელები, ბერძნები, იტალიელები, აქვთ თვითდასაქმების ისეთი მაჩვენებელი, რომელიც აჭარბებს აშშ-ს მოსახლეობის ნახევარისთვის დამახასიათებელ მონაცემს. თუმცა ეს არ ახასიათებს ყველა ეთნიკურ ჯგუფს. ამის გამო, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ დასაქმებისადმი ლტოლვა უკავშირდება იმიგრანტების კულტურას და დასაქმების დროს დისკრიმინაციის დონეს.

იმ ქვეყნებში, სადაც ეთნიკური უმცირესობები ბოლო პერიოდში მნიშვნელოვანი პრობლემა გახდა, ეთნიკური მენარმეობა ძირითადად 2 ფორმას იღებს. პირველი უკავშირდება მომსახურებას და ყოველგვარ სამენარმეო საქმიანობას, რომელიც ფოკუსირებულია ისეთი ეთნიკური ჯგუფის წევრებზე, რომლებიც არიან საკვების ბაზრებზე, რესტორნებში, ტელეკომუნიკაციაში, თანხის გადაცემის სისტემაში, დასვენებისა და გართობის, ასევე სხვა მომსახურებაში. ამის შესაძლო ახსნაა ამ სახის ეთნიკური ჯგუფის სოციალური დისკრიმინაცია, რომელიც არ აძლევს მათ საშუალებას მოძებნონ პროდუქტები და მომსახურება და მიიღონ მონაწილეობა მასპინძელი ქვეყნის დომონირებული კულტურის (ძირითადი მოსახლეობის) ყოველდღიურ საქმიანობაში.

მეორე ფორმას ადგილი აქვს სამუშაო ადგილებსა და მოქმედებებზე, რომელთა კეთება ადგილობრივ მოსახლეობას აღარ სურს. ეს სამუშაო ადგილები ძირითადად უკავშირდება ხელით შრომას, როგორცაა, მშენებლობა, ფერმები, დასუფთავება და ა.შ. ასევე, სპეციალური ჩვევები, რომლებიც არ იყო მასპინძელი ქვეყნის სამუშაო ძალაში, როგორცაა მზარეული ან თარჯიმანი, და გახდა კონკურენციული უპირატესობა იმიგრანტებისთვის.

ეკონომიკურ ლიტერატურაში განიხილება ფაქტორები, რომლებიც როგორც დადებითად, ისე უარყოფითად ზემოქმედებენ ეთნიკურ მენარმეობაზე, ესენია:

- მენარმის დისკრიმინაცია;
- კაპიტალის ხელმისაწვდომობის დისკრიმინაცია;
- მომხმარებლის დისკრიმინაცია;
- მენარმეობის დადებითი უკუგება (დაკავშირებული დასაქმებასთან);
- ეთნიკური და გეოგრაფიული ჯგუფები, სადაც გარკვეული ეთნიკური უმცირესობები დასახლებულნი არიან უფრო მჭიდროდ, ვიდრე სხვა ადგილებში;

ყველა ეთნიკური ჯგუფის კულტურის სამენარმეო მიდრეკილება; მისაბაძი მაგალითის არსებობა.

დაბოლოს, ფიქრობენ, რომ იმის დიდი ალბათობა, რომ იმიგრანტები უფრო მეტად გახდებიან მენარმეები ადგილობრივ მოსახლეობასთან შედარებით, გამონეწეულია შემდეგი მიზეზებით:

- იმიგრანტებს აქვთ ტენდენცია იყვნენ უფრო განათლებულები, ვიდრე ადგილობრივი მომუშავეები, განსაკუთრებით განვითარებულ ქვეყნებში; იმიგრანტებს აქვთ დაცული ბაზარი საიმისოდ, რომ გაყიდონ თავისი პროდუქტები და მიანოდონ თავისი მომსახურება; გარდა ამისა, მათ აქვთ შესაძლებლობა ჰქონდეთ საუკეთესო ნედრობა ეთნიკურ რესურსებთან და სოციალურ ქსელებთან;

მრავალი იმიგრანტი აპირებს დაბრუნდეს სამშობლოში იმის მერე, რაც დააგროვებს გარკვეულ დანაზოგს, და მათთვის სამენარმეო საქმიანობა საუკეთესო საშუალებაა მიაღწიოს ამ მიზანს;

იმიგრანტები ხვდებიან კულტურული ასიმილაციის, კომუნიკაციის, დისკრიმინაციის ან/და პროფესიული აკრედიტაციის პრობლემებს (მათ განათლების დამადასტურებელ დოკუმენტებს არ აქვთ აღიარება მასპინძელ ქვეყანაში);

იმიგრანტებს აქვთ ტენდენცია იყვნენ რისკიანი, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ სამშობლოს დატოვება თავისთავად მოიცავს მაღალ რისკს;

არალეგალური იმიგრაციის შემთხვევაში თვითდასაქმება მათ იცავს იმისგან, რომ შემჩნეული იქნენ ხელისუფალთა მხრიდან;

იმიგრანტებს აქვთ ტენდენცია სამუშაო მოძებნონ ისეთ დარგებსა და პროფესიებში, რომლებიც თავისთავად ხასიათდებიან თვითდასაქმების მაღალი დონით.

ემიგრაცია საქართველოში

საქართველოში 1989-2002 წწ. აღწერათაშორის პერიოდში საზღვარგარეთ გადასახლდა 1 მლნ. მიგრანტი; რუსეთში საცხოვრებლად წავიდა მიგრანტთა 64,1%, საბერძნეთში - 16,2%, დასავლეთ ევროპაში - 5.6%, აშშ და კანადაში - 3,9%, ისრაელში - 1,7%, ამათგან ქართველია - 29,5%.¹

1992-2006 წწ. გარე მიგრაციის უარყოფითმა სალდომ შეფასებითი მონაცემებით 1127,6 ათასი შეადგინა ანუ 1 მილიონს გადააჭარბა.²

1.3.8. ქალი და მენარმეობა

საზოგადოებრივ მიღებულია, რომ ყველა საზოგადოებაში არსებობს განსხვავებები იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ გამოიმუშავენ მამაკაცები და ქალები თავის შემოსავლებს. გარდა ამისა, არსებობს მიღებული ჭეშმარიტება, რომ ქალები გამოიმუშავენ ნაკლებ თანხას მამაკაცებთან შედარებით მსგავს სამუშაო ადგილებზე. იგივეა დამახასიათებელი თვითდასაქმების დროს. ქალების რიცხოვნობა ნაკლებია თვითდასაქმებულ და აქტიურ მენარმე მამაკაცების რიცხვთან შედარებით. გარდა ამისა, ქალები აქტიური მენარმეები არიან ძირითადად მომსახურების სექტორში, მრეწველობის ზოგიერთ დარგში, რომლებიც ჯერ კიდევ მამაკაცთა ხელშია. ამგვარად, ქალი მენარმეები ძირითადად გვხვდებიან გაყიდვებში, პირად, ფინანსურ და სხვა მომსახურებაზე. პირიქით, ქალი მენარმეები არ არიან მრეწველობის ისეთ დარგში, როგორცაა მშენებლობა. ევროპაში ქალი მენარმეების ხვედრითი წილი მერყეობს 20%-დან დიდ ბრიტანეთში, 40%-მდე - ბელგიაში.

შედარებით განვითარებულ ეკონომიკურ სისტემებში ქალთა დამოუკიდებელი სამენარმეო საქმიანობა იზრდება სწრაფად და უფრო მეტი სიჩქარით, ვიდრე მამაკაცთა თვითდასაქმება. ფიქრობენ, რომ ამან უნდა მოახდინოს ქალთა სოციალურ აგენტებად განსაზღვრა. ამას, როგორც ეკონომიკურ სისტემაზე მოქმედ ფაქტს, აქვს ტენდენცია ყურადღება გაამახვილოს მომსახურების სექტორში საქმიანობაზე. აქედან გამომდინარე, ვინაიდან ქალთა მენარმეობა მაღალია მომსახურების სექტორის ფარგლებში, ამიტომ წარმოებდნენ მომსახურებაში გადასვლის ზოგადი ტენდენცია, ასევე ზრდის ქალთა სამენარმეო პოტენციალის ასპარეზს.

რ. გოფიმ და რ. სქეისმა (1987) გამოსცეს დიდ ბრიტანეთში ჩატარებული გამოკვლევის შედეგები, სადაც შეისწავლეს ძირითადი განსხვავებები ქალთა და მამაკაცთა მენარმეობას შორის. ისინი ამტკიცებენ, რომ ქალთა მენარმეობაზე ზემოქმედებს ორი გარემოება: პირველი მიეკუთვნება სამენარმეო იდეა-

¹ მ. ტუხაშვილი - საქართველოს გარეემიგრაციული პრობლემები, თსუ მიგრაციის კვლევის ცენტრი, თბ., 2007, გვ. 5.

² გ. ნულაძე; შ. ნიკლაური - გარე მიგრაცია - საქართველოს მოსახლეობის ფორმირების კომპონენტი (1960-2035 წწ.) - "მიგრაცია-2". თბ., 2008, გვ. 88.

ლებს, რომლებიც ქალებს რთავს ეკონომიკაში და რომელიც უკავშირდება დიდი ხნის მანძილზე მათ მიერ პარტნიორის შერჩევის როლს. ამ აზრით ქალები მრავალი საუკუნის მანძილზე აქტიური იყვნენ შინამეურნეობაში და მხოლოდ ბოლო წლებში სოციალურმა ნორმებმა მისცა მათ უფლება დამოუკიდებლად მიეღოთ შემოსავალი. მეორე, ქალთა სამენარმეო განწყობა ზემოქმედებს იმ ზომით, რითიც თავად ქალები ემხრობიან მას ჩვეულებრივი გენდერული როლით. ეს ორი პარამეტრი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს, როცა განიხილება განსხვავებული სოციალური და რელიგიური ფონები. ამ მიმართულებით ასევე მნიშვნელოვანია აღვნიშნოთ, რომ ბავშვების მოვლა და საოჯახო საქმეები ასევე დაკავშირებულია ქალებთან და ამიტომ ზემოქმედებენ ქალთა სამენარმეო შესაძლებლობებსა და ხარისხზე. მძიმე საოჯახო პირობებში თვითდასაქმება შეიძლება აღმოჩნდეს იმ მომუშავე ქალთა გადარჩევილებად, ვისაც არ შეუძლია იმუშაოს სრული სამტატო განაკვეთის პირობებში.

ქალთა მენარმეობის შესახებ დასკვნითი შენიშვნის სახით მნიშვნელოვანია ხაზი გაესვას იმ ფაქტს, რომ ქალთა მენარმეობის შესწავლის დროს უნდა მოხდეს დიფერენცირება თვითდასაქმებულ ქალთა რეალურ და ფიქტიურ შემთხვევებს შორის. ფიქტიური ენოდება ისეთ ფაქტებს, როცა მრავალ ქვეყანაში მამაკაცი პარტნიორი მართავს ბიზნესს, როცა ოფიციალური მფლობელი ქალია. ეს ხდება სხვადასხვა მიზეზების გამო, როგორცაა გადასახადები, ოურიდოული ასპექტები და სარგებელი სოციალური უზრუნველყოფიდან. მრავალ ასეთ შემთხვევებში ქალებს ხშირად არაფერი აქვთ სათქმელი ბიზნესთან მათი კავშირის შესახებ და ზოგიერთ ექსტრემალურ შემთხვევაში შეიძლება მატერიალურად და პიროვნულად დაზარალებენ მეუღლეების არასწორი საქმიანი არჩევანის გამო.

საზოგადოებრივ ქალთა მენარმეობა აწყდება შემდეგ პრობლემებს:

დისკრიმინაცია;

დროის მოქნილობა (ბავშვების მოვლა, საოჯახო საქმეები და ა.შ.);

პარტნიორის საოჯახო შენატანები;

განათლების პოტენციალი და განათლების ბარიერები;

ბაზარზე მამაკაც მომუშავეებზე მოთხოვნა და შეფარდებითი შემოსავალი; თვითდასაქმების პირობებში მამაკაც კოლეგებთან შედარებით ნაკლები შემოსავალი (რ. ლ. არონსონი, 1991).

დამატებითი საკითხავი¹

ქალი საქართველოში

საქართველოს კულტურასა და ისტორიაში ქალი განიხილება, როგორც ოჯახის სოციალური და კულტურული ღირებულებების დამცველი. ქალს უდიდესი მონივნით ექცევიან საქართველოში, რაც ცხადად ჩანს ისტორიულ ძეგლებში, ხელოვნებაში, ლიტერატურასა

¹ გენდერული სტრატეგია და რევიზიული განვითარების პერსპექტივები - გენდერული განვითარების ასოციაცია, თბილისი, 2003, გვ. 7-9.

და ფოლკლორში. ამ ძეგლებში ქალი არ არის მხოლოდ ოჯახის დედა, ის გვევლინება აგრეთვე პოლიტიკოსად და სამშობლოს დამცველად.

ამავე დროს ქართულ საზოგადოებაში ტრადიციულად მამაკაცები თამაშობდნენ დომინანტურ როლს. მიუხედავად იმისა, რომ ქართულ კანონმდებლობაში არ არის დისკრიმინაციული დებულება ქალების მიმართ. საქართველოში ორივე სქესის წარმომადგენლებს აქვთ თანაბარი შესაძლებლობა მიიღონ განათლება და აირჩიონ პროფესია, სოციალური შეღავათები ერთნაირია, დედებს და მამებს შვილების აღზრდაში თანაბარი მოვალეობები აკისრიათ.

საზოგადოების გაზრდილი ინტერესი გენდერული პრობლემატიკის მიმართ აისახა ახლად შექმნილ არასამთავრობო ორგანიზაციების რაოდენობის ზრდაში. მათი რაოდენობა სამოცს აჭარბებს და მოლევანობის ძირითადი სფეროებია: პროფესიული ინტერესები, ჰუმანიტარული და საქველმოქმედო აქციები, ქალთა უფლებები, ბავშვთა დაცვა, ბიზნესის ნახალისება და სოციალური საკითხები.

1.4. მაკროეკონომიკური ფაქტორები

ეკონომიკური პერსპექტივების გარდა, სამენარმეო აქტიურობაზე გავლენა აქვთ ისეთი სახის სხვადასხვა ფაქტორებს, როგორებიცაა ფსიქოლოგიური, პიროვნული, საოჯახო, სოციალური და სხვა. ეს ფაქტორები ზემოხსენებულთაგან იმით განსხვავდება, რომ მათ ადამიანი მართავს. ეკონომიკური განვითარებისა და ინდუსტრიული სტრუქტურის შესახებ გადაწყვეტილებები, თუ სამთავრობო პოლიტიკა შედეგია ადამიანთა გეგმიური მოქმედებისა და მათ პირდაპირი შეხება აქვთ პიროვნულ, საოჯახო თუ სოციალურ საკითხებთან.

1.4.1. ეკონომიკური განვითარება

ეკონომისტები ცდილობენ დაუკავშირონ ეკონომიკური განვითარება სამენარმეო აქტიურობას. თუმცა, ზოგიერთი თეორიის გარდა, ემპირიული მონაცემები ყოველთვის არ გვაძლევენ ამის გაკეთების საშუალებას. აქვე მნიშვნელოვანია განვსაზღვროთ სამი სხვადასხვა გზა, რომლებიც განაპირობებენ ეკონომიკურ განვითარებას. ესენია:

1. ძირითადი კაპიტალის ზრდა

კაპიტალი წარმოადგენს მენარმეობის ერთ-ერთ მთავარ ელემენტს და რაც უფრო მეტია კაპიტალი, სამენარმეო საქმიანობა უფრო მეტადაა შესაძლებელი.

2. ტექნიკური პროგრესი

ტექნიკური პროგრესი სამენარმეო აქტიურობის მიმართ ასევე წარმოადგენს ენდოგენურ ფაქტორს. ახალი ტექნოლოგიები ყოველთვის არ არის მისა-

ლები მენარმისთვის. ხშირ შემთხვევაში ის ავითარებს წარსულ ცოდნაზე დამყარებულ სამენარმეო საქმიანობას.

3. პერსონალური (ინდივიდუალური) ქონების ენდოგენური შატება

იმ შემთხვევაში, თუ მენარმე ან მუშა დააგროვებს ქონებას თავისი პირადი შრომის შედეგად, მოსალოდნელია, რომ ეს ქონება შემდგომში გამოყენებულ იქნას ახალ სამენარმეო საქმიანობაში.

1.4.2. ინდუსტრიული სტრუქტურა

პოლიტიკა ან ეკონომიკური განვითარება არა მარტო ცვლის ეკონომიკის სამრეწველო სტრუქტურებს, არამედ ასევე ხელს უწყობს ახალი სამუშაო მოდელის შექმნას. აქედან გამომდინარე, სამენარმეო საქმიანობა ზიანდება, როცა ეკონომიკა ვითარდება სტრუქტურებზე დამყარებული მომსახურების მიმართულებით.

მომსახურების სექტორში თვითდასაქმება და სამენარმეო აქტიურობა არის ყველაზე გავრცელებული, რადგან აქ გადავიღებულია შეღწევის ბარიერები და საკმარისია შედარებით მცირე საინვესტიციო რესურსები. ზოგადად, სტრუქტურები შეიცავენ „ერთი-ერთზე“ ინტენსიურ სამუშაო პერსონალურ მომსახურებას, სეზონურ სამუშაოებს და იმ სამუშაოებს, რომლებიც მოითხოვენ სხვადასხვა უნარ-ჩვევებს და მიიზიდავენ მაღალ სამენარმეო აქტივობებს. ასე რომ, მანუფაქტურული და ინდუსტრიული საქმიანობა ნაკლებად მიმზიდველია თვითდასაქმებისათვის.

ბევრ შემთხვევაში, ქვეყნის ეკონომიკაში მომხდარი სტრუქტურული ცვლილებების შედეგია სტრუქტურული უმუშევრობა, რომელიც თავისთავად ზემოქმედებს სამენარმეო საქმიანობაზე.

1.4.3. სამთავრობო პოლიტიკა

განვითარებული და განვითარებადი ქვეყნების მთავრობები იღებენ გადამწყვეტილებებს, რომლებიც პირდაპირ ან არაპირდაპირ ზემოქმედებენ სამენარმეო საქმიანობაზე.

ერთ-ერთი უმთავრესი საკითხია დასაქმების დაცვა. დასაქმების დაცვის ჩარჩოებში ჩვენ გთავაზობთ მინიმალური ხელფასის პოლიტიკას და დასაქმებულსა და დამსაქმებელს შორის კონტრაქტების მოქნილ სისტემას. იმ დროს, როდესაც არ არსებობს მინიმალური ხელფასის პოლიტიკა და სამუშაოდან დათხოვნა არ არის დაცული კანონით, არის დიდი შესაძლებლობა იმისა, რომ ვიღაც ეცდება გადაუხვიოს თვითდასაქმებისაკენ, რომლის შესაძლო ხარჯები დაბალია. მეორე მხრივ, მინიმალური ხელფასის მკაცრი პოლიტიკა და სამუშაოდან დათხოვნისაგან კანონით დაცვა ხალხს უბიძგებს დასაქმების მიმართულებით. თუმცა, ამ შემთხვევაში, დამსაქმებლები ნაკლებად არიან დაინტერესებულნი დაიქირაონ ხალხი, როცა ხარჯები მაღალია და მოუქნელი, რაც შეიძლება დამოკიდებული იყოს გაზრდილ სამუშაო საათებზე ან არასრულ დასაქ-

მებაზე. ეს განსაკუთრებით გამართლებულია უმეტესად სეზონური ინდექს-
ტრიისთვის, როგორც არის მაგალითად – ტურიზმი.

აქედან გამომდინარე, მკაცრი მინიმალური ხელფასისა და სამუშაოდან
დათხოვნისაგან დაცვის პოლიტიკა ითვლება ბარიერებად მენარმეობის განვი-
თარებისთვის.

საპენსიო პოლიტიკა, განსაკუთრებით საზოგადოებრივ სექტორში, უბიძ-
გებს ხალხს თვითდასაქმებისაკენ. ნაწილობრივ ეს ხდება შემოსავლის მიზე-
ზით, ნაწილობრივ კი იმ სიტუაციებიდან გამომდინარე, როდესაც პენსიაში
გასვლის სტიმული ნახალისებულია მედარებით ახალგაზრდა ინდივიდებისათ-
ვის. ამ შემთხვევებში პენსიაზე ნაწილობრივ გასვლა არის სამუშაოს გაგრძე-
ლების გზა, მაგრამ თუ საქმე გვაქვს წარმატებულ, საყოველთაო კეთილდღეო-
ბის სახელმწიფოსთან და პენსიონერებს აქვთ საშუალება ოპტიმალურად დაიკ-
მაყოფილონ თავიანთი საჭიროებანი, მაშინ თვითდასაქმების მოთხოვნის პრო-
ცენტი დაბალია.

საპროცენტო განაკვეთის პოლიტიკა ახდენს ზეგავლენას ფინანსურ არჩე-
ვანზე ეკონომიკური სისტემის ჩარჩოებში. მაღალი საპროცენტო განაკვეთები
აძვირებენ სესხებს და აქვეითებენ სამენარმეო აქტიურობას, როცა დაბალი გა-
ნაკვეთი ზრდის კაპიტალის ინვესტირებას. აგრეთვე, მაღალი საპროცენტო გა-
ნაკვეთი ხალხს უბიძგებს ფულის დაზოგვისკენ და, აქედან გამომდინარე, ბიზ-
ნესი, რომელიც ვერ გვთავაზობს სასიცოცხლო დოვლათს ან მომსახურებას,
ვერ უზრუნველყოფს საჭირო რაოდენობით გაყიდვებს, ვერ იქნება წარმატე-
ბული.

ზოგიერთმა თეორიამ გვიჩვენა ურთიერთკავშირი უარყოფით საპროცენ-
ტო განაკვეთსა და თვითდასაქმებას შორის. უფრო მეტიც, როცა საპროცენტო
განაკვეთები მაღლდება, ნაკლებად ყალიბდება ახალი ბიზნესი და მატულობს
გაკოტრებული ფირმების რაოდენობა.

თანამედროვე პერიოდში, ევროპის ქვეყნების მთავრობები თვალყურს
ადევნებენ სამენარმეო საქმიანობას ეკონომიკის სტრუქტურული პრობლემე-
ბის გადაწყვეტის კონტექსტში. დიდ ბრიტანეთში დანყებული „სამენარმეო
კულტურისა და რანჟირების“ პოლიტიკის ჩარჩოებში, რომელიც დღემდე
გრძელდება, მთავრობები ცდილობენ ახალი ფირმების შექმნით შეამცირონ
სტრუქტურული რეგიონული უმუშევრობა და შექმნან დასაქმების ახალი შე-
საძლებლობები. ამ მიმართულებით ევროკავშირი გვთავაზობს ფირმების შექ-
მნისა და ზრდის, ფირმებს შორის საქმიანი კავშირების დამყარების, კვლევების
და განვითარების ინიციატივებს.

ეს ინიციატივები ფოკუსირებული იქნება სექტორებზე, რომლებიც გან-
სხვავებულია ყოველ ქვეყანაში და თეორიულად ხელს უწყობს ნაციონალური
კონკურენციული უპირატესობის მიღწევას. ეს პოლიტიკა შემდგომში მხარდა-
ჭერას პოულობს იმ სფეროების დერეგულირების ინიციატივებში, რომლებიც
მრავალი წლის მანძილზე მთავრობის მონოპოლიას წარმოადგენდა. ასეთი
სფეროებია: ენერგეტიკა, ტელეკომუნიკაციები, ტრანსპორტი და სხვა.

პოლიტიკის სხვა სახეები, რომლებიც მხარს უჭერენ მენარმეობას, განხი-
ლული იქნება მოცემული კურსის მეორე ნაწილში.

1.5. ღასკჲნეპი მენარმეოგაზე

იმისათვის, რომ შეეჯამოთ ყოველივე ზემოაღნიშნული მანარმეობასა და მენარმეზე, სასურველია განვიხილოთ მენარმეობის ორი მოდელი. ესენია რეალისტური და ემპირიული მოდელები, რომლებიც გვეხმარებიან თეორიულ ცოდნას დაეუკავშიროთ პრაქტიკული გამოცდილება.

პირველად ვებსტერმა (1977) შემოგვთავაზა ინდემენარმის 4 კატეგორია, რომელთაგან ზოგიერთი მათგანი გაანალიზებული იქნება ამ ტექსტში:

- კანტილონისეული მენარმე (რომელიც ახდენს რესურსების კონცენტრირებას);
- ინდუსტრიის შემქმნელი (რომელიც აყალიბებს ახალ ინდუსტრიას);
- მენარმე-ადმინისტრატორი;
- მცირე ბიზნესის მფლობელი.

ამას გარდა, ვებსტერი ასევე გვთავაზობს სამენარმეო რისკების სეგმენტაციას: მაღალი რისკის სანარმო

ეს ისეთი ბიზნესია, როდესაც მოსალოდნელი შედეგები მნიშვნელოვანია და რისკს და შემოსავალს იყოფს ბევრი მონანილე.

- მაღალი რისკის სანარმო;
- იგივე, ოღონდ ძირითად რისკს წვეენ მცირე რაოდენობის ინვესტორები.
- მცირე რისკის სანარმო;

ეს ისეთი ბიზნესია, სადაც მოსალოდნელი შედეგები ზომიერია და მხოლოდ მცირე რაოდენობის ინვესტორები მონანილეობენ.

განსხვავებულ შეხედულებას გვთავაზობს ლანდაუ (1982). მან შექმნა მატრიცა, რომელშიც ასახულია მენარმის ტიპი რისკთან და ინოვაციებთან დამოკიდებულებიდან გამომდინარე:

- მოთამაშე (მაღალი რისკი – დაბალი ინოვაცია);
- კონსოლიდატორი (დაბალი რისკი – დაბალი ინოვაცია);
- მეოცნებე (დაბალი რისკი – მაღალი ინოვაცია);
- მენარმე (მაღალი რისკი – მაღალი ინოვაცია).

ცხრილი: 1.1. მენარმის ტიპები ლანდაუს კლასიფიკაციის მიხედვით

რისკის მაჩვენებელი	მაღალი	მოთამაშე	მენარმე
	დაბალი	კონსოლიდატორი	მეოცნებე
		დაბალი	მაღალი
		ინოვაციურობა	

საბოლოოდ, ზემოთ მოყვანილი ანალიზის შეჯამების შედეგად მკითხველმა უნდა შეძლოს მენარმეთა სხვადასხვა ტიპების იდენტიფიკაცია მათი მახასი-

ათებლების შესაბამისად. ამის გაგება გვიბიძგებს უფრო აქტიური მოქმედებისკენ და გვაძლევს საშუალებას უფრო ღრმად ჩაენვდეთ მენარმეობის არსს და დავინახოთ უფრო ნათლად ის ძალისხმევა, რომელსაც ხალხი მიჰყავს თვითდასაქმებისა და სამენარმეო აქტიურობისაკენ.

ვიქვემის (2001) თანახმად, ბაზარზე შეგვიძლია დავინახოთ შემდეგი ტიპის მენარმეები:

- გამომგონებელი და ტექნიკური ინოვატორი;
 - უმაყოფილო მენეჯერი;
 - განთავისუფლებული მენეჯერი;
- ახალგაზრდა პროფესიონალი;

ეთნიკური ან უმცირესობათა წარმომადგენელი მენარმე.

იმისათვის, რომ გავავლოთ პარალელები მენარმეობაზე თეორიულ შეხედულებებსა და რეალურ პრაქტიკას შორის, ქვემოთ გთავაზობთ მენარმეობის შესახებ სხვადასხვა სტატისტიკურ მონაცემებს, რომლებიც ეხება ევროკავშირს და წარმოადგენს მენარმეობაზე ევრობარომეტრის ნაწილს, რომელიც გამოქვეყნებულია ევროკომისიის მიერ 2004 წელს.

სადისკუსიოდ.

რომელ შეხედულებას მიიჩნევთ მენარმეობაზე ყველაზე ადეკვატურად და რატომ?

როგორ აღიქვამთ ეკონომიკაში მენარმეობის როლს თეორიის ევოლუციიდან გამომდინარე?

რამდენად მისაღებია თქვენთვის მენარმეობაზე ფსიქოლოგიური შეხედულებანი და რამდენად შეესაბამებიან ისინი მენარმეობაზე თეორიულ მონაცემებს? შეგიძლიათ ახსნათ თქვენი პასუხი ადგილობრივი ცნობილი მენარმის მაგალითზე?

რა განწყობა გაქვთ რისკების მიმართ და როგორ არის იგი დამოკიდებული თქვენს კულტურულ და საოჯახო ტრადიციებზე?

რატომ უნდა დაუჭიროს მხარი თქვენმა მთავრობამ მენარმეობას თქვენს ქვეყანაში და თქვენ, როგორც პოლიტიკის შემუშავებელი, როგორ დაუჭერდით მხარს მენარმეობას?

რა ეფექტს ახდენს ეროვნულ ეკონომიკაზე ქალთა მენარმეობა და თვითდასაქმება?

როგორია ადგილობრივი ეკონომიკის ინდუსტრიული სტრუქტურა და რაში მდგომარეობს მისი სამენარმეო შესაძლებლობები?

როგორია ეთნიკური უმცირესობების სტატუსი თქვენს ქვეყანაში და როგორია მათი სამენარმეო აქტიურობა?

სწავლების მიზანი

თავი 2-ის გაცნობის შემდეგ თქვენ შეძლებთ:

- მენარმეობის გავლენის ცვლილებათა დონეების გაგებას;
- სამენარმეო პროცესის კომპონენტების იდენტიფიცირებას;
- სამენარმეო აზროვნების სტილის კონცეფციის გააზრებას.

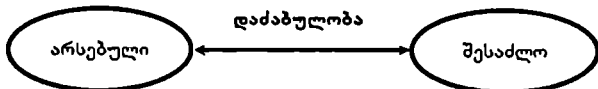
წინა ნაწილში ჩვენ განვიხილეთ მენარმეობის თეორიული საფუძვლები და ბევრი სხვა ასპექტი, რაც მკვლევარებმა სირთულეთა შესწავლის პროცესში გამოკვეთეს. მენარმეობის არსის უკეთ გაგებისათვის აუცილებელია მოკლედ აღვწეროთ ის მთავარი ელემენტები, რომლებიც სამენარმეო პროცესის შემადგენელ ნაწილებს წარმოადგენენ. ამავე კურსის მომდევნო ნაწილში მოცემული იქნება უფრო დეტალური და პრაქტიკული ანალიზი.

2.1. სამენარმეო საქმიანობის შედეგად მიღებული ცვლილებებისათვის საჭირო ძალისხმევა

სამენარმეო პროცესი წარმოადგენს მექანიზმს, რომლის საშუალებითაც მენარმე ახდენს პროდუქციის გამოშვებას მის მიერ განხორციელებული ინვესტიციის შედეგად. მას სჭირდება სხვადასხვა ელემენტებზე გარკვეული სახსრების დახარჯვა, რათა ამოსავალ მასალებს (პირველად მასალებს ან ნედლეულს) დამატებითი ღირებულება შესძინოს და მიიღოს მზა პროდუქტი. ამ თვალსაზრისით სამენარმეო პროცესი არის მექანიზმი, რომლის საშუალებითაც მენარმე გადალახავს წინააღმდეგობას არსებულ მდგომარეობასა და შესაძლო შედეგს შორის. იგი სწორედ ამ გზით ახორციელებს ცვლილებებს და ბაზარზე სიტუაციას ცვლის. როგორც შედეგი, სამენარმეო ხედვა არის საკვანძო ელემენტი თვით მცირე სამენარმეო პროექტებშიც კი, სადაც მენარმე იყენებს ინოვაციას იმ ღირებულებათა შესაქმნელად, რომელსაც არა მხოლოდ ფინანსური ეკვივალენტი აქვს.

ამრიგად, მენარმე თავის სარისკო წამოწყებას საფუძველს უყრის იქ, სადაც რეალურ და შესაძლო მდგომარეობებს შორის არსებობს დაძაბულობა. ამ დაძაბულობას ზენოლის 3 განზომილება აქვს: ფინანსური, პერსონალური და სოციალური. უპირველეს ყოვლისა, მენარმეობა ეკონომიკური აქტივობაა და უმეტესად ზრუნავს შექმნას სტაბილური, ზრდაზე ორიენტირებული და მომგებიანი ბიზნესი. ამ ბიზნესს სჭირდება საკუთარი ფინანსური რესურსების დაკვა, რათა გადარჩეს არსებულ კონკურენტულ გარემოში და გაზარდოს ბაზრის მთლიანი მოცულობა შესაძლებლობების მაქსიმალური გამოყენებით. ამრიგად, პირველი განზომილება

უკავშირდება ღირებულების შექმნის პოტენციალს. მეორეც, მენარმეს სჭირდება პოტენციალი, რათა გადარჩეს და მიაღწიოს პირად მიზნებს. ამ განზომილების ფარგლებში მენარმის მამოძრავებელ ძალად და მოტივაციად ფაქტორების ერთობლიობა გვევლინება, სადაც სიმდიდრის შექმნა მხოლოდ ერთ-ერთი ფაქტორია. ეს მოტივაციები და ფაქტორები განსხვავებულია სხვადასხვა ინდივიდების შემთხვევაში. გარკვეულ სიტუაციებში პერსონალური პოტენციალის მამოძრავებელი ძალა შეიძლება იყოს არა მიზანი, არამედ თვითონ პროცესი. მესამეც, მენარმე მოქმედებს გარკვეული სოციალური კონტექსტის შიგნით. ამიტომ იმ მიმართულებაზე, რომლისკენაც მიდის მენარმე, შეიძლება მოქმედებდეს როგორც ნეგატიური, ისე პოზიტიური ძალები. შესაბამისად, სოციალური პასუხისმგებლობის ხარისხი მნიშვნელოვანი და აუცილებელია, რათა გაიდოს ხიდი არსებულ და შესაძლო მდგომარეობებს შორის. გარკვეულ სიტუაციებში საზოგადოება არ არის მზად ან არ სურს მიჰყვეს მენარმის ნებას.

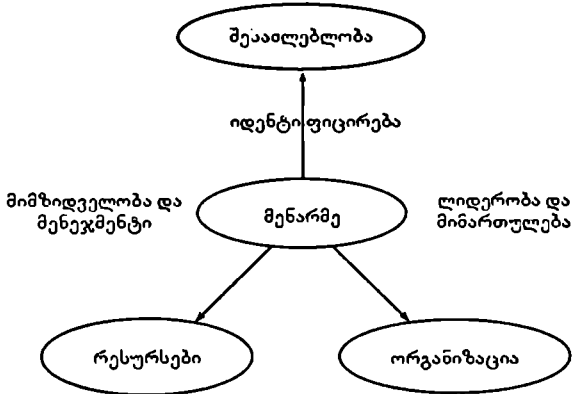
ნახაზი 2.1. დაძაბულობა სამენარმეო პროცესებში

2.2. სამენარმეო პროცესები

სამენარმეო პროცესების ცენტრში ინდივიდი დგას. მენარმე არის ცვლილებების აგენტი და ის ეკონომიკური ფაქტორი, რომელიც ნედლეულს (პირველად მასალებს) შესაძლებლობების გამოყენების მეშვეობით დამატებით ღირებულებას სძენს. რიგი თეორიებისა ამტკიცებს, რომ მენარმე იყენებს სხვადასხვა ფაქტორების კომბინაციას, რათა გაზარდოს თავისი სიმდიდრე. ეს სხვადასხვა ფაქტორები ერთობლივად, ერთდროულად არსებობს ბეზნეს-გარემოში, მაგრამ სხვა პიროვნებამ შესაძლოა ვერ გაათვითცნობიეროს მათი ერთობლივი ძალა, ან ვერ შეძლოს მათი სწორად კომბინირება. სწორედ ამიტომ სამენარმეო პროცესი ყოველთვის უნიკალურია. აუცილებელია განვსაზღვროთ ის სამი საკვანძო ელემენტი, რომელთაც მენარმე ერთმანეთს უკავშირებს იმისთვის, რომ განახორციელოს ცვლილება და წარმატება მოიპოვოს. ეს იმას ნიშნავს, რომ სამენარმეო პროცესის განხორციელებისათვის შესაძლებლობა, რესურსები და ორგანიზება ერთობლივად უნდა არსებობდეს იმ ადამიანთან ერთად, რომელიც თავს მოუყრის და განახორციელებს მთელ პროცესს. გარკვეულწილად, მენარმედ შეიძლება გვევლინებოდეს არა ერთი ადამიანი, არამედ ადამიანთა ჯგუფი, რომლის შიგნითაც ყოველ მათგანს თავისი როლი აკისრია. ასეთი გუნდის შემადგენლობაში შეიძლება შედიოდნენ ოჯახის წევრები, მეგობრები და პარტნიორები.

უპირველეს ყოვლისა, მენარმემ უნდა გააკეთოს შესაძლებლობის იდენტიფიცირება. შესაძლებლობის მარტივი და პირდაპირი განმარტება შეიძლება შემდეგნაირად ჩამოვყალიბოთ: ეს არის გარკვეული ნიშა არსებულ ბაზარზე.

ნიშის არსებობა იძლევა სიმდიდრის, ღირებულების შექმნის პოტენციალს (შესაძლებლობას) მომხმარებელთა იმ მოთხოვნების დანახვის მეშვეობით, რომლებიც არასრულად ან საერთოდ არ კმაყოფილდებიან. შესაძლებლობა უნდა ვეძიოთ იმ მომსახურებაში ან საქონელში, რომელიც ან არ არის ნარმოდგენილი ბაზარზე, ან შეიძლება სხვაგვარად იქნას ნარმოდგენილი. შესაძლებლობას საფუძვლად უდევს კონცეპტუალური იდეა, სწორედ ის იდეა, რომელსაც ხშირად ახსენებენ ნარმატებული მენარმეები. იმისათვის, რომ ეს იდეა ნარმატებული იყოს, სხვა ბაზრის მოთამაშებმა – მიმწოდებლებმა და მომხმარებლებმა უნდა გაიგონ და მიიღონ იგი.

ნახაზი 2.2. სამენარმეო პროცესი

მეორე, მას შემდეგ რაც შესაძლებლობის იდენტიფიცირება მოხდება და იდეა კონცეფციად ჩამოყალიბდება, მენარმეს სჭირდება გამოამყლავნოს ლიდერის ფუნქციები და განსაზღვროს მიმართულებები. ეს არის მენარმის მენეჯერული შესაძლებლობის ის საკვანძო ატრიბუტები, რომელიც შეგვიძლია ჩამოვყალიბოთ, როგორც სხვადასხვა ადამიანების კოორდინირების უნარი. ამავე დროს, სამენარმეო პროცესი ყოველთვის განიცდის რესურსების ნაკლებობას და მუდმივ რისკს, რომ ბაზარზე გაჩნდება რაღაც ახალი, უკეთესი კომბინაცია იმისა, რის მიწოდებასაც იგი ახორციელებს. მიუხედავად იმისა, რომ მიზანი მიღწეულია ბიზნესს ხშირად პრობლემები ექმნება კაპიტალისა და ფულადი ნაკადების (Cash Flow) მენეჯმენტთან დაკავშირებით. ამიტომაც, ის, თუ რა სახის ლიდერს ირჩევს მენეჯერი ბიზნესის სამართავად, პირდაპირ გავლენას ახდენს მომავალზე. როგორც წესი, ქარიზმატული ლიდერობა საჭიროა რათა მოტივაცია გაუკეთო თანამშრომლებს და დაარწმუნო მიმწოდებლები და მომხმარებლები. რესურსების ნაკლებობა მენარმეებს აიძულებს ქსელური კავშირები გააბან და დაეხმარონ ერთმანეთს რთულ პერიოდში. ეს ქსელური ურთი-

ერთობები შეიძლება იყოს როგორც ფორმალური, ასევე არაფორმალური, ეფუძნებოდეს გარკვეულ მოლოდინს ან იყოს სრულიად ალტრუისტული, ჰქონდეს გრძელვადიანი ან მოკლევადიანი პოტენციალი.

მესამე: იმისთვის, რომ დაინახოს შესაძლებლობა და განახორციელოს იდეა, მენარმეს უნდა შეეძლოს საჭირო რესურსების მოპოვება. რესურსებში შედის ფული, ადამიანები, მათი ცოდნა და უნარები, ასევე ნედლეული. რესურსები შეიძლება იყოს მატერიალური და არამატერიალური, მაგალითად სახელი, რეპუტაცია და მომხმარებლის ნდობა. იმისათვის, რომ ეს რესურსები აამუშაოს, მენარმეს სჭირდება ნებისმიერი გზით კაპიტალის მოზიდვა. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, რესურსები სამენარმეო პროცესში უმეტესად ძნელად მოსაპოვებელია და ამიტომ მათ მოპოვებასთან ერთად, მენარმეს სჭირდება მათი ფრთხილი და გააზრებული გამოყენება.

ამრიგად, სამენარმეო პროცესის მისაღებად, საჭიროა სამი ერთობლივად მოქმედი ფაქტორი, რომლებსაც მენარმე, ფასილიტატორი (შუამავალი) აკავშირებს.

დამატებითი საკითხავი¹

მცირე მენარმეობის განვითარება საქართველოში

მცირე ბიზნესის განვითარება სოციალურად ორიენტირებული ეკონომიკის განხორციელების ოპტიმალური და უმოკლესი გზაა. იგი მნიშვნელოვანი ელემენტია ეკონომიკურ-პოლიტიკური სტაბილურობის შენარჩუნებაში და სოციალური პრობლემების დაძლევაში.

სამენარმეო საქმიანობა საფუძველს მცირე და საშუალო მენარმეობიდან იღებს. მცირე ბიზნესს მსოფლიოს ყველა განვითარებულ ქვეყანაში უდიდესი ყურადღება ექცევა. აშშ-ში, დიდ ბრიტანეთში, საფრანგეთსა და გერმანიაში არსებობს სახელმწიფო მნიშვნელობის ინსტიტუტები, რომლებიც მცირე და საშუალო მენარმეობის საკითხებსა და პრობლემებს სწავლობენ.

მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარება ქვეყანაში მნიშვნელოვან სოციალურ-ეკონომიკურ როლს ასრულებს; პირველ რიგში უზრუნველყოფს დასაქმების პრობლემას, ასევე ზრდის კონკურენციულ გარემოს და მხარს უჭერს სოციალური უთანასწორობის შერბილებას.

¹ მომზადებულია შემდეგ ინტერნეტ-მისამართებზე განთავსებული მასალების საფუძველზე:

<http://aibn.ge>

<http://bgpcorgia.ge/go/doc/1335/142669/>

<http://banksandfinance.ge/society/145>

<http://www.statistics.ge/main.php?pform=210&plang=2>

მსოფლიო ბანკმა დაადგინა მთავარი კრიტერიუმები, რომელიც მსხვილ და მცირე ბიზნესს ერთმანეთისგან განასხვავებს: პერსონალის რაოდენობა, სანესდებო კაპიტალის ოდენობა, აქტივების მოცულობა, მოგების ან შემოსავლის ოდენობა. ხოლო ევროკომისიის მიერ შემუშავდა და 2005 წლის 1 იანვრიდან ძალაში შევიდა ამ კრიტერიუმების თანახმად ჩამოყალიბებული შემდეგი კლასიფიკაციები:

1) საშუალო სანარმოდ ითვლება ის ორგანიზაცია, სადაც დასაქმებულთა ზღვარი 50-249 ადამიანს აღწევს, ბრუნვა 50 მლნ. ევრომდე;

2) მცირე სანარმო 10-49 დასაქმებული ადამიანი, ბრუნვა 10 მლნ. ევრომდე;

3) მიკრო სანარმო 10 კაცზე ნაკლები, ბრუნვა 2 მლნ. ევრომდე.

ყოველივე ეს სახელმწიფოს აძლევს იმის საშუალებას, რომ განასხვავოს მცირე და მსხვილი წარმოება და შექმნას ისეთი საგადასახადო სისტემა, რომელიც ხელს შეუწყობს ბიზნესის წარმატებას.

მცირე სანარმოების სახელმწიფოებრივი მხარდაჭერის მთავარ მიზნებს წარმოადგენს შიდა ბაზრის გამყარება და ადმინისტრაციული ბარიერების გაუქმება. ევროკავშირის პოლიტიკა მცირე სანარმოთა მიმართ ეფუძნება ევრტიკალურ და პორიზონტალურ მიდგომას.

ევრტიკალური მიდგომა გამოიხატება იმ ღონისძიებებში, რომლებიც ორიენტირებულია უშუალოდ მცირე და საშუალო სანარმოებზე. პორიზონტალური მიდგომა – მცირე და საშუალო სანარმოების ინტერესების დაცვაზე.

განვითარებულ ქვეყნებში მცირე და საშუალო ბიზნესი სახელმწიფოს მხრიდან შეღავათიანი საგადასახადო სისტემით არის ნახალებისებული, რაც მისი პროგრესული განვითარების მაჩვენებელია. მაგალითად, გერმანიამ მცირე ბიზნესი ბრუნვის გადასახადიდან გაათავისუფლა, ფინეთმა შეამცირა გადასახადების განაკვეთი მცირე შემოსავლიანი მენარმეებისთვის. გაერთიანებულმა სამეფომ შეიმუშავა საშემოსავლო გადასახადების პროგრესული სისტემა, ხოლო აშშ-ში ის კომპანიები, რომლებსაც მოგების დაბალი მაჩვენებლები აქვს, გადასახადს უფრო დაბალი განაკვეთით იხდიან.

გადასახადიდან ნაწილობრივ განთავისუფლებული კომპანიების მიერ მიღებული დივიდენდი მის რეინვესტირებას და სანარმოს ფინანსურ ზრდას ისახავს მიზნად.

ნებისმიერი ბიზნესსაქმიანობის წარმატების მთავარი პირობა სწორი მენეჯმენტი და კვალიფიკაციაა. თავისუფალი ბაზრის პრინციპებზე გადასვლის შემდეგ ქართული მენარმეობა არაკონკურენტუნარიანი აღმოჩნდა როგორც საგარეო, ისე ადგილობრივ ბაზარზე. პოტენციური მენარმე არასაკმარისი გამოცდილებითა და კვალიფიკაციით ბაზარზე ცუდ სასტარტო პირობებში აღმოჩნდა.

ნებისმიერი სახის ბიზნესისთვის სტაბილური თამაშის წესები, პოლიტიკური და ეკონომიკური სტაბილურობა მეტად მნიშვნელოვანია. გასულ წელს ჩვენს ქვეყანაში განვითარებულმა არაზომიერმა ინფლაციამ სამენარმეო საქმიანობა არაპროგნოზირებადი გახადა. ასეთ დროს იზრდება რისკები, საზოგადოებაში ფერხდება მცირე ბიზნესის მიმართ ინტერესი. ადგილობრივ წარმოებასა და ექსპორტს მნიშვნელოვან პრობლემებს უქმნის გამყარებული და ძვირი ეროვნული ვალუტა, რომელიც თავისთავად, აძვირებს ადგილობრივ პროდუქტს. გამყარებული ლარის პირობებში ქართველ მენარმეს ინფლაციის გარეშე უძვირდება პროდუქტი, რაც მას არაკონკურენტუნარიანს ხდის როგორც საერთაშორისო, ისე ადგილობრივ ბაზარზე.

ზოგადად, სამენარმეო საქმეში კრედიტი უდიდეს მნიშვნელობას ატარებს. მთავრობის ახალი გეგმა იაფი კრედიტების შესახებ, სამუშაო ადგილების შექმნისაკენ არის მიმართული. ამ პროექტში პრიორიტეტი 50 000 დოლარამდე სესხებს ენიჭებათ.

საქართველოს მთავრობა აცხადებს, რომ უახლოესი 5 წლის განმავლობაში 10 მილიარდი დოლარის ინვესტიაციას მოიზიდავს, რომელსაც „იაფი კრედიტის“ პროგრამაში ჩადებს. იგეგმება მცირე სესხების დაბალი პროცენტით გაცემა. მთავრობა „იაფი კრედიტის“ პროგრამით, ქვეყანაში სამენარმეო საქმიანობის აღორძინებასა და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას გეგმავს.

საქართველოში სამენარმეო საქმიანობის დაწყება ადმინისტრაციულად საკმაოდ გაიოლდა, მაგრამ ჯერ კიდევ არის პრობლემები. „იაფი კრედიტის“ პროგრამასთან ერთად გათვალისწინებული უნდა იყოს საგადასახადო შეღავათებიც და მთავრობამ ბიზნესის დაკრედიტების პარალელურად საგადასახადო ბაზის დახვეწაზე უნდა იმუშაოს.

2.3. სამენარმეო აზროვნება

როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, სამენარმეო პროცესის სამი ელემენტი ერთობლივად უნდა არსებობდეს, რათა მენარმემ შეძლოს გარკვეული ცვლილებების განხორციელება. ანუ პირველ რიგში საჭიროა იყოს ადამიანი, რომელსაც შეუძლია შესაძლებლობის დანახვა, აქვს ორგანიზების უნარი და რესურსების მოძიების შანსები. ინდივიდი მენარმე გახდება იმ მომენტში, როდესაც იგი მიიღებს გადაწყვეტილებას გააერთიანოს ეს სამი ფაქტორი. საზოგადოებისათვის, რომელიც ინდივიდუალური ინოვაციების მეშვეობით ისწრაფვის თავისი სამენარმეო პოტენციალის გაზრდისა და ეკონომიკური ზრდისაკენ, ძალიან მნიშვნელოვანია თავის წევრებში მოახდინოს სამენარმეო უნარ-ჩვევების კულტივირება. საჭიროა არსებობდეს ლატენტური (ანუ თავისთავადი, თვითნაბადი) მენარმეობის საკმაო მოცუ-

ლობა, რომელიც აქტიურ ფაზაში გადავა, როგორც კი ეს სამი ფაქტორი ერთობლივად იარსებებს. ამ გზით, საზოგადოებას აღარ დარჩება გამოუყენებელი შესაძლებლობები და აქედან გამომდინარე, სამენარმეო აქტივობა გაიზრდება.

თუ განვიხილავთ ადამიანს, რომელიც გვევლინება ფასილიტატორის (შუამავლის) როლში შესაძლებლობის, ორგანიზაციისა და რესურსების მოძიების კომბინაციის გასაერთიანებლად, ადვილად დავინახავთ განსხვავებას მენარმესა და მენეჯერს შორის. მენეჯერი ახორციელებს ორგანიზებასა და ლიდერობას და იცის, როგორ მიაღწიოს მიზნებს მოცემული რესურსების პირობებში. მენარმეს, კარგ მენეჯერობასთან ერთად, სჭირდება შესაძლებლობების იდენტიფიცირების, გაშიფვრის და გამოყენების უნარი. მას უნდა უკონდეს უნარი ჩამოაყალიბოს და მოახდინოს იდეის ფორმალიზება იმ შესაძლებლობიდან, რისი დანახვაც და რეალისტურ ბიზნეს გეგმად ჩამოყალიბება სხვებს არ შეუძლიათ. მენარმეს სჭირდება შეძლოს ღრუბლებზე ფეხით სიარული და ამავე დროს რეალურად შეეძლოს სიტუაციის შეფასება. ოცნება და შემდეგ ამ ოცნების განხორციელება არის ის, რითაც გამოიჩენა სამენარმეო აზროვნება.

მაკ გრანტმა და მაკ მილანმა 2000 წელს ჩამოაყალიბეს სამენარმეო აზროვნების რამოდენიმე მახასიათებელი. ესენია:

- ახალი შესაძლებლობის ძიების უნარი;
- ამ შესაძლებლობების მიღწევის გზაზე დისციპლინირებულობის გამოვლენა; საუკეთესო შესაძლებლობაზე არჩევანის შეჩერება; შესრულებაზე ფოკუსირება;

სხვა ადამიანების ჩართვა ამ პროცესში.

შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ სხვადასხვა ქვეყანაში სამენარმეო საქმიანობისადმი მიდრეკილება და აქტივობა განსხვავებულია. ზოგ ქვეყანაში ადამიანების უმეტესობა ამტკიცებს, რომ ურჩევნია თვითონ დასაქმდეს. სხვა ქვეყნებში შეიძლება სიტუაცია სრულიად განსხვავებული იყოს. ზოგჯერ, რიგ ქვეყნებში თვითდასაქმება და სამენარმეო აქტივობა შეიძლება იყოს ზედმეტი ოპტიმიზმის შედეგი. ეკონომიკას კი სჭირდება ადამიანები, რომლებიც მენარმეები გახდებიან რისკების ადეკვატური გათვლისა და შეფასების შედეგად. უცილებელია გაჩნდეს მგრძობელობა სამენარმეო აზროვნებაზე, რაც საზოგადოების კულტურის საკვანძო ინგრედიენტს წარმოადგენს. ეს შეიძლება მიღწეულ იქნას განათლებისა და როლების მოდელირებით. ეს არის სტრატეგია, რომელიც წარმატებული იყო ისეთ ქვეყნებში, როგორიცაა ირლანდია და ბრიტანეთი. ფრთხილი ნაბიჯები უნდა იქნას გადადგმული განსაკუთრებით გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში, სადაც კერძო ეკონომიკური აქტივობისადმი მგრძობელობა საკმაოდ დაბალია. ამ ქვეყნებში, ახალგაზრდა თაობაში, სწორი სამენარმეო აზროვნების ჩამოყალიბება არ არის კულტურის ნაწილი. როდესაც სამენარმეო აზროვნება ოპტიმიზებულია, სახელმწიფოს შეუძლია გააფართოვოს სამენარმეო აქტივობა სუბსიდირებისა და სხვა მხარდაჭერი ზომებით. სამენარმეო აზროვნება შეიძლება ჩავთვალოთ სამენარმეო კულტურის ხერხემლად.

რა ძალები წარმართავს სამენარმეო აქტივობას? გაიხსენეთ ორი ან მეტი მენარმე და შეაფასეთ, თუ რომელი ძალა უფრო მეტად მოქმედებს ყოველი მათგანის შემთხვევაში.

- როგორ შეგიძლიათ სქემატურად წარმოადგინოთ სამენარმეო პროცესი?

რა შეიძლება გახდეს სამენარმეო აქტივობის ბარიერი? როგორ შეიძლება მათი გადალახვა?

როგორ შეიძლება აღწეროთ თქვენი სამენარმეო აზროვნება, როგორც თქვენი ქვეყნისათვის დამახასიათებელი მაგალითი; როგორია განათლების როლი სამენარმეო აზროვნების ჩამოყალიბებაში?

რა სახის პრაქტიკული მხარდაჭერა და ინსტრუმენტები უნდა მიეცეთ სკოლებს, რათა წავახალისოთ სამენარმეო აქტივობა?

სწავლების მიზანი

თავი 3-ის გაცნობის შემდეგ თქვენ შეძლებთ:

- ერთმანეთისაგან განასხვავოთ „აუცილებლობით“ ნამოწყებული მენარჩემობა და „შესაძლებლობის“ გამოყენებით ნამოწყებული მენარჩემობა.

როგორც წინა თავში აღვნიშნეთ, სამენარჩემო პროცესის შესაქმნელად საჭიროა ოთხი ფაქტორის ერთდროული არსებობა. საკვანძო ფაქტორად ამ შემთხვევაში მენარჩემ გვევლინება – ინდივიდი, რომელიც გრძნობს შესაძლებლობის გამოყენების საჭიროებას, აკეთებს პროცესის ორგანიზებას და მოიზიდავს რესურსებს. საჭიროების დანახვის გარდა აუცილებელია ძალისხმევა, რათა ეს სამი ფაქტორი გაერთიანდეს. რა თქმა უნდა ინდივიდს, რომელმაც გადაწყვიტა ამ რისკის საკუთარ თავზე აღება, საკმაოდ ძლიერი მოტივაცია უნდა ჰქონდეს, რათა გაუძლოს წინააღმდეგობებს. ამ თავში ჩვენ ორი სახის ძალას განვიხილავთ.

პირველი მათგანი არის ძალა, რომელიც მენარჩემს აიძულებს აიღოს თავის თავზე პასუხისმგებლობა. მენარჩემს შესაძლებლობის ხელში ჩაგდებასაკენ თავისი სიმდიდრის გაზრდის და ნარმატივის მიღწევის სურვილი უბიძგებს. როდესაც ინდივიდი ან მისი ოჯახი მისთვის არასასურველ მდგომარეობაში იმყოფება და მის წინაშე შესაძლებლობა გაჩნდება, მან უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება – გამოიყენოს ეს შესაძლებლობა თუ არა. ასეთ შემთხვევაში რისკი ზოგჯერ უფრო დიდია, რადგან ინდივიდი უარს ამბობს შედარებით სტაბილურ ფინანსურ მდგომარეობაზე და სარისკო ქმედებას იწყებს, რათა ნარმატივას მიაღწიოს. ფინანსური მიზნების გარდა, ეს ძალა შეიძლება იყოს ის ღერძი, რაც აიძულებს ადამიანს რაიმეს მიაღწიოს, აისრულოს ოცნებები და ა.შ. ამრიგად, ჩვენ ამ სამენარჩემო აქტივობას განვიხილავთ როგორც ერთ-ერთ შესაძლებლობას, რადგან მენარჩემ შეიძლება არც არაფერი მოიმოქმედოს.

მეორე მხრივ, ჩვენ ნათლად ვხედავთ, რომ არსებობს რაღაც ძალა, რომელიც მენარჩემს უბიძგებს რისკისაკენ. უამრავი სხვადასხვა მიზეზის გამო, ინდივიდი ხდება თვითდამსაქმებელი, რადგან მას სხვა ალტერნატივა არ გააჩნია. რა თქმა უნდა, ყოველი ინდივიდისთვის მიზეზები სხვადასხვაა. ერთი მხრივ, ჩვენ გვაქვს მკაცრი ეკონომიური გარემო და ძირითადი მოთხოვნილებების აუცილებელი დაკმაყოფილების სურვილი. მეორე მხრივ, ადამიანს შეიძლება ჰქონდეს დაუკმაყოფილებლობის გრძნობა, ინტერესების სიმცირეს განიცდიდეს ან ზოგადად იმედგაცრუებული იყოს. ეს უკანასკნელი შეიძლება იმდენად აუ-

ცილებელი არ არის ინდივიდის გადასარჩენად, მაგრამ საკმაოდ მნიშვნელოვანია მოტივაციის თვალსაზრისით. ეკონომიკურ მდგომარეობაზე, როგორც წესი, დასაქმების სფეროში დისკრიმინაცია ახდენს გაელენას და სწორედ ეს არის ის ძირითადი მიზეზი, რის გამოც ინდივიდს არ შეუძლია საარსებო სახსრები გამოიმუშაოს. ამიტომაც თვითდასაქმება არის ერთადერთი არჩევანი, რაც კი რჩება ინდივიდს, რათა დააკმაყოფილოს პირადი და ოჯახის საჭიროებები.

ამრიგად, ამ ტიპის სამენარმეო აქტივობაში ჩანს რომ მენარმეს აქვს საჭიროება შეცვალოს არსებული ფინანსური მდგომარეობა, რომელიც მისთვის მიუღებელია. ადამიანები, რომლებიც განიცდიან შრომის დისკრიმინაციას, შეიძლება შემდეგ ჯგუფებს მიეკუთვნებოდნენ:

1. ქალები;
2. უმუშევრები, რომლებიც ეკონომიკური პროფილის შეცვლის მსხვერპლნი გახდნენ;
3. პატიმრები, რომლებიც ჩვეულებრივ ცხოვრებას დაუბრუნდნენ სასჯელის მოხდის შემდეგ;
4. ყოფილი ნარკომანები;
5. გონებრივი ან ფიზიკური ნაკლის მქონე ადამიანები;
6. ეთნიკური ჯგუფები და უმცირესობები;
7. რელიგიური უმცირესობის წარმომადგენლები;
8. არალეგალური ემიგრანტები.

ყველა ამ ჯგუფში გაერთიანებულ ადამიანებს მსგავსი პრობლემები აქვთ, რომელიც არ აძლევს მათ საშუალებას იპოვონ ნორმალური სამუშაო, აღიარებული იყვნენ საზოგადოების მხრიდან ან აქვთ სპეციფიკური პრობლემები სამუშაოსთან დაკავშირებით. პრობლემები შეიძლება გამონეწული იყოს კომუნიკაციის დამყარებაში არსებული პრობლემებით, უნარ-ჩვევების ნაკლებობით, წარსულში ჩადენილი შეცდომებით, კულტურული წარმოშობით, რასიზმით და ა.შ. ზემოთ ჩამოთვლილ ადამიანთა ჯგუფების გარდა, შეიძლება კიდევ არსებობდნენ ადამიანები, რომლებსაც უმუშევრობასთან დაკავშირებით იგივე პრობლემები აქვთ და დასაქმების მხრივ დისკრიმინაციას განიცდიან. დაბოლოს, ზოგიერთი ქვეყნის ეკონომიკაში შეიძლება ისეთი მდგომარეობა იყოს, რომ დასაქმების პრობლემის წინ საზოგადოების უდიდესი ნაწილი დადგეს და სწორედ მაშინ ადამიანები იძულებულნი არიან თვითდასაქმების გზას დაადგინონ. ასეთი მდგომარეობა შეიძლება ჩამოყალიბდეს ქვეყანაში ეკონომიკური კოლაფსის, ან ომის შემდგომ პერიოდში, როდესაც მთელი ინფრასტრუქტურა დარღვეულია. ასეთ პერიოდს მიეკუთვნება დიდი დეპრესიის პერიოდი აშშ-ში 1929 წელს, რომელიც ევროპის კონტინენტზე ომის დამთავრებას მოჰყვა.

თვითდასაქმებისაკენ ადამიანების მობრუნება მათ აიძულებს თავიანთი ბიზნესი გარკვეულ დონემდე განავითარონ. ეს დონე ძირითადად დამოკიდებულია პირველადი ინვესტიციის მოცულობაზე და მათ პიროვნულ თვისებებზე. კაპიტალის მოზიდვის მცდელობისას ამ კატეგორიის ადამიანები იგივე დისკრიმინაციის წინაშე დგანან. როდესაც ბიზნესი უკვე წამოწყებულია და ფუნქციონირებს, მენარმე შეიძლება დიდ ზრდას არც გეგმავდეს. მისთვის უფრო მნიშვნე-

ლოვანი მიზანია, ისეთი შემოსავლის მიღება, რასაც იგი დაქირავებული შრომის შემთხვევაში მიიღებდა. ამრიგად, ძირითადი განსხვავება შესაძლებლობის გამო წამონყებულ მენარმეობასა და გარემოებათა გამო წამონყებულ მენარმეობას შორის არის ის საბოლოო მიზანი, რომელსაც მენარმე ისახავს. პირველ შემთხვევაში მიზანი შეიძლება იყოს სიმდიდრის მოხვეჭა და ბიზნესის ზრდა, მეორე შემთხვევაში კი მიზანი უბრალოდ პატიოსანი ცხოვრებისათვის საჭირო სახსრების მოძიებით შემოიფარგლებოდა. ჩვენ უფრო მეტად განვიხილავთ მცირე ბიზნესის მენეჯმენტს, ვიდრე ზოგადად მენარმეობას.

აუცილებლობის მენარმეობამ და დასაქმების სფეროში დისკრიმინაციამ შეიძლება აიძულოს ადამიანი არალეგალური ბიზნესისკენ მიმართოს თავისი ძალე-ბი. ეს არალეგალურობა შეიძლება გამოიხატებოდეს გადასახადების გადახდისგან თავის არიდებით დანაშაულებული, ისეთი ბიზნესით დამთავრებული, როგორცაა ნარკოტიკების გავრცელება, ტრეფიკინგი და ა.შ.

დამატებითი საკითხავი¹

მცირე მენარმეობის სოციალურ-ეკონომიკური როლი საქართველოში

მცირე მენარმეობას საქართველოსთვის დიდი სოციალურ-ეკონომიკური მნიშვნელობა აქვს. მცირე ბიზნესი მნიშვნელოვან სოციალურ-ეკონომიკურ ფუნქციას ასრულებს. კერძოდ, დასაქმების უზრუნველყოფა, სოციალური უთანაბრობის შერბილება, კონკურენციული გარემოს ფორმირება და სხვა. სანარმოები ზომის მიხედვით შემდეგნაირად იყოფა: მსხვილი, საშუალო და მცირე.

მცირე და საშუალო სანარმოებს მიეკუთვნება ყველა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის სანარმო, რომელშიც დასაქმებულთა საშუალო წლიური რაოდენობა და წლიური ბრუნვა არ აღემატება შემდეგ ზღვრულ ოდენობებს:

- მცირე სანარმოებისათვის – 20 დასაქმებულსა და 500 000 ლარს;
საშუალო სანარმოებისათვის – 100 დასაქმებულსა და 1500 000 ლარს;
მსხვილ სანარმოებს განეკუთვნება სანარმო, სადაც დასაქმებულთა რაოდენობა აღემატება 100 კაცს და წლიური ბრუნვის მოცულობა 1500 000 ლარს.

¹ მომზადებულია შემდეგ ინტერნეტ-მისამართებზე განთავსებული მასალების საფუძველზე:
<http://afba.ge>
<http://hpgs.org.ge/go/doc/1335/142669/>
<http://banksandfinance.ge/society/1-15>
<http://www.statistics.ge/main.php?pforn=210&plang=2>

მცირე მენარმეობაში გადანყვეტილებათა მიღება შედარებით მარტივია და შესაბამისად, დანახარჯებიც დიდ ბიზნესთან შედარებით ნაკლები. მცირე სანარმოებს ახალ იდეებთან სწრაფი შეგუება უფრო უადვილდებათ. სწორედ მცირე მენარმეობიდან იწყება ის ინტერესები, რომელიც შემდგომ უკვე საშუალო და მსხვილ ბიზნესს უზრუნველბა. აქედან გამომდინარე, მცირე მენარმეობის სრულფასოვან ფუნქციონირებას სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში მნიშვნელოვანი როლი ეკისრება.

მცირე მენარმეთა სრულფასოვანი ფუნქციონირებისთვის შესაბამისი სამენარმეო გარემოა საჭირო. საქართველოში სამენარმეო გარემოს განვითარებისთვის ფუნქციონირებს არასამთავრობო ორგანიზაციები, რომლებიც უშუალოდ მცირე ბიზნესის ხელშეწყობით არიან დაკავებული. ესენია: მცირე სანარმოთა განვითარებისა და ხელშეწყობის ცენტრი, საქართველოს ექსპორტის ხელშეწყობის სააგენტო, ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკი, საქართველოს სანარმოთა ხელშეწყობის პროექტი, საერთაშორისო თანამეგობრობის დახმარების ფონდის FINKA International საქართველოს ფილიალი, ლია საზოგადოება – საქართველოს ფონდი და სხვ.

2007 წლისთვის, საქართველოს სავაჭრო-სამრეწველო პალატის მონაცემებით, საქართველოში რეგისტრირებულია 500-ზე მეტი მცირე და საშუალო სანარმო და მათი რაოდენობა იზრდება (იხ. ცხრილი 3.1.).

ცხრილი 3.1. სამენარმეო სფეროს ძირითადი ეკონომიკური მაჩვენებლები

	2002	2003	2004	2005	2006
რეგისტრირებულ სანარმოთა რაოდენობა, ერთეული	82956	93498	107163	131990	160855
გამოკვლევულ სანარმოთა რაოდენობა, ერთეული	25709	26871	27338	34934	28530
ბრუნვა, მლნ. ლარი	4595,6	5523,0	7248,4	10076,3	13090,3
გამოშვებული პროდუქცია (სუბსიდიების ჩათვლით), მლნ. ლარი	3058,1	3492,6	4374,8	5838,3	7412,6
დამატებული ღირებულება, მლნ. ლარი	1375,1	1773,3	2238,6	2796,8	3479,4
შუალედური მოხმარება, მლნ. ლარი	1682,9	1719,3	2136,2	3041,5	3933,1
ძირითადი კაპიტალი, მლნ. ლარი	4294,0	4364,8	4942,8	5415,1	6040,5
დასაქმებულთა რაოდენობა, კაცი	301310	297795	322779	388946	360987
შრომის საშუალო თვიური ანაზღაურება, ლარი	119,9	139,4	161,6	204,5	285,8

ცხრილი 3.2. ინდივიდუალურ სანარმოთა წილი სანარმოთა მთელ რაოდენობაში, პროცენტი

	2002	2003	2004	2005	2006
სულ	59,0	56,5	55,8	57,9	54,1
ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით:					
სოფლის მეურნეობა, ნადირობა და სატყეო მეურნეობა	15,9	17,3	9,2	36,8	37,3
თევზჭერა, მეთევზეობა	5,3	-	-	3,7	12,5
სამთრომოპოვებითი მრეწველობა	3,3	8,1	12,0	29,1	24,1
დამამუშავებელი მრეწველობა	39,6	42,0	46,1	52,3	49,4
ელექტროენერჯის, აირისა და წყლის ნარმოება-განაწილება		0,6	0,6	1,1	0,6
მშენებლობა	2,2	2,9	2,5	15,3	15,4
ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების ააგენტის რემონტი	81,3	74,7	73,2	72,6	72,6
სასტუმროები და რესტორნები	50,0	48,6	48,8	65,2	61,0
ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა	2,4	2,8	2,1	45,0	43,4
აღწინააღმდეგობის საშუალებები	16,0	17,0	14,0	41,5	
ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა	6,6	6,5	5,4	23,5	21,7
განათლება	1,7	1,6	1,3	3,0	3,8
ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება	3,4	4,1	3,6	13,7	14,1
აქტივობის დანარჩენი ახეები	20,2	25,5	22,3	51,0	48,5
რეგიონების მიხედვით:					
ქ. თბილისი	43,4	37,0	36,2	38,8	30,9
აფხაზეთის არ					
აჭარის არ	63,1	61,3	59,0	65,1	64,2
გურია	80,6	81,9	81,3	79,7	78,4
იმერეთი	66,8	67,8	69,3	70,0	65,2
კახეთი	75,6	75,8	76,0	76,9	73,6
მცხეთა-მთიანეთი	73,4	72,8	72,8	65,1	59,5
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	80,6	80,3	79,5	75,2	73,6
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	64,8	66,5	66,3	64,4	51,6
სამცხე-ჯავახეთი	67,6	72,2	75,7	72,7	72,5
ქვემო ქართლი	59,5	59,5	59,9	71,1	68,1
შიდა ქართლი	70,4	69,3	68,5	67,1	63,7

მცირე ბიზნესი დასაქმების კუთხით დიდ როლს ასრულებს – უზრუნველყოფს სამუშაო ადგილების შექმნას, არბილებს სოციალურ უთანაბრობას. სწორედ ამ სფეროში დასაქმებული ადამიანები ქმნიან ქვეყანაში საშუალო ფენას.

საქართველოში მცირე ბიზნესის განვითარების ერთ-ერთი ხელისშემშლელი ფაქტორია მენარმეობაში კვალიფიკაციის ნაკლებობა. აუცილებელია მცირე მენარმეთა გადამზადება, რათა მომზადებულები დახვდნენ იმ პროგრამებს, რომლებიც მთავრობამ შეიმუშავა უკანასკნელ პერიოდში, განსაკუთრებით ეს ეხება იაფი კრედიტების გაცემის არსებულ პროგრამას.

სადისკუსიოდ

როგორ ფიქრობთ, აქვს თუ არა საჭიროების მენარმეობას უფრო განსხვავებული მიდგომა ბიზნესის მენეჯმენტისადმი, ვიდრე შესაძლებლობის მენარმეობას?

შეუძლია თუ არა საჭიროების მენარმეობამ მნიშვნელოვანი ინოვაცია შეიტანოს ბაზარში, თუ იგი მუდმივად იქნება მიჯაჭვული მცირე პროექტებზე?

შეგიძლიათ თუ არა დაასახელოთ პერიოდი ქვეყნის ისტორიაში, როდესაც ყველა ეკონომიკური აქტივობა შეჩერდა? თუ გადარჩა ამ პერიოდში რომელიმე კარგად ცნობილი მენარმე?

სწავლების მიზანი

თავი 4-ის გაცნობის შემდეგ თქვენ შეძლებთ:

- გაიგოთ სერიული მენარმეობის კონცეფცია;
- გაიგოთ, რა ძალები ამოძრავებთ სერიულ მენარმეებს;
- ახსნათ, თუ რატომ ირჩევს მენარმე სერიული მენარმეობის გზას;

გააკეთოთ სერიული მენარმეების კლასიფიკაცია, მათი არჩევანის მიხედვით.

ზოგიერთი ეკონომიკის ფარგლებში შესაძლებელია იყვნენ მენარმეები, რომლებიც გაცილებით უფრო აქტიურნი არიან, ვიდრე სხვა მენარმეები. ასეთი მენარმეები ერთ საქმეს მეორეს მიყოლებით იწყებენ და ამით მნიშვნელოვნად ზრდიან თავიანთ რისკებს. ასეთ მენარმეებს სერიულ მენარმეებს უწოდებენ. თუ შევეცდებით გამოვარკვიოთ, თუ რა ძალები აიძულებენ მენარმეებს სერიული მენარმეები გახდნენ დაფინანსავთ, რომ ეს ძალები ორ ძირითად ნაწილად შეიძლება დაიყოს. პირველი ნაწილი აერთიანებს იმ მენარმეებს, რომლებიც მიჰყვებიან რა სტრატეგიულ ხაზს, ზრდიან თავიანთ სიმდიდრეს თავიანთი საქმიანობის თანმდევი (ახლოს მდგარი) ბიზნესების ჩართვით. ამით ისინი საკვანძო იდეას უმორჩილებენ ახალ ნამონყებებს და მთელი პროცესი არის მთლიანი სამენარმეო ხედვის ნაწილი. მეორე ჯგუფი აერთიანებს მენარმეებს, რომლებიც ფსიქოლოგიური თავისებურებებიდან გამომდინარე, მოტივაციას იღებენ არა ფულის მიღების პერსპექტივიდან, არამედ დიდ კმაყოფილებას იღებენ უბრალოდ ახალი ბიზნესის ნამონყებით.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, სერიული მენარმეების ქვეჯგუფები შეგვიძლია განვსაზღვროთ შემდეგნაირად: ჯაჭვური მენარმე თანმიმდევრულად დაიწყებს ბიზნესს, მიიყვანს მას გარკვეულ დონემდე და შემდეგ გადაინაცვლებს ახალზე. როგორც ნესი, ისინი ერთ ბიზნესს მიჰყვებიან გარკვეული დროის პერიოდში. ეს ადამიანები უფრო მეტად სიამოვნებას პოულობენ შესაძლებლობების მოძიების და ექსპლუატაციის პროცესში, ვიდრე უკვე არსებული ბიზნესის წარმოებაში. ამას ბევრი ახსნა შეგვიძლია მოვუძებნოთ – დაწყებული ახალი რისკების აღებისას ადრენალინის გამოტყორცნით, დამთავრებული იმ ფაქტით, რომ პიროვნებას სიამოვნებას გამოწვევის მიღება, რაც ახალი ბიზნესის ნამონყებას ახლავს თან. ყველა შემთხვევაში, სერიული მენარმე დაიწყებს ბიზნესს, კარგად აანყობს მას, შემდეგ ყიდის მას და ალებულ სახსრებს იყენებს ახალი პროექტის წამოსაწყებად და განსახორციელებლად. ამ კონტექსტში, რო-

გორც კი ბიზნესი უკვე ანყობილია და მუშაობს, ამ ადამიანებისათვის აქტიური მენარმეობის ფაზა უკვე გავლილია. პორტფოლიო მენარმე (ანუ სერიული მენარმე) კი მეორე მხრივ ინარჩუნებს თავისი არსებული ბიზნესის მენეჯმენტსა და მფლობელობას, მოძრაობს ახალი ბიზნესის შექმნისაკენ. ასეთი სერიული (პორტფოლიო) მენარმეები მიჰყვებიან თავიანთი მზარდი ბიზნესის სტრატეგიულ გეგმას და გონებაში უკვე აქვთ თავიანთი ბიზნესის გაფართოების ვერტიკალური ან პორიზონტალური სქემა. ამავდროულად სამენარმეო პორტფოლიოს გაზრდა შეიძლება გახდეს ის ერთადერთი სწორი გზა, რომლის საშუალებითაც მოხდება რისკების გადანაწილება სხვადასხვა აქტივობებს შორის.

სერიული მენარმეობისთვის აუცილებელ უნარ-ჩვევებში შეიძლება დავასახელოთ: შესაძლებლობის დანახვის და შეფასების უნარი, ბაზრის ანალიზის უნარი, მომხმარებელთა ქცევის განჭვრეტა, კაპიტალის დაზღვევა და გადანყვეტილების მიღების უნარი. სწორედ ეს შეიძლება იყოს თანმიმდევრული ჯაჭვური მენარმეობის მიზეზი. მეორე მხრივ, პორტფოლიო მენარმეობა არსებობს იმ შემთხვევაში, როდესაც საწყის იდეას – ძირითად ბიზნესს უკავშირდება თანმდევი პროდუქტები ან მომსახურება, ან ზოგ შემთხვევაში ინდუსტრიაც კი, და აქედან გამომდინარე შესაძლებლობები შეიძლება დასრულებულად გამოჩნდეს.

ოვერალმა და რაითმა 1997 წელს მოგვცეს სერიულ მენარმეთა შემდეგი კლასიფიკაცია:

- **თავდაცვის სერიული მენარმეები**, რომლებიც იძულებულნი იყვნენ დაეტოვებინათ საწყისი ბაზარი, რომელშიც მოღვაწეობდნენ. მიზეზები შეიძლება ყოფილიყო წარუმატებლობა, ბაზრის გაჯერება, ბიზნესის არამყარობა და ა.შ.

შესაძლებლობების სერიული მენარმეები, რომლებიც ისწრაფვიან მოკლედ დროში მიიღონ ფინანსური შედეგი და მოკლევადიან ოპერირებაზე არიან ორიენტირებულნი;

ჯგუფის შემქმნელი სერიული მენარმეები, რომლებიც ისახავენ სტრატეგიას შექმნან ისეთი ბიზნესი, რომელიც თავის თავში რამოდენიმე ბიზნესს მოიცავს. შეიძლება ერთმანეთისგან განვასხვაოთ ისინი, რომლებიც ყიდულობენ სხვის ბიზნესს და ისინი, რომლებიც ყოველ ჯერზე ქმნიან ბიზნესს, რომელიც მათ სტრატეგიულ ხედვას პასუხობს.

მეტად მნიშვნელოვანია სამენარმეო პროცესში წარუმატებლობის როლზე მსჯელობა. რადგან რისკი მუდმივად თან სდევს სამენარმეო აქტივობას, წარუმატებლობის შესაძლებლობა ის ობიექტური რეალობაა, რასაც მენარმემ ანგარიში უნდა გაუწიოს და მზად იყოს ამისათვის. საერთოდ, წარუმატებლობას ყველა კულტურაში, თავისი განსხვავებული მნიშვნელობა აქვს. ზოგიერთი კულტურა იღებს წარუმატებლობას და იზიარებს მის მნიშვნელობას. იმისათვის, რომ წარუმატებლობა განიცადოს, ადამიანმა ჯერ გარკვეული ძალისხმევა უნდა გაიღოს, სცადოს რაიმეს გაკეთება. ამ მცდელობით მენარმეს სჯერა უკეთესი მომავლის და ამავე დროს, თავისი სახსრების ნაწილს საზოგადოებას უბრუნებს. სხვა კულტურებში წარუმატებლობას ასე კარგად ვერ იღებენ და მე-

ნარმე, რომელმაც წარუმატებლობა განიცადა, ადვილად ველარ დგება ფეხზე. სერიულ მენარმეობაში წარუმატებლობის ფაქტორი საკმაოდ მნიშვნელოვანია იმიტომ, რომ მენარმე, რომელიც წარუმატებლობის მერე რაღაც ახალს ცდის, მიღებული გამოცდილებიდან იღებს უკუგებას. არსებობენ ინვესტორები, რომლებიც წარუმატებელ მენარმეებს უფრო ენდობიან, ვიდრე სხვას. ისინი თვლიან, რომ მენარმემ კარგი გაკვეთილი მიიღო. მეორე მხრივ, არსებობს ბევრი ფორმალური ორგანიზაცია (მაგალითად ბანკები), რომლებიც არ გასცემენ სესხს წარუმატებელ მენარმეზე. ბანკოტობისადმი საკანონმდებლო ასპექტების განხილვა ნათელ სურათს გვაძლევს იმაზე, თუ რა დამოკიდებულება აქვს ქვეყანას წარუმატებლობისადმი.

დაბოლოს, საოჯახო მენარმეობა შეიძლება სერიული მენარმეობის კონტექსტში განვიხილოთ, რადგან ხშირად სანყისი სამენარმეო აქტივობით მიღებული კაპიტალი ახალგაზრდა თაობას გადაეცემა, რათა მათ თავიანთი შესაძლებლობები გამოიყენონ.

სადისკუსიოდ:

რა შემთხვევაში აქვს სურვილი მენარმეს გახდეს სერიული მენარმე?

- რატომ სჭირდება მენარმეს სერიულ მენარმედ გახდომა?
- შეგიძლიათ თუ არა მოიყვანოთ ორი ან მეტი მაგალითი მენარმეობისა, რომლებმაც სერიული მენარმეობა განსხვავებული მიზეზით აირჩიეს?

თქვენი აზრით, არის თუ არა სანყისი პერიოდის „ციებ-ცხელება“ და რისკის მენეჯმენტის დივერსიფიკაცია სერიული მენარმეობის მიზეზების ყველაზე კარგი ახსნა?

როგორ უკავშირებთ სანყისი სამენარმეო აქტივობის წარუმატებლობას მომავალ ბიზნეს აქტივობას?

სნაელები მზანი

თავი 5-ის გაცნობის შემდეგ, თქვენ შეძლებთ:

- აღწერთ ფორმალური და არაფორმალური სამენარმეო ქსელები;
- აღწერთ ფორმალური სამენარმეო ქსელები და ურთიერთობები, რომლებიც ამ ქსელების მახასიათებლებზეა დამოკიდებული;
- გაიგოთ სამენარმეო ქსელების ფასი.

თუ გადავხედავთ მენარმის ფსიქოლოგიურ პორტრეტს დავინახავთ, რომ ფსიქოლოგები მენარმეს აღწერენ, როგორც ინდივიდუალისტსა და ავტონომიურ პერსონას. მაგრამ ბოლო წლებში, გაფართოებული კვლევების შედეგად, მენარმეობის ახალი ასპექტები განვითარდა. ქსელები გახდა საკმაოდ მნიშვნელოვანი კვლევის საგანი. იმისათვის, რომ უკეთ გავიგოთ სამენარმეო პროცესი, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მენარმემ უნდა მოახერხოს საქმის ორგანიზება ისე, რომ გამოიყენოს მწირი რესურსები. რესურსები ნედლეულის გარდა მოიცავს კაპიტალს, უნარ-ჩვევებს, ცოდნას, ტექნოლოგიებსა და სხვა კომპონენტებს, რომლებიც იცვლება ბიზნესიდან ბიზნესამდე. ამრიგად, ფორმალური და არაფორმალური ქსელები, ანუ როგორც მას უწოდებენ სოციალური კაპიტალი მნიშვნელოვან როლს თამაშობს მენარმის წამოწყების წარმატებასა და მისი საქმის წინსვლაში.

ძნელია განსაზღვრება მოუძებნო ქსელებს. ზალხის უმეტესობისათვის ძნელია ნათლად წარმოიდგინოს, თუ რას ნიშნავს იგი. ჩავთვალოთ, რომ ქსელი როგორც კონსტრუქცია, შედგება ფორმალური და არაფორმალური ურთიერთობებისაგან, რომელსაც ბიზნესი ამყარებს თავის გარემოსთან ან მენარმე სხვა ინდივიდებთან. ამრიგად, ქსელები ყალიბდება ყოველი ბიზნესის გარემოში, რომელიც სპეციფიკურ ბაზარზე ჩნდება და ამიტომ ვერც ერთი ქსელი სტატიკური ვერ იქნება. ყოველი ახალი წევრი სხვებს ქსელის მემწეობით უკავშირდება. ნათელია, რომ ქსელური პროცესები საკმაოდ ბევრს სთავაზობს მენარმეს. იგი ამ ურთიერთობებით ბევრს იძენს და ამავე დროს გასცემს კიდევ ქსელები თავის თავში ტრანსაქციულობას გულისხმობს.

მენარმე თავისი ქსელიდან იღებს უამრავ სხვადასხვა რამეს. პირველ რიგში, მენარმემ შეიძლება მიიღოს კაპიტალი, ინფორმაცია და რჩევა. უფრო მეტიც, ინოვაცია შეიძლება ქსელის დამსახურება იყოს, იძლევა რა საშუალებას დაინახო, თუ როგორ ეყრობიან სიახლეს ქსელის სხვა წევრები. ფორმალური ქსელები მოიცავენ პროფესიულ კავშირებს, სავაჭრო პალატებს, ასოციაციებს და ა.შ. არაფორმალური ქსელი უამრავია და მოიცავს ურთიერთობებს, დანყებული ახლომეგობრული ურთიერთობებიდან სხვა მენარმეებთან საქმიანი შეხვედრებით დამთავრებული. ფორმალური ქსელიდან მიღებული სარგებელი ამკარაა. იგი

მოიცავს ლობიობასა და მხარდაჭერას, მაშინ როდესაც არაფორმალური ქსელები სხვა ტიპის მხარდაჭერას სთავაზობენ მენარმეს: სტრატეგიული კომპეტენტურობის და ხედვის გაფართოებას, შესაძლებლობის იდენტიფიცირებას, ექსტრაორდინალური სიტუაციების დროს რესურსებით დახმარებას. ამ თვალსაზრისით შეიძლება დაინახოთ, რომ იმ მენარმებს, რომლებსაც ნაკლებად მიუწვდებთ ხელი არაფორმალურ ქსელებამდე, უფრო მცირე რაოდენობის უფასო ინფორმაციას იღებენ და ამიტომ იძულებულნი არიან ოპერირება მოახდინონ უფრო მცირე კაპიტალით (ლეონარდ ბარტონი, 1984). ხშირ შემთხვევაში იმ ეტაპზე, როდესაც მენარმე ეძებს შესაძლებლობებს, ჩათრეულია არაფორმალურ ქსელში გაცილებით ადრე, ვიდრე იგი თავის ბიზნესს წამოიწყებს.

სამენარმეო ქსელებს აქვთ რიგი მახასიათებლები, რომლებიც ძირითადად მცირე ფირმებს შეეხება და ქვემოთ მოკლედ არის ჩამოთვლილი:

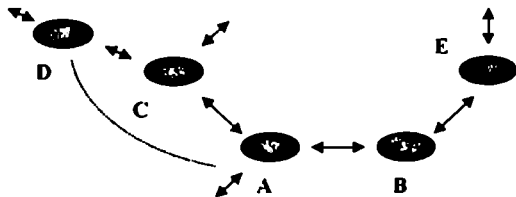
1. მორფოლოგიური მახასიათებლები (სტრუქტურა და ფორმა): (მიტჩელი 1973).

ა) ლუზა (საკვანძო პოზიცია).

ქსელის ფოკუსი შეიძლება იყოს ბიზნესი ან მენარმე იმის მიხედვით, თუ რამდენად გამოცდილია მენარმე ან რამდენი წელია რაც ბიზნესი არსებობს.

ბ) მინდომადობა.

ქსელის ლუზა, როგორც ზემოთ ითქვა, ქსელის სოციალური კონსტრუქციის ფარგლებში, ურთიერთობაშია სხვა ელემენტებთან. იმის საზომს, თუ რამდენად შორია და რამდენად ადვილად შედის იგი ინტერაქტიულ ურთიერთობაში, მინდომადობა ეწოდება. შეიძლება დათვლილი იქნას ქსელის შიგნით ინტერაქტიული კავშირების რაოდენობა, რაც საჭიროა სასურველი წევრის მისაწვდომად. რაც ნაკლებია ინტერაქტიული კავშირები, მით მაღალია მინდომადობა. ამ თვალსაზრისით, შეიძლება განისაზღვროს ბიზნესის ეინრო და ფართო ქსელები და გავიგოთ, თუ რა ძალისხმევაა საჭირო ქსელის შიგნით რესურსების მისაღებად. ასევე, ამგვარ გამოკვლევაში შეიძლება იდენტიფიცირება გავუკეთოთ ქსელის წევრებს, რომლებიც ერთ ქსელს მეორესთან აკავშირებენ.

გასაღები:

● საზოგადოების წევრი: ინდივიდი, საოჯახო მეურნეობა, ჯგუფი, ორგანიზაცია.

↔ პირდაპირი ურთიერთობები წევრებს შორის, ინტერაქტიული ურთიერთობები.

პირდაპირი ურთიერთობები (გაველენა) იმ წევრებს შორის, რომლებიც თითო ნაბიჯზე მეტად არიან დაშორებულნი ერთმანეთისგან.

ნახაზი 5.1. სოციალური ქსელის რუკის მაგალითი.

გ) სიმჭიდროვე .

ქსელები შეიძლება იყოს მჭიდრო ან თავისუფალი (არამჭიდრო) იმის მიხედვით, თუ რამდენად ახლოს არიან ქსელის ნევრები ერთმანეთთან. სიმჭიდროვე ყველაზე მაღალია ისეთი ქსელის შემთხვევაში, როდესაც თითოეული ნევრი ქსელის სხვა ნევრთან არის ურთიერთობაში. მეორე მხრივ, თუ ქსელის ნევრმა სასურველი მიზნის მისაღწევად უნდა გაიაროს რამდენიმე სხვა ნევრი, ქსელი არამჭიდროა. მჭიდრო ქსელი, როგორც ნესი შედგება ოჯახის ან მეგობართა წრისგან.

დ) ამპლიტუდა , დიაპაზონი .

სამენარმეო ქსელის დიაპაზონი ღუზის მიმართ ნევრების პეტეროგენურობას (არაერთგვაროვნებას) ასახავს. თუკი პირდაპირი კონტაქტისას რამოდენიმე სხვადასხვა რესურსის მინედომა შეიძლება, ჩვენ გვაქვს ფართო ქსელი.

2. ინტერაქტიული მახასიათებლები:

ა) არსი , მნიშვნელობა .

არსი ფაქტიურად მიუთითებს, თუ რა მნიშვნელობა ენიჭება ყოველ ურთიერთობას სამენარმეო ქსელის შიგნით. ყოველ ურთიერთობას აქვს გარკვეული ინტიმურობის დონე და მნიშვნელობა. ყოველ ნევრს უხდება სხვადასხვანაირად აანყოს ურთიერთობები ყოველ ინტერაქტივში. ისეთი ფასეულობები, როგორიცაა ოჯახი, მეგობრობა და ა.შ. აღწერს არსის დონეს.

ბ) ინტენსივობა .

ქსელის შიგნით ყოველი ნევრისათვის ყოველ ურთიერთობას აქვს განსხვავებული ნონა. ეს ნონა განსაზღვრავს ურთიერთობისათვის მზადებას, კომუნიკაციაზე პასუხს, მოვალეობების პატივისცემას და იმ უფლებების გამოყენებას, რომელსაც ურთიერთობები იძლევა.

გ) სიხშირე .

სიხშირე იზომება დროით, რომელსაც მენარმე ხარჯავს ან ინვესტირებას აკეთებს იმისათვის, რომ ურთიერთობა პქონდეს თავის ქსელთან და მოახერხოს ურთიერთობების კულტივირება, აუცილებელია გაელენას ახდენდეს გაცვლის ხარისხზე ან ინტენსივობაზე.

დ) ხანგრძლივობა (ხანმედევობა) .

რადგან ქსელი დინამიურია და მონანილეობა ნებაყოფლობითია, ხანგრძლივობა (ხანმედევობა) აღწერს დროს, რომლის განმავლობაშიც არსებობს ურთიერთობა. თუკი ორივე მხარე ხედავს, რომ ურთიერთობა ფასეულია, მაშინ არსებობს მაღალი ალბათობა იმისა, რომ ურთიერთობა გაგრძელდება. ეს უმეტეს წილად დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად აქვს ორივე მხარეს დროის ამ ურთიერთობებში ინვესტირების გაკეთების სურვილი.

ე) მიმართულება .

მიმართულება გვიჩვენებს ურთიერთობებში ძალაუფლების მიმართულებას. ერთი ნევრი შეიძლება უფრო სუსტი იყოს, ვიდრე მეორე და ამ შემთხვევაში სუსტი იღებს მხარდაჭერას ძლიერისგან. სამენარმეო ქსელის მიმართულება

შეიძლება იცვლებოდეს დროდადრო, მაგრამ ისეთ ძლიერ სოციალურ ურთიერთობებში, როგორცაა მეგობრობა, მიმართულებას არა აქვს მნიშვნელობა.

მნიშვნელოვანია ამოვიცნოთ, თუ რა ნელოლი შეაქვს ქსელებს სამენარმეო პროცესში. რადგან ბიზნესი არ არსებობს ვაკუუმში, აუცილებელია ურთიერთობების ინტენსიური გამოყენება, რათა მიზნები მიღწეული იქნეს. ქსელური პროცესები გარკვეულ გრაფიკს არ ექვემდებარება, მაგრამ გამოცდილი მენარმეები ცდილობენ გაითვალისწინონ ურთიერთობებისათვის საჭირო დრო თავის გრაფიკში. ბოლოს, საჭიროა ხაზგასმით აღვნიშნოთ, რომ ქსელებს ორმხრივი მიმართული დინება ახასიათებს, ანუ ყოველი წევრი იღებს და სარგებლობს ქსელის ურთიერთობებით, მაგრამ ამასთან ერთად ყოველმა წევრმა რალაცა უნდა გაილოს კიდევ.

სადისკუსიოდ:

- დახაზეთ თქვენი ოჯახის, მეგობრების და ნაცნობების ქსელი. ჩამოთვალეთ რესურსები, რისი მიწვედომაც შეგიძლიათ თქვენ ქსელის მეშვეობით, რათა თქვენი მიზნები მიღწეული იქნეს.
- თქვენს გარემოში დაასახელეთ ფორმალური ბიზნეს-ქსელის მაგალითი და აღწერეთ, თუ რა მომსახურების და სარგებლის მიღება შეუძლიათ მის წევრებს.

სწავლების მიზანი

თავი 6-ის გაცნობის შემდეგ თქვენ შეძლებთ:

- განასხვაოთ მენარმეობა და შიდამენარმეობა (Intrapreneurship).
- აღწეროთ დაშვებები და ბარიერები, რასაც შიდა მენარმე ხედვა კორპორაციულ გარემოში.

ამ მომენტამდე ჩვენ მენარმეობას განვიხილავდით, როგორც მოვლენას ან პროცესს, რომელიც ხდება ყველა არსებულ ბიზნესში და დაკავშირებულია ახალ ნაშთებთან. ჩვენ ვახსენეთ სერიული მენარმეები, როგორც ინდივიდის განმეორებითი სამენარმეო აქტივობის სუბიექტები. ახლა განვიხილოთ შიდა მენარმეობა (Intrapreneurship), რომელიც უკავშირდება დიდ და ჩამოყალიბებულ ორგანიზაციის უნარს, გამოიყენოს მისი განკარგულებაში მყოფი ადამიანური რესურსების უნარები, ჯანსაღი და კარგად განვითარებული სამენარმეო საქმიანობის მიმართ. შიდა მენარმე (Intrapreneur) არის კორპორაციული აღმასრულებელი მუშაკი, რომელიც კორპორაციის შიგნით ახალ სამენარმეო ხაზს ქმნის და ავითარებს.

დიდი ბიზნესი ცდილობს, გაერიდოს ბიუროკრატიულ სტრუქტურას და დაიჭიროს ინოვაციები მის წყაროსთან, გამოიყენოს თანამშრომლების ლატენცური სამენარმეო თვისებები.

ყველა ინოვაციურ დიდ ბიზნესში, როგორცაა 3M. ჯენერალ მოტორსი და yahoo შეიძლება გამოვარჩიოთ თანამშრომლები, რომლებიც ცვლილებების ინიციატორები არიან და შეუძლიათ ეს ინოვაციები ადეკვატურად წარმოადგინონ. ეს ინდივიდები შეიძლება თვითონ დამოუკიდებლად გახდნენ მენარმეები და ბაზარზე იმოქმედონ, როგორც ცვლილებების აგენტებმა. მაგრამ დიდმა კომპანიებმა „გამოიჭიროს“ სამენარმეო ტალანტები და მათ სათანადოდ აფასებენ. ამრიგად, იმის მაგიერ, რომ თანამშრომელს „დაუკმაყოფილებელი“ მენეჯერის როლი შესთავაზონ, კომპანია მას შიდა მენარმის როლს სთავაზობს. ამრიგად, შიდა მენარმეები არიან მენარმეები ბიზნეს-კონსტრუქციის შიგნით. მათ განკარგულებაშია კომპანიის რესურსები, რომელთა დახარჯვა შეუძლიათ მათ მიერ იდენტიფიცირებული შესაძლებლობების გამოსაყენებლად. ახალი საქმის ნაშთსანებად რისკის გარდა საჭიროა კაპიტალი, რესურსები, ცოდნა, უნარ-ჩვევები და გამომდინარე სიტუაციიდან, სხვა ელემენტები. ინდივიდმა შეიძლება აირჩიოს მენარმედ გახდომის გზა თუ იგი თვლის, რომ მას შეუძლია იტვირთოს შესაძლებლობების გამოყენებისათვის საჭირო რესურსების მოძიება და აქედან მიღებულმა მოგებამ უნდა გადაფაროს განეული რისკის ფასი. შიდა მე-

ნარმეობის ბიზნესის შემთხვევაში კი, მენარმის ნიჭით დაჯილდოებული ადამიანი იყენებს მის წინაშე გახსნილ შესაძლებლობებს იმ სიტუაციაში, როდესაც იგი უკვე ჩამოყალიბებული ბიზნესის სტრუქტურის შიგნითაა. იგი ასევე იყენებს იმ რესურსებს, რომელიც გაცილებით ადვილი მისაწვდომია უკვე ჩამოყალიბებული, დიდი ბიზნესის შიგნით და დამქირავებლისაგან იღებს ანაზღაურებას მისი ბიზნესის წინსვლისათვის. გარკვეული მოსაზრებით შიდა მენარმეობა არის მენარმეობა დაცული ქსელის შიგნით. თუმცა უკუგება შეიძლება გაცილებით ნაკლები იყოს, ვიდრე თავისუფალი მენარმეობის შემთხვევაში, მაგრამ რისკებიც შესაბამისად ნაკლებია.

შიდა მენარმეს შეუძლია იარსებოს როგორც ბიზნესის ორგანიზაციული კულტურის ნაწილმა, იმ შემთხვევაში, თუ იგი პოულობს მხარდაჭერას, დაცვასა და ანაზღაურებას. გაფართოების მიზნით შიდა მენარმის ბიზნესს შეუძლია რამოდენიმე იარაღის გამოყენება:

შიდა მენარმეობის სპონსორობა – უნდა დასპონსორდნენ ის ინდივიდები, რომლებიც ეძებენ ინოვაციებს და სამუშაო გრაფიკში აქვთ საკმარისი დრო მათი განხილვისათვის;

სათავეში მდგომი მენარმის ჩართვა ბიზნესის ყოველ შემდგომ ეტაპზე – რიგ ორგანიზაციებში სანყისი კონცეფციის მატარებელი ადამიანი გამოიღვენება პროექტის ახალ დონეზე გადასვლასთან ერთად, მაგრამ მოტივაციური ფაქტორებიდან და საქმისადმი ერთგულებიდან გამომდინარე, უკეთესი გადანყვეტილება იქნება, რომ სანყისი მენარმე დარჩეს და ჩართული იყოს მზარდი პროექტის შედგომ დონეზე;

ავტონომიური სამენარმეო ჯგუფები – შიდა ჯგუფები უნდა მოქმედებდნენ როგორც მენარმეები. მათ უნდა გააჩნდეთ რესურსების ფლობისა და გადანყვეტილების მიღების თავისუფლება;

ბიუროკრატიის დაბალი დონე – შიდა მენარმეს სჭირდება ორგანიზაციის შიგნით, პროექტის ნებისმიერ ეტაპზე, ჰქონდეს რესურსების მიწვდომის თავისუფლება. კონცეპტუალური იდეებიდან რეალურ დონემდე ბიუროკრატიის მაღალი დონე კი შეანელებს ამ პროცესს და შეიძლება ისე მოხდეს, რომ მისი განხორციელების მომენტისთვის იღუა დაგვიანებული აღმოჩნდეს;

რისკების, შეცდომებისა და წარუმატებლობის შესაძლებლობის აღიარება – როდესაც ხდება ახალ პროექტებში ინვესტირება, ორგანიზაციას უნდა შეეძლოს თვალი გაუსწოროს წარუმატებლობას სწორედ ისევე, როგორც თავისუფალ მენარმეს. ეს წარუმატებლობა შეიძლება იყოს შედეგი შიდა მენარმეობის ჯგუფის შეცდომებისა. და თუკი წარუმატებლობა ისჯება კომპანიის მხრიდან, შემდეგ გამოჩენილი შესაძლებლობების გამოყენების შანსი მინიმალური ხდება;

ხანგრძლივ ვადაზე გათვლილი წარმატების ფილოსოფიისადმი ერთგულება – შემჭიდროებულ დროის მონაკვეთში (რომელზედაც ორიენტირებას არის მიჩვეული ორგანიზაცია) შიდა მენარმეობის აქციონერებმა რეალური საგრძნობი შედეგები შეიძლება ვერ მოახდინონ. ერთი იდეის მომგებთანად ქცე-

ვას შეიძლება მეტი დრო დასჭირდეს ვიდრე მეორეს. ამრიგად, ამ პროცესს სრული განვითარებისათვის სჭირდება დრო და გრძელვადიან პერიოდზე გათვლილი ინვესტიციები;

იდეებისთვის საჭირო რესურსების არსებობა – შიდა მენარმეს და მის გუნდს სჭირდება რესურსები. იდეა მით უფრო სწრაფად მიაღწევს ბაზარს, რაც უფრო სწრაფად მიწვევს მინდომადია რესურსები;

ანაზღაურების სისტემა შიდა მენარმეობის პროცესისათვის – ნებისმიერ ორგანიზაციას, რომელსაც სურს გააფართოოს მენარმეობა და გამოიყენოს ინოვაციები, უნდა გააჩნდეს ამის ხელშემწყობი ანაზღაურების სისტემა. იმისათვის, რომ მოხდეს აქტივობის ნახალისება, შიდა მენარმეს სჭირდება მის მიერ შეტანილი წვლილისათვის ანაზღაურების მიღება. ანაზღაურების სისტემები შეიძლება მოიცავდეს მოკლევადიან და გრძელვადიან გადახდის სისტემებს, განათლებისა და ჯანმრთელობის დაზღვევის სისტემებს და სხვა;

მეორე მხრივ, შიდა მენარმეობის ბარიერები მოიცავს:

ტრადიციული დიდი ბიზნესის ორგანიზების იერარქიულ სისტემას, რომელსაც ბევრი გამყოფი აქვს მენეჯმენტის ქვედა და ზედა რგოლებს შორის; არასასურველი კორპორაციული კულტურა, რომელიც არ განგანყოფთ კომუნიკაციებისაკენ და მოქნილი სამუშაო ადგილის აღწერისადმი;

მოქმედების სტანდარტები და გაზომვის სტანდარტები, რაც მორგებულია დიდ ბიზნესზე, როგორც მოკლევადიანი შემოსავლები ან ხარჯების კონტროლი;

ხისტი და დროის მფლანგველი დაგეგმარების პროცედურები;

მფლობელობის საზღვრები;

ადამიანური რესურსების მალალი გადაღინება;

არაეფექტიანი ანაზღაურების სისტემა.

დაბოლოს, როგორც ჩვენ განვსაზღვრეთ მენარმეობისთვის დამახასიათებელი მომენტები, იგივე შეგვიძლია ვთქვათ შიდა მენარმეობაზეც. ამრიგად, შიდა მენარმეობა მენარმეობისაგან ორი ძირითადი მომენტით განსხვავდება: პირველი, შიდა მენარმე ნაკლები რისკის მიმღებია და მოცემული იდეის ექსპლუატაციიდან გამომდინარე შეიძლება ხედავდეს თავისუფალი მენარმეობის უპირატესობას, მაგრამ არ თვლის, რომ საჭიროა ამას თავისი კარიერა შესწიროს. ამასთანავე, შიდა მენარმეს გააჩნია აკუმულირებული მენეჯერული გამოცდილება, რომელიც შეიძლება გამოყენებული იქნას ახალ პროექტში. უფრო მეტიც, შიდა მენარმეს აქვს არჩევანი – გახდეს მენარმე თავისი კარიერის ნებისმიერ ეტაპზე, მაშინ როდესაც მენარმეებისთვის კარიერის შეცვლა შეიძლება პრობლემური იყოს. მენეჯერული უნარ-ჩვევებიდან გამომდინარე შიდა მენარმეს შეუძლია მრავალი როლი შეითავსოს, გაიგოს და შეაფასოს გარემო, გამოიყენოს ღია დისკუსიის ტექნიკა პრობლემების გადასაწყვეტად და შესაძლებლობების გამოსაყენებლად. მას აგრეთვე შეუძლია გამოიყენოს ის ორგანიზაციული კულტურა, რომლის ნაწილსაც იგი წარმოადგენს და შექმნას შიდა მენარმეობის მსგავსი გუნდი. უფრო მეტიც, სამენარმეო უნარ-ჩვევებიდან გამომდინარე, შიდა მენარმეს სჭირდება ხედვა, მოქნილობა, მოქმედებაზე ორი-

ენტრება, წარუმატებლობის გადალახვის, მისი მენეჯმენტის და თვით დასმული მიზნების მიღწევის უნარი.

შიდა მენარმეობა, როგორც კონცეფცია არის ისეთი საზოგადოების აშენების უნარი, რომელსაც შეუძლია ინოვაციის ნებისმიერი ფორმით დანერგვა. სოციალური შიდა მენარმეობის აზროვნების სტილი, რომელიც წარმოადგენს შესაძლებლობის იდენტიფიცირების და გამოყენების საშუალო უნარს, შეიძლება გაერცვლდეს და განვითარდეს ორგანიზაციის შიგნით. კარგმა მენეჯერმა შეიძლება ისე შეარჩიოს თანამშრომლები და ისეთი გუნდი შექმნას, რომლის ინოვაციების გაცნობისა და განხორციელების საშუალო უნარი გაცილებით მეტი იყოს, ვიდრე მთლიანად საზოგადოებაში. თუკი ინოვაცია მხოლოდ ტექნიკური არ არის, იგი აუცილებლად საჭიროებს სხვადასხვა ცოდნისა და უნარ-ჩვევების ადამიანების ძალისხმევას, რომლებსაც უნარი აქვთ დაინახონ შესაძლებლობები და წამოაყალიბონ ახალი ბიზნესის კონცეფცია.

დამატებითი საკითხავი¹

სახელმწიფო პოლიტიკა, როლი მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებაში

მცირე და საშუალო სანარმოთა განვითარება ეკონომიკის სტაბილური ზრდის საფუძველს ქმნის. საქართველოს როგორც ეკონომიკური, ისე პოლიტიკური განვითარება ბევრად არის დამოკიდებული მცირე და საშუალო სანარმოების განვითარებისათვის დღეს გაწეულ ძალისხმევაზე. მცირე ბიზნესის მნიშვნელოვანი სოციალურ-ეკონომიკური როლის გამო, მსოფლიოს ყველა ნამყვან ქვეყანაში მათ ხელს სახელმწიფო სტრუქტურები უწყობს, რომლებიც სპეციალურად მცირე ბიზნესის განვითარებისთვის არიან დაფუძნებულნი. სახელმწიფო პოლიტიკა მიმართულია იმ პრობლემების გადაჭრისკენ, რომლებიც სანარმოს მცირე შესაძლებლობების გამო წარმოიშობება და არათანაბარ კონკურენტულ პირობებში აყენებს მსხვილ სანარმოსთან მიმართებაში.

განვითარებულ ქვეყანათა უმეტესობაში მცირე და საშუალო სანარმოები (მათი განსაზღვრება სხვადასხვაგვარია) ბიზნესის თითქმის 90%-ს მოიცავს, წარმოქმნის სამუშაო ადგილების 3/4-ს და მთლიანი შიდა პროდუქტის დაახლოებით ნახევარს ქმნის. ამას შედეგად მოსდევს ძლიერი საშუალო კლასის წარმოშობა, რომლის ხერხემალსაც მცირე და საშუალო მენარმეები შეადგენენ. ერთმანე-

¹ მომზადებულია შემდეგ ინტერნეტ-მისამართებზე განთავსებული მასალების საფუძველზე:

<http://afsa.ge>

<http://www.georgia.gov/doc/1335/142669/>

<http://banksandfinance.ge/society/133>

<http://www.statistics.ge/main.php?nform=210&plang=2;>

თისაგან ისეთ განსხვავებულ ქვეყნებში, როგორცაა არგენტინა, სამხრეთ კორეა და უნგრეთი, დემოკრატიული ცვლილებების ცხოვრებაში დანერგვა სწორედ საშუალო კლასის ძალისხმევით გახდა შესაძლებელი.

მსოფლიო ბანკის ჯგუფის წევრმა და კერძო სექტორის მიმართულებით მომუშავე საერთაშორისო საფინანსო კორპორაციამ (IFC) 2007 წელს საქართველოში მცირე და საშუალო სანარმოთა ფართომასშტაბიანი კვლევის შედეგები გამოაქვეყნა. კვლევა „ბიზნეს-გარემო საქართველოში 2006“ განახორციელა IFC-ის სამენარმო გარემოს ხელშეწყობის პროექტმა BP-მ, მისი ნათობისა და გაზის პარტნიორების, აგრეთვე კანადის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (CIDA) ფინანსური მხარდაჭერით.

კვლევამ 880 მცირე, საშუალო სანარმო და ინდივიდუალური მენარმე მოიცვა. დაადასტურა, რომ ქვეყანაში ბიზნეს-გარემო საგრძობლად გაუმჯობესდა. კვლევის თანახმად, მცირე და საშუალო სანარმოთა რიცხვი, რომლებიც პოლიტიკურ არასტაბილურობას ბიზნესის განვითარებისათვის დაბრკოლებად მიიჩნევენ 90,4%-დან (2003 წ.) 66%-მდე (2005 წ.) შემცირდა. იმ მცირე და საშუალო სანარმოთა რიცხვი, რომლებიც კორუფციას ბარიერად მიიჩნევენ 2003 წელს დაფიქსირებული 69,1%-დან 2005 წელს 38%-მდე შემცირდა. 2003 წელს გამოკითხულ სანარმოთა 73,6%-მა გადასახადების დონე და საგადასახადო ადმინისტრირება დაბრკოლებად დაასახელა, მაშინ, როდესაც 2005 წელს აღნიშნული ფაქტორები ბარიერად – მხოლოდ 47%-მა დაასახელა.

საქართველოს რეიტინგის ზრდა საერთაშორისო შეფასებების მიხედვითაც დასტურდება. მსოფლიო ბანკის და საერთაშორისო საფინანსო კორპორაციის ერთობლივი ანგარიში „ბიზნესის წარმოება 2007: როგორ განვახორციელოთ რეფორმები“, საქართველოს №1 რეფორმატორად აფასებს. საერთო მონაცემებით, ბიზნესის წარმოების სიმარტივის თვალსაზრისით, საქართველო 37-ე ადგილზეა, რის შედეგადაც, ქვეყანა, უპრეცედენტოდ, 75 ქულით დანიშნურდა გასულ წელთან შედარებით, როდესაც მას 112-ე ადგილი ეკავა.

მოუხედავად ამისა, მენარმეებს ჯერ კიდევ ბევრი პრობლემური საკითხი რჩებათ, მათ შორის, საგადასახადო ადმინისტრირება, არასტაბილური კანონმდებლობა, სასამართლო სისტემისა და ინფრასტრუქტურის განვითარების დონე და არათანაბარი კონკურენცია.

კვლევის შედეგებმა ცხადყო, რომ დადებითი ხასიათის ცვლილებების მოუხედავად, 2003 წლის მონაცემებთან შედარებით, მენარმეთა ოპტიმიზმი მომავლის მიმართ იკლებს. 2003 წელს გამოკითხული ბიზნეს-სუბიექტების 75% ოპტიმისტურად იყო განწყობილი, ხოლო 2005 წელს, კომპანიების მხოლოდ 40%-ს მიაჩნდა, რომ ბიზნეს-გარემოს გაუმჯობესება მომდევნო წელსაც გაგრძელდებოდა.

კვლევა საქართველოს მთავრობას აძლევს რეკომენდაციებს ბიზნესის განვითარების შემაფერხებელი ბარიერების მოხსნის მიზნით. განსაკუთრებული აქცენტი კეთდება მარეგულირებელი სფეროს რეფორმების შეფასებაზე, მათ გავლენაზე და იმ ნაბიჯებზე, რომლებიც უნდა გადაიდგას ქვეყანაში ბიზნესის აქტივობის ამაღლების მიზნით.

მსოფლიო პრაქტიკამ აჩვენა, რომ მცირე ბიზნესი იდეალურად ლიბერალურ პირობებში ვერ განვითარდებოდა.

მცირე ბიზნესის დახმარების გადანაცვტილება პირველად მსოფლიოში ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა მიიღო. 1932 წელს ეკონომიკური კრიზისის დროს ამერიკამ შეიმუშავა სესხების გაცემის ფედერალური პროგრამა. ამჟამად ამერიკაში ეს პროგრამა კიდევ უფრო დაიხვეწა. სახელმწიფო კერძო საფინანსო სამსახურს სესხის ნაწილის დაფარვის გარანტიას აძლევს. კერძოდ, თუ მცირე მენარმის ალებული სესხი არ ალემატება 750 ათას ამერიკულ დოლარს, მენარმის გაკოტრების შემთხვევაში სახელმწიფო ფარავს კრედიტის 75%-ს. ხოლო თუ კრედიტი 100 ათას დოლარს არ ალემატება გარანტია 80 %-ზე გაიცემა.

დაფინანსების მოპოვების შემდეგ მცირე მენარმის პრობლემას არსებული კაპიტალის რაციონალურად გამოყენება წარმოადგენს. გამოცდილების არ არსებობის და სხვადასხვა პრობლემების გაუთვალისწინებლობის გამო აშშ-ში ყოველწლიურად ახალი გახსნილი მცირე სანარმოების 85% კოტრდება. ამ პრობლემის გადასაჭრელად მუშაობს „აშშ მცირე ბიზნესის ადმინისტრაცია“, რომელიც ამერიკის კონგრესმა 1953 წელს დააარსა. მის ხელმძღვანელს ნიშნავს პრეზიდენტი და ამტკიცებს სენატი.

მთელ ქვეყანაში ფუნქციონირებს ამ ორგანიზაციის 1000-მდე ფილიალი, სადაც 50-მდე სახის პროგრამა ხორციელდება. ერთ-ერთ მთავარ საქმიანობად საინფორმაციო მხარდაჭერა და გადამზადება ითვლება. სხვადასხვა ფილიალებში ტრენინგები და კონსულტაციები მიმდინარეობს, რომლებიც აერთიანებენ 10 000-ზე მეტ ყოფილ და ახლად დაარსებულ სანარმოს, ასევე არსებობს ინდივიდუალური მიდგომის, კონსულტაციის და დახმარების პროგრამებიც.

ბიზნესის დასაცავად ამერიკის შეერთებული შტატები ყოველწლიურად ჯამში დაახლოებით 12 მილიარდ დოლარს ხარჯავს. მსგავსი პროგრამა მოქმედებს დიდ ბრიტანეთშიც. მცირე მენარმის სესხის ალების გამარტივების მიზნით სახელმწიფო აქაც აზღვევს სესხის 75%. ამასთან, ბანკი კრედიტის გაცემის პირობებს სახელმწიფოსგან დამოუკიდებლად ყოველგვარი ჩარევის გარეშე აყენებს. ამ პროგრამისთვის გაერთიანებულ სამეფოს ბიუჯეტიდან ყოველწლიურად 50 000 000 ფუნტი სტერლინგი გამოიყოფა.

გერმანიაში მცირე საწარმოების ინვესტირებისთვის სახელმწიფო უსასყიდლო სუბსიდიებს გასცემს, რომელიც მთლიანი კაპიტალის ძალიან მცირე ნაწილს წარმოადგენს. ძირითადი დაფინანსება კი შეღავათიანი კრედიტების გაცემის გზით ხდება, რომლის დაფარვაც 10 წლის შემდეგ არის შესაძლებელი. მენარმე კრედიტის დაფარვას იწყებს მე-11 წელს. დაფარვის ვადა კი მაქსიმუმ 20 წელია. კრედიტის წლიური საპროცენტო განაკვეთი 5%-ს არ აღემატება. შეღავათიანი კრედიტის ასაღებად აუცილებელია საერთო კაპიტალში კრედიტის წილი არ აღემატებოდეს 50%-ს, ხოლო კრედიტის ოდენობა ერთ მილიონ ევროს.

საფრანგეთში მცირე ბიზნესის დაკრედიტებაზე 50-მდე ორგანიზაცია მოქმედებს. მათ შორის „მცირე და საშუალო საწარმოების განვითარების ბანკი“ 1996 წლიდან არსებობს. დღეისათვის ეს ბანკი სრულიად უპროცენტო სესხებს გასცემს. ხოლო 30 000 ევროს ფარგლებში კი სუბსიდიები გაიცემა. ბანკს, ერთის მხრივ, აფინანსებს სახელმწიფო, ხოლო დარჩენილ ნახევარს თავის თავზე იღებს ნახევრად სახელმწიფოებრივ დეპოზიტებისა და აქტივების მართვის სალარო.

2003 წლიდან საფრანგეთში ამოქმედდა კანონი. რომლის მიხედვითაც ანაბრის 25% თავისუფლდება გადასახადისგან დივიდენდზე, თუ იგი წარმოებაში ჩაიდება.

დიდ ბრიტანეთში არსებობს „მცირე ბიზნესის სამსახური“, რომელიც ვაჭრობისა და მრეწველობის სამინისტროს სპეციალიზირებული სააგენტოა. ზემოაღნიშნული სააგენტოს ფარგლებში მიმდინარეობს შემდეგი სახის პროგრამები:

1. ახალი და მოქმედი ფირმების საკონსულტაციო პროგრამები;
2. მცირე საწარმოს საექსპორტო საქმიანობის ნახალისების პროგრამები;
3. მცირე საწარმოს დახმარების რეგიონალური დახმარების პროგრამები;
4. კვალიფიკაციის ასამაღლებელი კურსები.

სახელმწიფოს ხელში ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან ბერკეტს გადასახადები წარმოადგენს. მოგეხსენებათ, რაც უფრო პატარაა საწარმო ერთეულ პროდუქტზე, ხარჯი მით უფრო დიდია და მით უფრო გადახდისუუნარო ხდება მენარმე. შესაბამისად რაც უფრო პატარაა საწარმო მით უფრო ნაკლებ გადასახადს უნდა იხდიდეს. ამ პრინციპზეა აწყობილი გაერთიანებულ სამეფოში საგადასახადო სისტემა. კერძოდ, საწარმოები, რომელთა ბრუნვა 10 000 ფუნტ სტერლინგზე ნაკლებია, მოგების გადასახადისგან გათავისუფლებულები არიან. 50 000-ზე ნაკლები ბრუნვის მქონე საწარმო პირველ 10 000-ზე 10%-ს, ხოლო დანარჩენ მოგებაზე დაახლოებით 23%-ს იხდიან. 50 000-დან 300 000-მდე 19%-ია გადასახადი. 300 000-დან 1500 000-მდე ბრუნვის მქონე საწარმოებს პირველ 300 000 ფუნტ სტერლინგზე რჩე-

ბათ 19 %, ხოლო დანარჩენ მოგებაზე დაახლოებით 33%-ს იხდიან. 1500000-ზე მეტი მოგების მქონე სანარმოები კი - 30 %.

მცირე ბიზნესისათვის საბანკო კრედიტები სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა. მისი განვითარება შეუძლებელია კაპიტალის გარეშე. მცირე ბიზნესში კაპიტალის შევსების ყველაზე მთავარი წყარო საბანკო კრედიტებია. ამაზეა დამოკიდებული მენარმის წარმატებული საქმიანობა, ანუ მენარმის კეთილდღეობა. მცირე ბიზნესის სოციალურ-ეკონომიკური სიკეთე დიდნილადაა დამოკიდებული ბანკების საქმიანობაზე. შეიძლება ითქვას, საქართველოში დასაქმების პრობლემის მოგვარებისა და სიღარიბის დაძლევის თემა პირდაპირაა დაკავშირებული საბანკო მომსახურებების სიტუაციასთან შესაბამისობასა და ხარისხთან.

ისეთ ქვეყნებში, სადაც მცირე ბიზნესს სახელმწიფოს მხრიდან ყურადღება ექცევა, მენარმეობის ამ სფეროში თავისი საქმიანობის გაღრმავების მნიშვნელოვანი მოტივაცია საბანკო სექტორსაც უზრუნველბა. რაც მეტია სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა, მით უფრო ნაკლები რისკის განევა უხდებათ ბანკებს კრედიტების გაცემისას, შესაბამისად, სესხები გაცილებით დაბალპროცენტიანი და ადვილად ხელმისაწვდომი შეიძლება გახდეს. მაგალითად, გერმანიაში არსებობს პრაქტიკა, რომლის მიხედვითაც მენარმეს საკუთარი მოთხოვნის მიღება ინტერნეტითაც შეუძლია.

ისეთ ქვეყნებში, რომლებსაც ჩვენ წარმატებულად ვთვლით, მცირე მენარმეობას დიდი ყურადღება ექცევა. ასეთ სახელმწიფოებში მცირე ბიზნესში 60-70%-ია დასაქმებული. გაერთიანებულ სამეფოში, გერმანიაში, საფრანგეთში და სხვა ქვეყნებში არსებობს სახელმწიფო მნიშვნელობის ლობისტური ორგანიზაციები, რომლებიც მცირე ბიზნესის საქმიანობას სხვადასხვა ფორმით უწყობენ ხელს. საქართველოს მთავრობა თვლის, რომ ნებისმიერი სამენარმეო საქმიანობისათვის სახელმწიფო ხელშეწყობა და პრიორიტეტების მინიჭება არღვევს თავისუფალი ბაზრის პრინციპს.

სადისკუსიოდ:

- დაასახელეთ შიდა მენარმეობის ორგანიზაცია და ახსენით, თუ როგორ პოულობს და იყენებს იგი ინოვაციას;
- როგორ შეიძლება შიდა მენარმეობის პრინციპების დანერგვა საზოგადოებრივ სექტორში ან სოციალურ სქემებში?
- რატომ ამჯობინებდით შიდა მენარმეობის გარემოში მუშაობას თქვენი საკუთარი ბიზნესის წამოწყებასთან შედარებით?

მცირე და საშუალო საწარმოები
(SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES – SME)

სწავლების მიზანი

თავი 7-ის გაცნობის შემდეგ, თქვენ შეძლებთ:

- განსაზღვროთ მცირე და საშუალო საწარმოების ცნება; ახსნათ მცირე და საშუალო საწარმოების როლი და მნიშვნელობა ეკონომიკაში; გაიგოთ SME-ის პრობლემები და სასიცოცხლოდ აუცილებელი პირობები; ერთმანეთისგან განასხვაოთ მენარმეობა და მცირე ბიზნესის მენეჯმენტი.

მოცემული კურსი მიზნად ისახავს მენარმეობის საფუძვლების შესწავლას. მცირე და საშუალო საწარმოები კი მენარმეობის შინაარსს მნიშვნელოვნად ავსებენ. მცირე ბიზნესი და მისი მენეჯმენტი მენარმეობასთან არ არის გაიგივებული და, მაინც, ყველა მენარმის საქმიანობა მცირე ან საშუალო ბიზნესით იწყება. ახალი წამონყება დიდ ბიზნესად მხოლოდ წარმატების მიღწევის შემდეგ გადაიქცევა. გამონაკლისს მხოლოდ სერიული მენარმეები წარმოადგენენ.

მცირე და საშუალო საწარმოები (SME) თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის ხერხემალია, ამიტომ სახელმწიფოსთვის მცირე და საშუალო საწარმოების საქმიანობა ყოველთვის აქტუალურია ნებისმიერი ეკონომიკური რეფორმის, თუ საწარმოთა რესტრუქტურის რეორგანიზაციის პროცესში.

დასასრულს უნდა აღვნიშნოთ, რომ მცირე და საშუალო საწარმოები მსხვილი საწარმოების ზუსტი ანალოგები არ არიან. მათი ქცევა განსხვავებულია და არ შეიძლება იმის მტკიცება, რომ მცირე ბიზნესი იგივე დიდი ბიზნესია, მხოლოდ სხვა მასშტაბში.

7.1. SME-ს განსაზღვრება

ისტორიულად, მცირე ბიზნესის არსებობა ანტიკური კულტურიდან დასტურდება. ჯერ კიდევ ქრ.შ-მდე 2100 წელს, ბაბილონის მეფე შამურაბმა მცირე ბიზნესის შესახებ პირველი კანონები შექმნა. ეს კანონები მომხმარებლებს თაღლითებისგან იცავდა.

XVIII საუკუნის II ნახევრიდან მომზადდა პირობები მსოფლიო სამრეწველო რევოლუციისთვის. მენარმეობის ნიჭით დაჯილდოებული და ინიციატივიანი ადამიანები ახალ პროდუქციას და წარმოების ახალ ტექნოლოგიებს ქმნიდნენ,

რამაც საფუძველი ჩაუყარა მენარმეობის ეპოქას. ამ პერიოდიდან თეითდასაქ-
მება და ვენჩურული საქმიანობა ადამიანის აქტიური ცხოვრების ნაწილად იქ-
ცა. მომხმარებელთა საჭიროებების დაკმაყოფილების მიზნით გაჩნდა მცირე
ბიზნესი. ამავე მიზეზით გამოჩნდნენ ბაზარზე მენარმეებიც.

მენარმე ცდილობს შექმნას ახალი პროდუქცია და ეძებს სანარმოთა უკეთ
მართვის გზებს, რის გამოც ის სამენარმეო რისკს ეწევა. მენარმეები არიან დიდ
და მცირე სანარმოებში. მათ მხოლოდ ეკონომიკური თავისუფლების პირობებში
შეუძლიათ განახორციელონ ცვლილებები, შემოქმედებითი იდეები აქციონ რეა-
ლობად, შექმნან ახალი საქონელი და მომსახურება, დააკმაყოფილონ ადამიანთა
მოთხოვნილებები და ხელი შეუწყონ ქვეყნის და მსოფლიო ეკონომიკის ზრდას.
მენარმეთა ინდივიდუალური ბუნება და შემოქმედებითი თავისუფლების მაღალი
ხარისხი უკეთ ევლინდება მცირე და საშუალო სანარმოების წარმატებულ ფუნ-
ქციონირებაში. კომპანიები, რომლებსაც მენარმეები აარსებენ, ხშირ შემთხვევა-
ში მცირე ზომისაა. მცირე სანარმოებში მოღვაწე მენარმეებს შემოქმედებითი
წარმოსახვის უნარი და სანარმოთა მოქნილობა საშუალებას აძლევს სწრაფად
და წარმატებულად მოახდინონ რეაგირება მიმდინარე ცვლილებებზე.

დღეს ბიზნეს-ანალიტიკოსთა დიდი ნაწილი მცირე და საშუალო სანარმოებს
განვითარებული და განვითარებადი ეკონომიკების პრობლემების მოგვარების სა-
შუალებად მიიჩნევს.

1980-90-იან წლებში განსაკუთრებით მწვავე დებატები იმართებოდა მცირე
და საშუალო სანარმოების საკითხზე იმ თვალსაზრისზე დაყრდნობით, რომ წარ-
მატების მისაღწევად განვითარებულ და განვითარებად ეკონომიკებში SME-ის
განვითარებას სახელმწიფომ ხელი უნდა შეეწყოს. ინდუსტრიული წარმოების,
მომსახურების ეკონომიკის და მსხვილი ორგანიზაციების პრობლემების პირო-
ბებში, დასავლეთის მთავრობებმა აღიარეს SME-ს უპირატესობა. ამის შედეგად
ჩამოყალიბდა „სამენარმეო კულტურის“ ახალი თეორია, რომლითაც ახსნილია
გაერთიანებული სამეფოს, ირლანდიის, აშშ-ს და სხვა ქვეყნების ეკონომიკური
წარმატების საფუძველები.

SME-ს პირველი განმარტება შემუშავებული იქნა გაერთიანებულ სამეფოში
ბოლტონის კომიტეტის მიერ (1971 წ.). გაერთიანებული სამეფოს მთავრობამ და-
აფინანსა კვლევითი პროექტი, რომლის ფარგლებშიც განისაზღვრა მცირე ბიზ-
ნესის სექტორის და მისი შესაძლებლობების შესწავლა იმ სოციალურ და ეკონო-
მიკურ პრობლემებთან მიმართებაში, რომელიც პრივატიზაციას და დეინდუს-
ტრიალიზაციას უკავშირდებოდა. ნაშრომში SME-ს დახასიათება განხორციელ-
და სამ პარამეტრზე დაყრდნობით, როგორებიცაა: დასაქმება, შემოსავალი და
სხვა მახასიათებელი. შესაბამისად, მკვლევარებს სურდათ ჩამოეყალიბებინათ
უფრო ზუსტი განმარტება მრავალი სანარმო პრობლემემატიკის შესწავლის სა-
ფუძველზე.

კომიტეტის კვლევითი ნაშრომის განმარტებით, მცირე და საშუალო სანარმო:
წარმოებაში არაუმეტეს 200 და მშენებლობაში – არაუმეტეს 25 კაცს ასაქმებს;
წლიური შემოსავალი არ აღემატება (1971 წლის მდგომარეობით) 50,000
ფუნტ სტერლინგს;

მცირე საბაზრო წილით ხასიათდება, მესაკუთრის (ან მესაკუთრეების) მიერ იმართება და დამოუკიდებლად ფუნქციონირებს.

აშკარაა, რომ ეს პირველი განმარტება საზოგადოებას მნიშვნელოვნად დაეხმარა SME-ს არსის გაგებაში. ამ განმარტებამ წარმოების სხვადასხვა სფეროებში ეკონომიკური საქმიანობის მიხედვით მუშახელის რაოდენობასა და შემოსავლების დონეებში განსხვავება უფრო თვალსაჩინო გახადა. SME-ს თანამედროვე განმარტებები მოცემულ განსაზღვრებას ემყარება.

აშშ-ს მცირე ბიზნესის ადმინისტრაციის განსაზღვრებით, მცირე სანარმოდ ითვლება ისეთი სანარმო, რომლის გასაღების წლიური მოცულობა 3,5 მილიონ დოლარამდეა და რომელშიც 500 კაცზე ნაკლები მუშაობს.

დღეს ევროკავშირი SME-ს განიხილავს სამ განსხვავებულ დონეზე(1/1/2005):

ცხრილი 7.1. SME-ს ევროკავშირისეული განსაზღვრა (1/1/2005)

SME-ს ტიპი	მუშახელი	შემოსავალი ან საბალანსო ფურცელი	მახასიათებლები
მიკრო	0-9	€2 მილიონი ან €2 მილიონი	ავტონომიური
მცირე	10-49	€10 მილიონი ან €10 მილიონი	ავტონომიური
საშუალო	50-249	€50 მილიონი ან €43 მილიონი	ავტონომიური

ეს განსაზღვრება SME-ის უკეთეს სეგმენტაციას ახდენს და გვიჩვენებს, რომ მიმართულებების იდენტიფიკაცია შეიძლება დამოკიდებული იყოს მხოლოდ ერთ ქვეჯგუფზე. განმარტება შესაძლებელია ზოგიერთი სხვა დეტალის საფუძველზე გაღრმავდეს, მაგრამ არ იყოს მოცემული თვალსაზრისით საყურადღებო.

უნდა შეფასდეს მუშახელის რაოდენობა და შემოსავალი. შემდეგ კი განხორციელდეს სანარმოს ჩასმა განსაზღვრულ ქვეჯგუფში. დამოუკიდებლობის მაჩვენებელი ხელსაყრელია ყველა სახის ბიზნესისათვის, რადგან ახდენს იმ ფაქტის კონსტატაციას, რომ არც ერთი SME არ არის დაკავშირებული სხვა ბიზნესთან. იმისათვის, რომ SME სხვა ბიზნესზე დამოკიდებულად ჩაითვალოს, პირველი უნდა ფლობდეს მეორის 25%-ს, ან პირიქით.

ცხრილის მონაცემების მიხედვით, ევროკავშირში დაახლოებით 19 მილიონი SME-ა, რაც შეადგენს ევროკავშირის მთელი ბიზნეს-საქმიანობის 99,9% და მათში დასაქმებულია 97 მილიონი კაცი.

თანამედროვე პირობებში, წამყვან ეკონომიკებში SME-ები ბიზნეს-საქმიანობის 90 %-ს უზრუნველყოფენ. მათ მიერ დასაქმებულია საშუალო ძალის ნახევარზე მეტი და მშპ-ს 50% ინარმოება.

ცხრილში 7.2. მოცემულია ამ სექტორის მოკლე მიმოხილვა, სადაც შედარებულია ევროკავშირის ფარგლებში მოქმედი ბიზნესის სხვადასხვა ფორმები. მონაცემები ეყრდნობა ევროკავშირის 19 ქვეყანას (2003 წლის პუბლიკაცია) და მომზადებულია ევროპის კომისიის მიერ (2004 წელს).

ყველა განვითარებულ და განვითარებად ეკონომიკაში SME-ების რაოდენობა 1980 წლიდან მნიშვნელოვნად გაიზარდა. ზემოთ მოცემული ცხრილიდან ჩანს, რომ SME-ები წარმოების სფეროში დომინირებენ. მიკრო საწარმოები უპირატესად მშენებლობის, საბითუმო, საცალო ვაჭრობის და პერსონალური მომსახურების სფეროში გვხვდება; მეორე მხრივ, უფრო მსხვილი კომპანიები – ენერჯის წარმოებაში, მომპოვებელ მრეწველობაში, სატრანსპორტო, საკომუნიკაციო და საწარმოო მომსახურებაში.

ცხრილი 7.2. ევროკავშირის SME-ის მონაცემები 2003 წელს

	მიკრო	მცირე	საშუალო	სულ SME	სხვა	სულ
ბიზნესის რაოდენობა	17,820,000	1,260,000	180,000	19,270,000	40,000	19,310,000
შთქლის %	92%	7%	1%	100%	(< 0.25%)	100%
შალიანი დასაქმება	55,040,000	24,280,000	18,100,000	97,420,000	42,200,000	139,710,000
საშუალო დასაქმება	3	19	98	5	1,052	7
შთქლის %	39%	17%	13%	70%	30%	100%
თოვოვლის წინადადება	€440,000	€3,610,000	€25,€30,000	€670,000	€126,030,000	€640,000
ბეჭდორის % შემოსავალში	9%	13%	17%	12%	23%	17%

საქართველოს კანონების „საქართველოს ეროვნული საინვესტიციო სააგენტოს შესახებ“ (თბ., 2002 წლის 19 ივნისი, 1519-III) და „მენარმეთა შესახებ“ (თბ., 1994 წელი, 28 ოქტომბერი, 557-IV) საფუძველზე განისაზღვრება საწარმოთა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმები, დადგენილია მცირე და საშუალო საწარმოთა იდენტიფიცირების ორი ძირითადი მაჩვენებელი (იხ. ცხრილი 7.3.).

ცხრილი 7.3. SME-ს განსაზღვრა საქართველოში

SME-ს ტიპი	მუშახელი	საშუალო წლიური ბრუნვა, ლარი.
მცირე	20 და <	500 000
საშუალო	100 და <	1 500 000

აღსანიშნავია, რომ მცირე და საშუალო სანარმოთა წლიური ბრუნვა განმარტებულია, როგორც მცირე და საშუალო სანარმოთა მიერ წინა ფინანსური წლის განმავლობაში მიღებული მთლიანი ამონაგები. ამასთან, სანარმო არ ჩაითვლება მცირედ და საშუალოდ, თუ მისი სანესდებო კაპიტალის 25%-ზე მეტი ეკუთვნის პირს (პირებს), რომელიც არ აკმაყოფილებს მცირე და საშუალო სანარმოთათვის განსაზღვრულ მოთხოვნებს; ასევე, თუ მის ძირითად საქმიანობას ნაარმოადგენს საბანკო, სადაზღვევო და სხვა სახის ფინანსური მომსახურება.

საქართველოს კანონით „მენარმეთა შესახებ“ მონესრიგებულია სამენარმეო საქმიანობის მონაწილეთა მონყობის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმები. „სამენარმეო საქმიანობად მიიჩნევა მართლზომიერი და არაერთგვრადი საქმიანობა, რომელიც ხორციელდება მოგების მიზნით, დამოუკიდებლად და ორგანიზებულად“.

მსოფლიო ბანკის 2007 წლის მონაცემების მიხედვით, ბიზნესის წამონყების თავისუფლების დონის მაჩვენებლით საქართველომ 112-დან 37-ე ადგილზე გადმოინაცვლა, რაც გვიჩვენებს, რომ გამარტივდა პირობები ბიზნესის, მათ შორის, მცირე და საშუალო ბიზნესის წამონყებად.

7.2. SME-ს მნიშვნელობა და მათი გადაარჩენის გზები

SME-ს ეროვნული ეკონომიკისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ბევრი მიზეზის გამო. SME-ები ძირითადად მსხვილი კომპანიების წამართველ ძალას წარმოადგენენ. როდესაც მცირე ბიზნესი იზრდება, ის მეტ ადამიანს ასაქმებს, ეროვნული შემოსავალი იზრდება და მიმდინარეობს სიმდიდრის განაწილება.

ასევე მნიშვნელოვანია SME-ის როლი ცოდნის პროგრესში, ინოვაციების განვითარებასა და იზოლირებული ბაზრების ნიშების დაპყრობაში.

შეფასებულია, რომ SME-ები 2.4-ჯერ მეტად ნოვატორები არიან მსხვილ კომპანიებთან შედარებით (აშშ-ს მცირე ბიზნესის ადმინისტრაცია, 1995 წ.). გარდა ამისა, SME ფასდაუდებელ გამოცდილებას აძლევს ახალგაზრდა ადამიანებს, რომლებიც განათლების მიღების შემდეგ პრომის ბაზარზე გადიან. დაბოლოს, SME-ები უკეთ აკმაყოფილებენ სპეციალური მუშა-ჯგუფების მოთხოვნილებებს. დასასრულს, SME არის სივრცე, სადაც სამენარმეო აქტივობა იბადება.

სამწუხაროდ, SME-ებს ბევრი პრობლემა აქვთ, რომლებიც ფირმების გაკოტრებას იწვევენ. ჩვეულებრივ, ყოველ წელს დახურული ფირმების რაოდენობა უთანაბრდება იმ წელს დაარსებულთა რაოდენობას. ლიკვიდირებული და დაფუნდებული ფირმების რიცხვი მაღალია SME სექტორში, ეს განსაკუთრებით მიკრო და მცირე სანამოებს ეხება.

SME-ებს ბევრი ძლიერი მხარე აქვთ. მათ რიცხვში შედის:

ფინანსური მდგრადობა და სპეციფიკურ ბაზრებზე შეღწევა. დიდ ბიზნესთან შედარებით, SME-ს მფლობელები იღებენ უფრო მაღალ შემოსავლებს საკუთარი კაპიტალდაბანდებებიდან. ამ მიზეზით არის განპირობებული ის მდგომარეობა, როცა ზოგიერთი წარმოება უკეთ არის მორგებული მცირე და არა მსხვილ ბიზნესს.

ინოვაცია და ცვლილებებთან ადაპტაციის უნარი. SME-ები მსხვილ ბიზნესთან შედარებით უფრო მოქნილნი არიან და სიახლის ათვისებაც სწრაფად შეუძლიათ.

დიდი ბიზნესის SME-ზე დამოკიდებულება. ბაზარზე დიდი კომპანიების უმრავლესობა SME-ზე დამოკიდებულია რესურსების მინოდების, მომსახურების და ნარმოების პროცესთან დაკავშირებული სხვა საკითხებიდან გამომდინარე.

დასაქმება. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, SME-ები ხელს უწყობენ დასაქმების დონის ზრდას. მათ აქვთ დასაქმების მარტივი პოლიტიკა და მარტივად შეუძლიათ მოიძიონ ის საჭირო კომპეტენციები, რომელიც სჭირდებათ ბაზარზე შეღწევისთვის.

მეორე მხრივ, SME-ებს სუსტი მხარეებიც აქვთ. მათ შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია წარუმატებლობის მაღალი დონე და ინოვაციური მენეჯმენტის გამოცდილების ნაკლებობა. რაც მეტია მენეჯერული გამოცდილება, მით მეტია ინოვაციური მენეჯმენტის შესაძლებლობა. გლობალიზაცია და საინფორმაციო ტექნოლოგიების განვითარება SME-ისთვის შეიძლება მოგვევლინოს ან საფრთხედ, ან ახალ შესაძლებლობად, რაც დამოკიდებულია მათ მოქნილობასა და ხედვაზე. გლობალიზაცია ახალ პირობებში აყენებს SME-ებს, რადგან მტკიცე კავშირი მყარდება SME-სა და მსხვილ კომპანიებს შორის. ნაკლები სანარმოო დანახარჯების, შესაბამისი სტანდარტებისა და ხარისხის მოთხოვნით, მსხვილი კომპანიები ხელს უწყობენ SME-ს, მათთვის ახალი ტექნოლოგიების და ცოდნის გადაცემის გზით. მეტად მნიშვნელოვანია ტრანსნაციონალური კომპანიებისა (ტნკ) და SME-ის თანამშრომლობა იმ შემთხვევაში, თუ SME-ი ტნკ-ების მიმწოდებლებად გვევლინებიან. მრავალი საერთაშორისო ორგანიზაცია (UNECE, ITC, UNIDO) ეხმარება SME-ს რომ გაიკვალონ გზა და გახდნენ ტნკ-ების მიმწოდებლები. მთავარი პრობლემა SME-სა და ტნკ-ებს შორის სუსტი კავშირების არსებობასა და SME-ის დაბალ სამენარმეო კულტურაში მდგომარეობს. თუმცა მეორე მხრივ, იზრდება კონკურენცია და რისკი, რაც არახელსაყრელ პირობებში აგდებს SME-ს. SME-ები მრავალ პრობლემას ეჯახებიან, მათზე უარყოფითად მოქმედებს ჩრდილოვანი ეკონომიკა, არარეალისტურად მაღალი გადასახადები, ბიუროკრატია და კორუფცია.

გარდა ამისა, ტრადიციული SME-ები შეიძლება ბევრი სხვა პრობლემის წინაშე აღმოჩნდნენ. სწორედ ეს განასხვავებს მსხვილ და მცირე კომპანიებს ერთმანეთისგან. კერძოდ:

- SME-ს მესაკუთრეს, რომელიც არის ერთი ადამიანი, უდიდესი გავლენა აქვს ბიზნესზე და ბიზნესი მასზე დამოკიდებული ხდება. ხშირად ჩნდება სანარმოთა არასრულყოფილი მართვის პრობლემები; მცირე ბიზნესს არ შეუძლია ზემოქმედება მოახდინოს გარემოზე, მაშინ როცა თვითონ მთლიანად მისი გავლენის ქვეშ შეიძლება მოექცეს; ჩვეულებრივ, მცირე ბიზნესი არის ბაზრის მარტოხელა მოთამაშე და ბაზარს პროდუქციას და მომსახურებას სთავაზობს მხოლოდ განსაზღვრულ სეგმენტში;

მცირე ბიზნესის სანარმოები, უმეტეს შემთხვევაში, ენდობიან შეზღუდული რაოდენობის მომხმარებლებს. განსაკუთრებით ეს ეხება „ბიზნესი ბიზნესისთვის“ სექტორს. ასეთ შემთხვევაში მცირე ბიზნესს შეიძლება ერთადერთი მომხმარებელიც კი ჰყავდეს.

სიძნელები მცირე ბიზნესში ჩნდება კაპიტალის ზრდასთან, დაფინანსებასთან დაკავშირებით და აქედან გამომდინარე, მათ უხდებოთ ისეთ პრობლემებთან გამკლავება, როგორებიცაა საქმიანობის გაფართოება და სტრატეგიის ფორმირება;

მცირე სანარმოებს აქვთ მაღალკვალიფიციური სამუშაო ძალის დაქირავების პრობლემები, რადგან ისინი კვალიფიციურ მუშაკებს ვერ სთავაზობენ მაღალ ანაზღაურებას და შესაბამის სოციალურ პირობებს.

7.3. განსხვავება მცირე და საშუალო ბიზნესის მენეჯმენტსა და მენარმეობას შორის

„მენარმეობა“ და SME-ის მენეჯმენტს ხშირად ერთმანეთთან აიგივებენ, თუმცა ისინი იდენტური ცნებები არ არის. აქედან გამომდინარე, განათლებულ ინდივიდს, რომელსაც აქვს სამენარმეო კულტურის ცოდნის ამბიცია, უნდა შეეძლოს განასხვავოს მენარმე მცირე ბიზნესის მენეჯერისაგან. იმისათვის, რომ თავიდან ავიცილოთ გაუგებრობები, საჭიროა დასაწყისშივე აღვნიშნოთ, რომ როგორც სამენარმეო ბიზნესი, ისე მცირე ბიზნესი საზოგადოებისათვის და მთლიანად ეკონომიკისათვის აუცილებელი და სასიცოცხლო მნიშვნელობის მატარებელია. ისინი თითქმის თანაბრად მნიშვნელოვანი არიან. ორივე მათგანი შემოსავლით ამარაგებს და უზრუნველყოფს ეკონომიკას და ზრდის ქვეყნის ერთობლივ სიმდიდრეს. ასევე, ისინი ნარმოების გაფართოების გზით ხალხს სამუშაო ადგილებს სთავაზობენ და ამსუბუქებენ ისეთ მნიშვნელოვან სოციალურ პრობლემას, როგორც უმუშევრობაა. მიუხედავად ამისა, ისინი ერთმანეთისგან განსხვავდებიან არსებითი თვალსაზრისით, ვინაიდან თითოეული მათგანი არსებობს და ქმნის ახალ შესაძლებლობებს განსხვავებული გზით. ასე რომ, მათგან მიღებული ეკონომიკური სარგებელი მთლიანობაში ერთიანია, მაგრამ ისინი განსხვავებულ ეკონომიკურ ფუნქციებს ასრულებენ.

მთავარი განსხვავება სამენარმეო და მცირე ბიზნესს შორის იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი ახალ შესაძლებლობებს განსხვავებულად აყალიბებენ და სისრულეში მოჰყავთ მათი მეპატრონეების პერსონალური ამბიციები. მათ შორის განსხვავება შეიძლება იდენტიფიცირებული იყოს როგორც პერსონალურ დონეზე: მენარმე მცირე და საშუალო ბიზნესის მენეჯერის საპირისპიროდ, ისე ბიზნესის დონეზე: მენარმეობა მცირე ბიზნესის საპირისპიროდ. ამასთან, პირველი განსხვავება უფრო მეტად სუბიექტური და მგრძობიარეა. ბიზნესის თითოეული სახე შეიძლება მოითხოვდეს განსხვავებულ ინდივიდუალობას და, ასევე, განსხვავებულ სამენარმეო მცდელობებს. აღნიშნულის გამო, მოცემულ საკითხში ჩაღრმავების მიზნით ჩვენ უნდა დავყვარდნოთ პერსონალური თვისებების თეორიას. ასე რომ, უფრო სწორი იქნება ერთმანეთისგან განვასხვაოთ მენარმეობა და მცირე სანარმოები. მათ შორის განსხვავება ემყარება მათი

მფლობელი-მეპატრონეების პერსონალურ თვისებებს შორის სხვადასხვაობას. იმისთვის რომ, კარგად დავინახოთ მათ შორის განსხვავება, საჭიროა განვიხილოთ ბიზნესის სამი განსხვავებული ძირითადი ელემენტი: 1. ინოვაცია; 2. ზრდა; 3. სტრატეგია.

ინოვაცია. მცირე ბიზნესისგან განსხვავებით, წარმატებული ვენჩურული ბიზნესი მნიშვნელოვან ინოვაციას ემყარება. შესაძლებლობა ამ შემთხვევაში უფრო მეტად განიფიქრებულია აუთისებელ, დაუმუშავებელ კონცეფციაში, მაშინ როდესაც, მცირე და საშუალო ბიზნესის შემთხვევაში, შესაძლებლობა ან არსებული კონცეფციის იდენტიფიკაცია ან მისგან უმნიშვნელოდ განსხვავდება. ამასთან ერთად, მცირე ბიზნესის სანარმო შეიძლება აცნობდეს ინოვაციას ბაზრის იმ ნაწილს, რომელსაც ამ ინოვაციაზე ხელი არ მიუწვდება. ყოველივე ამის მიუხედავად, იგი არ ითვლება სიახლის დანერგვად, ის აღიქმება ინოვაციის გამაერცვლებლად.

ზრდა. ჩვენ არ შეგვიძლია განვსაზღვროთ ბიზნესი სიდიდის მიხედვით სამეწარმეო ბიზნესს მიეკუთვნება, თუ მცირე ბიზნესს. განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც მცირე და საშუალო ბიზნესის განსაზღვრება მუდმივი დებატების საგანია მკვლევარებისა და ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებელთა წრეში. მიუხედავად ამისა, არსებობს ერთი საერთო დამახასიათებელი მიდგომა, რომელიც უკავშირდება თვალსაზრისს ზრდის პოტენციალის შესახებ. ფაქტია, რომ სამეწარმეო ბიზნესის სანარმოებს ზრდის უფრო მაღალი პოტენციალი გააჩნიათ, ვიდრე მცირე ბიზნესის სანარმოებს და ეს პოტენციალი ზუსტად შეესაბამება გამოყენებული ინოვაციის დონეს. ეს ასევე გულისხმობს იმას, რომ მსხვილი ვენჩურული სანარმოები შეიძლება უფრო მეტად რისკიანები იყვნენ, ვიდრე მცირე სანარმოები. ამასთან, სამეწარმეო ბიზნეს-სანარმო შეიძლება შეიქმნას ახალი ნარმოების განვითარებისთვის და მულტინაციონალურ სანარმოდაც გარდაიქმნას. მეორე მხრივ, მცირე ბიზნესი, როგორც წესი, ბაზარზე ეჯახება წინააღმდეგობებს, რაც მას განასხვავებს სამეწარმეო ბიზნესის სანარმოთაგან.

სტრატეგია. ნებისმიერი სახის მენეჯერული საქმიანობა თავის მიზნებსა და ამოცანებს მოითხოვს. ეს მიზნები და ამოცანები ახასიათებენ ბიზნესის სტრატეგიულ მსოფლმხედველობას. მცირე ბიზნესის სანარმოები, როგორც წესი, არაფორმალურ სტრატეგიას აყალიბებენ იმ მიზნებთან დაკავშირებით, რომლებიც მიმართულია გაყიდვების მოცულობის ზრდის და დანახარჯების შემცირებისკენ. სამეწარმეო ბიზნესის სტრატეგია უკავშირდება ნარმოების გაფართოებას და საბაზრო წილის გაზრდას, რამდენადაც ეს საკითხები ბიზნესის სამომავლო და გრძელვადიანი განვითარების ამოსავალ წერტილებს წარმოადგენენ.

როგორც მენარმოებას, ისე მცირე და საშუალო ბიზნესის მენეჯმენტს შეუძლია მნიშვნელოვანი სიმდიდრე შექმნას მათი დამაარსებლებისთვის. აგრეთვე, სამეწარმეო რისკი საყურადღებოა მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის. შეიძლება ითქვას, რომ საქმიანობის ორივე სახე მიეკუთვნება თვითდასაქმების კატეგორიას და უფრო მაღალი რისკის მატარებელია, ვიდრე დაქირავებულის შრომა.

ამგვარად, იმისთვის რომ განვსაზღვროთ მენარმე მცირე ბიზნესის მფლობელის/მენეჯერისაგან, მართებულია ითქვას, რომ მენარმოება ბიზნესის მართვის განსხვავებული გზაა. ვენჩურული ბიზნესი მოითხოვს შემოქმედებით მენეჯმენტ-

ტსაც, რათა მოიცვას ინოვაცია, ზრდა და სტრატეგია. მცირე ბიზნესის მენეჯერმა ყოველდღიურად უნდა აამაღლოს მართვის ეფექტიანობა, მაგრამ მას არ შეიძლება პქონდეს იმის შესაძლებლობა, რომ მომავალში საკუთარი ბიზნესი ნარმართოს უფრო რთულ და დინამიკურ გარემო-პირობებში. ასე რომ, სამენარმეო მენეჯმენტი შეიძლება გაავიგივოთ ცვლილებების, შესაძლებლობათა ოპტიმალური გამოყენებისა და დიდი ბიზნესის მართვის შემადგენელი ნაწილების ერთიანობად. აღნიშნული განსხვავებები მენარმეებსა და ადმინისტრატორებს შორის შეფასებულია სტივენსონის მიერ (1999). მისი ანალიზი ეფუძნება 6 ამოსავალ ფუნდამენტურ პრინციპს:

1. სტრატეგიული ორიენტაცია:

მენარმე: „მე ვეძებ ახალ შესაძლებლობებს და ჩემი ფუნდამენტური ამოცანაა რესურსების მოპოვება მიზნის მისაღწევად“.

ადმინისტრატორი: „მე შევამცირებ ჩემს შესაძლებლობებს, რომელიც ჩემს კონტროლქვეშ არსებულ რესურსებს ემყარება. მე არ შევეცდები, გავუსწრო უკვე მიღწეულ, ახლანდელ მდგომარეობას“.

2. შესაძლებლობებთან დაკავშირებული ვალდებულებები:

მენარმე: რეეოლუცია – რისკის კალკულაციაა.

ადმინისტრატორი: ეეოლუცია – რისკის მოძულეობაა.

3. რესურსებთან დაკავშირებული ვალდებულებები:

მენარმე: „გაკეთე ცოტათი მეტი შედარებით ნაკლებით“.

ადმინისტრატორი: „ერცელი ვალდებულებები რესურსებთან მიმართებაში“.

4. რესურსების კონტროლი:

მენარმე: „რესურსებით სარგებლობა, მაგრამ არა მათი მესაკუთრეობა“;

ადმინისტრატორი: „რესურსების მოპოვება და მათი დაცვა“.

5. მენეჯმენტის სტრუქტურა:

მენარმე: არაფორმალური ურთიერთობებით თვითკონცენტრირებული;

ადმინისტრატორი: ფორმალური და სტრუქტურული ორგანიზაცია.

6. ღირსების ფილოსოფია:

მენარმე: ღირებულებებს შემოქმედებითად უდგება.

ადმინისტრატორი: საკუთარი პოზიციის და უსაფრთხოების დაცვა.

სადისკუსიოდ:

1. რამდენად მნიშვნელოვანია მცირე და საშუალო ბიზნესი თქვენს ქვეყანაში (საკითხის განხილვის დროს ისარგებლეთ ქვემოთ მოცემული ცხრილებით)?
2. რატომ აქვთ მცირე და საშუალო ბიზნესის სანარმოების უმეტესობას სუსტი პოზიციები? ეს მდგომარეობა მისაღებია თუ შეიძლება მისი შეცვლა?
3. შეგიძლიათ თუ არა განასხვაოთ სამენარმეო ბიზნესი მცირე და საშუალო ბიზნესისგან? რომელი ძირითადი ნიშნებით განასხვავებთ მათ ერთმანეთისგან?

4. გადმოეცით ზრდის პოტენციალის კონცეფციის არსი.
5. როგორ შეაფასებთ საკუთარ თავს – ბუნებით უფრო მეტად მენარმე ხართ, თუ ადმინისტრატორი? რატომ?
6. თქვენი აზრით, რომელი უფრო მნიშვნელოვანია მენარმეობრივი ქცევა თუ ადმინისტრაციული კომპეტენციები (უნარ-ჩვევები)?

ცხრილი 7.4. სამენარმეო სფეროს ძირითადი ეკონომიკური მაჩვენებლები

	2003	2004	2005	2006	2007
რეგისტრირებულ სანარმოთა რაოდენობა, ერთეული	91982	105339	129583	157881	207598
გამოკვლევულ სანარმოთა რაოდენობა, ერთეული	26871	27338	34934	28530	23137
ბრუნვა, მლნ. ლარი	5523.0	7248.4	10076.3	13090.3	17544.4
გამოშვებული პროდუქცია, მლნ. ლარი	3492.6	4374.8	5838.3	7412.6	9645.4
დამატებული ღირებულება, მლნ. ლარი	1773.3	2238.6	2796.8	3479.4	4541.8
ქუალედური მოხმარება, მლნ. ლარი	1719.3	2136.2	3041.5	3933.1	5103.7
ძირითადი კაპიტალი, მლნ. ლარი	4364.8	4942.8	5415.1	6040.5	7935.9
დასაქმებულთა რაოდენობა, კაცი	297795	322779	388946	360987	361209
მრომის საშუალო თვიური ინაზღაურება, ლარი	139.4	161.6	204.5	285.8	381.6

ცხრილი 7.5. რეგისტრირებულ სანარმოთა რაოდენობა ეკონომიკური საქმიანობის სახეებისა და რეგიონების მიხედვით, ერთეული

	2003	2004	2005	2006	
სულ	91982	105339	129583	157881	207598
ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით:					
სოფლია მეურნეობა, ნადირობა და სატყეო მეურნეობა	2453	2534	2594	2766	3030
თევზჭერა, მეთევზეობა	107	114	124	134	148
სამთომომპოვებითი მრეწველობა	275	295	323	369	456
დამამუშავებელი მრეწველობა	10181	11039	11714	12579	13389
ელექტროენერჯის, აირისა და წყლის წარმოება და განაწილება	250	272	302	348	413
მგენებლობა	2136	2334	2656	3196	3961

ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი	59678	69869	91562	114678	159186
სასტუმროები და რესტორნები	2758	3064	3393	3777	4058
ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა	5192	5714	5913	6573	6963
საფინანსო საქმიანობა	877	922	966	1055	1168
ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა	3329	3726	4151	4808	5524
განათლება	706	736	815	912	1031
ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება	1248	1327	1484	1706	2011
საქმიანობის დანარჩენი სახეები	2792	3393	3586	4980	6260
რეგიონების მიხედვით:					
ქ. თბილისი	39294	47102	62019	80144	102490
აფხაზეთის არ	1000	1072	1081	1093	1297
აჭარის არ	4094	4484	5102	6120	10121
გურია	2165	2264	3005	3541	4982
იმერეთი	13284	13936	14521	16225	22194
კახეთი	7599	7751	7996	8560	10817
მცხეთა-მთიანეთი	3467	3863	4283	4661	5252
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	990	1058	1100	1165	1230
სამეგრელო- ზემო სვანეთი	5554	6438	8968	11356	17516
სამცხე-ჯავახეთი	2568	2658	2799	3123	4335
ქვემო ქართლი	7771	9017	11973	14315	17549
შიდა ქართლი	4196	5696	6736	7578	9815

ცხრილი 7.6. რეგისტრირებულ სანარმოთა რაოდენობა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი და საკუთრების ფორმების მიხედვით, ერთეული

	2003	2004	2005	2006	2007
სულ	91982	105339	129583	157881	207598
ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმების მიხედვით:					
სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება	2064	2118	2202	2310	2391
კომანდიტური საზოგადოება	141	145	150	167	178
შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება	27557	30997	36061	43681	54216

საქციო საზოგადოება	1262	1348	1495	1701	1907
კოოპერატივი	951	971	990	1041	1131
ინდივიდუალური სანარმო	60007	69760	88685	108981	147775
საკუთრების ფორმების მიხედვით:					
არასახელმწიფო	90698	103963	127933	155881	205224
კერძო პირი - საქართველოს მოქალაქე	89250	102262	125873	153234	201697
უცხოელი კერძო პირი	437	561	738	1033	1495
კერძო შერეული	1011	1140	1322	1614	2032
სახელმწიფო	1284	1376	1650	2000	2374

ცხრილი 7.7. ბრუნვა მლნ. ლარი

	2003	2004	2005	2006	
სულ	5523.0	7248.4	10076.3	13090.3	17544.4
ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით:					
სოფლის მეურნეობა, ნადირობა და სატყეო მეურნეობა	18.1	27.1	40.0	46.7	77.6
თევსჭერა, მეთევზეობა	0.6	0.5	1.6	1.2	1.4
სამთომოპოვებითი მრეწველობა	134.0	136.0	167.8	279.1	477.3
დამამუშავებელი მრეწველობა	1042.7	1243.5	1608.1	1935.0	2734.3
ელექტროენერჯის, აირისა და ნყლის წარმოება-განაწილება	685.6	740.2	785.3	1014.6	1150.5
მშენებლობა	309.0	387.4	778.8	1125.3	1604.6
ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი	1920.9	2649.0	4018.0	5399.1	7617.8
სასტუმროები და რესტორნები	62.1	81.3	126.7	179.0	192.8
ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა	1080.3	1617.0	2008.4	2442.0	2766.4
საფინანსო საქმიანობა	2.1	5.4	19.2
ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა	94.4	133.6	215.9	353.6	459.7
განათლება	38.8	44.9	68.7	43.5	69.8
ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება	84.6	121.9	154.7	152.8	206.0
საქმიანობის დანარჩენი სახეები	49.9	60.6	83.1	118.3	186.1

სწავლების მიზანი

თავი 8-ის გაცნობის შემდეგ თქვენ გეცოდინებათ, სად მოიძი-
ოთ კვლევები მენარმეობის შესახებ.

მოცემული კურსის სანყის ეტაპზე ჩვენ გამოვიკვლიეთ და შევისწავლეთ სამენარმეო ბიზნესის თეორიის განვითარება, ევოლუცია; მოვახდინეთ მრავალფეროვანი თეორიული მიდგომების განსაზღვრა და მოცემული სფეროს არსის შესწავლისას ვისარგებლეთ ინტერდისციპლინარული მიდგომით. ჩვენ ასევე გამოვიკვლიეთ სამენარმეო ბიზნესის რამოდენიმე სხვა ასპექტი, რომელმაც წლების მანძილზე იჩინა თავი და მკვლევართა ინტერესის საგანი გახდა. ერთადერთი საკამათო საკითხი, რომელიც ჩვენ ჯერ არ განგვიხილია, ეს არის ეკონომიკური ზრდა სამენარმეო ბიზნესის პირობებში და სამენარმეო ბიზნესის გამოყენება სხვადასხვა ტიპის ეკონომიკურ სისტემებში. ეს საკითხები შემდეგ ნაწილშია განხილული.

სამენარმეო ბიზნესის განვითარების კვლადაკვალ კვლევები სულ უფრო და უფრო დინამიკური ხდება. ალმა და ბუსენიტზმა (2003) მიმოიხილეს ყველა მნიშვნელოვანი აკადემიური გამოცემა ამ სფეროში და განსაზღვრეს სამენარმეო ბიზნესის კვლევის სამომავლო პერსპექტივები და გამოწვევები. ისინი ამტკიცებდნენ, რომ აღნიშნული სფეროს საზღვრები უკვე დადგენილია და აქედან გამომდინარე, დადგა დრო, რომ მკვლევარებმა სხვადასხვა თეორიებისა და მიდგომების კომბინირება მოახდინონ და შეეცადონ ჩამოაყალიბონ ინტერდისციპლინარული კვლევის პროფილი. ასეთი პროფილის ძირითადი ელემენტები შესაძლოა მოიცავდეს ისეთ საკვლევ თემებს, რომლებიც იქნება პრობლემათა ურთიერთგადაკვეთის ნერტილზე. ასეთი საკითხებია:

- ბიზნეს-გარემო;
- ინდივიდები და გუნდები;
- შესაძლებლობები (აუთვისებელი რესურსები);
ორგანიზაციის მონყობა.
ზემოჩამოთვლილთან ერთად შეიძლება სხვა თემების გაერთიანებაც. მათ შორის:
- გადაწყვეტილების მიღების თეორიები;
- ნარმოების სანყისი ფაქტორები;
- ინფორმაციის დამუშავება;
- ქსელური თეორია (ქსელის თეორია);
- განათლება და ტრენინგი.

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით მრავალი მსგავსი წინადადება იქნა წამოყენებული. მაშასადამე, ამჟამად გახდა, რომ მენარმეობამ, როგორც კვლევის დარგმა, სიმნიშვნელოვანი უკვე მიაღწია და პროგრესის მიზნით მოითხოვს უფრო მეტი და ახალი გამოსაკვლევი საკითხების მოძიებას.

მკითხველი შესაძლოა დაინტერესდეს იმ სტატიებით, რომლებიც არსებობს აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით და რომლებიც ქვეყნდება სხვადასხვა სამეცნიერო ჟურნალებსა და სხვა ნაშრომებში. გამოჩენილი მეცნიერები გამოკვლევებს სამენარმეო ბიზნესზე აქვეყნებენ ისეთ ცნობილ ჟურნალებში, როგორებიცაა:

- ვენჩურული ბიზნესის ჟურნალი;
- მცირე ბიზნესის მენეჯმენტის ჟურნალი;
- მცირე ბიზნესის ეკონომიკის;
- სამენარმეო ბიზნესის კვლევა და განვითარება;
- სამენარმეო ბიზნესი: თეორია და პრაქტიკა;
- მცირე ბიზნესის საერთაშორისო ჟურნალი;
- საოჯახო ბიზნესის მიმოხილვა;
- კრეატიული და ინოვაციური მენეჯმენტი.

ამასთან ერთად, არსებობს სხვა მნიშვნელოვანი აკადემიური გამოცემები, რომლებშიც ხშირად ქვეყნდება სტატიები სამენარმეო ბიზნესის პრობლემატიკაზე. ასეთ ჟურნალებს მიეკუთვნება:

- მენეჯმენტის აკადემიის ჟურნალი;
- მენეჯმენტის აკადემიის მაცნე;
- განათლების მენეჯმენტის ჟურნალი;
- სტრატეგიული მენეჯმენტის ჟურნალი.

გარდა ამისა, დაინტერესებულ პირს შეუძლია მოიძიოს უამრავი თეორიული და პრაქტიკული მასალა აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით. მაგალითად, სიტყვა Entrepreneurship-ზე მარტო საძიებო სისტემა Google გთავაზობს 23 400 000-ზე მეტ შედეგს. თუმცა აქვე უნდა ითქვას, რომ საჭიროა სიფრთხილე ინტერნეტით ხელმისაწვდომი ინფორმაციის რაოდენობასთან დაკავშირებით. საერთოდ, რეკომენდებულია არ გამოვიყენოთ ისეთი მასალები, რომლებიც ადვილად ხელმისაწვდომია სხვადასხვა საიტებიდან, მაგრამ ეს საიტები არ მიეკუთვნება გამოჩენილ და კარგად ცნობილ ინსტიტუტებს, ორგანიზაციებსა და უნივერსიტეტებს.

საქართველოში მენარმეობისა და ბიზნესის პრობლემატიკა განხილულია სამეცნიერო-პრაქტიკული ხასიათის ჟურნალებში:

- ეკონომიკა და ბიზნესი;
- საქართველოს ეკონომიკა;
- ბიზნესი და კანონმდებლობა;
- ეკონომიკა;
- სტრატეგია და მენეჯმენტი;
- კაპიტალი და ა.შ.

ამგვარად, სამენარმეო ბიზნესზე უამრავი აკადემიური და პრაქტიკული გამოცემა არსებობს. თითოეული მათგანი აღნიშნული დარგის თავისებურ გაგებას გვთავაზობს და აფართოებს მკითხველის თვალსაზრისსა და პოროზონტს. ამის მიუხედავად, მკითხველმა ყურადღებით უნდა განსაზღვროს, თუ სად და როგორ დახარჯავს საკუთარ დროსა და ფინანსურ ბიუჯეტს.

სადიკუსიოდ:

1. ჩამოაყალიბეთ ერთი საკვლევი პრობლემა სამენარმეო ბიზნესის ფარგლებში და დაასაბუთეთ, თუ რატომ არის იგი მნიშვნელოვანი. თქვენ როგორ გამოიკვლევდით თქვენს მიერ მნიშვნელოვნად მიჩნეულ საკითხს?
2. მოიძიეთ მსოფლიოს წარმატებული მცირე და საშუალო მენარმის ბიოგრაფიული მონაცემები და ახსენით მისი წარმატების საიდუმლო.

1. Amit, R., Glostein, L. and Muller, E. (1993) Challenges to theory development in entrepreneurial research, *Journal of Mathematical Sociology*, 30, pp. 815-34.
2. Appelbaum, E., and Katz, E., (1986) Measures of risk aversion and comparative statistics of industry equilibrium. *American Economic Review*, 76, pp. 524-29.
3. Arabshaini, G., de Meza, D., Maloney, J. and Pearson, B., (2000) And a vision appeared unto them of a great profit. evidence of self-deception among the self-employed, *Economic Letters*, 67, pp. 35-41.
4. Aronson, R.L., (1991) *Self Employment: A Labour Market Perspective*, Ithaca, New York, NY, ILR Press.
5. Bernardo, A.E. and Welch, I., (2001) On the evolution of over confidence and entrepreneurs, *Journal of Economics and Management Strategy*, 10, pp. 301-30.
6. Blanchflower, D.G., Oswald, A. and Stitzer, A., (2001) Latent entrepreneurship across nations, *European Economic Review*, 45, pp. 680-91
7. Bolton, J.E., (1971) *Report of the Committee of Inquiry on Small Firms*, Cmnd.4811, London, HMSO
8. Boyd, D.P., (1984) Type A behaviour, financial performance and organisational growth in small business firms, *Journal of Occupational Psychology*, 57, pp. 137-40.
9. Bruyat, C.A. and Julien P.A., (2001) Defining the field of research in entrepreneurship, *Journal of Business Venturing*, 16, pp. 165-80.
10. Burns, P. and Dewhurst, J. eds (1996) *Small Business and Entrepreneurship*, 2nd ed., NY, Palgrave.
11. Leonard-Barton, D., (1984) Interpersonal communication patterns among Swedish and Boston area entrepreneurs, *Research Policy*, 13, pp. 101-14.
12. Busenitz, L.W., West, G.P., Shepherd, D., Nelson, T., Chandler, G.N. and Zacharakis, A., (2003) Entrepreneurship research in emergence. Past trends and future directions, *Journal of Management*, 29, pp. 285-308.
13. Cantillon, R., (1755) *Essai Sur la Nature du Commerce en Général, 1931 edn. Ed. and tran. By H. Higgs. London, Macmillan.*
14. Carter, S. and Jones-Evans, D., eds (2000) *Enterprise and Small Business*, London, Prentice Hall.
15. Casson, M., (1982) *The Entrepreneur: An Economic Theory*. Oxford, Robertson.
16. Cooper, A.C., Woo, C.Y. and Dunkelberg, W.C., (1988) Entrepreneurs' perceived chances for success, *Journal of Business Venturing*, 3, pp. 97-108.
17. de Meza, D. and Southey, C., (1996) The borrower's course: optimism, finance and entrepreneurship, *Economic Journal*, 106, pp. 375-86.
18. Deakins, D., (1999) *Entrepreneurship and Small Firms*, 2nd ed., Berkshire, McGraw-Hill.
19. Dixit, A. and Rob, R., (1994) Switching costs and sectoral adjustments in general equilibrium with uninsured risk, *Journal of Economic Theory*, 62, pp. 48-69.
20. Dunn, T. and Holtz-Eakin, D., (2000) Financial capital, human capital and the transition to self-employment: evidence from intergenerational links, *Journal of Labour Economics*, 18, pp. 282-305.
21. European Commission (2004) *SMEs in Europe*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities.
22. European Commission (2004) *Flash Eurobarometer: Entrepreneurship*, <http://ec.europa.eu/public-opinion/flash/fl160-en.pdf> (May 20, 2007).
23. Goffée, R. and Scase, R., (1987) Patterns of business proprietorship among women in Britain, in Goffée, R. and Scase, R., eds, *Entrepreneurship in Europe*, London, Croom Helm.
24. Hebert, R.F. and Link, A.N., (1988) *The Entrepreneur – Mainstream Views and Radical Critiques*, 2nd ed., New York, NY, Praeger.

25. Kanbur, S.M., (1979) Of risk taking and the personal distribution of income, *Journal of Political Economy*, 87, pp. 769-97.
26. Kaufmann, P.J. and Dant, R.P., (1998) Franchising and the domain of entrepreneurship research, *Journal of Business Venturing*, 14, pp 5-16.
27. Kets de Vries, M.F.R., (1977) The entrepreneurial personality: a person at the crossroads, *Journal of Mathematical Sociology*, 14, pp 34-57.
28. Kirzner, I., (1973) *Competition and Entrepreneurship*, Chicago, University of Chicago Press.
29. Kirzner, I., (1985) *Discovery and the Capitalist Process*, Chicago, University of Chicago Press.
30. Knight, F.H., (1921) *Risk, Uncertainty and Profit*, New York, Houghton-Mifflin.
31. Landau, R., (1982) The innovative milieu, in Lundstedt, S.B. and Colglazier, E.W. Jr, eds, *Managing Innovation: The Social Dimensions of Creativity, Invention and Technology*, New York, NY, Pergamon Press.
32. Lucas, R.E., (1978) On the size distribution of business firms, *Bell Journal of Economics*, 9, pp. 508-23
33. Manove, M., (2000) *Entrepreneurs, optimism and the competitive edge*, Boston University, Mimeo.
34. McClelland, D.C., (1961) *The Achieving Society*, Princeton, Van Nostrand.
35. McGrath, R.G. and MacMillan, I., (2000) *The Entrepreneurial Mindset*, Boston, MA, Harvard Business Review.
36. Mitchell, J.C., (1973) Networks, norms and institutions, in Boissevain, J. and Mitchell, J.C., eds, *Network Analysis: Studies in Human Interaction*, London, Mouton and Company
37. Parasuraman, S. and Simmers, C.A., (2001) Type of employment, work-family conflict and well being: a comparative study, *Journal of Occupational Behaviour*, 22, pp. 551-68.
38. Parker, S.C., (1997) The effects of risk on self-employment, *Small Business Economics*, 9, pp. 515-22.
39. Porter, P., (2001) *Innovation and Entrepreneurship*, Boston, MA, Butterworth-Heinemann.
40. Rotter, J.B., (1982) *The Development and Application of Social Learning Theory: Selected Papers*, New York, NY, Praeger.
41. Sanders, J.M. and Nee, V., (1996) Immigrant self employment: the family as social capital and the value of human capital, *American Sociological Review*, 61, pp. 231-49.
42. Say, J.B., (1828) *Cours Complet d'Economie Politique Pratique*, Paris
43. Schumpeter, J.A., (1934) *The Theory of Economic Development*, Cambridge, MA, Harvard University Press.
44. Schumpeter, J.A., (1939) *Business Cycles*, New York, McGraw-Hill
45. Schumpeter, J.A., (1947) The creative response to economic history, *Journal of Economic History*, 1, pp. 149-59.
46. Shapiro, A., (1975) The displaced uncomfortable entrepreneur, *Psychology Today*, pp. 83-8.
47. Sheshinski, E. and Drèze, J., (1976) Demand fluctuations, capacity utilisation, and costs, *American Economic Review*, 66, pp. 731-42.
48. Stevenson H., (1999) A perspective on entrepreneurship in Sahlmann, W. et al, eds, *The Entrepreneurial Venture*, 2nd ed., Ohio, Harvard Business School Press
49. Storey, D.J., (2000) *Understanding the Small Business Sector*, London, Thomson Learning.
50. Taylor, M.P., (1996) Earnings, independence or unemployment: why become self-employed?, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 58, pp. 253-66
51. Timmons, J.A., (1976) Characteristics and role demands of entrepreneurship, *American Journal of Small Business*, 3, pp. 5-17.
52. Webster, F.A., (1977) Entrepreneurs and ventures: an attempt at classification and clarification, *Academy of Management Review*, 2, pp. 11-22.
53. Wickham, P.A., (2001) *Strategic Entrepreneurship: A Decision Making Approach to New Venture Creation and Management*, Essex, Prentice Hall.
54. Wright, M., Robbie, K. and Ennew, C., (1997) Serial Entrepreneurs, *British Journal of Management*, 8, pp.251-68.

მენარმეობისა და სანარმოო პროცესების გაცნობამ საშუალება მოგვცა გაგვეაზრებინა მენარმეობის მნიშვნელოვანი როლი ეროვნულ ეკონომიკაში, თუმცა ჩვენ უკვე წარმოვადგინეთ მენარმე, როგორც ინდივიდი, რომელიც მისწრაფვის პირადი მოგებისაკენ, ბაზარზე სხვადასხვა შესაძლებლობათა გამოყენების გზით. აშკარაა, რომ სამენარმეო საქმიანობის შედეგები აქტიურ ზეგავლენას ახდენენ ადგილობრივ და ეროვნულ ეკონომიკაზე. მიგვაჩნია, რომ ეროვნულ ეკონომიკაში მენარმეობის როლის გაგება ყველაზე თვალსაჩინო იქნება, თუ განვიხილავთ მის გავლენას ეკონომიკურ ზრდაზე.

იმისათვის, რომ უკეთესად ჩავნვდეთ მენარმეობის მნიშვნელობას როგორც ეროვნულ, ასევე მსოფლიო ეკონომიკაში, საჭიროა გავეცნოთ ეკონომიკური ზრდის თეორიის საფუძვლებს, რომლებიც დაკავშირებულია მენარმეობასთან. ასევე, ჩვენ განვიხილავთ მენარმეობის როლს როგორც განვითარებულ, ასევე გარდამავალ ეკონომიკაში. საბოლოოდ, ჩვენ გავაანალიზებთ ეროვნულ ეკონომიკაში მენარმეობის განვითარების ხელშემწყობ სამთავრობო პოლიტიკას.

სწავლების მიზანი

თავი 9-ის გაცნობის შემდეგ თქვენ შეძლებთ:

- გაიგოთ სამენარმეო ეკონომიკის თეორიის არსი; ერთმანეთისგან განასხვავოთ „პროდუქტიული“ და „არაპროდუქტიული“ მენარმეობა; ახსნათ ეკონომიკური ზრდის საბაზისო მოდელები და მიმართულებები; განსაზღვროთ კავშირი ეკონომიკურ ზრდასა და მენარმეობას შორის.

მენარმეობის გავლენის უმთავრესი შედეგი ადგილობრივ, რეგიონალურ და ეროვნულ ეკონომიკაზე არის ეკონომიკური ზრდა. როცა მენარმე ეწევა რისკს იმისათვის, რომ მიიღოს მოგება განუვლი დანახარჯებიდან, მას მიზნად აქვს დასახული პერსონალური ეკონომიკური ზრდის მიღწევა. მაშინაც კი, როცა საქმე გვაქვს თვითდასაქმებასთან, სადაც აშკარად არ ჩანს სამენარმეო საქმიანობის ტრანსფორმირება ინოვაციებში, ინდივიდი ცდილობს მიიღოს ისეთი შემოსავალი, რომელიც აუცილებელია თუნდაც პირველადი მოხმარების საგნების შესაძენად. აშკარაა, რომ ინდივიდუალური შემოსავლების ერთობლიობა შეადგენს ეროვნული ეკონომიკის შემოსავალს, თუმცა ზოგიერთი შეიძლება შემოგვედგავოს, რომ ეს ასე არ არის. იმისათვის, რომ გავეცნოთ მენარმეობასა და ეკონომიკურ ზრდას შორის ურთიერთკავშირს, უნდა გავაანალიზოთ სამენარმეო ეკონომიკის სხვადასხვა კონცეფციები.

9.1. სამენარმეო ეკონომიკა

მენარმეობის თეორიულ გაგებაში მთავარია განსხვავების პოვნა „მენეჯერულ“ და „სამენარმეო“ ეკონომიკას შორის. დიდხანს მიმდინარეობდა დავა იმის შესახებ, რომ სამენარმეო საქმიანობა აუცილებელია ეკონომიკური ზრდის მისაღწევად. თუმცა ყველა ეკონომისტი დღესაც არ ეთანხმება ამ მოსაზრებას. ზოგიერთი ეკონომისტი კი მენარმეობას ეკონომიკური ზრდის გამოძრავებელ ძალად განიხილავს (Holcombe, 1998). სამართლიანია თუ არა ეს დებულება ყველა შემთხვევაში?

თანამედროვე ეკონომიკური ისტორიის მიხედვით, ქვეყნები ზრდას სხვადასხვა საფეხურზე განიცდიდნენ. ამ საფეხურებიდან ყველაზე ცნობილია მენეჯერული ეკონომიკა და სამენარმეო ეკონომიკა. თუმცა, მოგვიანებით გაირკვა, რომ სამენარმეო ეკონომიკა არის მენეჯერული ეკონომიკის განვითარების შედეგი. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მენეჯერული ეკონომიკის საფეხური მოსამზადებელი ეტაპია სამენარმეო ეკონომიკის შესაქმნელად.

იმისათვის, რომ განვსაზღვროთ მენეჯერული ეკონომიკა, უნდა გავაკეთოთ ისტორიული ექსკურსი, ან განვიხილოთ თანამედროვე ეკონომიკა განვითარების ისტორიულ პროცესში. ჩანდლერმა (1990) აღწერა ეკონომიკა, რომელიც ინდუსტრიულ ეპოქაში ჩამოყალიბდა ნარმოებში, განანილებასა და მენეჯმენტში ინვესტიციების ჩადების გზით. აქედან გამომდინარე, მენეჯერული ეკონომიკის მიზანი იყო მასშტაბის ეკონომიიდან და განანილების ქსელების ოპტიმიზაციიდან მაქსიმალური უკუგების მიღება. მენეჯერული ეკონომიკის შედეგი იყო მასობრივი და დიფერენცირებული პროდუქციის მწარმოებელი კომპანიების კონკურენცია იმისათვის, რომ შექმნილიყო მონოპოლისტური კონკურენციის გარეშო. მენეჯერულ ეკონომიკაში მენარმე ცდილობს გამოეყოს მსხვილ ფირმებს და ფოკუსირება მოახდინოს შედარებით მცირე აქტიურობაზე, რომლისთვისაც დამახასიათებელია ინოვაციურობა და მოქნილობა. სამენარმეო ეკონომიკის განმსაზღვრელი ელემენტია ცოდნა და ამ ცოდნის თანმდევი გაურკვევლობა. სამენარმეო ერაში ეკონომიკური გამოცდილება იზრდებოდა ცოდნისა და მცირე ორგანიზაციული სტრუქტურების მოქნილობის გამოყენებით. გაურკვევლობა არის ზრდის პროცესის მნიშვნელოვანი ელემენტი, რომელიც თავისთავად შეიცავს რისკებს, რაც თან ახლავს მოგების მაქსიმიზაციას რესურსებში ინვესტირების პროცესში და ეს რისკები უმეტეს შემთხვევაში ემყარება წინასწარ გათვლებს. ამის სანაღამდეგოდ, როგორც უკვე ზემოთ აღვნიშნეთ, მენეჯერული ეკონომიკა ფოკუსირებას აკეთებდა მასშტაბის ეკონომიიდან გამომდინარე, მოგების გენერაციაზე დაბალი დონის ინვესტიციური რისკის პირობებში. ასე რომ, ნარმოების ძირითადი ფაქტორები მენეჯერულ ეკონომიკაში არის კაპიტალი, არაკვალიფიციური შრომა და ნედლეული, მაშინ როცა სამენარმეო ეკონომიკაში – ცოდნა (კვალიფიციური შრომა და ტექნოლოგიები) და მოქნილობა.

მენეჯერული ეკონომიკიდან, სამენარმეო ეკონომიკაზე გადასვლის მთავარი მიზეზებია გლობალური კონკურენციის გაძლიერება, დემოგრაფიული ხასიათის მოთხოვნა, მზარდი გაურკვევლობა და სწრაფი ტექნოლოგიური განვითარება. მთელი ამ მიზეზების გასაღებია ცოდნის ტრანსფერი, რომელიც უკანასკნელ წლებში განვითარდა ინტერნეტისა და კომუნიკაციების გაადვილების საშუალებით.

ამრიგად, ევროპაში მენეჯერული ეკონომიკა დომინანტური იყო მხოლოდ რამდენიმე დეკადის განმავლობაში, გარდამავალ ეკონომიკაში კი იგი ნარმოადგენდა იმ ზოგადი პოლიტიკის შემადგენელ ნაწილს, რომელიც მხარს უჭერდა ეკონომიკური ზრდის სამენარმეო საფეხურს.

9.2. პროდუქტიული და არაპროდუქტიული მენარმეობა

მენარმეობის საშუალებით ეკონომიკური ზრდის პრობლემის მეორე მნიშვნელოვანი საკითხია სამენარმეო საქმიანობის პროდუქტიულობის იდენტიფიკაცია. ბოუმოლმა (1990) აღწერა სიტუაცია, სადაც მან ერთმანეთისაგან განასხვავა მენარმეობის ორი სახე.

იმისათვის, რომ მივალნით მენარმეობის საშუალებით ეკონომიკურ ზრდას, საჭიროა ორი ნანამძღვარი. პირველი, სამენარმეო ფირმის შემოსავალი უნდა ექვემდებარებოდეს გადასახადის გადახდას, და მეორე, სამენარმეო საქმიანობამ უმთავრესი რესურსები უნდა მიმართოს ბაზრისაკენ. პროდუქტიული სამენარმეო საქმიანობა მოიცავს ინოვაციებს, ცოდნის მენეჯმენტს, ტექნოლოგიურ სრულყოფას და სერიულ წარმოებას. არაპროდუქტიული სამენარმეო საქმიანობა მოიცავს რენტის ძიებას (როდესაც სამენარმეო საქმიანობის ქვედა ზღვარის სოციალური შედეგები ნეგატიურია), ან ორგანიზებულ დანაშაულს. მას აგრეთვე შეიძლება დაემატოს გადასახადებისაგან თავის არიდება ან არარეგისტრირებული ბიზნეს-საქმიანობა, როგორც არაპროდუქტიული სამენარმეო საქმიანობის შედეგი. წარსულში, არაპროდუქტიული საქმიანობა მოიცავდა ძალადობრივ ფორმებს, როგორებიც იყო ომები ქვეყნებსა და ცივილიზაციებს შორის.

თანამედროვე პირობებში სამენარმეო საქმიანობის ასეთი არაპროდუქტიული ფორმები შეცვლილ იქნა კონკურენტული ბრძოლის შედარებით ნაკლებად ძალადობრივი ფორმებით: სასამართლო პროცესებით, ემბარგოებით, ნეგატიური რეკლამით, რენტის ძიებით და სხვ.

ბოუმოლი (1990) თავის ნაშრომში არაპროდუქტიული მენარმეობის ძირითად მიზეზად პოლიტიკას მიიჩნევს. ამის მთავარი არგუმენტია ის, თუ მსოფლიო ეკონომიკურ სისტემაში სამენარმეო საქმიანობის დაყოფა პროდუქტიულად თუ არაპროდუქტიულად, რამდენად გამომდინარეობს თავად ეკონომიკური სისტემის შინაგანი ბუნებიდან. თუკი ეკონომიკურ სისტემაში მენარმეობა ისჯება სახელმწიფოს მხრიდან, მაშინ მენარმე, ბუნებრივია, თავის საქმიანობას წარმართავს არაპროდუქტიული სამენარმეო საქმიანობის სახით. ასე რომ, იმ ექსტრემალურ შემთხვევაში, როცა სამენარმეო საქმიანობა არალეგალური ხდება, წარმოიშვება შავი ბაზარი, სამენარმეო უკუუგებებს გააჩნიათ მაღალი საგადასახადო განაკვეთები და გადასახადებიდან თავის არიდება ფართოდ ინერგება პრაქტიკაში.

სამენარმეო საქმიანობის წამახალისებელი სისტემები იცვლებიან ეკონომიკების და ქვეყნების მიხედვით. ცვლილებები შეიძლება მოხდეს რეგიონალურადაც, თუ ეს ნახალისება არ არის მხოლოდ მონეტარული, მაგრამ არის პოლიტიკური, სოციალური ან კულტურული.

ზოგადი „თამაშის წესები“ განსაზღვრავენ სამენარმეო საქმიანობის განაწილებას პროდუქტიულსა და არაპროდუქტიულს შორის. ეკონომიკური ზრდისათვის ეკონომიკას ჭირდება პროდუქტიული მენარმეობა, რომელიც უზრუნველყოფს უწყვეტ ეკონომიკურ ზრდას და არ საჭიროებს არაპროდუქტიულ მენარმეობას, რომელიც ფოკუსირდება ბაზრის დომინირებაში და ქონების აკუ-

მულაციაში. ზემოაღნიშნული გათვალისწინებულ უნდა იქნეს სამენარმეო პოლიტიკაში. მამასადაამე, ეკონომიკური ზრდა ეს არის „ბრძოლა“ ინოვაციურ მენარმეობასა და რენტის ძიებას შორის.

9.3. ეკონომიკური ზრდა და ზრდის მოდელები

ქვემოთ მოყვანილ დისკუსიაში ჩვენ განვიხილავთ ეკონომიკური ზრდის უმნიშვნელოვანეს მოდელებს. ჩვენ არ შევხებით მთლიანად, თითოეული მოდელის ეკონომიკურ საფუძვლებს, ვინაიდან ეს არ ნარმოადგენს ჩვენს მიზანს, მაგრამ ყოველ მოდელს დაუკავშირებთ ეკონომიკურ საფეხურს. უპირველეს ყოვლისა, განვსაზღვროთ ეკონომიკური ზრდის დეფინიცია.

ყოველი ეკონომიკა ანარმოებს სიმდიდრეს, რომელიც შეიძლება გაზომოს მთლიანი შიდა პროდუქტით (GDP). ასე რომ, ეკონომიკური ზრდა პირობითად იზომება ნარმოებული საქონლის ან მომსახურების ღირებულების შემცირების ან გადიდების მაჩვენებლით მთელი ქვეყნის ეკონომიკის მასშტაბით. შესაბამისად, ეს არის შედარებითი საზომი დროის სპეციფიკურ მონაკვეთებს შორის. ეკონომისტები თეორიულ მოდელებში ამ ზრდას გვიჩვენებენ სრული დასაქმების პირობებში, რომელიც, სხვათა შორის, რეალურ ცხოვრებაში ძალიან იშვიათია. ზოგიერთ სხვა მოდელში ეკონომიკური ზრდა შეიძლება გაზომილ იქნეს სხვა გზით, როგორც კაპიტალზე ან თითოეულ მუშაკზე შემოსავლის ამაღლება. ამ დისკუსიაში მცირე მნიშვნელობა ენიჭება იმას, თუ როგორ ვზომავთ ეკონომიკურ ზრდას, ვინაიდან მთავარ ყურადღებას ვამახვილებთ მის მთავარ მამოძრავებელ მიზეზებზე.

ეკონომიკური ზრდის შესახებ მოსაზრებები დიდი ხნის მანძილზე მოსვენებას უკარგავდა ბევრ თეორეტიკოს ეკონომისტს. ზრდის შესახებ ეკონომიკური აზრის სხვადასხვაობა მკაცრად არის მიბმული თანამედროვე საზოგადოების ისტორიულ პროგრესზე და მის ჩარჩოში ინდივიდების გაერთიანებაზე. ვინაიდან მენარმეობა არის არა მხოლოდ ეკონომიკური, არამედ სოციალური ელემენტიც, როცა ის სოციალურად მისაღები ხდება, ეკონომიკური ზრდა საკუთარ თავში მოიცავს მენარმეობას, როგორც მამოძრავებელ ძალას. ეს არ ნიშნავს იმას, რომ მენარმეობა არ არის ნარმოჩენილი თანამედროვე ეკონომიკურ ისტორიაში. ის გვიჩვენებს სამენარმეო საქმიანობის გადასვლას მარჟინალური თეორიიდან მეინსტრიზმისაკენ¹ და ხაზს უსვამს ცოდნის, როგორც ნარმოების ფაქტორის მნიშვნელობას.

ეკონომიკური ზრდის ადრეული კვლევები მას განიხილავდნენ, როგორც სიმდიდრის აკუმულირების და ღირებულების შექმნის უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს, რომელიც შეიძლება გამოყენებული ყოფილიყო მოხმარებისათვის, ომის ნარმოებისათვის, რელიგიისათვის და საზოგადოებრივი საქროებებისათვის. ამ საფეხურზე ფიქრობდნენ, რომ ზრდა მოხდებოდა მოსახლეობის ან გადასახადების გადიდებით. მერკანტილიზმი ემხრობოდა იმ აზრს, რომ ეს ზრდა უნდა ყოფილიყო შინაგანი, მაშინ როცა ბულონიზმი ფოკუსირებას ახდენდა გარე-

¹ მეინსტრიზმი – ეკონომიკური მიმდინარეობა ნეოლიბერალურ თეორიაზე დაყრდნობით.

გან ფაქტორებზე, რომელშიც იგულისხმებოდა კოლონიები და მეტროპოლიური სახელმწიფოები. აზროვნების ამ სტადიაზე მთავარ კონცეფციას წარმოადგენდა ყველა შესაძლო საშუალებით ბაზრების თავმოყრა. მაგ.: გზების აშენებით ან თუნდაც მოგზაურობის ხარჯების გაუქმებით.

მაშასადამე, ყოველივე ეს შეიძლება მიჩნეული იყოს პირველ ნაბიჯად გლობალიზაციის მიმართულებით.

მოგვიანებით, შოტლანდიური განმანათლებლობის ეპოქაში, ფართოდ გავრცელდა თვალსაზრისი წარმოების მოცულობის შესახებ. „ერთა სიმდიდრეს“ წარმოადგენდა არა მოსახლეობა, არამედ წარმოების მოცულობის გაზრდაში ჩადებული კაპიტალი. ეკონომიკური აზრის ამ მიმართულებაში ვაჭრობამ დაიკავა უპირატესი როლი და ჩამოყალიბებულ იქნა შეფარდებითი უპირატესობის თეორია, რომელიც გვიჩვენებდა, რომ წარმოების მოცულობა ქვეყანაში უნდა ფოკუსირდეს იმაზე, რისი წარმოებაც ქვეყანას ყველაზე უკეთესად შეუძლია. ამ თვალსაზრისით, თავისუფალი ვაჭრობის თეორია წარმოადგენდა ეკონომიკური ზრდის უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს.

სხვა თვალსაზრისით, ზრდა წარმოდგენილი იქნა როგორც კაპიტალის ერთეულზე შემოსავლის ფუნქცია. მერკანტილიზმის სანადალმდეგოდ, მალთუსიანური ერა აერცვლებდა აზრს იმის თაობაზე, რომ ეკონომიკას სჭირდება ნაკლები მოსახლეობა მეტი ხარჯვითი შესაძლებლობებით (მაგ: მაღალი შემოსავლით კაპიტალის ერთეულზე), როგორც ეკონომიკური ზრდის მთავარი ფაქტორი. ეს თეორია წარმოიშვა იმ დროს, როდესაც საზოგადოების წევრთა უფრო მეტი ნაწილის ცხოვრების ხარისხი გაუმჯობესდა. სამედიცინო მომსახურების ხელმისაწვდომობამ გაადიდა სიცოცხლის ხანგრძლივობა და შეამცირა ბავშვთა სიკვდილიანობა. აგრეთვე, განათლება გახდა საზოგადოების ყველა წევრის ცხოვრების უმნიშვნელოვანესი ნაწილი. აქედან გამომდინარე, მშობლები შვილების აღზრდის ხარისხს უფრო მეტ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ, ვიდრე მათ რაოდენობას.

აქედან ჩვენ შეგვიძლია გადავიდეთ ეკონომიკური ზრდის თანამედროვე თეორიებზე. სოლოუმ (1956) ნობელის პრემია მიიღო ეკონომიკური ზრდის მოდელის დამუშავებაში შეტანილი წვლილისათვის. ამ მოდელს „სოლოუს მოდელი“ ეწოდება. სოლოუს მოდელში ეკონომიკური ზრდა აღწერილია, როგორც ფიზიკური კაპიტალის და არაკვალიფიციური შრომის ფუნქცია. მაშასადამე, მისი მოდელი ემთხვევა კაპიტალის ეკონომიკის იდეას, ან მენეჯერული ეკონომიკის პირველ საფეხურს, როგორც ეს ზემოთ იყო აღწერილი. ამ მოდელში ითვლება, რომ ინოვაციები წარმოადგენენ ეგზოგენურ ფაქტორს. შესაბამისად სამწინარეო საქმიანობა არ არის ჩართული სოლოუს მოდელში. ამ მოდელზე დაყრდნობით ზოგიერთმა მკვლევარმა ჩათვალა, რომ მცირე ფირმები არაეფექტიანია ეკონომიკური ზრდისათვის.

სოლოუს შემდეგ, რომერმა (1990) და ლუკასმა (1988) ცოდნა განიხილეს, როგორც ეკონომიკური ზრდის ფუნქციის ნაწილი. ინკორპორატიული ცოდნა, როგორც წარმოების ფუნქციის მნიშვნელოვანი ელემენტი, ამალღებს კვალიფიციური შრომის მნიშვნელობას და დისკუსია გადააქვს კაპიტალის ეკონომიკიდან ცოდნის ეკონომიკისაკენ. აქამდე ეს ცოდნა ვითარდებოდა მსხვილ ბიზ-

ნესში კვლევების, განვითარების და სხვა. შიდა პროცედურების საშუალებით. ინვესტირება კვლევებსა და განვითარებაში არის უმნიშვნელოვანესი და მათი საშუალებით ჩვენ შეგვიძლია ვიმოძრაოთ ცოდნის ეკონომიკისაკენ, თუმცა კაპიტალი ცოდნასთან ერთად ჯერ კიდევ თამაშობს მნიშვნელოვან როლს. შესაბამისად, მცირე ბიზნესს არ ენიჭება უპირატესობა, ვინაიდან მას არ შეუძლია შექმნას ინოვაციებში ჩასადები კაპიტალის აუცილებელი რაოდენობა. რომერის მოდელის შედეგია ენდოგენური ზრდის თეორიის შექმნა, რომელიც გვიხატავს ტექნოლოგიური პროგრესის დიდ მნიშვნელობას ეკონომიკის განვითარებისათვის. ამასთანავე ეს მოდელი ახალ როლს ანიჭებს სამენარმეო ეკონომიკას ეკონომიკური ზრდის პროცესში. ჭარბი ცოდნის გამოყენება, რომელიც აღწერს დიდი ორგანიზაციების (ბიზნესის ან უნივერსიტეტის მსგავსი ინსტიტუციების) უზნარობას, სრულად გამოიყენონ კვლევითი საქმიანობიდან მიღებული ცოდნა და გააერთიანონ ის მენარმეობის ძირითად ელემენტთან, გაითავისონ თითოეული მენარმის ინდივიდუალური წარმატების როლი. თუკი მენარმე აცნობიერებს, რომ ახალი ცოდნა მისთვის გამოუსადეგარია, მაშინ ახალი, უფრო მცირე ბიზნესის წამოწყება არის ის გზა, რომელიც განაპირობებს ეკონომიკური ზრდის დაჩქარებას ეროვნულ ეკონომიკაში.

ეკონომიკური ზრდის ამ თანამედროვე მოდელებმა არაერთი მეცნიერის მხრიდან საკმაოდ მკაცრი კრიტიკა დაიმსახურა. განსაკუთრებით ავსტრიული სკოლა და შუმპეტერი აკრიტიკებდნენ ამ მოდელებს მენარმის როლის არასათანადო შეფასების გამო. ავსტრიულ სკოლასა და მეინსტრიმელ ეკონომისტებს შორის ყველაზე მწვავე დავის საგანი იყო პირველთა კონცენტრირება ფიქციურ მოდელებზე, ვიდრე სამყაროს რეალური საგნების ასახვაზე. ამ გაგებით, ავსტრიული სკოლის ეკონომისტების თვალსაზრისი ეკონომიკაზე არის უფრო „ინდივიდუალისტური“, ხოლო მეინსტრიმელი ეკონომისტებისა კი – „კოლექტიური“. ასე რომ, ავსტრიული სკოლის ეკონომისტები ეკონომიკურ განვითარებას განმარტავენ, როგორც ზოგადად ევოლუციურ პროცესს და არა როგორც მხოლოდ ეროვნული ეკონომიკის ზრდას.

9.4. თეორიული კავშირი ეკონომიკურ ზრდასა და პროდუქტიულ მენარმეობას შორის

დადგინდა რა სამენარმეო საქმიანობის არსებითი როლი ეკონომიკურ ზრდასა და განვითარებაში, შეგვიძლია მოკლედ აღვწეროთ თეორიული კავშირი ეკონომიკურ ზრდასა და პროდუქტიულ მენარმეობას შორის. მენარმეობის განვითარებით განპირობებული ეკონომიკური ზრდის დახასიათებისას ვინიკერსმა და ციურიკმა 1999 წელს თავიანთ შრომებში გამოაცალკევეს სამი წამყვანი ელემენტი, რომლებიც მათი წინამორბედების მიერ, იგულისხმება კარლსონი და სხვები, იყო განხილული. ესენია: ახალი ბიზნეს-საქმიანობით განპირობებული მზარდი კონკურენცია, სიახლეების (ინოვაციების) და დასაქმების ზრდა. ბაზარზე ეკონომიკური ზრდის თეორიიდან გამოყენებით ეკონომიკაზე (ეკონომიკსზე) გადასვლით ავტორები ცდილობდნენ დაედგინათ ამ ორი თეორიიდან რომელი ახასიათებს ზედმინევენით ზუსტად ან ნაწილობრივ მოცემულ

თეორიულ საკითხებს. მენარმეობის შესახებ, ჩვენს მიერ წინა თავებში განხილულ ყველა ეკონომიკურ თეორიაში, კონკურენცია და ინოვაცია ძირითადი ელემენტების სახით წარმოგვიდგება. ამასთან შუმპეტერისულ და ნეოკლასიკურ თეორიებში არაფერია ნათქვამი ფირმების წარმოშობის შესახებ. სწორედ სოლოუს მოდელში, რომლის განვითარებაშიც დიდი წვლილი მიუძღვით რომერს და ლუკასს, ზედმინენით არის დადგენილი, რომ ცოდნა (ანუ ინოვაცია) მნიშვნელოვანია. მიუხედავად ამისა, მენარმის ფუნქცია იგნორირებულია. მეორე მხრივ, ენდოგენური ზრდის თეორიის მიხედვით, იმ შემთხვევაშიც კი, როცა მეოცნებე ადამიანი ავითარებს პროცესს, რომელშიც ვერ ერკვევა, ახალი ცოდნა წარმოებისა და ეკონომიკური ზრდის ცენტრში ინაცვლებს.

მეორე საინტერესო მოსაზრება მენარმეობასა და ეკონომიკურ ზრდას შორის კავშირის შესახებ ემყარება აზრს, რომ პროდუქტიული მენარმეობა ქმნის ახალ შესაძლებლობებს და მათი მეშვეობით ავითარებს ბაზარს და, მაშასადამე, ზრდის სამენარმეო აქტივობას (პოლკომბი). გარდა ამისა, უიტზმენმა (1998), რეკომბინირებული ზრდის კონცეფცია წარმოადგინა შუმპეტერის ინოვაციათა თეორიაზე დაყრდნობით, რომლის მიხედვითაც ინოვაცია არსებული ელემენტების ახალი კომბინაციებით არის განპირობებული. ამ თეორიის მიხედვით, ზრდა გამომდინარეობს მოქმედი საბაზრო ძალების გადაადგილებიდან, ან კომბინაციის შეცვლიდან; განსხვავებული გზით მოქმედების ფონზე შესაძლებლობების დადგენიდან. ამრიგად, არსებობს განსხვავებული მიდგომები, რომლებიც მენარმეობას აკავშირებენ ეკონომიკურ ზრდასთან. მაგალითად, თუ განვიხილავთ ეკონომიკის თეორიას და კონკურენციულ უპირატესობას დარეინის ბუნებრივი გადარჩევის თეორიის მიხედვით, მივდივართ დასკვნამდე, რომ ყველაზე ნიჭიერი (უნარიანი) მენარმე გადარჩება და თავისი ეკონომიკური პროდუქტის (გამოშვების) ოპტიმიზაციას მოახდენს. შედეგი კი იქნება ეროვნული ეკონომიკის საყოველთაო ზრდა.

9.5. მენარმეობით განპირობებული ეკონომიკური ზრდა პრაქტიკაში

თეორიასთან ერთად, საინტერესოა გამოვიკვლიოთ კავშირი ეკონომიკურ ზრდასა და მენარმეობას შორის პრაქტიკაში. უნიკერსის და ცოურიკის (1999) სამელემენტური მიდგომაზე დაყრდნობით, რომელზეც ზემოთ იყო საუბარი, კარლსონმა (2004) შეაჯამა ემპირიული კვლევები კონკურენციის, ინოვაციების და სამუშაო ადგილების შექმნის შესახებ. კონკურენციასა და ეკონომიკურ ზრდას შორის კავშირის შესახებ აშშ-ში და გაერთიანებულ სამეფოში ჩატარდა რამდენიმე კვლევა, რომლის მიხედვითაც გაზრდილი კონკურენცია ხელს უწყობს ფირმების ჩამოყალიბებას და ეკონომიკურ ზრდას. იქნება ახალი ბიზნეს-საქმიანობები, ხოლო მონოპოლიური პირობები გამოიყენება შემოსავლის ოპტიმიზაციის წესის მიხედვით. სპეციალიზაციას და ბაზრის სეგმენტაციას ბიზნესი ინოვაციისკენ მიჰყავს. თვალსაჩინოა, რომ ბიზნესი კონკურენციული ბრძოლის პირობებში უფრო ეფექტიანად მოქმედებს და ამცირებს საორგანიზაციო ხარჯებს.

ინოვაცია მიჩნეულია მცირე ფირმების წარმატების უმნიშვნელოვანეს ელემენტად. ინოვაცია და ცოდნა ასევე მზარდი ეკონომიკების წამყვან ძალებს

ბად მოიაზრება. ემპირიული მონაცემები ამ აზრს ამყარებენ, თუმცა ხსნიან სპეციფიკურ სივრცეს, რომელშიც მცირე ფირმებს შეუძლიათ ინოვაციების მიწოდება. მცირე ფირმების მნიშვნელობა ინოვაციურ აქტივობასთან მიმართებაში დამახასიათებელია სპეციფიკური სექტორებისთვის. მაგალითად, ახალი ფირმები გვათავაზობენ მნიშვნელოვან სიახლეებს (ინოვაციებს) იმ სფეროებში, რომლებიც დამოკიდებულია კომპიუტერულ და ბიოტექნოლოგიურ მეცნიერებებზე. ასევე, თუ მივყავით ცოდნის გავრცობის ეფექტის ძიებას, მცირე ბიზნესის წარმომადგენლები კავშირში არიან უნივერსიტეტებთან, რომელთაც ზრდადი ინოვაციური შესაძლებლობები გააჩნიათ. საბოლოოდ უნდა ითქვას, რომ ინოვაცია, განხილული მცირე ბიზნესის თვალსაზრისით, უფრო მნიშვნელოვანია გამოუკვლეველ სფეროებში, მსხვილი ბიზნესის ნაკლებად მნიშვნელოვან და რუტინულ ინოვაციებთან შედარებით.

ახალი ფირმების შექმნა მნიშვნელოვან ზემოქმედებას ახდენს ეროვნული ეკონომიკის ზრდაზე, რაც აღწერილია ევროპული ბაზრების კვლევისადმი მიძღვნილ ორ მნიშვნელოვან ნაშრომში. ორივე გამოკვლევის მიხედვით, მსხვილ ბიზნესში დასაქმების წილის ზრდა უარყოფითად აისახება ეკონომიკური ზრდის დონეზე. ასევე, სწრაფად მზარდი ახალი ფირმები, რომლებიც ახალ სამუშაო ძალას შთანთქავენ ან დასაქმების მაღალი დონე ახასიათებთ, ძირითადად ის ფირმები არიან, რომელთაც ბაზარზე შეღწევის გამოცდილება გააჩნიათ. მიუხედავად ამისა, ყველა კვლევა ეთანხმება იმ ფაქტს, რომ ახალი და მცირე ფირმები ცვალებადი და მერყევი არიან. მაშასადამე, სამუშაო ადგილების შექმნის მაღალი დონის შენარჩუნება ხასიათდება მეტ-ნაკლები მუდმივობით.

დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ ეან სტელი და სხვები (2004) გამოკვლევაში, რომელიც ემყარებოდა მენარმობის გლობალური მონიტორინგის (Global Entrepreneurship Monitor - GEM) მონაცემებს, შეეცადნენ დაედგინათ, როდის აქვს მენარმობას გავლენა ეკონომიკურ ზრდაზე. მათ 36 ქვეყნის მონაცემების მომცველ GEM-ის მოხსენებებზე დაყრდნობით გაზომეს ერთობლივი სამენარმეო აქტივობა (Total Entrepreneurship Activity - TEA), იმის გამოსაკვლევად, თუ რა გავლენას ახდენს სამენარმეო აქტივობა მთლიან შიდა პროდუქტზე. ამ ძალიან საინტერესო ანალიზში ნათლად ჩანს, რომ ერთობლივ სამენარმეო აქტივობას დიდი გავლენა აქვს მშპ-ზე. ამასთან, ეს ეფექტი GEM-ის ნაღვრულ გამოკვლევაში მონაწილე ყველა ქვეყნისთვის ერთნაირი არ იყო. აღმოჩნდა, რომ მდიდარ ქვეყნებში ერთობლივი სამენარმეო აქტივობის ზრდა მათი ეკონომიკური ზრდის დონეზე დადებითად აისახება მაშინ, როდესაც ღარიბ ქვეყნებში - უარყოფითად. მშპ-ს დონეზე ერთობლივი სამენარმეო აქტივობის გავლენა დაკავშირებულია ეროვნულ ეკონომიკაში ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავლის დონესთან. მოცემული განმარტება უკან გვაბრუნებს მენეჯერულ და სამენარმეო ეკონომიკას შორის არსებულ განსხვავებასთან. ეს ორ რამეს გულისხმობს: პირველი, არ არსებობს ეკონომიკის ხელსაყრელი მდგომარეობა (პირობები), მაგრამ არის მიზანი. მეორეც, იმისთვის, რომ ეკონომიკამ მოახდინოს მენარმეობის კაპიტალიზება ეკონომიკური ზრდის პირობებში, აუცილებელია მოერგოს არსებულ მოთხოვნებს. მენარმეობაზე მოთხოვნას სჭირდება მენარმეობის ჭარბი მიწოდება. ასევე, შემოთავაზებული განმარტებით, ღარიბ ქვეყნებს შე-

იძლება პქონდეთ საერთო სამენარმეო აქტივობის მზარდი დონე, მაგრამ ბევრ მსხვილ ბიზნესს არ შეუძლია ეკონომიკური ზრდის მზარდაჭერა. ბოლოს, აუცილებელია ხაზი გაუსვათ, რომ მცირე და მსხვილი ბიზნესი, სამენარმეო და სარისკო ნამონყებებით, ერთმანეთს ავსებენ.

9.6. ეკონომიკური ზრდის შედეგები

ჩვენ განვიხილეთ ეროვნული ეკონომიკის ზრდაზე პროდუქტიული მენარმეობის გავლენის შედეგები. პროდუქტიული მენარმეობის არსის განსაზღვრა ძირითადია იმდენად, რამდენადც ინდივიდუალური საქმიანობის შემოსავლები ეროვნულ აქტივობაში ჩართვას საჭიროებს. აქედან გამომდინარე, გადასახადების მეშვეობით კეთილდღეობის სახელმწიფოში ინდივიდუალური სამენარმეო აქტივობიდან მიღებული შემოსავლები ეკონომიკაში განაწილებულია სამართლიანად. ასევე, წარმატებული მენარმეები ფილანტროპიულ საქმიანობასა და ქველმოქმედებას ეწევიან.

ამგვარად, მენარმეობის განვითარების საფუძველზე სამუშაო ადგილების შექმნის, ინოვაციებისა და კონკურენციის მეშვეობით მიღებული სარგებლის ეფექტებს ემატება ეკონომიკური ზრდიდან მიღებული შემოსავლები, რომელთა გადანაწილებას და მართვას სახელმწიფო ახორციელებს. უნდა გვახსოვდეს, რომ თამამის წესები, ერთი მხრივ, მოითხოვს პროდუქტიული მენარმეობის ნახალისებას და არაპროდუქტიული მენარმეობის კონტროლს, ხოლო, მეორე მხრივ, ყველა ეკონომიკა გულისხმობს წრებრუნვას და მამასადამე, განიცდის რეცესიის პერიოდს.

სადისკუსიოდ

მოიყვანეთ არაპროდუქტიული მენარმეობის მაგალითი და შემოგვთავაზეთ გზა, რომ ის პროდუქტიული გახდეს;

ახსენით, რა განსხვავებაა მენეჯერულ და სამენარმეო ეკონომიკას შორის. განსაზღვრეთ როგორც რაოდენობრივი, ისე თვისობრივი განსხვავებები;

ეკონომიკური ზრდის რომელ თეორიას აირჩევდით თქვენი ქვეყნის მიმდინარე ეკონომიკური სტატუსის დასახასიათებლად?

რა გზებით ახდენს გავლენას აგრარულ და სამრეწველო ეკონომიკებზე გლობალიზაცია ეკონომიკური ზრდის პირობებში?

როგორ ფიქრობთ, რას ანიჭებენ მენარმეები უპირატესობას – პროდუქტიულ თუ არაპროდუქტიულ სამენარმეო აქტივობას? რაზეა დამოკიდებული პოლიტიკა?

სწავლების მიზანი

თავი 10-ის გაცნობის შემდეგ თქვენ შეძლებთ:

- განსაზღვროთ გარდამავალი ეკონომიკის არსი;
- დაახასიათოთ SME-ის და სამენარმეო აქტივობის ცალკეული საფეხურები გარდამავალ პერიოდში;
განსაზღვროთ გარემოსა და მენარმეობის სპეციფიკური მახასიათებლები, რომლებიც გავლენას ახდენენ სამენარმეო აქტივობაზე გარდამავალ ეკონომიკაში;
გაიგოთ ურთიერთკავშირი ეკონომიკურ ინსტიტუტებსა და მენარმეებს შორის;
- ჩამოაყალიბოთ პრობლემები, რომლებიც გარდამავალ ეტაპზე ჩნდებიან მენარმეობის წინაშე.

როგორც ვნახეთ, მენარმეობა დამოკიდებულია როგორც მენარმე ინდივიდზე, ისე ბიზნეს ან ეკონომიკურ გარემოზე. ხაზგასასმელია ის, რომ ეკონომიკური ნესრიგის მიხედვით, სამენარმეო აქტივობის კაპიტალიზაცია პროდუქტიული მენარმეობის განვითარებისათვის საჭირო გარემოს ჩამოყალიბებას მოითხოვს. ეკონომიკებში, სადაც მენარმეობის შემზღვეველ პოლიტიკას ატარებდნენ, მას უკანონო საქმიანობად აცხადებდნენ და ამჟამად ცდილობენ იგი ჩართონ ეკონომიკურ აქტივობაში. როგორც ჩვენ შემდგომ ვნახავთ, ამგვარი ეკონომიკური პოლიტიკის მიერ სამენარმეო საქმიანობა გათანაბრებული იყო ან არაპროდუქტიული, ან უკანონო საქმიანობასთან. ე.წ. გარდამავალი პერიოდის მთავარი მიზანი მენარმეობასთან მიმართებაში არის ის, რომ არაპროდუქტიული მენარმეობა გარდაიქმნას პროდუქტიულად და გამოინვიოს ეკონომიკური ზრდა.

10.1. გარდამავალი ეკონომიკის განსაზღვრება

თავდაპირველად, საჭიროა განვსაზღვროთ თუ რა არის გარდამავალი ეკონომიკა. გარდამავალი ეკონომიკა არის ცვლილებები, რომლებიც არსებული ცენტრალიზებული გეგმიანი ეკონომიკიდან ლიბერალურ წყობაზე გადასასვლელად ხორციელდება ჩვეულებრივ, თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის ჩამოყალიბების მიზნით. ეს განსაზღვრა აღმოსავლეთ ევროპის და კავკასიის რეგიონის უმრავლეს ყოფილ საბჭოთა და სოციალისტურ ქვეყნებს ეხება. ხაზგასასმელია, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში გარდამავალ პირობებში უკუპროცესებს აქვთ ადგილი, რისი თვითმხილველებიც გაეხდით სამხრეთ ამერიკის ზოგიერთ ქვეყანაში.

გარდამავალ ეკონომიკაში ცენტრალიზებული გეგმიდან თავისუფალ საბაზრო სტრუქტურებზე გადასვლისას მიმდინარეობს ეკონომიკის ლიბერალიზაცია, ისეთი მაკროეკონომიკური პოლიტიკის გატარება, რომელიც დაძლევს

ინფლაციას და ხელს შეუწყობს კერძო საფინანსო სექტორის ჩამოყალიბებას. ეს სამი ელემენტი არის ახალი ეკონომიკის პირობებში ჩამოყალიბებული სამი ბირთვი, რომლებზეც ბევრად არის დამოკიდებული მენარმეების პრივატიზაციის პროცესში მონაწილეობა. გარდამავალი პერიოდის საწყისი ეტაპის ერთ-ერთი თანმხლები პროცესია გაუნონანსორებლობა და ქაოსში წარმოშობილი ახალი შესაძლებლობების სიმრავლე. ზოგიერთ ქვეყანაში შემოსავლებისა და სიმდიდრის უთანაბრობამ გამოიწვია ინფლაციის ზრდა და ქვეყნის მშპ-ს შემცირება. შესაბამისად, გარდამავალი პროცესების დაწყებიდან შეიძლება გავიდედეს წლები და ადგილი ჰქონდეს მხოლოდ გვერდით ეფექტებს ეკონომიკის მონესრიგების ნაცვლად. გარდამავალ პერიოდს არ ახასიათებს სპეციფიკური მიმდინარეობა და დიდად არის დამოკიდებული ცალკეული საზოგადოების კულტურულ თავისებურებებზე, რაც მთელ რიგ შემთხვევებში აისახება ფინანსურ, თუ პოლიტიკურ არასტაბილურობაში, განუვითარებელ ინფრასტრუქტურაზე და, ზოგიერთ შემთხვევაში, ინვეეს სამოქალაქო ომსაც.

10.2. მენარმეოზის მოქალაქი გარდამავალ კონომიკაში

გარდამავალი პროცესების დაწყებისას, როგორც აჩვენა აიდისის (2005) მიერ ჩატარებულმა უმრავლესი პოსტსოციალისტური ეკონომიკების კვლევებმა, სამენარმეო საქმიანობა შემოიფარგლებოდა მხოლოდ მცირე მაღაზიების და რესტორნების პრივატიზაციით. ასევე, მეტად მნიშვნელოვანია აგრარული რეფორმის საკითხი. მინაზე სახელმწიფო საკუთრება კერძო საკუთრებით და განკარგვის უფლებით შეიცვალა. სამენარმეო საქმიანობის მცირე მასშტაბი გაიზარდა კერძო სექტორის ზრდის დონის შესაბამისად, რადგანაც ბაზარი ცდილობდა დაექმყოფილებინა ზრდადი მოთხოვნა საქონელსა და მომსახურებაზე, რაც საწყის ეტაპზე შეუძლებელი იყო. სანამ მოთხოვნას მართავეს მომხმარებელი და არა ბიზნესი – მენარმე ზრდად ზენოლას განიცდის საერთაშორისო კონკურენციის პირობებში ბიზნესის მხრიდან, რომელიც მასშტაბის ეკონომიას ეფუძნება და ეროვნული სამენარმეო აქტივობა რეცესიით ხასიათდება. ამ თვალსაზრისით, ფიქრობენ, რომ მთავრობამ უნდა ჩამოაყალიბოს ისეთი პოლიტიკა, რომელიც მიმართული იქნება ეკონომიკის სამენარმეო აქტივიზაციისკენ რაციონალური ზრდის პირობებში.

SME-ებისთვის ეს პოლიტიკა პირველადია, ძირითადია. უდიდესი მნიშვნელობა აქვს გარდამავალ პროცესს. SME-ები ექსპერიმენტს ახორციელებენ და აგროვებენ გამოცდილებას, რეაგირებენ ბაზრის ცვლილებებზე, ინარჩუნებენ სამუშაო ადგილებს და ავითარებენ (ხელს უწყობენ) დასაქმებას.

10.3. სამენარმეო გარემოს დამახასიათებელი თავისებურებები გარდამავალ ეკონომიკაში

აიდისმა (2005) წარმოადგინა გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში მენარმეობის სფეროს კვლევის მიმოხილვა, რომელშიც წინა პლანზე წამოწეულია სამი ელემენტი: გარემო, სახელმწიფო და მენარმე.

გარდამავალი გარემო მოიცავს უამრავ სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ცვლილებას და ასევე, საზოგადოების შრომასთან მიმართებაში დამო-

კიდებულების შეცვლას. თავისუფალი მენარმეობის და თვითდასაქმების და-
ნერგვა ბაზარზე სხვადასხვა ინსტიტუტების სრულყოფას მოითხოვს. ასევე,
არალეგალური სამენარმო საქმიანობიდან რეგისტრირებულ SME-ად გარდაქ-
მნა საბაზრო წესების დამკვიდრებაზე მიგვიერთებს. ზოგიერთ შემთხვევაში,
დაძაბული ეკონომიკური გარემო ყალიბდება ინფლაციის მაღალი დონის გაე-
ლენით, სახეზეა დანახარჯების შემცირება უმუშევრობის ზრდის პარალელუ-
რად, შემოსავლების შემცირება და ა.შ. გარდამავალი პროცესის საწყის ეტაპს
ფინანსური რესურსების და მცოდნე მენარმეების ბიზნეს-საქმიანობის დეფი-
ციტი ახასიათებს. შედეგად, არ არის ნარმოების ფაქტორების ოპტიმალური
შესაბამისობა და ძვირფასი რესურსები იფლანგება. უნდა აღვნიშნოთ, რომ
ბიზნესის ინფრასტრუქტურა და დამხმარე მომსახურებები უნდა არსებობდეს,
თუმცა ნარმატება პრაქტიკულად მხოლოდ მათზე არ არის დამოკიდებული რე-
სურსების არაოპტიმალური ხარჯვის გამო.

გარდამავალ ეკონომიკაში სახელმწიფო მნიშვნელოვან როლს თამაშობს,
რადგანაც ის ცვლილებების ინიციატორი და გამტარებელია. ინტერვენციების
და სპეციალური ღონისძიებების გატარების შედეგად, ნეოლიბერალი პოლიტი-
კოსები ინტერვენციაზე უარს ამბობენ და უპირატესობას ანიჭებენ თავისუფალ
საბაზრო განვითარებას. შედეგად, არ ტარდება პოლიტიკა, რომელიც ხელს შე-
უწყობს პროდუქტიული მენარმეობის განვითარებას. მეორე მხრივ, მთავრობას
არ აქვს გამოცდილება, თუ როგორ განახორციელოს ბიზნესიდან გადასახადე-
ბის ამოღება და ლეგალიზაცია. ეს ქმნის არასტაბილურ გარემოს, რაც საბოლოო
ჯამში ადგილობრივ ნარმოებას ვნებს, თუმცა ხელს უწყობს საერთაშორისო ინ-
ვესტიციების შემოსვლას. მართალია, ქვეყნის ახალი მთავრობა ელოდება სამე-
ნარმოე აქტივობის ზრდას, მაგრამ სახელმწიფო სტრუქტურებში არიან ადამიან-
ები, რომლებიც ფიქრობენ, რომ მენარმეობა ლეგალურობის შემთხვევაშიც კი
მარგინალური საქმიანობაა. საბოლოოდ, ამკარაა, რომ ზემოთ ჩამოთვლილი
პრობლემებიდან გამომდინარე, სახელმწიფო მიდის იმ აზრამდე, რომ უკეთესია
გარდამავალ პირობებში რეგულირება და ჩარევა კერძო სექტორში. ბაზრისა და
სახელმწიფოს ინტერესთა კონფლიქტი ინვესს კორუფციის დონის ზრდას და
განსხვავებული პოლიტიკური შეხედულებების ჩამოყალიბებას.

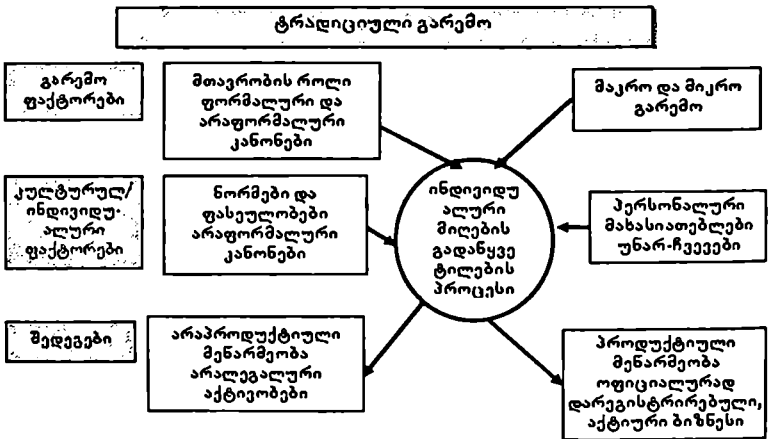
გარდამავალი ეკონომიკის სივრცეში მოქმედ მენარმეს კიდევ სხვა განმას-
ხვავებელი თვისებები აქვს. კერძოდ ის, რომ თითქმის არც ერთ მათგანს არ აქვს
თავისუფალი ბაზრის პირობებში ოპერირების გამოცდილება. ასევე მათ სხვა-
დასხვა სოციალური ნარმოობა და განსხვავებული განათლება აქვთ. ცოდნისა
და მხარდამჭერი სერვისის ნაკლებობა ახალი ბიზნესის მფლობელებს აიძულებს
თვითონვე აღმოაჩინონ ბიზნესის წარმართვის ხერხები და ფაქტურად ველოსი-
პედს თავიდან იგონებენ. როგორც წესი, ისინი, თავიანთი ბიზნესის სამართავად
მენეჯმენტის უმარტივეს ფორმებს მიმართავენ არა მხოლოდ იმიტომ, რომ არა-
საკმარისი ცოდნა აქვთ, არამედ იმის გამოც, რომ არ არის განვითარებული ტექ-
ნოლოგიური ინფრასტრუქტურა (ტელეკომის მომსახურება, ელექტროენერჯის
მიწოდება, გზები და ა.შ.). გარდამავალი ეკონომიკის კიდევ ერთი დამახასიათე-
ბელი თვისებურებაა არალეგალური ბიზნესის გამოცდილების ლეგალურში გა-
დატანის პრაქტიკა. უფრო მეტიც, მენარმეები ეჭვით უყურებენ მთავრობას და
ძნელად ხვდებიან იმ გარემოს შექმნის სიკეთეს, რომლის პირობებშიც შეიძლება

თავისუფალმა ბაზარმა იარსებოს. ეს მიდგომა არაპროდუქტიულ მენარმეებს საშუალებას აძლევს ნამყვანი პროზიციები დაიმკვიდრონ.

ძალიან მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ გარდამავალ ეკონომიკაში მენარმეობა უფრო მეტად „აუცილებლობის ნაყოფია“, ვიდრე ბაზრის „შესაძლებლობების“ დანახვისა და გამოყენების შედეგი. იმ ქვეყნებშიც, სადაც განსაკუთრებით თვალშისაცემია სიმდიდრის განაწილების უთანასწორობა და მაღალი უმუშევრობა, მცირე ბიზნესის ფორმირება უმეტესწილად იმისათვის ხდება, რომ თავიდან აიცილონ სიღარიბე და არა იმიტომ, რომ გამოიყენონ ბაზრის მიერ შეთავაზებული შესაძლებლობები. მეორე მხრივ, ისეთ მენარმეობას, რომელიც ცოდნას და ინოვაციას ეფუძნება, დიდი სიძნელეები ექმნება გარდამავალი ეკონომიკის პირობებში, იმის გამო, რომ არ არსებობს გამოცდილი მუშახელი და ბიზნესის ხელშემწყობი ინფრასტრუქტურა. როგორც წესი, ასეთ გარდამავალ ეკონომიკაში სანარმოების უმეტესობა მეორად ან დაბალი ტექნოლოგიის შემცველ მომსახურების ფარგლებში ოპერირებს.

ზემოთ ჩამოთვლილმა პუნქტებმა ასახვა ჰპოვა გარდამავალი ეკონომიკის მოდელში, რომელიც აიდისმა შემოგეთავაზა (2003). იგი ნაჩვენებია ქვემოთ მოცემულ ნახაზზე 10.1. მოდელში ნაჩვენებია, რომ მენარმეობა შეიძლება იყოს როგორც პროდუქტიული, ასევე არაპროდუქტიული. მენარმეობაზე მოქმედი ფაქტორებიდან გამოყოფენ გარემო ფაქტორებს და კულტურულ/პერსონალურ ფაქტორებს (ბიზნესის მფლობელის თვისებები). ეს მოდელი ამტკიცებს, რომ ამ ელემენტებიდან გამომდინარე გადაწყვეტილების მიღების პროცესი მენარმეს უბიძგებს პროდუქტიული ან არაპროდუქტიული მენარმეობისაკენ. სრულიად ნათელია, რომ ზოგიერთი ფაქტორი შეიძლება უფრო სწრაფად შეიცვალოს, ვიდრე სხვები და მთავრობას გადამწყვეტი როლი აკისრია გადაწყვეტილების მიღების საქმეში, რადგან სწორედ მასზეა დამოკიდებული ახლად ფორმირებული ბაზრის ეკონომიკური გარემოს შექმნა.

ნახაზი 10.1.

10.4. ინსტიტუციური ცვლილებები და მენარმეოზა

გარდამავალ ეკონომიკაში, მოქმედი მენარმეოზისადმი მეორე განსხვავებული მიდგომა ეყრდნობა ეკონომიკურ თეორიას ინსტიტუციონალიზმის შესახებ და კერძოდ ისეთი მეცნიერის ნაშრომებს, როგორცაა დუგლას ნორტი (1997). იგი ამტკიცებს, რომ გარდამავალი ეკონომიკის პარალელურად პოსტსოციალისტურ ქვეყნებში მიმდინარეობს ეკონომიკური ინსტიტუტების ცვლა. გარდამავალი ინსტიტუტები არ არიან სრულად ოპტიმალური და ეკონომიკაში ისეთი წვლილი ვერ შეაქვთ როგორც განვითარებული ეკონომიკის ქვეყნებში. კუზნეცოვი და კუზნეცოვა (2003) თვლიან, რომ გარდამავალი ეკონომიკის მქონე მთავრობას უნდა ჰქონდეს ჩამოყალიბებული გეგმა, თუ როგორ უნდა შეუწყოს ხელი ინსტიტუციური ცვლილებების განვითარებას. მსოფლიო გამოცდილება და ცოდნა გვიჩვენებს, რომ ასეთი ინსტიტუტების მხარდაჭერის გარეშე განვითარება არ იქნება მართებული. სწორედ, დაგეგმილი ინსტიტუციური ცვლილებები საშუალებას აძლევს და აჩქარებს გარდამავალი პერიოდის ეკონომიკის განვითარებას.

კალანტარიდისმა (2007) თავის ნაშრომში სცადა რა დაეკავშირებინა მენარმეოზა ინსტიტუციურ ცვლილებებთან, სხვადასხვა მეცნიერთა ნაშრომები შეაჯამა და დაინახა, რომ მენარმეს ინსტიტუტების განვითარებაში საკვანძო როლი აკისრია. ეს როლი იმაზე დამოკიდებული, თუ რომელი ტიპის აქტივობას ირჩევს მენარმე, პროდუქტიულს თუ არაპროდუქტიულს. თეორიულად, მენარმე ცვლილებებს ახორციელებს ახალი ტექნოლოგიების წარდგენით და დაწერგვით. დინამიკური ტექნოლოგიები კი თავის მხრივ, ინვესტს სტატიკური ინსტიტუტების ცვლილებებს და აქედან გამომდინარე, მენარმე თანამედროვე ინსტიტუტების ფორმირებას ახდენს. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, პოსტსოციალისტურ ეკონომიკაზე და ამ დროს ფორმირებული ბაზრების შიგნით, ძლიერი მენარმეები ინსტიტუტებზე გავლენას ახდენენ და ამას „სახელმწიფო (ძალაუფლების) დაპყრობის“ გზით ახერხებენ, ანუ ზემოქმედებენ პოლიტიკურ ძალებზე, რათა ისეთი ინსტიტუტები ჩამოაყალიბონ, როგორც უფრო მომგებიანია მათი აქტივობებისათვის. ეს არის არაპროდუქტიული მენარმეობის მოქმედების ერთ-ერთი ფორმა. იგი ქმნის „მანკიერ წრეს“, რომელშიც პოლიტიკურ წრეებს სჭირდებათ გავლენიანი მენარმეების მხარდაჭერა და რომლებიც, თავის მხრივ, აიძულებენ მათ ისეთი კანონმდებლობითი აქტივობისაკენ, რაც მენარმეთა ნისქვილზე დაასხამს წყალს. ეს ასევე მართებულია ძლიერი საერთაშორისო კონკურენციისათვისაც. მეორე მხრივ, ნაკლები ძალაუფლების მქონე მენარმეები განიღვენებთან ინსტიტუტებიდან და ისინი ცდილობენ დამოუკიდებლად გადარჩნენ. ამრიგად, პროდუქტიული მენარმეობის კონტექსტში, ინსტიტუტები თანდათანობით იცვლება მიკრო დონეზე და ყოველი საქმიანობის სფეროში. კაპიტალისა და საიმედო მომწოდებლების (და მომხმარებლების) ძიების პროცესში ყალიბდება ინსტიტუტები ადგილობრივი ან სპეციფიკური ინდუსტრიის დონეზე. განუხრელად იზრდება ამ პროცესში ინსტიტუციონალიზაციისა და ბიზნეს-კოოპერატივების (ბიზნეს-ურთიერთობების) გავლენის წილი.

თავისუფალი ეკონომიკური ზონები

მსოფლიო ეკონომიკის ერთ-ერთი ძირითადი მახასიათებელი განსაკუთრებული ეკონომიკური ზონების რაოდენობის სწრაფი ზრდაა. 2006 წლის დასაწყისისათვის მსოფლიოს 120 ქვეყანაში მოქმედებდა 2000-ზე მეტი სხვადასხვა სახის თავისუფალი ეკონომიკური ზონა, რომელთა წლიური ბრუნვა ჯამში 60 მილიარდ დოლარს აღემატებოდა.

გაეროს ექსპერტთა განმარტებით „თავისუფალი ეკონომიკური ზონა არის ქვეყნის ტერიტორიის ნაწილი, განსაკუთრებული ეკონომიკური, სამართლებრივი, ადმინისტრაციული და საგადასახადო რეჟიმით, რომელიც უზრუნველყოფს საგარეო პოლიტიკური კავშირების გაფართოებას, უცხოური და ადგილობრივი ინვესტიციების მოზიდვას და ახალი ტექნოლოგიების განვითარებას, ძირითადად ექსპორტზე ორიენტირებული თანამედროვე სანარმოების შექმნას“. სპეციფიკური სამენარმეო, საბაჟო და სავაჭრო რეჟიმი თვისუფალ ზონაში კაპიტალის, საქონლისა და მუშახელის შეუზღუდავ გადაადგილებას უზრუნველყოფს.

თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ძირითადი მახასიათებლებია: ფისკალური, ფინანსური, ადმინისტრაციული და სხვადასხვა სახის საგარეო ეკონომიკური პრეფერენციებისა და სტიმულების გამოყენება, ზონის მართვის განსაკუთრებული ფორმა, ეკონომიკური საკითხების ფართო სპექტრის დამოუკიდებლად გადაწყვეტის უფლება, ცენტრალური ხელისუფლების ყოველმხრივი მხარდაჭერა.

თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ერთ-ერთი ნაირსახეობა – თავისუფალი ინდუსტრიული ზონა – შემოფარგლული ტერიტორია, რომელზეც მყარდება ეკონომიკურ-ფინანსური საქმიანობის განსაკუთრებული რეჟიმი, მენარმეობის სტიმულირების, მეურნეობის პრიორიტეტულ სფეროებში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისა და ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის მიზნით.

თავისუფალი ინდუსტრიული ზონები იქმნება ექსპორტზე ორიენტირებული წარმოების განვითარებისა და სამუშაო ადგილების შექმნის მიზნით, ძირითადად განვითარებადი ქვეყნების ნაკლებადგანვითარებულ რეგიონებში. ეკონომიკის გლობალიზაციის პირობებში თავისუფალი ზონები ქვეყნის საგარეო-ეკონომიკური საქმიანობის გასააქტიურებელი ეფექტიანი ინსტრუმენტია.

¹ მომზადებულია შემდეგ ინტერნეტ-მისამართებზე განთავსებული მასალების საფუძველზე:

<http://aifa.ge>
<http://bnpgeorgia.ge/go/doc/1335/142669/>
<http://banksandfinance.ge/society/145>
<http://www.statistics.ge/main.php?form=210&plang=2;>

თავისუფალი ზონების შექმნას თან ახლავს უარყოფითი გამოცდილება: უცხოელი ინვესტორები თავისუფალი ზონით ინტერესდებიან იმ შემთხვევაში, თუ იქ არსებობს სათანადო ინფრასტრუქტურა.

ზოგიერთ ქვეყანაში თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შექმნა წარმოშობს კორუფციას. გარიგების საფუძველზე მთავრობის მიერ უცხოური კომპანიებისათვის დანესებული შეღავათები ზოგჯერ ადგილობრივი მენარმეობისა და მთლიანად ქვეყნის ინტერესების საზიანოდ მოქმედებს.

თავისუფალ ზონაში მნიშვნელოვანი პრობლემაა გარემოს დაბინძურება, მუშახელის აუტანელი სამუშაო პირობები, რაზეც ქვეყნის მთავრობა, ხშირ შემთხვევაში, თვალს ხუჭავს და ინვესტიციის მოზიდვის მიზნით უცხოელ მენარმეებს მაინც ათავისუფლებს გადასახადებისაგან გარკვეული ვადით.

თავისუფალ ინდუსტრიულ ზონებში იმპორტ-ექსპორტზე საბაჟო მოსაკრებელი მოხსნილია. მრავალ ქვეყანაში მენარმეები თავისუფლდებიან საშემოსავლო გადასახადისაგანაც. თუმცა ზოგიერთ ქვეყანაში ეს შეღავათები მხოლოდ პირველი 10 წლის განმავლობაში მოქმედებს.

10.5. მენარმეობის განვითარების ძირითადი პრობლემები ბარდამავალ ეკონომიკაში

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, აუცილებელია გამოვეყოთ ის მთავარი პრობლემები, რომელთაც მენარმეები აწყდებიან გარდამავალი ეკონომიკის პირობებში. ამ პრობლემების და რეალური გარდამავალი გარემოს არსებობით ძალიან ბევრი ახალი ბიზნეს-შესაძლებლობები იჩენენ თავს, მაგრამ როგორ პარადოქსულადაც არ უნდა ჟღერდეს ეს, ადგილობრივი მენარმეებისათვის ძალიან რთულია ამ შესაძლებლობების გამოყენება.

როდესაც ვსაუბრობთ პროდუქტიულ და არაპროდუქტიულ მენარმეობათა შორის განსხვავებაზე, არ შეიძლება გვერდი ავუაროთ გარდამავალი პერიოდის ეკონომიკაში კიდევ ერთ პრობლემას. მენარმეობა სრულიად განსხვავდება პრივატიზაციისაგან. პრივატიზაციის ქვაკუთხედი არის ნაციონალური რესურსების კერძო სექტორში გადადინება, რადგან გარდამავალ პერიოდამდე ყველაფერი სახელმწიფოს ეკუთვნოდა, მაგრამ ეს ძლიერ განსხვავდება სამენარმეო აქტივობისაგან. ინიციირდება, რომელიც რესტორნის, მაღაზიის, შენობის ან ბუნებრივი რესურსის მფლობელი გახდა, უნდა შეძლოს მოახდინოს მის მფლობელობაში არსებული ქონების ზრდადი და ორიენტირებული სახით ექსპლუატაცია. მხოლოდ ამის შემდეგ შეიძლება მას მენარმე ვუნდოდოთ. ამრიგად, პრივატიზაციის ტემპების ზრდა არ ნიშნავს სამენარმეო აქტივობის პირდაპირ გაზრდას. ამას გარდა, ბაზრის წარმატებული ფუნქციონირებისა და უმუშევრობის გამო ბიზნესის დიდი ნაწილი არის უფრო „აუცილებლობის შედეგი“, ვიდრე

„შესაძლებლობებისა“. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, პირველს ყოველთვის როდი მივყავართ ბიზნესის ზრდისაკენ, უფრო ხშირად იგი არის ყოველთვიური შემოსავლის გარანტი.

ამრიგად, გარდამავალი ეკონომიკის პირობებში მენარმეობის დახასიათებისას აიღისმა და საუკამ (2004) გამოყვეს შემდეგი ბარიერები, რომლებიც ასევე გარდამავალი პერიოდისთვისაა დამახასიათებელი:

ფორმალურ ბარიერებში შედის:

- საბაჟო და საეაჭრო რეგულირების წესები;
- კანონში ხშირი ცვლილებები;
- პოლიტიკური არასტაბილურობა;
- სამთავრობო პოლიტიკაში გამჭვირვალობის ნაკლებობა;
- სოციალური დაზღვევის გადასახადები;
- სპეციალიზებული დახმარების და რჩევების ნაკლებობა;
- არაეფექტიანი საბანკო სისტემა;
- ინფორმაციის ნაკლებობა;
- ფორმალური ბარიერების სიმცირე.

არაფორმალურ ბარიერებში შედის:

- ინფლაცია და მაკროეკონომიკური არასტაბილურობა;
 - კერძო მენარმეობისადმი მთავრობის დამოკიდებულება (საგადასახადო შემწეობები და რეგულირება);
 - ბიზნესის უსაფრთხოება;
 - ორგანიზებული დანაშაული, მაფია და არაპროდუქტიული მენარმეობა;
 - პოლიტიზირებული სასამართლოები;
 - კაპიტალის სიმცირე;
 - არასანდო მომხმარებლები და მიმწოდებლები;
 - ინფრასტრუქტურის სიმცირე, ნაკლებობა (ენერგია, ტელეკომუნიკაციები, საგზაო სისტემა, ფოსტა);
 - კორუფცია;
 - არასამართლიანი (ნაციონალური და ინსტიტუციური) კონკურენცია;
 - კვალიფიციური თანამშრომლების სიმცირე;
 - საერთაშორისო ბაზარზე გასვლის სირთულეები;
 - უმუშევრობა და დაბალი მსყიდველობითი უნარი.
- ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი ბარიერი მეტ-ნაკლებად ახასიათებს გარდამავალ ეკონომიკას. მაგრამ რადგან თვითონ გარდამავალი პერიოდი და მენარმეობა დიდადაა დამოკიდებული ადგილობრივ კულტურაზე, არის ნაციონალური დიფერენციაცია (განსხვავებები).

დაბოლოს, ზემოთქმულის ილუსტრაციისა და ქვეყნებისათვის სპეციფიკური პირობების წარსადგენად, გაერომ (2003) SME-ს ანგარიშში აღწერა საქართველო და ყოველივე ეს მოცემულია SWOT ანალიზის ცხრილში 10.1.

ძლიერი მხარეები

სუსტი მხარეები

- კანონის SME (1999)-სთან შესაბამისობაში მოყვანა და SME საბელმნიფო დახმარების პროგრამა 2002-2004;
- საერთაშორისო ორგანიზაციების დახმარება SME პოლიტიკის პარმონიზებაში, EU SME პოლიტიკისა და მხარდაჭერის პროგრამების შესაბამის მოხდენაში;
- იაფი რესურსები და დიდი მოცულობის ბაზარი;
- სამენარშეო უნარების მაღალი დონე და სურვილი ჰქონდეს საკუთარი ბიზნესი;
- მაღალი ხარისხის SME სერვისის დარგში.

- ბიზნესის განათლებისა და ინფორმაცია/კონსულტაციების სერვისების დაბალი ეფექტურობა;
- საკრედიტო რესურსების ხელშეწყობის დაბალი ალბათობა;
- ბიზნესის დანებებისა და დახმარების სიმცირე (ნაკლებობა);
- ბიზნესის გამოცდილების და SME დამხმარე ინსტიტუტების სიმცირე;
- საბიუჯეტო რესურსების სიმცირე;

შესაძლებლობები

საფრთხეები

- სავადასახადო სისტემის განვითარება;
- ადმინისტრაციული ბარიერების გაუქმება.
- SME ინფრასტრუქტურის შექმნა;
- პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა;
- გარანტირებული სასესხო ფონდების შექმნა;
- კოოპერაციისა და ბიზნესის წარმართვის შესაძლებლობა მეზობელ ქვეყნებთან.

- დანაშაულებრივი სამყაროს წნედი და კორუფცია;
- არასტაბილური ენერჯის მინოდება;
- უხარისხო პროდუქტების დიდი ნილი ბაზრებზე, რომელიც ამცირებს მხარდაჭერის ეფექტურობა;
- SME-ს დაბალ ხარისხზე ორიენტირება;
- დაბალი გადახდიუნარიანობა მოსახლეობის მირიდან.

დამატებითი საკითხავი¹

სტატუსი: „აკრძალულია მოსკოვის მიერ“

ქართულმა ღვინომ, რომელიც ცნობილია დამზადების მდიდარი ტრადიციებითა და შესანიშნავი საგემოვნო თვისებებით, 2006 წელს მსოფლიოს ყურადღება მიიპყრო, როგორც დიდი რუსეთის მიერ პატიარა საქართველოს მიმართ განხორციელებული აგრესიისა და მცირერიცხოვანი ქვეყნის მიერ თვითმყოფადობის შენარჩუნებისათვის ბრძოლის სიმბოლომ.

¹ მომზადებულია შემდეგ ინტერნეტ-მისამართებზე განთავებული მასალების საფუძველზე:
<http://aflba.ge>
<http://tppgs.org.ge/go/dcc/1335/142669/>
<http://banksandfinance.ge/society/145>
<http://www.statistics.ge/main.php?pfornj=210&plang=2;>

ბლოკადის ნეხში მოყოლილმა სხვა დარგებმა ზარალი მტკივნეულად განიცადა, თუმცა ეკონომისტები მიიჩნევენ, რომ ქვეყნის მაკროეკონომიკურ მაჩვენებელზე მომხდარს დიდი გავლენა არ ჰქონია. საერთაშორისო საეკონომიკური ფონდის მუდმივი წარმომადგენელი საქართველოში რობერტ კრისტიანსენი ამბობს, რომ ეკონომიკის გარკვეულ დარგებზე ემბარგოს უარყოფითი ზემოქმედების მიუხედავად, ქვეყნის საერთო მაკროეკონომიკური მაჩვენებელი ბევრად არ გაუარესებულა. ის აღნიშნავს, რომ მეღვინეობის სექტორიდან – დარგიდან, რომელიც ყველაზე მეტად დაზარალდა – ბიუჯეტში 100 მილიონი აშშ დოლარის შემოსვლა ივარაუდებოდა, მაგრამ საქართველოს ეკონომიკის საერთო ბრუნვა 7 მილიარდ აშშ დოლარს შეადგენს, ამიტომ დარტყმა სასიკვდილო არ ყოფილა.

„2005 წლის პირველი სამი კვარტლის მონაცემებით, ლენის ექსპორტმა 55 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა. 2006 წლის იმავე პერიოდისათვის – 33 მილიონი. ამრიგად, ლენის წილი ექსპორტის საერთო მოცულობასთან მიმართებაში 2005 წლის პირველი 9 თვის განმავლობაში შეადგენდა 9%-ს, ხოლო 2006 წლის ანალოგიური პერიოდისათვის – 5%-ს. ფიქრობ, ეს მონაცემი ყურადღებას იმსახურებს,“ აცხადებს კრისტიანსენი.

საქართველოს სტრატეგიული კვლევის ფონდის წარმომადგენლის, ეკონომისტ ლადო პაპავას აზრით „ქართველი მენარმეები იძულებულნი იქნებიან, გაიღრმავონ ცოდნა ცივილიზებულ ბაზარში ჩართვისა და ოპერირების შესახებ. ყოველივე ეს გრძელვადიანი პერსპექტივის თვალსაზრისით მხოლოდ დადებით შედეგს მოიტანს და ქართველ მომხმარებელსაც ასარგებლებს“.

ბლოკადა სხვა დარგებზე ადრე ქართველი ფერმერებისათვის დაინყო. სოფლის მეურნეობის პროდუქტები რუსეთმა ჯერ კიდევ 2005 წლის ზამთარში დაბლოკა. ემბარგო სხვაზე მეტად შეეხო მანდარინის, თხილისა და მწვანე ხაჭაპურის ექსპორტს. მანდარინის ექსპორტმა, რომელიც 30 მილიონ აშშ დოლარს აღწევდა, ბაზრის 60% დაკარგა, მწვანე ხაჭაპურის 20 მილიონიანმა ექსპორტმა – 80-85%, თხილის – 50-60%.

რუსეთის მიერ საზღვრის ჩაკეტვით დაფინის ფოთლის ექსპორტმა მომხმარებელთა 60% დაკარგა. დარგის ზრდის ტენდენციის პირობებში – 2001-2002 წლებში 1000 ტონიდან 2006 წელს – 3000 ტონამდე – ეს მძიმე დარტყმა იყო. ამ დრომდე მიმდინარეობს პოტენციური ბაზრების მოძიება პოლონეთის, ბალტიისპირეთის, გერმანიისა და აშშ-ს სახით. მუშაობა მიდის ხარისხის გაუმჯობესებაზეც.

სახელგანთქმულმა ქართულმა ბრენდმა „ბორჯომმა“, რუსეთის მიერ ემბარგოს შემოღებიდან, გაყიდვების 65% დაკარგა.

მნიშვნელოვნად დაზარალდნენ კამის ექსპორტიორებიც, რომელთაც ბიზნესის 80-85% დაკარგეს. კამის ექსპორტის დიდი ნაწილი რუსული ბაზრისათვის იყო გამიზნული, სადაც ეს მცენარე ფართოდ გამოიყენება კვების მრეწველობაში, თუმცა ამ ქვეყანაში იგი არ ხარობს. გეთას თქმით, ამ დარგში ყურადღება უნდა მიექცეს პოლონეთისა და ბალტიისპირეთის ბაზარს.

- როგორ შეაფასებდით თქვენი ქვეყნის ეკონომიკას? არის თუ არა იგი გარდამავალი?
- შეადარეთ ორი ქვეყნის ეკონომიკური სისტემები და განსაზღვრეთ განსხვავებები სახელმწიფო დონეზე.
- რა არის გარდამავალი ეკონომიკის პირობებში ერთადერთი და ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემა სამენარმეო საქმიანობისათვის? რატომ?
- როგორ მოქმედებს გადაწყვეტილების მიღების პროცესი სამენარმეო ეფექტზე? მოიყვანეთ მაგალითი.
- აღწერეთ ბარიერები, რომლის წინაშეც შეიძლება დადგეს თქვენს მხარეში არსებული ადგილობრივი კომპანია. რას გააკეთებდით ამის დასაძლევად?

11.1. მენარეშობის სფეროს ზოგადი მიმოხილვა

ოფიციალურად დეკლარირებული მონაცემებით, 2007 წლის I კვარტალში საწარმოთა მთლიანმა ბრუნვამ 3423.0 მლნ. ლარი შეადგინა, რაც 2006 წლის I კვარტლის შესაბამის მაჩვენებელს 36.9 პროცენტით აღემატება.

2006 წლის I კვარტალთან შედარებით ბრუნვის მაჩვენებელი განსაკუთრებით გაზრდილია სოფლის მეურნეობის, ნადირობისა და სატყეო მეურნეობის დარგში (დაახლოებით 3.4-ჯერ), სამთომომოვებითი მრეწველობის დარგში (2.1-ჯერ), კომუნალური, სოციალური და პერსონალური მომსახურების დარგში (2-ჯერ), მშენებლობაში (2-ჯერ), ვაჭრობის, ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტის დარგში (55.6 პროცენტით).

ბრუნვის მოცულობა შედარებით უმნიშვნელოდაა გაზრდილი სასტუმროებისა და რესტორნების სფეროში (4.0%), ხოლო რაც შეეხება თევზჭერისა და მეთევზეობის საქმიანობით დაკავებული საწარმოების ბრუნვის მოცულობას – 2006 წლის I კვარტალთან შედარებით დაახლოებით 3.5-ჯერაა შემცირებული.

2007 წლის I კვარტალში ბრუნვის მოცულობაში ყველაზე დიდი ხვედრითი წილით გამოირჩევა: ვაჭრობა, ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი (44.9%), ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა (17.5%), დამამუშავებელი მრეწველობა (12.5%). 2006 წლის I კვარტალში პირველ სამეულს იკავებდა იგივე დარგები, ოღონდ განსხვავებული პროცენტული წილებით: ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი (39.5%), ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა (21.7%), დამამუშავებელი მრეწველობა (15.0%).

გამოშვებული პროდუქციის მოცულობამ 2007 წლის I კვარტალში 1832.4 მლნ. ლარი შეადგინა, რაც წინა წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელს 34.4 პროცენტით აღემატება.

2006 წლის I კვარტალთან შედარებით პროდუქციის გამოშვების მაღალი ზრდის ტემპით ხასიათდება შემდეგი დარგები: კომუნალური, სოციალური და პერსონალური მომსახურების განევა (გაზრდილია დაახლოებით 2-ჯერ), მშენებლობა (90%-ით), ვაჭრობა, ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი (62.9%-ით). კლების მაჩვენებელი მხოლოდ თევზჭერისა და მეთევზეობის დარგში ფიქსირდება (შემცირებულია დაახლოებით 3.3-ჯერ)

პროდუქციის გამოშვებაში დიდი ხვედრითი წილით გამოირჩევა დამამუშავებელი მრეწველობა (მასზე მოდის ბიზნეს სექტორში გამოშვებული პროდუქ-

ციის 24.3%), ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა (24.1%), მშენებლობა (13.6%). 2006 წლის I კვარტალში პირველ სამეულს იკავებდა შემდეგი დარგები: დამამუშავებელი მრეწველობა (27.3%), ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა (27.1%), ელექტროენერჯის, აირის, წყლის წარმოება და განაწილება (10.9%).

2007 წლის I კვარტალში ბიზნეს სექტორში დასაქმებული იყო 324366 კაცი, აღნიშნული მაჩვენებელი 2006 წლის I კვარტალთან შედარებით გაიზარდა 0.5%-ით.

დასაქმებულთა შედარებით დიდი ხვედრითი წილებით ხასიათდება შემდეგი დარგები: დამამუშავებელი მრეწველობა (მასზე მოდის დასაქმებულთა 16.6 პროცენტი), ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა (15.6 %), ჯანდაცვა და სოციალური დახმარება (15.4%), ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი (15.3%).

2006 წლის I კვარტალთან შედარებით დასაქმებულთა რაოდენობის ზრდის ტენდენცია შეინიშნა შემდეგ დარგებში: ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისთვის მომსახურების განევა (გაიზარდა 15.1%-ით), მშენებლობა (8.1%-ით), კომუნალური, სოციალური და პერსონალური მომსახურების განევა (7.5%-ით), დამამუშავებელი მრეწველობა (4.5%-ით).

დასაქმებულთა რაოდენობის შემცირება ფიქსირდება სამთომოპოვებითი მრეწველობის დარგში (შემცირებულია 42.6%-ით). აღნიშნული გარემოების მიზეზს წარმოადგენს ის, რომ 2007 წლიდან მეტალურგიულ მრეწველობაში ჩამოყალიბდა ერთ-ერთი მსხვილი სუბიექტი, რომელმაც გააერთიანა (შეიერთა) სამთომოპოვებითი მრეწველობისა და დამამუშავებელი მრეწველობის ორი მსხვილი სანარმო. ამჯერად მის ძირითად საქმიანობას წარმოადგენს დამამუშავებელი მრეწველობა და არა სამთომოპოვებითი მრეწველობა (სანარმოთა სტატისტიკაში, გამოკვლეული სანარმოები კლასიფიცირდებიან ძირითადი საქმიანობის მიხედვით).

დასაქმებულთა რაოდენობის შემცირება შეინიშნა აგრეთვე სასტუმროებისა და რესტორნების (7.8%), ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის დარგებში (5.6%).

მატება დასაქმებულთა საშუალოთვიურ ხელფასში. 2007 წლის I კვარტალში აღნიშნულმა მაჩვენებელმა 336.1 ლარი შეადგინა, მაშინ როცა 2006 წლის I კვარტალში 242.2 ლარს არ აღემატებოდა.

მთლიანმა შრომითმა დანახარჯებმა დასაქმებულ პერსონალზე 371.5 მლნ ლარი შეადგინა (2006 წლის I კვარტალთან შედარებით 38.4%-ით მეტი), ხოლო დანახარჯებმა შესყიდვებზე – 2713.8 მლნ ლარი.

გაზრდილია ინვესტიციების მოცულობაც ფიქსირებულ აქტივებში (ძირითად კაპიტალში). თუ აღნიშნული მაჩვენებელი 2006 წლის I კვარტალში 43.5 მლნ. ლარს არ აღემატებოდა, 2007 წლის I კვარტალში 129.7 მლნ. ლარი შეადგინა.

მრეწველობა

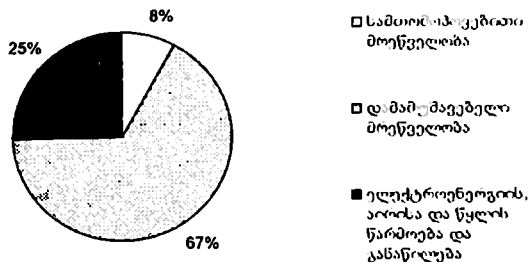
სამთოომოპოვებით მრეწველობაში, 2007 წლის I კვარტალში ენერგეტიკული სა-სარგებლო წიაღისეულის მოპოვება გასული წლის შესაბამის პერიოდთან შედარე-ბით 49.2 პროცენტით გაიზარდა; ნახშირის მოპოვება – 3-ჯერ, ნედლი ნავთობისა და ბუნებრივი აირის მოპოვება – 47.9 პროცენტით გაიზარდა;

დამამუშავებელ მრეწველობაში – 2007 წლის I კვარტალში 2006 წლის შესა-ბამის პერიოდთან შედარებით გვაქვს პროდუქციის მოცულობის 19.6 პროცენ-ტიანი ზრდა.

აღნიშნულ დარგში, 2007 წლის I კვარტალში, წინა წლის შესაბამის პერიოდ-თან შედარებით, ზრდის უმნიშვნელო ტენდენცია შეინიშნება საკვები პროდუქ-ტების (სასმელების ჩათვლით) და თამბაქოს წარმოებაში (გაზრდილია 2.2 პრო-ცენტით). 33.3 პროცენტით გაიზარდა ტყაყის, ტყაყის ნაწარმისა და ფეხსაც-მლის წარმოება, 52.1 პროცენტით – ქალაღდის მრეწველობა და საგამომცემ-ლო საქმიანობა, 23.6 პროცენტით – ქიმიური წარმოების მოცულობა, 50 პრო-ცენტით – რეზინისა და პლასტმასის წარმოება.

ელექტროენერჯის, აირისა და წყლის წარმოება-განაწილებაში – 15.1 პროცენ-ტიანი ზრდა შეინიშნება, საიდანაც უღიდესი ნაწილი ელექტროენერჯის წარმოება-განაწილებაზე მოდის.

საქმიანობის ძირითადი სახეების მიხედვით 2007 წლის I კვარტალში მრეწ-ველობის პროდუქციის სტრუქტურა შემდეგნაირად გამოიყურება.

ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი

2007 წლის I კვარტალში საქართველოში ვაჭრობით დაკავებული საწარმოების მიერ რეალიზებულია 1537,4 მლნ. ლარის ღირებულების საქონელი. ამ საწარმოებ-ში 49,6 ათასი დასაქმებულს მიერ გამოშვებულია 237,6 მლნ. ლარის პროდუქცია.

2007 წლის I კვარტალში პროდუქციის 58,2 პროცენტი შექმნილია საბითუ-მო ვაჭრობით დაკავებული საწარმოების მიერ, 25,4 პროცენტი – საცალო ვაჭ-რობის, 16,4 პროცენტი – ავტომობილების ვაჭრობით დაკავებული საწარმოე-ბის მიერ. ვაჭრობაში დასაქმებულთა 57,1 პროცენტი დაკავებულია საცალო

ვაჭრობით, 28,2 პროცენტი - საბითუმო ვაჭრობით, 14,7 პროცენტი - ავტომობილებით მოვაჭრე სანარმოებში.

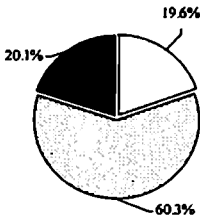
სავაჭრო ბრუნვის მოცულობა 2007 წლის I კვარტალში გასული წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით შემდეგნაირად ხასიათდება (იხ. ცხ. 11.1.):

**ცხრილი 11.1. სავაჭრო ბრუნვის მოცულობა 2007 წლის
I კვარტალში გასული წლის შესაბამის პერიოდთან**

	2007 წლის I კვარტალი, მლნ. ლარი	2006 წლის I კვარტალი, მლნ. ლარი	2007 წლის I კვარტალი პროცენტობით 2006 წლის I კვარტალთან (ფაქტობ- რივ ფასებში)
ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი	1537,4	987,8	155,6
ავტომობილებითა და მოტოციკლებით ვაჭრობა; მათი ტექნიკური მომსახურება და რემონტი	301,4	200,4	150,4
საბითუმო ვაჭრობა და ვაჭრობა აგენტების საშუალებით, ავტომობილებითა და მოტოციკლებით ვაჭრობის გარდა	926,9	566,4	163,6
საცალო ვაჭრობა, ავტომობილებითა და მოტოციკლებით ვაჭრობის გარდა; საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი	309,1	221,0	139,9
მათ შორის:			
საცალო ვაჭრობა სასურსათო საქონლით მალაზიებში ¹	84,9	68,8	123,4
საცალო ვაჭრობა არასასურსათო საქონლით მალაზიებში	222,7	151,6	146,9
საცალო ვაჭრობა მალაზიების გარეთ	0,7	0,3	233,3
საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი	0,8	0,3	266,7

¹ არააპეციალიზებულ მალაზიებში საცალო ვაჭრობის (სეკ - 52.1) ჩათვლით.

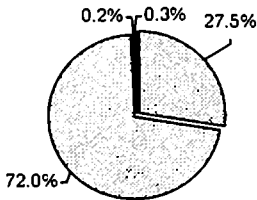
საეჭრო ბრუნვის მოცულობის სტრუქტურა 2007 წლის I კვარტალში შემდეგნაირად ხასიათდება:

- ავტომობილებითა და მოტოციკლებით ვაჭრობა; მათი ტექნიკური მომსახურება და რემონტი
- საბითუმო ვაჭრობა და ვაჭრობა აგენტების საშუალებით, ავტომობილებითა და მოტოციკლებით ვაჭრობის გარდა
- საეჭრო ვაჭრობა, ავტომობილებითა და მოტოციკლებით ვაჭრობის გარდა, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი

2007 წლის I კვარტალში არასასურსათო საქონლით საეჭრობის მოცულობის ხვედრითი წილი საეჭრო ვაჭრობის მოცულობაში 72,0 პროცენტს შეადგენს, სასურსათო საქონლით საეჭრობის მოცულობისა - 27,5 პროცენტს. დანარჩენი, მალაზიების გარეთ საეჭრო ვაჭრობასა და საყოფაცხოვრებო ნაწარმის რემონტზე მოდის.

2007 წლის I კვარტალში საეჭრო ვაჭრობის ბრუნვის მოცულობის სტრუქტურა საქმიანობის სახეების მიხედვით შემდეგნაირად ხასიათდება:

- საეჭრო ვაჭრობა სასურსათო საქონლით მალაზიებში
- საეჭრო ვაჭრობა არასასურსათო საქონლით მალაზიებში
- საეჭრო ვაჭრობა მალაზიებში გარეთ
- საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი

2007 წლის I კვარტალში საქართველოს ბაზრებსა და ბაზრობებზე საცალოდ მოვაჭრე ეკონომიკური სუბიექტების მიერ რეალიზებულია 670,4 მლნ. ლარის ლი-

რებულების საქონელი, რაც ფაქტობრივ ფასებში 9,8 პროცენტით მეტია 2006 წლის I კვარტალთან შედარებით (შესაძარ ფასებში 1,2 პროცენტით მეტი).

სასტუმროები და რესტორნები

2007 წლის I კვარტალში, წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით სასტუმროებისა და რესტორნების გამოშვებული პროდუქციის მოცულობა გაიზარდა 5 6%-ით, ბრუნვის მოცულობა კი 4%-ით.

დასაქმებულთა რიცხოვნობამ, 2007 წლის I კვარტალში – 9383 კაცი შეადგინა, რაც წინა წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელს 7.8 პროცენტით ჩამორჩება.

სასტუმროებისა და რესტორნების დარგი ხასიათდება სპეციფიკით: სანარმოთა საქმიანობაზე მოქმედი ძირითადი ფაქტორია სეზონურობა. სანარმოთა საქმიანობის ძირითადი მაჩვენებლები საანგარიშო წლის I კვარტალში ყოველთვის მცირეა, გარდა იმ რეგიონებისა, სადაც მდებარეობს ზამთრის კურორტები, ზრდა ძირითადად დამსვენებელთა ნაკადის (როგორც ქ. თბილისიდან და საქართველოს სხვა რეგიონებიდან, ასევე საზღვარგარეთის ქვეყნებიდან) ხარჯზე ხდება.

განათლება

2007 წლის I კვარტალში, 2006 წლის I კვარტალთან შედარებით განათლების დარგის (კომერციული სექტორი) პროდუქციის გამოშვება 51.7 პროცენტით გაიზარდა, ხოლო ბრუნვის მოცულობა გაზარდილია 51.4 პროცენტით. რაც შეეხება დასაქმებულთა რიცხოვნობას, შემცირებულია 2.2 პროცენტით.

პროდუქციის მოცულობის ზრდა ძირითადად გამოწვეულია ამ სფეროს საქმიანობით დაკავებულ სანარმოებში, კონტიგენტის მოცულობის ზრდით და სწავლის საფასურის მკვეთრი მომატებით.

ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება

2007 წლის I კვარტალში ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალური დახმარების სფეროს (კომერციული სექტორი) ბრუნვის მოცულობამ შეადგინა 45,5 მილიონი ლარი, რაც წინა წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელს 30.4 პროცენტით აღემატება, ხოლო გამოშვებული პროდუქციის მოცულობამ 45,4 მილიონი ლარი (წინა წლის შესაბამისი პერიოდთან შედარებით 30.7 პროცენტით მეტი).

2007 წლის I კვარტალში სანარმოთა საქმიანობის ძირითადი მაჩვენებლების ზრდა 2006 წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით განპირობებული იყო 2007 წელს შესაბამის სანარმოებში პაციენტთა რიცხოვნობის ზრდით, ახალი ტექნოლოგიების დანერგვით და ახალი პროგრამების განხორციელებით.

მშენებლობა

სამშენებლო სანარმოების დეკლარირებული მონაცემებით, 2007 წლის I კვარტალში მშენებლობის პროდუქციის მოცულობამ 248,4 მლნ. ლარი შეადგინა – რაც 2006 წლის შესაბამისი პერიოდთან შედარებით 90.9% მეტია.

¹ ბაზრება და ბაზრობებზე მოვაჭრე ეკონომიკური სუბიექტებია სტატისტიკური გამოკვლევის შედეგების მიხედვით (სეზონურობის ინდექსის გათვალისწინებით).

გარდა ზემოთ აღნიშნულისა, შპს-დენიზის გაზსადენის სამშენებლო-სამონტაჟო სამუშაოების მოცულობამ 2007 წლის I კვარტალში შეადგინა 41,2 მლნ. ლარი (2006 წლის I კვარტალში – 39,0 მლნ. ლარი).

სამშენებლო სანარმოებში დასაკმებულთა რაოდენობამ 31,6 ათასი კაცი შეადგინა (8.1 პროცენტით მეტი 2006 წლის I კვარტალთან შედარებით). ამ პერიოდისათვის დეკლარირებული მაჩვენებლებით, მშენებლობის სექტორში საქმიანობების სახეების მიხედვით შესრულებული სამშენებლო-სამონტაჟო სამუშაოები შემდეგნაირად ნაწილდება (ცხრ. 11.2.):

ცხრილი 11.2. პროდუქციის მოცულობა მშენებლობის სექტორში საქმიანობის სახეების მიხედვით

	პროდუქციის მოცულობა (ათასი ლარი) 2007 წლის I კვარტალი	პროდუქციის მოცულობის სტრუქტურა, პროცენტი
მშენებლობა, მთლიანად	2484 12,2	100,0
სამშენებლო მოედნის მომზადება	1 1003,2	4,4
შენობებისა და ნაგებობების მშენებლობა	224000,3	90,2
შენობებისა და ნაგებობების საინჟინრო მონყობილობების დაყენება	12474,5	5,0
მოსაპირკეთებელი სამუშაოები	104,1	0,1
მონყობილობების იჯარა	830,1	0,3

იმას, რომ ქვეყანაში სამშენებლო სამუშაოები ფართო მასშტაბებს იძენს მოუთითებს ის ფაქტიც, რომ გასულ წელთან შედარებით გაიზარდა მსხვილ სამშენებლო სანარმოთა რიცხვი.

მიმდინარე წელი მშენებლობის დიდ მოცულობებს გეპირდება, ამას მიანიშნებს გასულ წელთან შედარებით სამშენებლო მოედნების მოსამზადებელი სამუშაოების მოცულობის 10-ჯერ გაზრდილი მაჩვენებელი.

კომუნალური, სოციალური და პერსონალური მომსახურების განევა

2007 წლის I კვარტალში კომუნალური, სოციალური და პერსონალური მომსახურების სფეროს საქმიანობით დაკავებული სანარმოების დეკლარირებული სტატისტიკური მონაცემებით, გამოშვებული პროდუქციის მოცულობამ 38.9 მლნ. ლარი შეადგინა, ბრუნვის მოცულობამ 39.0 მლნ. ლარი. მსხვილ სა-

ნარმოებზე მოდის გამოშვებული პროდუქციის 74.0%, საშუალოზე - 13.1%, მცირეზე - 12.9%.

2006 წლის I კვარტალთან შედარებით პროდუქციისა და ბრუნვის მოცულობა დაახლოებით 2-ჯერაა გაზრდილი, რაც განპირობებულია როგორც რადიომაუნყებლობისა და ტელევიზიის, ისე სათამაშო ბიზნესის სფეროს სანარმოთა ეკონომიკური მაჩვენებლების ზრდის ტენდენციით.

როგორც ცნობილია, 2006 წლიდან არსებითად შეიცვალა ქალაქის დასუფთავების სამსახურების მუშაობა, საგრძნობლად გაიზარდა აღნიშნულ სანარმოებში დასაქმებულთა რაოდენობა, მოხდა ქალაქის რაიონული სამსახურების გაერთიანება-გამსხვილება და მკვეთრად გაფართოვდა მათი საქმიანობა. აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვნად გაიზარდა შესაბამისი სანარმოების ეკონომიკური მაჩვენებლებიც.

ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა

ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განეით დაკავებული სანარმოების ოფიციალურად დეკლარირებული მონაცემებით, 2007 წლის I კვარტალში მთლიანმა ბრუნვამ 95.0 მლნ. ლარი შეადგინა, რაც 2006 წლის I კვარტალთან შედარებით 49.1 პროცენტით მეტია.

გამოშვებული პროდუქციის მოცულობამ 2007 წლის I კვარტალში 84.6 მლნ. ლარი შეადგინა, რაც წინა წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელს 56.4 პროცენტით აღემატება.

ამავე დროს, ამ სფეროში სტატისტიკურ გამოკვლევას დაქვემდებარებული მოქმედი სანარმოების მთლიან რაოდენობაში მსხვილი სანარმოების ხვედრითი წილი 2.7%-ია, საშუალო სანარმოების - 9.4%, მცირე სანარმოებისა კი - 87.9%-ს შეადგენს. მსხვილი სანარმოების პროდუქციის გამოშვებამ მთლიანი გამოშვების - 40.2% შეადგინა, საშუალო სანარმოების - 27.4%, მცირე სანარმოების - 32.4%.

2007 წლის I კვარტალში ამ სფეროში დასაქმებული იყო 23873 კაცი, აღნიშნული მაჩვენებელი 2006 წლის I კვარტალთან შედარებით 15 პროცენტითაა გაზრდილი.

მატება დასაქმებულთა საშუალო თვიურ ხელფასში 2006 წლის I კვარტალთან შედარებით. მიმდინარე წლის I კვარტალში აღნიშნულმა მაჩვენებელმა 398.3 ლარი შეადგინა, მაშინ როცა გასული წლის შესაბამისი პერიოდში 316.7 ლარს შეადგენდა.

ქვეყანაში აღრიცხვა-ანგარიშგების მონესრიგებასთან დაკავშირებით, სულ უფრო და უფრო იზრდება საბუღალტრო აღრიცხვისა და აუდიტის მომსახურებაზე მოთხოვნა, ჩვენი ყოველდღიურობიდან გამომდინარე სამართლის სფეროს მომსახურებით სარგებლობა, ასევე კონსულტირება და დახმარების განევა კომერციული და სახელმწიფო სამსახურებისათვის დაგეგმვის, მართვის, კონტროლის და სხვა საკითხებში. ამის დასტურია ის გარემოება, რომ მომსახურების ამ ნაწილში 2007 წლის I კვარტალში, გასული წლის შესაბამის

პერიოდთან შედარებით პროდუქციისა და ბრუნვის მოცულობები შესაბამისად 4.4 მლნ.ლარით (63.4%-ით) და 4.5 მლნ.ლარით (64.6%-ით) გაიზარდა.

კომპიუტერული ქსელის ფართოდ დანერგვასთან დაკავშირებით, მუშაობის მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება შეინიშნება მომსახურების სფეროს ამ ნაწილში, სადაც 91.6%-ით გაიზარდა როგორც პროდუქციის, ასევე ბრუნვის მოცულობები, გასული წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით.

ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა

ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის სანარმოთა ბრუნვის მოცულობამ 2007 წლის I კვარტალში 598,7 მლნ. ლარი შეადგინა, პროდუქციის გამოშვების მოცულობამ კი 440,8 მლნ. ლარი. წინა წლის I კვარტალთან შედარებით ბრუნვის მოცულობა ფაქტობრივ ფასებში 10,2 პროცენტით, ხოლო პროდუქციის მოცულობა 19,4 პროცენტით გაიზარდა.

2006 წლის IV კვარტალში რუსეთის მხრიდან საქართველოს მიმართ სატრანსპორტო ემბარგოს გამოცხადებამ დიდი ზარალი მიაყენა საქართველოს ავიაკომპანიების მუშაობას, რაც იმაში გამოიხატა, რომ მნიშვნელოვნად შემცირდა საჰაერო ტრანსპორტით გადაყვანილი მგზავრების რაოდენობა (25,4 პროცენტით) და შესრულებული მგზავრთბრუნვის მოცულობა (17,5 პროცენტით), რამაც საჰაერო ტრანსპორტის ბრუნვისა და პროდუქციის მოცულობის 9,1 პროცენტით შემცირება გამოიწვია.

2007 წლის I კვარტალში ტრანსპორტის დარგში დასაქმებულთა რაოდენობა 2006 წლის I კვარტალთან შედარებით 6.7 პროცენტით შემცირდა, რაც ძირითადად ქ. თბილისში ტრავაი-ტროლეიბუსების სამმართველოს გაუქმებითა და ცალკეულ სანარმოებში მუშაკთა შემცირებითაა გამოწვეული. დასაქმებულთა შედარებით უმნიშვნელო შემცირება დაფიქსირდა კავშირგაბმულობისა და ფოსტის სანარმოებში (2,0 პროცენტი).

11.2. მანარმოების სფეროს კონკრეტული ანალიზი

ოფიციალურად დეკლარირებული მონაცემებით, 2007 წლის I კვარტალში სანარმოთა მთლიანმა ბრუნვამ 3423.0, ხოლო პროდუქციის მთლიანმა გამოშვებამ – 1832.4 მილიონი ლარი შეადგინა.

მთლიანი ბრუნვა სანარმოს ზომის მიხედვით შემდეგნაირად ნაწილდება:

მსხვილი სანარმოები – 81.1%,

საშუალო სანარმოები – 10.7%,

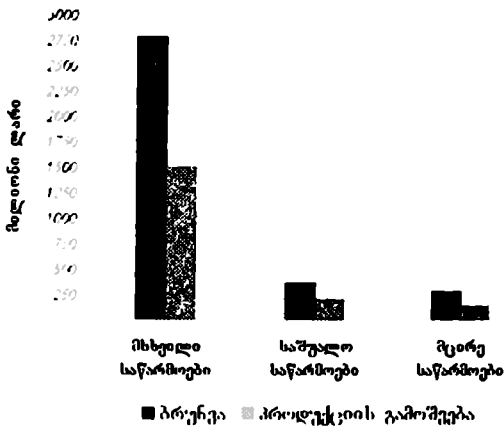
მცირე სანარმოები – 8.2%.

დაახლოებით იგივე მდგომარეობაა პროდუქციის მთლიანი გამოშვების შემთხვევაში:

• მსხვილი სანარმოები – 81.5%,

• საშუალო სანარმოები – 11.3%,

• მცირე სანარმოები – 7.3%.

სანარმოთა მიერ საქონლისა და მომსახურების მთლიანმა ყიდვებმა კვარტლის განმავლობაში 2713.8, ხოლო გადასაყიდად განკუთვნილი საქონლისა და მომსახურების ყიდვებმა – 1776.5 მილიონი ლარი შეადგინა.

საქონლისა და მომსახურების მთლიანი ყიდვები სანარმოს ზომის მიხედვით შემდეგნაირად ნაწილდება:

- მსხვილი სანარმოები – 81.8%,
- საშუალო სანარმოები – 10.1%,
- მცირე სანარმოები – 8.1%.

თითქმის იდენტური ვითარებაა გადასაყიდად განკუთვნილი საქონლისა და მომსახურების ყიდვებზეც:

- მსხვილი სანარმოები – 82.2%,
- საშუალო სანარმოები – 9.4%,
- მცირე სანარმოები – 8.4%.

სანარმოთა მიერ განხორციელებულმა მთლიანმა ინვესტიციებმა ფიქსირებულ კაპიტალში შეადგინა 129.7 მილიონი ლარი, რაც სანარმოთა ზომის მიხედვით შემდეგნაირად ნაწილდება:

- მსხვილი სანარმოები – 94.8%,
- საშუალო სანარმოები – 2.9%,
- მცირე სანარმოები – 2.3%.

სანარმოებში დასაქმებულთა მთლიანმა რაოდენობამ 324366 პირი შეადგინა, რომელთაგან 39.4% ქალია, ხოლო 60.6% – კაცი.

დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობა სანარმოს ზომის მიხედვით შემდეგნაირად ნაწილდება:

- მსხვილი სანარმოები – 56.7%,
- საშუალო სანარმოები – 21.3%,
- მცირე სანარმოები – 21.9%.

მსგავსი ტენდენციაა ცალკეული სქესის მიხედვით დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის სანარმოს ზომის მიხედვით განაწილებაშიც:

ქალები

მსხვილი სანარმოები – 50.0%,

საშუალო სანარმოები – 24.9%,

მცირე სანარმოები – 25.1%.

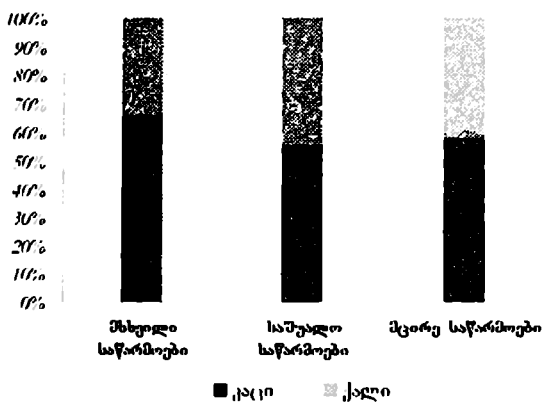
კაცები

მსხვილი სანარმოები – 61.1%,

საშუალო სანარმოები – 19.0%,

მცირე სანარმოები – 19.9%.

შემდეგი დიაგრამა ასახავს მსხვილ, საშუალო და მცირე ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის განაწილებას სქესის მიხედვით:

სანარმოებში დაქირავებულთა მთლიანმა რაოდენობამ 304553 პირი შეადგინა, რომელთაგან 40.2% ქალია, ხოლო 59.8% – კაცი.

დაქირავებულთა მთლიანი რაოდენობა სანარმოს ზომის მიხედვით შემდეგნაირად ნაწილდება:

- მსხვილი სანარმოები – 60.1%,
- საშუალო სანარმოები – 22.0%,
- მცირე სანარმოები – 17.9%.

მსგავსი ტენდენციაა ცალკეული სქესის მიხედვით დაქირავებულთა მთლიანი რაოდენობის სანარმოს ზომის მიხედვით განაწილებაშიც:

ქალები

მსხვილი სანარმოები – 52.1%,

საშუალო სანარმოები – 25.6%,

მცირე სანარმოები – 22.3%.

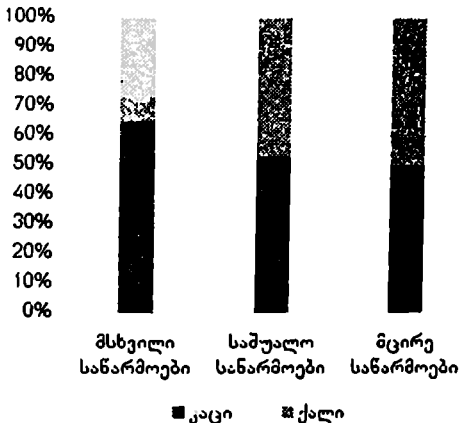
კაცები

მსხვილი სანარმოები – 65.4%,

საშუალო სანარმოები – 19.6%,

მცირე სანარმოები – 15.0%

შემდეგი დიაგრამა ასახავს მსხვილ, საშუალო და მცირე ბიზნესში დაქირა-
ვებულთა მთლიანი რაოდენობის განაწილებას სქესის მიხედვით:

სანარმოთა მთლიანმა დანახარჯებმა პერსონალზე შეადგინა 371.5

მილიონი ლარი, რომლის განაწილება სანარმოთა ზომის მიხედვით შემდეგია:

მსხვილი სანარმოები – 77.0%,

საშუალო სანარმოები – 14.4%,

მცირე სანარმოები – 8.6%.

საშუალო თვიურმა ხელფასმა ბიზნეს სექტორში შეადგინა 336.1 ლარი. სა-
ნარმოთა ზომის მიხედვით საშუალო თვიური ხელფასი შემდეგნაირია:

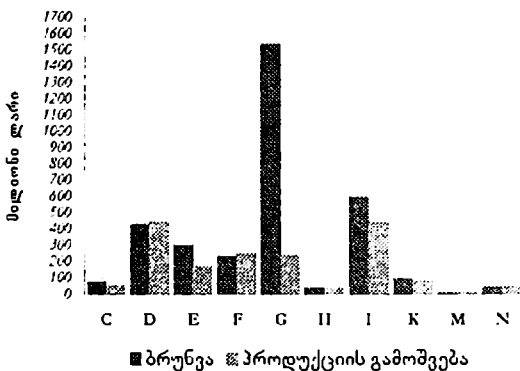
- მსხვილი სანარმოები – 430.5 ლარი,
- საშუალო სანარმოები – 221.1 ლარი,
- მცირე სანარმოები – 160.9 ლარი.

საქმიანობის სახეების მიხედვით მთლიან ბრუნვაში პრევალირებენ „ვაჭ-
რობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების
საგნების რემონტი“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხ-
მარების საგნების რემონტი“ – 44.9%,
- „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ – 17.5%,
- „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 12.5%,
- „მშენებლობა“ – 6.9%,
- „ელექტროენერჯის, აირისა და წყლის წარმოება და განაწილება“ – 8.8%.

საქმიანობის სახეების მიხედვით პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში პრევალირებენ „დამამუშავებელი მრეწველობა“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 24.3%,
- „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ – 24.1%,
- „მშენებლობა“ – 13.6%,
- „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 13.0%,
- „ელექტროენერჯის, აირისა და ნყლის წარმოება და განაწილება“ – 9.3%

რაც შეეხება დასაქმებულთა რაოდენობას, საქმიანობის სახეების მიხედვით დასაქმებულთა მთლიან რაოდენობაში პრევალირებენ „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 16.6%,
- „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ – 15.6%,
- „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 15.3%,
- „ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება“ – 15.4%,
- „მშენებლობა“ – 9.7%.

განსხვავებული ტენდენციაა ცალკეული სექსის მიხედვით დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის საქმიანობის სახეების მიხედვით განაწილებაში:

დასაქმებულ ქალთა მთლიან რაოდენობაში პრევალირებენ „ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება“ – 31.2%,
- „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 16.6%,
- „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 13.0%,

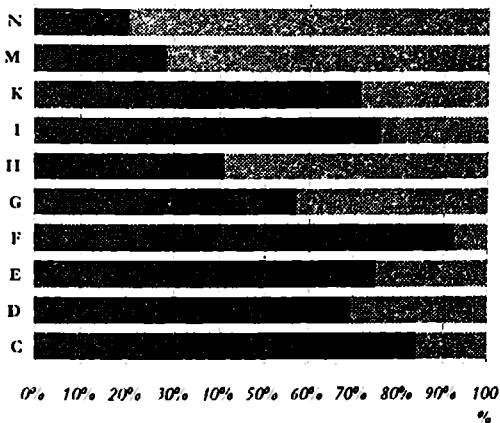
„ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ – 9.6%,

„განათლება“ – 7.6%.

დასაქმებულ კაცთა მთლიან რაოდენობაში კი პრევალირებენ „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ – 19.6%,
- „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 19.0%,
- „მშენებლობა“ – 14.8%,
- „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 14.4%,
- „ელექტროენერჯის, აირისა და წყლის წარმოება და განაწილება“ – 8.5%.

შემდეგი დიაგრამა ასახავს ცალკეულ სექტორებში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის განაწილებას სქესის მიხედვით:

რეგიონების მიხედვით მთლიან ბრუნვაში პრევალირებენ ქალაქი თბილისი და სხვა რეგიონები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- ქალაქი თბილისი – 74.0%,
- ქვემო ქართლი – 6.5%,
- აჭარის ა.რ. – 5.1%,
- იმერეთი – 4.6%,
- სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 3.6%.

რეგიონების მიხედვით პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში პრევალირებენ კვლავ ქალაქი თბილისი და სხვა რეგიონები შემდეგი თანმიმდევრობით:

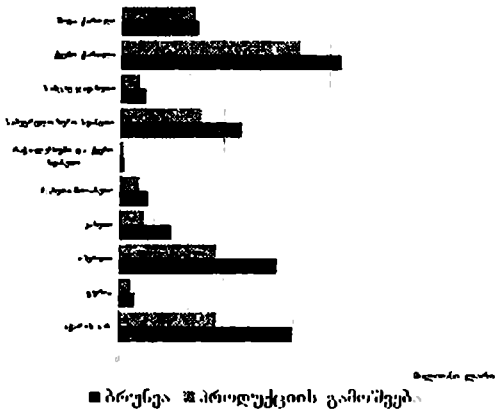
- ქალაქი თბილისი – 66.1%,
- ქვემო ქართლი – 9.8%,

აჭარის ა.რ. – 5.4%,

სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 4.4%,

იმერეთი – 5.3%.

შემდეგი დიაგრამა ასახავს რეგიონების (ქალაქ თბილისის გარდა) მიხედვით ბრუნვასა და პროდუქციის გამოშვებას:

რაც შეეხება დასაქმებულთა რაოდენობას, რეგიონების მიხედვით დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის განაწილება ხასიათდება შემდეგი თანმიმდევრობით:

- ქალაქი თბილისი – 55.3%,
- იმერეთი – 10.3%,
- აჭარის ა.რ. – 8.4%,
- ქვემო ქართლი – 7.5%,
- სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 5.6%.

მცირედ განსხვავებული ტენდენციაა ცალკეული სქესის მიხედვით დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის რეგიონების მიხედვით განაწილებაში:

დასაქმებული ქალები:

ქალაქი თბილისი – 53.3%,

იმერეთი – 11.0%,

აჭარის ა.რ. – 8.1%,

ქვემო ქართლი – 7.4%,

სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 5.2%.

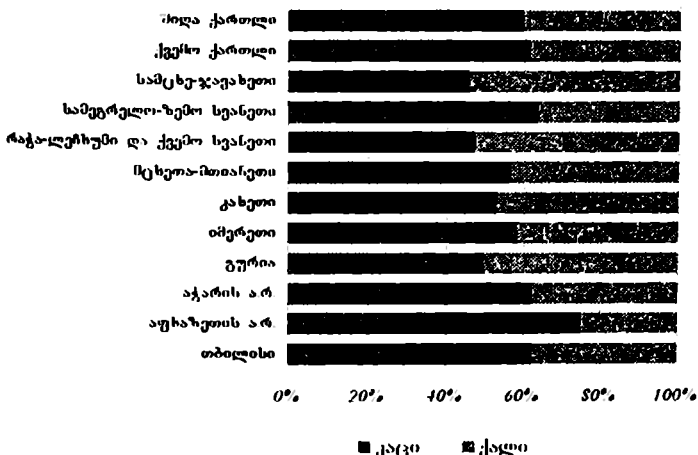
დასაქმებული კაცები:

ქალაქი თბილისი – 56.6%,

იმერეთი – 9.8%,

- აჭარის ა.რ. – 8.6%,
- ქვემო ქართლი – 7.6%,
- სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 5.9%.

შემდეგი დიაგრამა ასახავს ცალკეულ რეგიონებში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის განაწილებას სქესის მიხედვით:

11.3. მსხვილი ბიზნესი

ოფიციალურად დეკლარირებული მონაცემებით, 2007 წლის I კვარტალში გამოკვლეული მსხვილი საწარმოების მთლიანმა ბრუნვამ 2776.9 (ბიზნეს სექტორის მთლიანი ბრუნვის 81.1%), ხოლო პროდუქციის მთლიანმა გამოშვებამ – 1492.8 (ბიზნეს სექტორის პროდუქციის მთლიანი გამოშვების 81.5%) მილიონი ლარი შეადგინა.

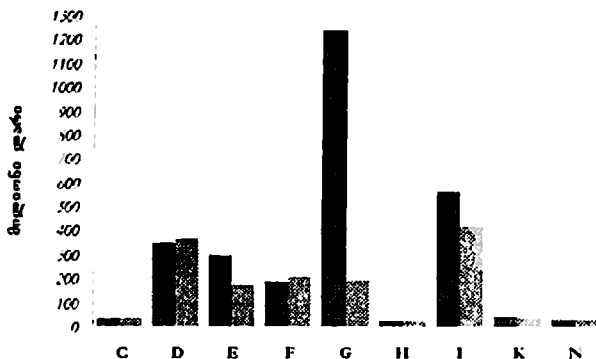
მსხვილ საწარმოებში საქონლისა და მომსახურების მთლიანმა ყიდვებმა 2219.5, გადასაყიდად განკუთვნილი საქონლისა და მომსახურების ყიდვებმა – 1460.5, ხოლო მთლიანმა ინვესტიციებმა ფიქსირებულ კაპიტალში 123.0 მილიონი ლარი შეადგინა.

მსხვილ ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანმა რაოდენობამ 183927 ადამიანი (ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის 56.7%) შეადგინა, რომელთაგან 34.8% ქალია, ხოლო 65.2% – კაცი. დასაქმებულთაგან დაქირავებულია 182897 პირი.

მსხვილ საწარმოებში მთლიანმა დანახარჯებმა პერსონალზე 285.9 მილიონი, ხოლო, საშუალო თვიურმა ხელფასმა – 430.5 ლარი შეადგინა.

საქმიანობის სახეების მიხედვით მსხვილ სანარმოთა მთლიან ბრუნვაში პრევალირებენ „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 44.4%,
- „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ – 20.1%,
- „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 12.4%,
- „ელექტროენერჯის, აირისა და წყლის ნარმოება და განაწილება“ – 10.6%,
- „მშენებლობა“ – 6.6%.

■ ბრუნვა ■ პროდუქციის გამოშვება

როგორც დიაგრამიდან ჩანს, საქმიანობის სახეების მიხედვით მსხვილ სანარმოთა პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში პრევალირებენ „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ – 27.8%,
- „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 24.3%,
- „მშენებლობა“ – 13.5%,
- „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 12.6%,
- „ელექტროენერჯის, აირისა და წყლის ნარმოება და განაწილება“ – 11.1%.

რაც შეეხება დასაქმებულთა რაოდენობას, საქმიანობის სახეების მიხედვით მსხვილ ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიან რაოდენობაში პრევალირებენ „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

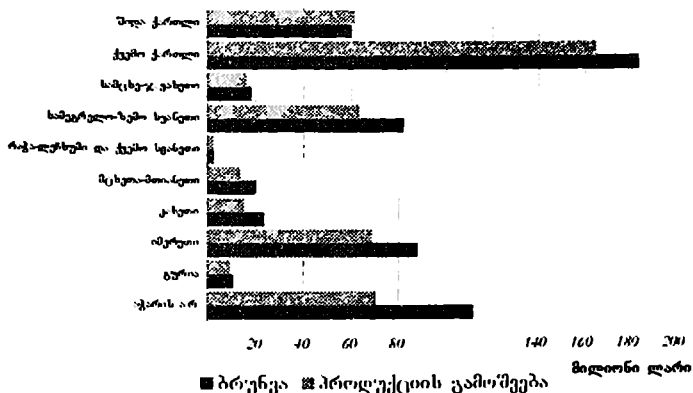
- „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ – 22.6%,
- „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 18.1%,
- „ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება“ – 15.0%,

„შენელობა“ – 11.6%.

„ელექტროენერჯის, აირისა და წყლის წარმოება და განაწილება“ – 10.7 %, რეგიონების მიხედვით მსხვილ სანარმოთა მთლიან ბრუნვაში პრევალირებენ ქალაქი თბილისი და სხვა რეგიონები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- ქალაქი თბილისი – 78.1%,
- ქვემო ქართლი – 6.6%,
- აჭარის ა.რ. – 4.0%,
- იმერეთი – 3.2%,
- სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 3.0%.

შემდეგი დიაგრამა ასახავს რეგიონების (ქალაქ თბილისის გარდა) მიხედვით მსხვილ სანარმოთა ბრუნვასა და პროდუქციის გამოშვებას:

რეგიონების მიხედვით მსხვილ სანარმოთა პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში პრევალირებენ კვლავ ქალაქი თბილისი და სხვა რეგიონები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- ქალაქი თბილისი – 66.9%,
- ქვემო ქართლი – 11.0%,
- აჭარის ა.რ. – 4.7%,
- იმერეთი – 4.6%,
- სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 4.3%.

რაც შეეხება დასაქმებულთა რაოდენობას, რეგიონების მიხედვით მსხვილ ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის განაწილება ხასიათდება შემდეგი თანმიმდევრობით:

- ქალაქი თბილისი – 64.6%,
- იმერეთი – 8.1%,
- აჭარის ა.რ. – 7.4%,

ქვემო ქართლი – 6.8%,
სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 4.9%.

11.4. საშუალო ბიზნესი

ოფიციალურად დეკლარირებული მონაცემებით, 2007 წლის I კვარტალში გამოკვლეულ საშუალო სანარმოთა მთლიანმა ბრუნვამ 366.4 (ბიზნეს სექტორის მთლიანი ბრუნვის 10.7%), ხოლო პროდუქციის მთლიანმა გამოშვებამ – 206.2 (ბიზნეს სექტორის პროდუქციის მთლიანი გამოშვების 11.3%) მილიონი ლარი შეადგინა.

საშუალო სანარმოებში საქონლისა და მომსახურების მთლიანმა ყიდვებმა 274.9, გადასაყიდად განკუთვნილი საქონლისა და მომსახურების ყიდვებმა – 166.7, ხოლო მთლიანმა ინვესტიციებმა ფიქსირებულ კაპიტალში 3.8 მილიონი ლარი შეადგინა.

საშუალო ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანმა რაოდენობამ 69142 პირი (ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის 21.3%) შეადგინა, რომელთაგან 46.0% ქალია, ხოლო 54.0% – კაცი. დასაქმებულთაგან დაქირავებულია 67009 პირი.

საშუალო სანარმოებში მთლიანმა დანახარჯებმა პერსონალზე 53.6 მილიონი ხოლო, საშუალო თვიურმა ხელფასმა – 221.1 ლარი შეადგინა.

საქმიანობის სახეების მიხედვით საშუალო სანარმოთა მთლიან ბრუნვაში პრევალირებენ ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 40.8%,
- „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 12.5%,
- „მშენებლობა“ – 11.0%;

■ ბრუნვა ■ პროდუქციის გამოშვება

როგორც დიაგრამიდან ჩანს, საქმიანობის სახეების მიხედვით საშუალო სანარმოთა პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში პრევალირებენ „დამამუშავებელი მრეწველობა“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 23.8%,
- „მშენებლობა“ – 19.1%,
- „ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა“ – 11.2%,
- „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 11.0%.

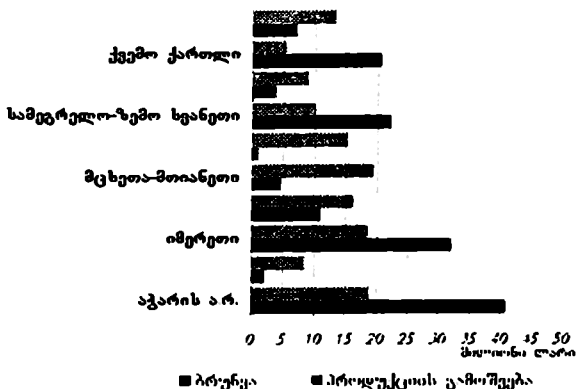
რაც შეეხება დასაქმებულთა რაოდენობას, საქმიანობის სახეების მიხედვით საშუალო ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიან რაოდენობაში პრევალირებენ „ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება“ – 24.7%,
- „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 13.5%,
- „განათლება“ – 12.3%,
- „მშენებლობა“ – 10.4%,
- „ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა“ – 10.1%.

რეგიონების მიხედვით საშუალო სანარმოთა მთლიან ბრუნვაში პრევალირებენ ქალაქი თბილისი და სხვა რეგიონები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- ქალაქი თბილისი – 60.7%,
- აჭარის ა.რ. – 11.1%,
- იმერეთი – 8.7%,
- ქვემო ქართლი – 5.6%,
- სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 6.0%.

შემდეგი დიაგრამა ასახავს რეგიონების მიხედვით (ქალაქ თბილისის გარდა) საშუალო სანარმოთა ბრუნვასა და პროდუქციის გამოშვებას:

რეგიონების მიხედვით საშუალო სანარმოთა პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში პრევალირებენ კვლავ ქალაქი თბილისი და სხვა რეგიონები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- ქალაქი თბილისი – 63.5%,
- აჭარის ა.რ. – 9.0%,
- იმერეთი – 8.8%,
- შიდა ქართლი – 4.8%.
- ქვემო ქართლი – 4.5%.

რაც შეეხება დასაქმებულთა რაოდენობას, რეგიონების მიხედვით საშუალო ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის განაწილება ხასიათდება შემდეგი თანმიმდევრობით:

- ქალაქი თბილისი – 42.5%,
- აჭარის ა.რ. – 12.7%,
- იმერეთი – 12.1%,
- ქვემო ქართლი – 8.0%,
- სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 6.5%.

11.5. მცირე ბიზნესი

ოფიციალურად დეკლარირებული მონაცემებით, 2007 წლის I კვარტალში გამოკვლეული მცირე სანარმოების მთლიანმა ბრუნვამ 279.7 (ბიზნეს სექტორის მთლიანი ბრუნვის 8.2%), ხოლო პროდუქციის მთლიანმა გამოშვებამ – 133.5 (ბიზნეს სექტორის პროდუქციის მთლიანი გამოშვების 7.3%) მილიონი ლარი შეადგინა.

მცირე სანარმოებში საქონლისა და მომსახურების მთლიანმა ყიდვებმა 219.4, გადასაყიდად განკუთვნილი საქონლისა და მომსახურების ყიდვებმა – 149.3, ხოლო მთლიანმა ინვესტიციებმა ფიქსირებულ კაპიტალში 2.9 მილიონი ლარი შეადგინა.

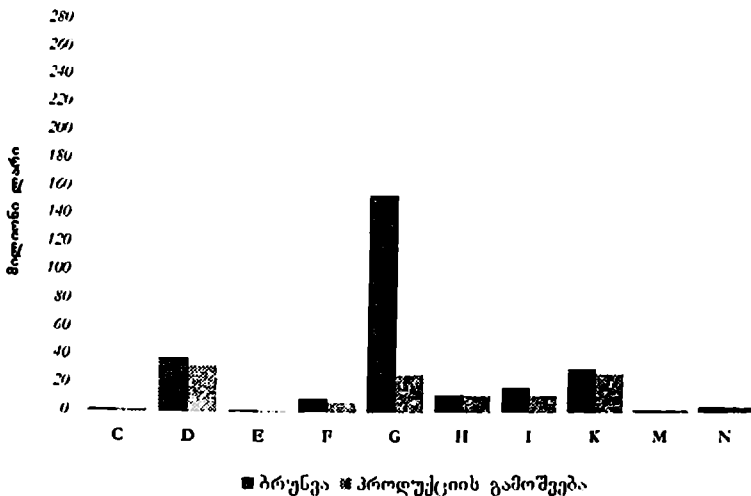
მცირე ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანმა რაოდენობამ 71297 პირი (ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის 22.0%) შეადგინა, რომელთაგან 45.0 პროცენტი ქალია, ხოლო 55.0% – კაცი. დასაქმებულთაგან დაქირავებულია 54647 პირი.

მცირე სანარმოებში მთლიანმა დანახარჯებმა პერსონალზე 32.0 მილიონი ხოლო, საშუალო თვიურმა ხელფასმა – 160.9 ლარი შეადგინა.

საქმიანობის სახეების მიხედვით მცირე სანარმოთა მთლიან ბრუნვაში პრევალირებენ „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 55.3%,
- „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 13.6%,

- „ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა“ – 11.1%,
- „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ – 6.3%,
- „სასტუმროები და რესტორნები“ – 4.5%.

როგორც დიაგრამიდან ჩანს, საქმიანობის სახეების მიხედვით მცირე სანარმოთა პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში პრევალირებენ „დამამუშავებელი მრეწველობა“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 24.7%,
- „ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა“ – 20.5%,
- „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 20.0%,
- „სასტუმროები და რესტორნები“ – 9.0%,
- „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ – 8.8%.

საქმიანობის სახეების მიხედვით მცირე ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიან რაოდენობაში პრევალირებენ „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 32.3%,
- „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 16.0%,
- „ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა“ – 14.8%,

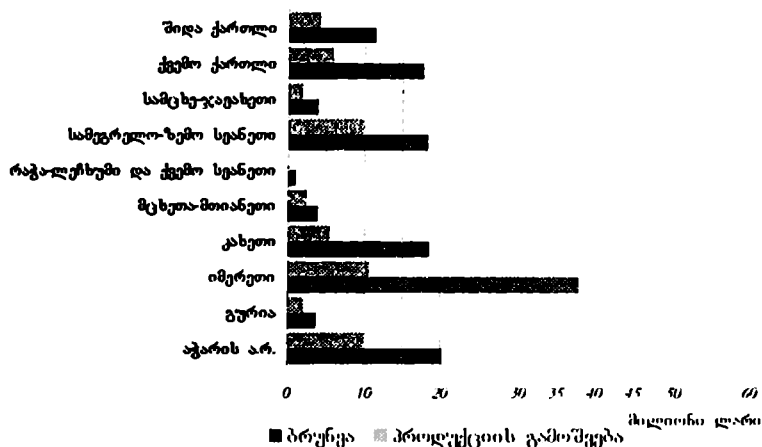
„სასტუმროები და რესტორნები“ – 7.9%,

„ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება“ – 7.4%.

რეგიონების მიხედვით მცირე სანარმოთა მთლიან ბრუნვაში პრევალირებენ ქალაქი თბილისი და სხვა რეგიონები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- ქალაქი თბილისი – 51.0%,
- იმერეთი – 13.6%,
- აჭარის ა.რ. – 7.2%,
- კახეთი – 6.6%,
- სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 6.6%.

შემდეგი დიაგრამა ასახავს რეგიონების (ქალაქ თბილისის გარდა) მიხედვით მცირე სანარმოთა ბრუნვასა და პროდუქციის გამოშვებას:

რეგიონების მიხედვით მცირე სანარმოთა პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში პრევალირებენ კვლავ ქალაქი თბილისი და სხვა რეგიონები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- ქალაქი თბილისი – 60.5%,
- იმერეთი – 8.1%,
- აჭარის ა.რ. – 7.4%,
- სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 7.3%,
- ქვემო ქართლი – 4.5%.

რაც შეეხება დასაქმებულთა რაოდენობას, რეგიონების მიხედვით მცირე ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის განაწილება ხასიათდება შემდეგი თანმიმდევრობით:

- ქალაქი თბილისი – 43.9%,
- იმერეთი – 13.5%,

ქვემო ქართლი – 8.8%,

აჭარის ა.რ. – 7.3%,

სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 6.7%.

ბიზნეს სექტორი

საქართველოს სტატისტიკის დეპარტამენტის წინასწარი მონაცემებით, სამენარმეო სექტორში 2008 წელს, ოფიციალურად დეკლარირებული მონაცემებით, სანარმოთა მთლიანმა ბრუნვამ თითქმის 19.3 მლრდ. ლარი შეადგინა, ხოლო პროდუქციის მთლიანმა გამოშვებამ – 9.8 მლრდ. ლარი. მთლიანი ბრუნვის, პროდუქციის მთლიანი გამოშვების, აგრეთვე საქონლისა და მომსახურების მთლიანი ყიდვების დაახლოებით 84 პროცენტი მსხვილ სანარმოებზე მოდის. შესაბამისად, დანარჩენი მოცულობა თითქმის თანაბრად ნაწილდება საშუალო და მცირე სანარმოებზე, რაზეც ქვემოთ მოყვანილი ცხრილი იძლევა ნარმოდგენას.

ცხრილი 11.3. საქართველოს ბიზნეს სექტორი 2008 წელს მსხვილი, საშუალო და მცირე სანარმოების მიხედვით (პროცენტობით; მთელი ბიზნესი – 100)

	მსხვილი სანარმოები	საშუალო სა- ნარმოები	მცირე სანარმოები
მთლიანი ბრუნვა	83.9	7.9	8.2
პროდუქციის მთლიანი გამოშვება	83.2	8.5	8.3
საქონლისა და მომსახურების მთლიანი ყიდვები	84.0	7.6	8.5

ამასთან, ფიქსირებულ კაპიტალში განხორციელებული მთლიანი ინვესტიციების მიხედვით განსაკუთრებით მძიმე სურათია მცირე სანარმოებში, სადაც ინვესტიციების წილი მთლიანი ბრუნვისა და გამოშვების წილს ორჯერ ჩამორჩება.

სანარმოთა მიერ ფიქსირებულ კაპიტალში განხორციელებული მთლიანი ინვესტიციების განაწილება სანარმოთა ზომის მიხედვით შემდეგნაირია (პროცენტობით):

- მსხვილი სანარმოები – 80.7;
- საშუალო სანარმოები – 14.9;
- მცირე სანარმოები – 4.4 .

სამენარმეო საქმიანობით დაკავებულ სანარმოებში დასაქმებულია 325 ათასი კაცი, რაც რამდენადმე ჩამორჩება წინა წლის მონაცემებს. სამენარმეო სფეროში დასაქმების მაჩვენებლის გაუარესებაზე მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა 2008 წლის აგვისტოს ომმა და მსოფლიო ეკონომიკურმა კრიზისმა. დასაქმებულთა საერთო რიცხვიდან 2/5 ქალია, 3/5 კი კაცი.

დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობა სანარმოს ზომის მიხედვით შემდეგნაირად ნაწილდება:

- მსხვილი სანარმოები – 60.3 პროცენტი,
- საშუალო სანარმოები – 18.5 პროცენტი,
- მცირე სანარმოები – 21.2 პროცენტი.

საშუალო თვიურმა ხელფასმა ბიზნეს სექტორში შეადგინა 556.4 ლარი, მათ შორის ქალების – 391.3 ლარი. სანარმოთა ზომის მიხედვით საშუალო თვიური ხელფასი შემდეგნაირია:

- მსხვილი სანარმოები – 687.5 ლარი,
- საშუალო სანარმოები – 371.9 ლარი,
- მცირე სანარმოები – 285.7 ლარი.

საშუალოდ, ერთ დასაქმებულზე გაანგარიშებით მსხვილი სანარმოები აღემატებოდა მცირე სანარმოებს: მთლიანი ბრუნვის მიხედვით – 3.6-ჯერ, საშუალო ხელფასის მიხედვით – 2.4-ჯერ, რაც მსხვილი სანარმოების შედარებითი ეფექტურობის ინდიკატორად შეიძლება გამოდგეს.

მიუხედავად საქართველოში გატარებული ეკონომიკური რეფორმებისა და ბიზნესის დანყებისათვის პირობების გაუმჯობესებისა, ქვეყანაში ჯერჯერობით უაღრესად დაბალია საშუალო და მცირე ბიზნესის წილი. უფრო მეტიც, ბოლო წლებში მსხვილი ბიზნესის მოცულობა არა თუ შემცირდა, არამედ გაიზარდა კიდევ რაზეც ქვემოთ ცხრილი იძლევა წარმოდგენას.

ცხრილი 11.4. მსხვილი, საშუალო და მცირე ბიზნესის წილი საქართველოში 2003-2008 წლებში

(პროცენტობით მთელ მოცულობასთან)

	2003	2007	2008
ბრუნვა სანარმოთა ზომის მიხედვით			
- მსხვილი	76.0	85.5	83.9
- საშუალო	10.4	9.2	7.9
- მცირე	13.6	5.3	8.2
პროდუქციის გამოშვება სანარმოთა ზომის მიხედვით			
- მსხვილი	79.4	83.9	83.2
- საშუალო	11.2	10.8	8.5
- მცირე	9.4	5.3	8.3
დასაქმებულები სანარმოთა ზომის მიხედვით			
- მსხვილი	49.4	55.9	60.3
- საშუალო	23.3	25.4	18.5
- მცირე	27.3	18.7	21.2

დასაქმებულთა შრომის ანაზღაურება საწარმოთა ზომის მიხედვით			
- მსხვილი	143.0	132.8	123.6
- საშუალო	61.8	61.5	66.8
- მცირე	41.8	42.8	51.3

საქმიანობის სახეების მიხედვით მთლიან ბრუნვაში პრევალირებენ *ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი* და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი - 48.0%,
დამამუშავებელი მრეწველობა - 16.0%,
ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა - 15.9%,
მშენებლობა - 6.6%,
ელექტროენერჯის, აირისა და ნყლის წარმოება და განაწილება - 4.6%.

საქმიანობის სახეების მიხედვით პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში პრევალირებენ *დამამუშავებელი მრეწველობა* და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- დამამუშავებელი მრეწველობა - 29.7%,
- ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა - 20.6%,
- ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი - 14.6%,
მშენებლობა - 13.4%,
ელექტროენერჯის, აირისა და ნყლის წარმოება და განაწილება - 6.3%.

რეგიონების მიხედვით, მთლიან ბრუნვასა და პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში, ისევე როგორც დასაქმებულთა მიხედვით, პრევალირებს ქალაქი თბილისი. მისი წილი აღნიშნული ინდიკატორების მთლიან მოცულობაში თითქმის 3-ჯერ აღემატება საქართველოს დედაქალაქის წილს ქვეყნის მთელ მოსახლეობაში. ქ. თბილისზე მოდის ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა ნახევარზე მეტი (54.8%), იმერეთზე - 10.9%, აჭარაში - 8.1%. ამასთან, შრომის მწარმოებლურობა თბილისში 2.2-ჯერ და მეტად აღემატება მის ღონეს დანარჩენ საქართველოში და 1/3-ით - საშუალო ქვეყნისმიერ მაჩვენებელს.

მსხვილი ბიზნესი

ოფიციალურად დეკლარირებული მონაცემებით, 2008 წელს მსხვილ საწარმოებზე მოდიოდა საწარმოთა საერთო ბრუნვის თითქმის 84%, ანუ 8 პროცენტული პუნქტით მეტი 2003 წელთან შედარებით.

იმავე პერიოდში მსხვილ საწარმოთა წილი პროდუქციის გამოშვებაში გაიზარდა 3.8% პუნქტით და 83.2% შეადგინა.

მსხვილ საწარმოებში მოდის ინვესტიციების 4/5-ზე მეტი.

მსხვილ ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანმა რაოდენობამ 198823 პირი (ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის 60.3%) შეადგინა,

რომელთაგან 35.9% ქალია, ხოლო 64.1% – კაცი. დასაქმებულთაგან დაქირავე-ბულია 198084 პირი.

მსხვილ სანარმოებში საშუალო თვიურმა ხელფასმა – 687.5 ლარი შეად-გინა (მათ შორის, ქალების – 508.7 ლარი).

საქმიანობის სახეების მიხედვით მსხვილ სანარმოთა მთლიან ბრუნვაში პრევალირებენ *ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი* და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმ-დევერობით:

- *ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხ-მარების საგნების რემონტი* – 48.8%,
ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა – 16.9%,
დამამუშავებელი მრეწველობა – 16.2%,
მშენებლობა – 6.3%,

ელექტროენერჯის, აირისა და წყლის წარმოება და განაწილება – 5.4%.

საქმიანობის სახეების მიხედვით მსხვილ სანარმოთა პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში პრევალირებენ *დამამუშავებელი მრეწველობა* და სხვა სექტორე-ბი შემდეგი თანმიმდევერობით:

- *დამამუშავებელი მრეწველობა* – 30.5%,
- *ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა* – 23.3%,
- *ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხ-მარების საგნების რემონტი* – 14.6%,
მშენებლობა – 12.9%,

ელექტროენერჯის, აირისა და წყლის წარმოება და განაწილება – 7.4%.

რაც შეეხება დასაქმებულთა რაოდენობას, საქმიანობის სახეების მიხედ-ვით მსხვილ ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიან რაოდენობაში პრევალირებენ *ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა* და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევე-რობით:

- *ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა* – 20.9%,
- *დამამუშავებელი მრეწველობა* – 19.0%,
- *ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება* – 14.0%,
- *ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხ-მარების საგნების რემონტი* – 13.9%,
მშენებლობა – 10.7%.

განსხვავებული ტენდენციაა ცალკეული ქვესის მიხედვით მსხვილ ბიზნეს-ში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის საქმიანობის სახეების მიხედვით გა-ნაწილებაში:

დასაქმებულ ქალთა მთლიან რაოდენობაში პრევალირებენ „ჯანმრთელო-ბის დაცვა და სოციალური დახმარება“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმ-დევერობით:

- *„ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება“* – 30.5%,
- *„დამამუშავებელი მრეწველობა“* – 17.1%,

„ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 15.4%,

„ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ – 13.7%,

„ელექტროენერჯის, აირისა და ნყლის წარმოება და განაწილება“ – 8.7%.

დასაქმებულ კაცთა მთლიან რაოდენობაში კი პრევალირებენ „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

▪ „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ – 25.0%,

▪ „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 20.0%,

▪ „მშენებლობა“ – 15.8%,

▪ „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 13.0%,

„ელექტროენერჯის, აირისა და ნყლის წარმოება და განაწილება“ – 9.6%.

რეგიონების მიხედვით მსხვილ საწარმოთა მთლიან ბრუნვაში პრევალირებენ ქალაქი თბილისი და სხვა რეგიონები შემდეგი თანმიმდევრობით:

▪ ქალაქი თბილისი – 76.6%,

▪ იმერეთი – 5.8%,

▪ ქვემო ქართლი – 5.6%,

▪ აჭარის ა.რ. – 4.1%,

▪ სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 2.7%.

რეგიონების მიხედვით მსხვილ საწარმოთა პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში პრევალირებენ კვლავ ქალაქი თბილისი და სხვა რეგიონები შემდეგი თანმიმდევრობით:

▪ ქალაქი თბილისი – 64.0%,

▪ ქვემო ქართლი – 10.8%,

▪ იმერეთი – 7.7%,

▪ აჭარის ა.რ. – 4.5%,

▪ შიდა ქართლი – 4.1%.

რაც შეეხება დასაქმებულთა რაოდენობას, რეგიონების მიხედვით მსხვილ ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის განაწილება ხასიათდება შემდეგი თანმიმდევრობით:

▪ ქალაქი თბილისი – 65.1%,

▪ იმერეთი – 8.1%,

▪ ქვემო ქართლი – 7.2%,

▪ აჭარის ა.რ. – 6.6%,

▪ სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 4.4%.

მცირედ განსხვავებული ტენდენციაა ცალკეული სქესის მიხედვით მსხვილ ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის რეგიონების მიხედვით განაწილებაში:

დასაქმებული ქალები:

ქალაქი თბილისი – 64.4%,

აჭარის ა.რ. – 7.7%,

იმერეთი – 7.5%,
ქვემო ქართლი – 7.2%,
კახეთი – 3.7%.
დასაქმებული კაცები:
ქალაქი თბილისი – 65.5%,
იმერეთი – 8.4%,
ქვემო ქართლი – 7.2%,
აჭარის ა.რ. – 6.0%,
სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 5.1%.

საშუალო ბიზნესი

ოფიციალურად დეკლარირებული მონაცემებით, 2008 წელს საშუალო ზომის საწარმოებზე მოდიოდა საწარმოთა საერთო ბრუნვის თითქმის 8 პროცენტი, ანუ 3.5 პროცენტული პუნქტით ნაკლები 2003 წელთან შედარებით.

იმავე პერიოდში საშუალო ზომის საწარმოთა წილი პროდუქციის გამოშვებაში შემცირდა 2.7 პროცენტული პუნქტით და 8.5% შეადგინა.

ოფიციალურად დეკლარირებული მონაცემებით, 2008 წელს საშუალო ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანმა რაოდენობამ 60909 პირი (ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის 18.5%) შეადგინა, რომელთაგან 49.3 პროცენტი ქალია, ხოლო 50.7% – კაცი. დასაქმებულთაგან დაქირავებულთა 59782 პირი.

საშუალო საწარმოებში საშუალო თვიურმა ხელფასმა – 371.9 ლარი შეადგინა (მათ შორის, ქალების – 261.0 ლარი).

საქმიანობის სახეების მიხედვით საშუალო საწარმოთა მთლიან ბრუნვაში პრევალირებენ ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 37.9%,
დამამუშავებელი მრეწველობა – 15.7%,
ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა – 15.1%,
მშენებლობა – 12.1%;
- ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა – 7.3%.

საქმიანობის სახეების მიხედვით საშუალო საწარმოთა პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში პრევალირებენ „დამამუშავებელი მრეწველობა“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- დამამუშავებელი მრეწველობა – 26.7%,
- მშენებლობა – 21.6%,
- „ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა“ – 13.7%.

ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი – 10.0%,

ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება – 9.7%.

საქმიანობის სახეების მიხედვით საშუალო ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიან რაოდენობაში პრევალირებენ „ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

▪ ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება – 33.2%,

„დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 15.1%,

„მშენებლობა“ – 11.4%,

„განათლება“ – 10.1%,

„ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა“ – 8.4%.

განსხვავებული ტენდენციაა ცალკეული სექსის მიხედვით საშუალო ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის საქმიანობის სახეების მიხედვით განიხილებაში:

დასაქმებულ ქალთა მთლიან რაოდენობაში პრევალირებენ „ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

▪ ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება – 53.7%,

▪ განათლება – 15.5%,

▪ „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 9.1%,

▪ „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 5.0%,

„ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა“ – 4.1%.

დასაქმებულ კაცთა მთლიან რაოდენობაში კი პრევალირებენ „დამამუშავებელი მრეწველობა“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

▪ „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 21.0%,

▪ მშენებლობა – 20.8%,

▪ „ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება“ – 13.4%,

▪ „ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა“ – 12.6%,

„ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 9.3%.

რეგიონების მიხედვით საშუალო სანარმოთა მთლიან ბრუნვაში პრევალირებენ ქალაქი თბილისი და სხვა რეგიონები შემდეგი თანმიმდევრობით:

▪ ქალაქი თბილისი – 62.3%,

იმერეთი – 11.0%,

აჭარის ა.რ. – 8.3%,

სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 7.8%,

ქვემო ქართლი – 4.4%.

რეგიონების მიხედვით საშუალო სანარმოთა პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში პრევალირებენ კელაე ქალაქი თბილისი და სხვა რეგიონები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- ქალაქი თბილისი – 60.9%,
- აჭარის ა.რ. – 11.2%,
იმერეთი – 7.9%,
სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 7.7%.

ქვემო ქართლი – 5.9%.

რეგიონების მიხედვით საშუალო ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის განაწილება ხასიათდება შემდეგი თანმიმდევრობით:

- ქალაქი თბილისი – 41.0%,
- იმერეთი – 13.9%,
- სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 10.7%,
- აჭარის ა.რ. – 10.4%,
- ქვემო ქართლი – 7.0%.

მსგავსი ტენდენციაა ცალკეული სქესის მიხედვით საშუალო ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის რეგიონების მიხედვით განაწილებაში:

დასაქმებული ქალები:

- ქალაქი თბილისი – 41.4%,
- იმერეთი – 13.6%,
- აჭარის ა.რ. – 10.3%,
- სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 8.6%.

ქვემო ქართლი – 5.9%.

დასაქმებული კაცები:

- ქალაქი თბილისი – 40.6%,
- იმერეთი – 14.3%,
- სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 12.8%,
- აჭარის ა.რ. – 10.6%,
- ქვემო ქართლი – 8.1%.

მცირე ბიზნესი

ოფიციალურად დეკლარირებული მონაცემებით, 2008 წელს მცირე ზომის სანარმოებზე მოდიოდა სანარმოთა საერთო ბრუნვის 8.2%, ანუ 5.4 პროცენტული პუნქტით ნაკლები 2003 წელთან შედარებით.

იმავე პერიოდში საშუალო ზომის სანარმოთა წილი პროდუქციის გამოშვებაში შემცირდა 1.1 პროცენტული პუნქტით და 8.3% შეადგინა.

2008 წელს მცირე ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანმა რაოდენობამ 69979 პირი (ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის 21.2%) შეადგინა, რომელთაგან 41.8% ქალია, ხოლო 58.2% – კაცი. დასაქმებულთაგან დაქირავებულია 55 150 პირი.

მცირე სანარმოებში საშუალო თვიურმა ხელფასმა – 285.7 ლარი შეადგინა (მათ შორის, ქალების – 199.1 ლარი).

საქმიანობის სახეების მიხედვით მცირე სანარმოთა მთლიან ბრუნვაში პრევალირებენ „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 53.9%,
- „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 14.3%,
- „ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა“ – 11.4%,
- „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ – 6.3%,
- „მშენებლობა“ – 5.0%.

საქმიანობის სახეების მიხედვით მცირე სანარმოთა პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში პრევალირებენ „დამამუშავებელი მრეწველობა“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 24.4%,
- „ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა“ – 22.1%,
- „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 19.2%,
- „მშენებლობა“ – 9.9%,
- „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ – 7.2%.

საქმიანობის სახეების მიხედვით მცირე ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიან რაოდენობაში პრევალირებენ „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 29.5%,
- „ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა“ – 16.5%,
- „დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 15.8%,
- „ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ – 6.6%,
- „მშენებლობა“ – 6.5%.

განსხვავებული ტენდენციაა ცალკეული სექსის მიხედვით მცირე ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის საქმიანობის სახეების მიხედვით განაწილებაში:

დასაქმებულ ქალთა მთლიან რაოდენობაში პრევალირებენ „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ და სხვა სექტორები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- „ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 36.6%,

„ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა“ – 13.9%,

„დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 11.0%,

„ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური დახმარება“ – 10.7%,

„სასტუმროები და რესტორნები“ – 9.0%.

დასაქმებულ კაცთა მთლიან რაოდენობაში კი შემდეგი ვითარებაა:

„ვაჭრობა; ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი“ – 24.5%,

„დამამუშავებელი მრეწველობა“ – 19.3%,

„ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა“ – 18.3%,

„მშენებლობა“ – 10.0%,

ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა“ – 8.0%.

რეგიონების მიხედვით მცირე სანარმოთა მთლიან ბრუნვაში პრევალირებენ ქალაქი თბილისი და სხვა რეგიონები შემდეგი თანმიმდევრობით:

▪ ქალაქი თბილისი – 47.7%,

აჭარის ა.რ. – 12.95,

იმერეთი – 10.15,

ქვემო ქართლი – 8.8%,

სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 6.0%.

რეგიონების მიხედვით მცირე სანარმოთა პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში პრევალირებენ კვლავ ქალაქი თბილისი და სხვა რეგიონები შემდეგი თანმიმდევრობით:

▪ ქალაქი თბილისი – 54.1%,

▪ აჭარის ა.რ. – 12.7%,

▪ იმერეთი – 10.5%,

▪ ქვემო ქართლი – 6.1%,

▪ სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 3.8%.

რეგიონების მიხედვით მცირე ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის განაწილება ხასიათდება შემდეგი თანმიმდევრობით:

▪ ქალაქი თბილისი – 37.7%,

▪ იმერეთი – 16.3%,

▪ აჭარის ა.რ. – 10.4%,

▪ ქვემო ქართლი – 8.6%,

▪ სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 7.75.

მცირედ განსხვავებული ტენდენციაა ცალკეული სქესის მიხედვით მცირე ბიზნესში დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის რეგიონების მიხედვით განაწილებაში:

დასაქმებული ქალები:

ქალაქი თბილისი – 39.2%,

იმერეთი – 14.0%,

აჭარის ა.რ. – 9.5%,
სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 9.3%,
ქვემო ქართლი – 8.2%.
დასაქმებული კაცები:
ქალაქი თბილისი – 36.6%,
იმერეთი – 18.0%,
აჭარის ა.რ. – 11.1%,
ქვემო ქართლი – 8.9%,
სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 6.5%.

სწავლების მიზანი

თავი 12-ის გაცნობის შემდეგ თქვენ შეძლებთ:
 ახსნათ მენარმეობის განვითარების ხელშემწყობი პოლიტიკის აუცილებლობა;
 განასხვავოთ მცირე და საშუალო ბიზნესისა და მენარმეობის ხელშემწყობი პოლიტიკა;
 განსაზღვროთ პოლიტიკის ძირითადი მიზნები. მოახდინოთ მათი კლასიფიკაცია მოკლევადიანი და გრძელვადიანი პერიოდებისთვის;
 განასხვავოთ მენარმეობაზე მოთხოვნისა და მიწოდების პოლიტიკა;
 განსაზღვროთ სხვადასხვა სახის პოლიტიკის მაჩვენებლები და შეაფასოთ მათი ეფექტიანობა.

მენარმეობის შესახებ მოცემული თეორიული შესავლის დასკვნით ნაწილში ვისაუბრებთ სახელმწიფო პოლიტიკის შესახებ. ამ მიზნით ვაჩვენებთ, თუ რატომ და რა სახითაა მენარმეობა სასარგებლო ინდივიდებისა და საზოგადოებისათვის მთლიანად.

სამისოდ ჩვენ უნდა ჩამოვყალიბოთ ის თეორიული მოსაზრებები, რომლებიც გამოიყენებოდა მენარმეობის სტიმულირების მიზნით. სანყისი კომენტარის სახით მნიშვნელოვანია ხაზი გავუსვათ, რომ სამენარმეო პოლიტიკა პრაქტიკაში უფრო მეტად იყო ორიენტირებული მცირე და საშუალო ბიზნესზე, ვიდრე მენარმეობაზე. ეს ნიშნავს, რომ მთავრობა ძირითადად ყურადღებას ამახვილებდა მცირე და საშუალო ბიზნესის შექმნასა და მათი სიმყარის განმაპირობებელ ღონისძიებებზე, ვიდრე სიახლეებზე ან ცოდნაზე, რომელსაც ეყრდნობა მენარმეობა. რა თქმა უნდა არის ისეთი ღონისძიებები, რომლებიც მხარს უჭერენ ასეთ ქმედებებს, მაგრამ საზოგადოდ, მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდაჭერას აქვს უფრო სწრაფი მოკლევადიანი შედეგები.

აღნიშნულიდან გამომდინარე სახელმწიფო პოლიტიკა კრიტიკას იმსახურებს იმ მხრივ, რომ მთავრობები ხშირად მხარს უჭერენ მოკლევადიან შედეგებს, ვიდრე გრძელვადიან ზრდას. ამის მიზეზი კი ზოგიერთი კრიტიკოსის აზრით ისაა, რომ ასეთი შედეგები აუცილებელია პოლიტიკური მიზნებისთვის.

12.1. რატომაა საჭირო პოლიტიკა?

ლიბერალურ ეკონომიკაზე მსჯელობის ფარგლებში პირველი რიგის საკითხია, ის, თუ რატომაა საჭირო სამთავრობო პოლიტიკა მცირე და საშუალო ბიზნესისა და მენარმეობის მხარდასაჭერად? საზოგადოდ ცნობილია, რომ ლიბერალთა მოსაზრებით ბაზარი თავისთავად, დამოუკიდებლად პოულობს პრობლემების გადაჭრის ოპტიმალურ გადაწყვეტას და მის ფუნქციონირებაში ნებისმიერი ჩარევა მლის ანალოგებს დიდ და მცირე ბიზნესს შორის.

ბაზრის უუნარობის ამკარა გამოვლინების დროს, აუცილებელია თითოეული ეკონომიკისათვის დამახასიათებელი პრობლემების შეცნობა შესაბამისი ბაზრის ფარგლებში. ამასთან, სასურველი და მისაღებია სახელმწიფო პოლიტიკის განხორციელება და ბაზრის ფუნქციონირებაში ჩარევა მოხდეს მხოლოდ მაშინ, როცა ამ პოლიტიკის მოსალოდნელი შედეგები იქნება უფრო მაღალი, ვიდრე მისი განხორციელების დანახარჯები (ბიუროკრატიული დანახარჯები) (2000).

მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდაჭერი პოლიტიკის განხორციელების დროს მთავრობები აცხადებენ, რომ ახალი ფირმები აუცილებელია დასაქმების გაზრდის მიზნით. გარდა ამისა, ისინი ამტკიცებენ, რომ მცირე ბიზნესს უნდა მხარდაჭერა იმის გამო, რომ გაუძლოს კონკურენციას სამთავრობო რეგულირების შედეგად გაზრდილი დანახარჯების გამო.

თანამედროვე პირობებში ეკოლოგიის, სამუშაო ძალისა და მომხმარებლის უფლებების დაცვის ღონისძიებების თვალსაზრისით რეგულირების მოთხოვნები სულ უფრო და უფრო მკაცრი ხდება. ასეთ პირობებში მცირე ფირმები ეერ ახერხებენ გამოიყენონ მასშტაბის ეკონომია თავის საქმიანობაში. ერთეულ პროდუქტზე დანახარჯები გაცილებით მაღალია, ვიდრე მსგავსი ერთეულის ღირებულება დიდი ფირმებისთვის.

ამგვარად, ერთი რამ შეიძლება აღენიშნოთ, რომ მცირე ბიზნესის მხარდასაჭერად მოცემული ორივე არგუმენტი ფოკუსირებულია დასაქმების ხელშეწყობაზე. იგი ითვლება მთავარ სოციალურ ასპექტად ყველა ეკონომიკურ სისტემებს შორის. და ეს იმის გამოა, რომ იგი გაზომვადია და ასახავს ქვეყანაში კეთილდღეობის დონეს.

აღნიშნულის გამო, ხშირად ეს კრიტიკული პრობლემაა მთავრობებისა და მათი საარჩევნო პოლიტიკისათვის. მაგალითის სახით განვიხილოთ დიდი ბრიტანეთის შემთხვევა, სადაც მარგარეტ ტეტჩერის მიერ განხორციელებული მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობის პოლიტიკის გატარების შედეგად დრამატულად გაიზარდა უმუშევრობა იმ ადამიანებს შორის, რომლებიც მუშაობდნენ დიდ ფირმებში.

მეორე მხრივ, ინოვაციებსა და ცოდნაზე დაფუძნებული სამენარმოე პოლიტიკა მისაღებია ყველა პარტიისთვის. გრძელვადიანი ეკონომიკური ზრდის ვალდებულება, ცოდნის ახალი თაობის გამოყენების საშუალებით არის ყველა განვითარებული სისტემის საფუძველი, და მიზანი – განვითარებადი ეკონომიკებისთვის. კვლევების, ტექნოლოგიური ინკუბატორების ფუნქციონირების ხელშეწყობი ღონისძიებები და სხვა მსგავსი მოქმედებები დღის წესრიგში ყოველთვის დგას. თუმცა მთავრობის ერთი უფლებამოსილების ვადაში მათი მოქმედების შედეგები მოკრძალებულია.

12.2. მენარმეობის ხელშეწყობი პოლიტიკის მიზნები

მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობი სამთავრობო პოლიტიკის კრიტიკის დროს დ. ჯ. სთორი (2000) აღნიშნავს, რომ ესაა უნიკალური შესაძლებლობა გაიზარდოს მთავრობის მომხრე ამომრჩეველთა რიცხოვნობა. საზოგადოდ, ყველა დემოკრატიულ სისტემაში ეს ძირითადი ქმშმარიტებაა. იგი არ არის ნეგატიური ელემენტი მანამ, ვიდრე არ იქნება გამოყენებული ავადმყოფი ეკონომიკის მხოლოდ გარეგნული, ფასადური შენიღბვის მიზნით.

დ. ჯ. სთორის მიერ ჩამოყალიბებული იქნა მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდამჭერი პოლიტიკის შუალედური და საბოლოო მიზნები (ცხრილი 12.1).

ცხრილი 12.1. მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდამჭერი პოლიტიკის შუალედური და საბოლოო მიზნები

	შუალედური	საბოლოო
1	დასაქმების ამაღლება	- დასაქმების ამაღლება - უმუშევრობის შემცირება
2	დამწყობა რიცხოვნობის გაზრდა	- დამწყობა რიცხოვნობის გაზრდა - ფირმების რიცხვის გაზრდა
3	კონსულტანტების გამოყენების სტიმულირება	- კონსულტანტების გამოყენების სტიმულირება - ფირმების სწრაფი ზრდა
4	კონკურენციის გაზრდა	- კონკურენციის გაზრდა - კეთილდღეობის ამაღლება
5	ბაზრის ეფექტიანობის ამაღლება	- ბაზრის ეფექტიანობის ამაღლება - კეთილდღეობის ამაღლება
6	ტექნოლოგიების გავრცელების ხელშეწყობა	- ტექნოლოგიების გავრცელების ხელშეწყობა - კეთილდღეობის ამაღლება
7	კეთილდღეობის ამაღლება	- მხარდამჭერთა ხმები არჩევნებში

ცხრილის 12.1. საშუალებით შესაძლებელია დაეინახოს, რომ მთავრობები იყენებენ ამ პოლიტიკის მიმართულებებს, საიმიხოდ, რომ მიაღწიონ სოციალური უზრუნველყოფის ზრდას ინდივიდთა პირადი კეთილდღეობის ამაღლების გზით. პირადი კეთილდღეობის ამაღლება, ერთი მხრივ, ინვესტ მომხმარებელთა მსყიდველობითი უნარის ამაღლებას და შემდგომში ხელს უწყობს ეკონომიკურ ზრდას, ხოლო მეორე მხრივ, წარმატებული პოლიტიკის წარმართვისათვის „აჯილდოებს“ მთავრობას ხელახალი არჩევით.

ამ მაგალითით შეგვიძლია შევიცნოთ ცოდნაზე დაფუძნებული მენარმეობის მიზნები, როგორცაა ტექნოლოგიების გავრცელების ხელშეწყობა და ზრდის პოტენციალი. აღნიშნული ცხრილი ასევე ასახავს იმ პოლიტიკის მიმართულებებს, რომელსაც იყენებს ევროკავშირი. მას თავის მხრივ აქვს კონკურენციის, სანარმოო ჯაჭვის გაძლიერების და დასაქმების ხელშეწყობის მიზნები (დე კონინგი და სხვები 1992). თუმცა, ბოლო წლებში ევროკავშირი ნერგავს პოლიტიკას, რომელიც უფრო მეტად მიმართულია სიცოცხლისუნარიან სამენარმეო რისკზე, ვიდრე მცირე და საშუალო ბიზნესის შექმნაზე. ეს პოლიტიკა „ცოდნის საზოგადოების დოგმის“ ნაწილია, რომელიც ყურადღებას ამახვილებს განათლებისა და მთელი სიცოცხლის მანძილზე სწავლის პოლიტიკაზე.

12.3. სამენარმეო აზროვნების მინოდევის პოლიტიკა

ამგვარად, თუ ჩვენ ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, გავაკრიტიკებთ სამთავრობო პოლიტიკის მოკლევადიან ხედვას მცირე და საშუალო ბიზნესის ფორმირებაზე და ამასთანავე, მივიღებთ ევროკავშირის ახლებურ მიდგომას, შეგვიძლია პოლიტიკა ორ ძირითად მიმართულებად დავაჯგუფოთ.

პირველია ისეთი პოლიტიკა, რომელიც მიმართული იქნება სამენარმეო აზროვნების, განწყობის და ამ მიმართულებით იდეების მინოდევის სტიმულირებისაკენ. აქ იგულისხმება ეკონომიკაში სამენარმეო აზროვნების ამაღლება, მომავალში რისკისადმი მზადყოფნის მქონე ინდივიდთა რიცხოვნობის გაზრდა. გარდა ამისა, აქვე აუცილებლად გათვალისწინებული უნდა იყოს ახალი ცოდნის მიღებისა და ტექნოლოგიების განვითარების მხარდაჭერა.

სამენარმეო აზროვნების მქონე ინდივიდთა მინოდევის უზრუნველყოფის შემდგომ, ჩვენ შეგვიძლია მათი მიზნების ადეკვატური საქმიანობის მხარდაჭერის პოლიტიკის განხორციელება. ასეთი პოლიტიკა გულისხმობს სამენარმეო კულტურისა და უნარ-ჩვევათა განვითარებისადმი მოქნილ მიდგომას. ეს შეიძლება რთული აღმოჩნდეს იმ ქვეყნებისთვის, რომელთა კულტურა განწყობით ანტისამენარმეოა, სადაც მენარმე უფრო მეტად გარიყულია საზოგადოებაში, ვიდრე არის აღიარებული გმირი.

სამენარმეო აზროვნების ხარისხისა და კულტურის ამაღლების მიზნით სასურველია საგანმანათლებლო სისტემაში ჩარევა და სამენარმეო განათლების ინიციატივების დანერგვა. ამგვარად, მურდუკუტასი და სხვები (2004) გვთავაზობენ სამენარმეო უნარისა და პოტენციალის ამაღლების პოლიტიკის განხორციელების შემდეგ მიმართულებებს:

– სამენარმეო კულტურის შექმნა:

- საგანმანათლებლო მხარდაჭერა;
- მენარმეობასთან დაკავშირებული ინსტიტუტების მხარდაჭერა;
- მენტორული ინიციატივების მხარდაჭერა;
- განათლება და სიცოცხლის მანძილზე სწავლება;
- სამუშაო ძალის მოქნილობა და იმიგრანტთა დასაქმება;
- მაღალი ტექნოლოგიების ცოდნის შექმნა და მხარდაჭერა;
- კაპიტალის ხელმისაწვდომობა;
- სამეცნიერო-კვლევითი ინიციატივების მხარდაჭერა;

– საავტორო უფლებებისა და პატენტების დაცვა.

აღნიშნული პოლიტიკის მიმართულებები ერთდროულად და გრძელვადიანი პერიოდით არასოდეს ყოფილა აპრობირებული და ამის გამო, რთულია მათი შეფასება. საამისოდ საჭიროა ვალდებულებებისა და მტკიცე მუშაობის ათწლეულები მენარმეობისადმი განწყობისა და საგანმანათლებლო ცვლილებების განსახორციელებლად. თუმცა, ყოველწლიური საინფორმაციო გამოკვებების მოკლე მიმოხილვებში (*GEM*) ნაჩვენებია, რომ ქვეყნებმა სამენარმეო აზროვნების ამაღლებით გაზარდეს ერთობლივი სამენარმეო საქმიანობა (*TEA*). აქედან გამომდინარე პოლიტიკის ეს მიმართულება მნიშვნელოვანია ეკონომიკის ზრდისთვის.

ზემოაღნიშნულიდან შეგვიძლია დავინახოთ, რომ სამენარმეო საქმიანობის ეფექტიანობისადმი მზადება მოიცავს მრავალმხრივ მიდგომას ფირმების ამოქმედებისათვის სასურველი გარემოს შესაქმნელად. ეს ახალი პროდუქტის მისაღებად მინის კულტივირების პროცესის მსგავსია. ამ დროს უნდა მოვემზადოთ ჩვენც და ნიადაგიც, საიმისოდ, რომ დავრგოთ მცენარე და მივიღოთ მისი ნაყოფიერების სრული პოტენციალი.

12.4. მენარმეოზის განვითარების ხელშეწყობა პოლიტიკაზე მოთხოვნა

მენარმეობისათვის სასურველი გარემოს ფორმირებითა და მომავალი მენარმეების რიცხოვნობის გაზრდის შემდგომ, ჩვენ შეგვიძლია განვახორციელოთ ამ ადამიანთა მხარდაჭერის პოლიტიკა. ეს პოლიტიკა იზიარებს მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობის მიზნებს, რომელიც წინასწარაა მოცემული. თუმცა ფიქრობენ, რომ მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდაჭერის პოლიტიკას შეუძლია ძალიან ცოტა, თუკი ჩვენ არ გვაქვს სამენარმეო კულტურის პოტენციალი, რომ ის კარგად იქნეს გამოყენებული. ამგვარად, ჩვენ შეგვიძლია გექონდეს პოლიტიკა თითოეული მიზნისათვის:

– რისკის შემცირება:

- საგადასახადო შეღავათები;
- ახალი ფირმების ფინანსური მხარდაჭერა;
- სესხის საგარანტიო სქემები;
- მაკროეკონომიკური სტაბილურობა;
- საკონსულტაციო სქემების მხარდაჭერა.

– სამენარმეო პოტენციალის ზრდა:

- კლასტერებში განეფიანება;
- ექსპორტის მხარდაჭერა;
- ბიუროკრატიული ხარჯებისა და დანესებული განაკვეთების შემცირება;
- პრივატიზაცია და სახელმწიფო მონოპოლიების დერეგულირება;
- კონკურენცია;
- ჩარევა საბაზრო დეფიციტების აღმოსაფხვრელად;
- რეგიონული პოლიტიკა და სამუშაო ძალით მდგრადი უზრუნველყოფა;
- მრჩეველთა სქემების მხარდაჭერა;
- სიცოცხლის მანძილზე სწავლება და პერსონალური განვითარება;
- ბიზნესის კავშირი საგანმანათლებლო და კვლევით დანესებულებებთან.

ზემოაღნიშნულის ფარგლებში არის პოლიტიკის სხვა სპექტრი, როგორცაა სიახლეების სფეროები, საქმიანი კავშირები, ტექნოლოგიის პარკები და სხვა, რომელიც გამოყენებული იქნა რამდენიმე ქვეყანაში. ეს ჩამონათვალი შეიძლება ჩავთვალოთ, როგორც მთლიანი პოლიტიკის შემადგენელი ქვე-პროდუქტები.

არ არსებობს ზემოაღნიშნული პოლიტიკის ინიციატივების მოკლე შეფასება. თუმცა, ზოგიერთმა გამოკვლევამ აჩვენა, რომ მხოლოდ მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდამჭერი პოლიტიკის არსებობა, საზოგადოებაში სამენარმო აზროვნების ამალღების გარეშე, აუცილებლად იქნება მოკლევადიანი.

ს.ც. პარკერი (2004) გეთავაზობს მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდამჭერი პოლიტიკის კრიტიკას, რომელშიც მოცემულია რამდენიმე საინტერესო მოსაზრება. მაგალითად, სესხების საგარანტიო სქემები ძირითადად იმის გამოა პრობლემური, რომ ისინი არაა მიზნობრივად შერჩეული. სესხს იღებენ მხოლოდ ისინი, ვისაც მათი ათვისება შეუძლია. ამგვარად, ამ სქემებს არ შეუძლიათ დამატებითი კაპიტალის შეთავაზება. ამის გარდა არ არსებობს საგანმანათლებლო მაკონტროლებლები, რომლებიც შეაფასებდნენ ბიზნეს-გეგმების ხარისხს სუბსიდირების ან სესხების საგარანტიო სქემების შექმნის შემთხვევებში. აღნიშნულის გარდა, ს. ც. პარკერის (2004) გამოკვლევებში არ არის ნაჩვენები ფორმებისთვის ასეთი პოლიტიკის ეფექტიანობა. ზოგჯერ ფონდები ხელმისაწვდომი არაა. აქედან გამომდინარე არც დასაქმების ზრდა და არც მცირე და საშუალო ბიზნესის მდგრადობაა მიღწეული. ხელშეწყობის ერთი სფერო, რომელიც ფართოდაა აღწერილი ამ მკვლევარის ნაშრომში, ესაა პროფესიული კონსულტაციის მიღების მექანიზმი და მცირე ბიზნესის მფლობელის მხარდამჭერა.

დამატებითი საკითხავი¹

კლასტერი

ეკონომიკის განვითარების შესაბამისად დიდი ყურადღება ეთმობა ქვეყნების მსოფლიო კონკურენტუნარიანობის კვლევას. საამისოდ განვითარებულ ქვეყნებში შექმნილია მსოფლიო მასშტაბის კვლევითი ინსტიტუტები და სასწავლო ცენტრები. ასეთია, მაგალითად, კონკურენტუნარიანობის ინსტიტუტი, რომელიც აკავშირებს და აერთიანებს კონკურენტუნარიანობის, კლასტერებისა და ინოვაციების მკვლევარ-პრაქტიკოსთა გლობალურ ქსელს (<http://www.competitiveness.org>). ამ ორგანიზაციაში გაერთიანებული ცნობილი მკვლევარები თანამედროვე ეკონომიკური პოლიტიკის ფორმირებისას დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ ეკონომიკაში ეფექტიანად ფუნქციონირებადი კლასტერების აგებას. ვფიქრობთ საქართველოშიც მნიშვნელოვანია რაც შეიძლება სწრაფად დაეინცოთ ფიქრი ამ საკითხებზე. რა არის კლასტერი?

გამოჩენილი ამერიკელი მეცნიერის მ. პორტერის ნაშრომში „ერების კონკურენტული უპირატესობები“ მოცემულია ნაციონალური, სახელმწიფო და ადგილობრივი კონკურენტუნარიანობის თეორია მსოფლიო ეკონომიკის კონტექსტში. მასში ნამყვანი როლი ეთმობა

¹ М. Портер. Конкуренция, Издательский дом «Вильямс»: Санкт-Петербург, Москва, Киев, 2002 гг 6-7.

კლასტერების თეორიას. მ. პორტერმა იმ 10 ქვეყანაში, რომელთა ექსპორტი შეადგენდა მსოფლიო ექსპორტის 50%-ზე მეტს ადგილობრივი სამ-საში მეცნიერის დახმარებით ჩაატარა ოთხხლანი გამოკვლევა (გამოკვლევა მოიცავდა 1971-85 წწ. პერიოდს). მიღებული შედეგების შეჯამებისას მან დასკვნის სახით აღნიშნა, რომ „ყველაზე მნიშვნელოვანი კონკურენციული უპირატესობები გლობალურ ეკონომიკაში ხშირად აღმოცენდება კლასტერის ნიადაგზე“.

კლასტერი ესაა გეოგრაფიული ნიშნით კონცენტრირებული ურთიერთდაკავშირებული კომპანიების, სპეციალიზებული და მომსახურების მიმწოდებლების, შესაბამისი დარგების ფირმათა ჯგუფები, აგრეთვე მათ საქმიანობასთან დაკავშირებული ორგანიზაციები (მაგ: უნივერსიტეტები, სტანდარტიზაციის სააგენტოები, საეაჭრო ორგანიზაციები და ა. შ.), განსაზღვრულ სფეროებში კონკურენტები, მაგრამ ამასთან ერთობლივად მომუშავენი.

კლასტერი ქსელის ისეთი ფორმაა, რომელიც არის გეოგრაფიული რეგიონების ფარგლებში, სადაც ფორმებისა და ორგანიზაციების განლაგების სიახლოვე უზრუნველყოფს ერთობის გარკვეულ ფორმას და ამალღებს ურთიერთქმედების სიხშირესა და ძალას. კლასტერი ხელს უწყობს მწარმოებლობის ამალღებას, არა მარტო წარმოების ფაქტორების შექმნითა და გადაზიდვით, არამედ ის უზრუნველყოფს ურთიერთშევესებას კლასტერის მონაწილეთა საქმიანობის სახეებს შორის.

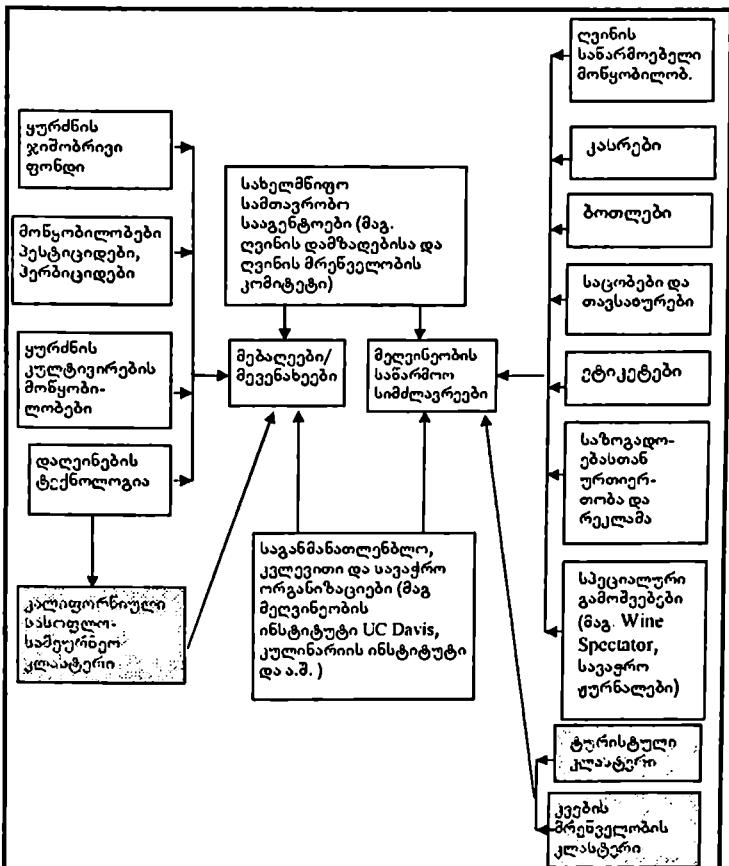
საკითხის განხილვის გამარტივების მიზნით მოვიყვანთ კალიფორნიელ მეღვინეთა კლასტერის მაგალითს (სქემა 1)¹. იგი ვფიქრობთ ძალზე საინტერესო იქნება ისეთი ქვეყნისთვის, სადაც მსოფლიოში ღვინის წარმოების 3 ძირითადი მეთოდიდან 2 ჩამოყალიბდა.

სქემა 1-დან კარგად ჩანს, რომ ღვინის მწარმეთა კალიფორნიული ჯგუფი მოიცავს არა მარტო ღვინის წარმოებას, არამედ მისი თანმდევი დარგების ფართო რიგს, რომელიც უზრუნველყოფს მხარდაჭერას როგორც ღვინის საწარმოებლად, ასევე ყურძნის მოსაშენებლად.

ყურძნის გაშენების გეგმაში ჩანს კლასტერისთვის დამახასიათებელი ძლიერი კავშირები, როგორც კალიფორნიის რესტორნების ინდუსტრიასთან და საკვები პროდუქტების დამზადებასთან (თანმდევი პროდუქტები), ასევე ტურისტულ კლასტერთან ნაპში. აქვეა ჩართული კალიფორნიის უნივერსიტეტი დევისში, რომლის პროგრამა მევენახეობაში მსოფლიოშია ცნობილი, ასევე აქ ერთიანდებიან კალიფორნიის სენატისა და ასამბლეის სპეციალური კომიტეტები.

კლასტერებში წამოქმნილი კონკურენციული უპირატესობების საუკეთესო მაგალითებია: იტალიური მომინაქრებული ფილების და ფესხაცმლის წარმოება, იაპონური ნახევარგამტარების მონოპოლი-

¹ М. Портер, Конкурентная Идательский дом «Вильямс»; Санкт-Петербург, Москва, Киев; 2002. с. 209.

სქემა 1. კალიფორნიულ მელენეთა კლასტერი და მისი კავშირი სხვა კლასტერებთან

ბები და ვიდუო მაგნიტოფონები, გერმანული მაღალმწარმოებლური მანქანები და ქიმიური მრეწველობა, შვეიცარული ბანკები და ფარმაცევტიკა. ამერიკული კომერციული თვითმფრინავები და კინოინდუსტრია.

განსხვავებული და მრავალფეროვანია კლასტერების ნარმოშობის მიზეზები. მასაჩუსეტსის შტატის მრავალი კლასტერი სათავეს იღებს პარვარდში ნარმოებული კვლევებით. დანიური სატრანსპორტო კლასტერი, რომელიც ძლიერაა დამოკიდებული ევროპის ცენტრში ყოფნასთან, ნყალზე გადაზიდვების ქსელი როტერდამში, მისი

ეფექტიანობა დაკავშირებულია იმ ცოდნაზე, რაც დანიელებმა ზღვაზე ცურვის ისტორიული გამოცდილებით დააგროვეს.

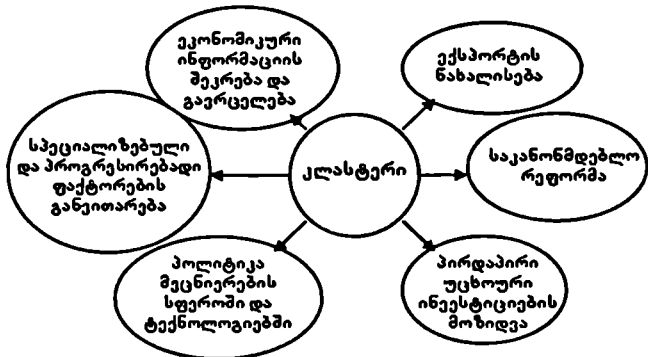
კლასტერები შეიძლება აღმოცენდეს უჩვეულო, რთული და მაღალი ადგილობრივი მოთხოვნის შედეგად. მაგალითად: ირიგაციული მონყობილობების და სხვა პროგრესული სასოფლო-სამეურნეო ტექნოლოგიების მწარმოებელი ისრაელის კლასტერი წარმოიშვა ქვეყნის სურვილის კვალობაზე, უზრუნველყო საკუთარი თავი საკვები პროდუქტებით, უწყლობისა და ცხელ კლიმატურ პირობებში. გარემოსდაცვითი კლასტერი ფინეთში აღმოცენდა დაბინძურების პრობლემის შედეგად, რომელიც გამოიწვია ადგილობრივი გადამამუშავებელი დარგების საქმიანობამ (მაგალითად: ლითონდამამუშავებელი და ხის მრეწველობა, ქიმიკატების წარმოება), ანალოგიურად აღმოცენდა კლასტერი დიდ პიტსბურგში.

საზოგადოდ, კლასტერის კონცეფცია იწვევს აზროვნების განსაკუთრებული ფორმის განვითარებას, მას შეუძლია პოლიტიკა წარმართოს მრავალი მიმართულებით, კერძოდ: მეცნიერებისა და ტექნოლოგიის განვითარებისკენ, განათლებისა და პროფესიული მომზადებისაკენ, ექსპორტსა და უცხოურ ინვესტიციებთან თანამშრომლობისაკენ, რაც კარგადაა ნაჩვენები სქემაზე 2.¹

ვფიქრობთ, სწორედ აზროვნების ეს კომპლექსური და ურთიერთმემავესებელი ფორმაა კლასტერების წარმატების გარანტი.

ზემოაღნიშნულის გარდა გვსურს ჩამოვაყალიბოთ ქვეყნის ეკონომიკის კლასტერების პრიზმაში ხედვის სხვა უპირატესობებიც, კერძოდ:

- კლასტერების კონცეფცია ეფუძნება ფირმებსა და რეგიონებს შორის კონკურენციის პროცესის უფრო ფართო ხედვას მწარმოებლურობის ზრდის საფუძველზე;

სქემა 2. კლასტერები და ეკონომიკური პოლიტიკა

¹ М. Портер, Кошуренков Издательский дом «Внешба»: Санкт-Петербург, Москва, Киев; 2002. с. 263.

- კლასტერები კონკურენციულ ბრძოლაზე გავლენას ახდენენ სამი საშუალებით: 1. მასში შემავალი დარგებისა და ფირმების მწარმოებლურობის ამაღლებით; 2. ინოვაციებისადმი უნარის ამაღლებით; 3. ახალი ბიზნესის სტიმულირების საშუალებით;

კლასტერები წარმოადგენენ მამოძრავებელ ძალას ექსპორტის გაზრდასა და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოსაზიდად, რაც დღეს საქართველოს მთავრობის ერთ-ერთ უპირველეს ამოცანას წარმოადგენს;

კლასტერების ფუნქციონირების გაუმჯობესებისაკენ მიმართულ სახელმწიფო და კერძო ინვესტიციებს ერთდროულად მრავალი ფირმისთვის მოაქვთ წინსვლა; ინტერესდებიან ცნობილი ფირმები და მიმდინარეობს ერთგვარი სანარმოო ჯაჭვის შექმნა;

კლასტერების მონაწილეთა უმრავლესობა ერთმანეთს არ უწევენ კონკურენციას უშუალოდ. უბრალოდ ისინი დარგის სხვადასხვა სეგმენტებს ემსახურებიან;

- ჯანმრთელ და სიცოცხლისუნარიან კლასტერში ფირმების სანყისი კრიტიკული მასა აძლიერებს თვითგაძლიერების პროცესს. გროვდება ინფორმაცია; ადგილობრივ ინსტიტუტებში იწყება სპეციალური მომზადება, მიმდინარეობს კვლევები, ეითარდება ინფრასტრუქტურა და მუშავდება შესაბამისი საკანონმდებლო ნორმები, ამასთან კლასტერი ხდება უფრო შესამჩნევი და იზრდება მისი პრესტიჟი.

კლასტერების გადაკვეთა (მაგალითად: ხე-ტყის კლასტერის საბეჭდო-საგამომცემლო, სატრანსპორტო, სამშენებლო და მეღვინეობის კლასტერებთან, ქალაქების დონეზე საკონფერენციო და სარესტორნო კლასტერებთან) გვიჩვენებს მათი განვითარების ახალ იმპულსებს, რაც ამცირებს ბიზნესში შესვლის ბარიერებს;

როგორც კი კლასტერი ჩამოყალიბდება, ჯგუფში ყველა დარგებისადმი ურთიერთმხარდაჭერა აღმოცენდება;

მწარმოებლები ან ინდივიდები, ვისაც აქვს საკუთარი იდეა, მიგრირებენ ზრდადი კლასტერის რეგიონში;

კლასტერში შემავალ ფირმებს უფრო სწრაფად შეუძლიათ განსაზღვრონ სამომავლო მოთხოვნის ტენდენციები, ვიდრე მათ მეტოქე, ცალკეულ ფირმებს;

კლასტერების არსებობას შეუძლია შეამსუბუქოს ცვალებად ეკონომიკურ პირობებზე ადგილობრივი ფირმების მორგების პროცესი, რაც უფრო მეტად ამცირებს ადგილობრივი ეკონომიკის რისკს;

კლასტერის წევრობიდან გამომდინარე „სამოქალაქო ვალდებულების“ გრძნობა ფირმებს „აიძულებს“ გაცდნენ ვინრო ეკრძომაკუთრულ ინტერესებს, შედეგად კი, ყალიბდება ეფექტიანი შესაკუთრე.

12.5. პოლიტიკის განხორციელება

მაქსიმალური შედეგების მიღების მიზნით უკვე განვიხილეთ სამენარმეო პოლიტიკის ხელშეწყობის მნიშვნელობა. საზოგადოდ, რეალურ ბიზნესში მაქსიმალური შედეგები უტოპიაა. თუმცა ამის მიუხედავად, მთავრობის მხრიდან მენარმეებისა და მცირე და საშუალო ბიზნესისადმი რესურსების მიმართვა გაუმართლებელი არაა. ამის გამო, აუცილებელია ხელშეწყობის პოლიტიკის გასატარებლად შესაბამისი გარემოს შექმნა.

პოლიტიკის დანერგვის სხვა მიმართულებები მოიცავენ სამუშაო ადგილთა ახალი თაობის წინასწარ განჭვრეტას. საზოგადოდ, მთავრობები უფრო მეტად ამახვილებენ ყურადღებას უმუშევრობის დონის შემცირებაზე, ვიდრე ახალი სიცოცხლისუნარიანი სამუშაო ადგილების შექმნის უზრუნველყოფა ღონისძიებებზე. იგივე მოუქნელობას აქვს ადგილი სუბსიდირების შემთხვევაშიც, როცა თანხებისადმი ხელმისაწვდომობა თავისუფალია ყველა ფირმისათვის, მათი ზრდის უნარისა და შესაძლებლობების მიუხედავად. ორივე სიტუაცია შეიძლება დაეუკავშიროთ მოკლევადიან მიზნებს, როგორცაა პარტიული მომხრეები. ამის გარდა, მნიშვნელოვანია სპეციალიზებული პოლიტიკა, რომელიც აუცილებელია მრეწველობის სხვადასხვა სექტორებისათვის, განსხვავებული სიდიდის ფირმებისა და რეგიონებისათვის.

დაბოლოს, მნიშვნელოვანია ხაზი გაუუსვათ იმ ფაქტს, რომ მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდაჭერის პოლიტიკა ძალიან განსხვავდება სამენარმეო საქმიანობის ხელშეწყობის პოლიტიკისგან. მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდაჭერის პოლიტიკა ყურადღებას მკაცრად ამახვილებს გარკვეული სიდიდის ფირმებზე, მაშინ როცა სამენარმეო პოლიტიკა ნებისმიერი ზომის ფირმის ხელშეწყობის ღონისძიებებს შეიმუშავებს. ეს უკავშირდება ზრდის უნარს, რისკის მიღებას და ცოდნის თაობას.

მცირე და საშუალო ბიზნეს-ფირმების ნაკლები რაოდენობის მქონე ეკონომიკის პირობებშიც კი, ზემოაღნიშნული პოლიტიკით შესაძლებელია მოგების მიღება დიდი ფირმების შემთხვევაში, თუკი ისინი ეცდებიან შემოიღონ ინოვაციები. შედეგად გაუმჯობესდება სოციალური კეთილდღეობის დონე და არ შეიქმნება პრობლემური და სტატიკური მცირე ზომის საწარმოები. სწორედ ამის გამო, პოლიტიკა მიმართული უნდა იყოს მენარმეობის განვითარების ყველა ბარიერის აღსაკვეთად.

სადისკუსიოდ:

თქვენი აზრით საჭიროა თუ არა პოლიტიკა მენარმეობის ხელშეწყობის მიზნით? დაასაბუთეთ თქვენი მოსაზრება.

ეკონომიკის განვითარების დონიდან გამომდინარე განსხვავებულია თუ არა სამენარმეო პოლიტიკა?

- თუკი პასუხისმგებელი იქნებოდით თქვენი ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაზე, პოლიტიკის რომელ მაჩვენებელზე გაამახვილებდით ყურადღებას? რატომ?
თვლით თუ არა ეთიკურად იმას, რომ სამთავრობო პოლიტიკის მიზანია არჩევნებში ხელახალი გამარჯვება? ხედავთ თუ არა რაიმე გამონაკლისებს?
- როგორია თქვენს ქვეყანაში სამენარმეო აზროვნების მიწოდების ხელშემწყობი პოლიტიკა? რას გააკეთებდით მისი უფრო ეფექტიანად მართვის მიზნით?
- მაგალითისათვის აირჩიეთ მრეწველობის რომელიმე დარგი ან რეგიონი და მისთვის მოიფიქრეთ მენარმეობის ხელშემწყობი პოლიტიკა;
- რა განსხვავებაა მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობასა და მენარმეობის განვითარების პოლიტიკას შორის?

1. Aidis, R., (2003) *Entrepreneurs hip and Economic Transition*. Amsterdam, Tinbergen Institute discussion paper
2. Aidis, R., (2005) *Entrepreneurs hip in Transition Countries: A Review*, KEINS Project.
3. Aidis, R. and Sauka, A., (2004) Assessing Moving Targets Analyzing the Impact of Transition Stages on Entrepreneurship Development, *Ekonomika*, 69, pp 1-21.
4. Audretsch, D.B., Keilbach, M.C. and Lehmann, F.E., (2006) *Entrepreneurship and Economic Growth*, Oxford, Oxford University Press.
5. Baumol, W.J., (1990) Entrepreneurship: Productive, Unproductive, and Destructive, *Journal of Business Venturing*, 11, pp 3-22.
6. Chandler, A., (1990) *Scale and Scope: The Dynamics of Industrial Capitalism*, Cambridge, Harvard University Press.
7. De Koning, A.C.P., Snyders, J.A.H. and Vianen, J.G., (1992) *SME Policy in the European Community*; paper presented at Gateways to Growth – Opportunities for Smaller Firms in the EC
8. Dejardin, M., (2000) *Entrepreneurship and Economic Growth: An Obvious Conjunction?*. The Institute for Development Strategies, Indiana University
9. Holcombe, R.G., (1998) Entrepreneurship and Economic Growth, *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, 1, pp. 45-62.
10. Kalantaridis, C., (2007) Institutional Change in Post Socialist Regimes: Public Policy and Beyond, *Journal of Economic Issues*, XLI, pp 435-442.
11. Karlsson, C., Friis, C. and Paulsson T., (2004) Relating Entrepreneurship to Economic Growth, *CESIS Electronic Working Papers*, paper 13
12. Kuznetsov, A. and Kuznetsova O., (2003) Institutions, Business and the State in Russia, *Europe-Asia Studies*, 55, pp 907-922
13. Lucas, R.E. Jr., (1988) On the Mechanics of Economic Development, *Journal of Monetary Economics*, 22, pp. 3-42.
14. Mourdoukoutas, P., Papadimitriou, S. and Ioannidis A., (2004) *Entrepreneurship: Institutions and Policies* (in Greek), Athens, Klidarithmos.
15. North, D., (1997) *The Contribution of the New Institutional Economics to an Understanding of the Transition Problem*, United Nations University/World Institute for Development Economics Research Annual Lecture.
16. Parker, S.C., (2004) *The Economics of Self-Employment and Entrepreneurship*, Cambridge, Cambridge University Press.
17. Romer, P., (1990) Endogenous Technological Change, *Journal of Political Economy*, 98, pp. S71-S102
18. Solow, R.M., (1956) A Contribution to the Theory of Economic Growth, *Quarterly Journal of Economics*, 70, pp. 65-94.
19. Storey, D.J., (2000) *Understanding the Small Business Sector*, London, Thomson Learning.
20. United Nations (2003) *Small and Medium Sced Enterprises in Countries in Transition*, Geneva, United Nations Economic Commission for Europe
21. Van Stel, A., Carree, M. and Thurik, R., (2004) *The Effect of Entrepreneurship on National Economic Growth: An Analysis Using the GEM Database*, SCALES-paper N200320, EIM Business and Policy Research.
22. Weitzman, M.L., (1998) Recombinant Growth, *Quarterly Journal of Economics*, 113, pp. 331-360.
23. Wennekers S. and Thurik, R., (1999) Linking Entrepreneurship and Economic Growth, *Small Business Economics*, 13, pp. 27-55.

თსუ სტუდენტთა დეკლარაცია საქართველოში მენარმეობის განვითარების შესახებ

იმის გათვალისწინებით, რომ სამენარმეო კულტურის განვითარების შედეგად სარგებელს მიიღებს ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკა და საზოგადოება, თსუ-ში მიღებული ცოდნით და პროექტში „მენარმეობის კურსები თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში“ მონაწილეობით, ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის სტუდენტებმა გადავწყვიტეთ მოგვეზადებინა მიმართვა საქართველოს მთავრობისადმი დეკლარაციის ფორმით, რომელიც შეეხება საქართველოში მენარმეობის განვითარების ხელშეწყობი ღონისძიებების უზრუნველყოფას შემდეგი ძირითადი მიმართულებებით:

1. სამენარმეო განათლების დონის ამაღლების მიზნით:

1. სამენარმეო განათლების მხარდამჭერი სამთავრობო პოლიტიკის გატარება და სახელმწიფო პოლიტიკის ერთ-ერთ პროორიტეტად აღიარება;
2. სამენარმეო განათლების ეროვნული სტრატეგიების შემუშავება და ამოქმედება განათლების მიღების ყველა ეტაპზე;
3. სათანადო ღონისძიებების გატარება სახელმწიფო, რეგიონული და ლოკალური მართვის დონეებზე. ეროვნული და რეგიონალური მთავრობების მჭიდრო ურთიერთთანამშრომლობა აღნიშნული მიმართულებით;
4. მმართველობითი ჯგუფის შექმნა სახელმწიფო დონეზე, სადაც სამოქალაქო ორგანიზაციების, ბიზნესის, სასწავლო დაწესებულებების, სტუდენტების და სხვა ორგანიზაციული ჯგუფების წარმომადგენლების აზრთა ურთიერთგაცვლით, მიიღწევა რეალური პროგრესი სამენარმეო განათლების ფორმირებაში;
5. სამენარმეო განათლების განვითარების ხელშეწყობა ბოლონის პროცესის ფარგლებში, მასწავლებელთა და სტუდენტთა მობილობის ნახალისება ქვეყნებს, უმაღლეს სასწავლო დაწესებულებებს და კერძო სექტორებს შორის;
6. ევროპული ფონდებიდან დაფინანსებულ პროგრამებში სამენარმეო განათლების პროექტების ნახალისება. მაღალი შედეგების მისაღწევად ევროკავშირთან მჭიდრო თანამშრომლობა პროგრამების და პროორიტეტების განსაზღვრის პროცესში;
7. სამენარმეო განათლების დონის ამაღლების ხელშეწყობი საგანმანათლებლო ღონისძიებების მყარი დაფინანსება და მხარდაჭერა;
8. უნივერსიტეტებთან კავშირების დამყარების მიზნით სამენარმეო სუბიექტებისთვის მოქნილი ფისკალური, ფინანსური, საგადასახადო სტიმულების შემუშავება და ამოქმედება;
9. სამენარმეო განათლების სფეროში პრაქტიკაზე დაფუძნებული სწავლების დანერგვა, სტუდენტების კონკრეტულ სამენარმეო პროექტებში ჩართვის გზით;
10. მენარმეობის პოპულარიზაციისკენ მიმართული საინფორმაციო აქციების ორგანიზება სკოლებში, ობოლთა თავშესაფრებში, საჯარო თავშეყრის ადგილებში.

11. მენარმეების ჩართვა საგანმანათლებლო პროგრამებში. კომპანიებთან და მენარმეებთან სტუდენტების მჭიდრო თანამშრომლობის სტიმულირება;
12. მენარმეებისა და საქმიანი ადამიანებისთვის პედაგოგიური უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბებაში დახმარების განევა საგანმანათლებლო დაწესებულებების მხრიდან.

II. მენარმეობის პოპულარიზაციის მიზნით:

13. მასობრივი საინფორმაციო საშუალებების აქტივიზაცია შემდეგი მიმართულებით:
 - უმაღლესი სასწავლებლების მიერ ორგანიზებული წარმატებულ მენარმეებთან შეხვედრების, ახალგაზრდა და წარმატებულ მენარმეთა დაჯილდოვების ღონისძიებების გაშუქება;
 - მენარმეობასა და ბიზნესზე რეალური შოუების შექმნა;
 - მენარმეთა ოჯახურ ცხოვრებაზე სატელევიზიო სიუჟეტების მომზადება, პრიორიტეტი „მენარმე პალსტუხის გარეშე“;
 - სასამართლო პროცესის „მენარმე-სახელმწიფო“ წარმოდგენა მასობრივი საინფორმაციო საშუალებებით.
14. ბიზნეს-სტიმულირების, ბიზნეს-თამაშების დანერგვა, რომლებიც ხელმისაწვდომი იქნება ინტერნეტ-ქსელის ნებისმიერი მომხმარებლისთვის.

III. მცირე და საშუალო მენარმეობის განვითარების მიზნით:

15. სახელმწიფოს მხრიდან მცირე და საშუალო მენარმეობის ტექნიკური და საკონსულტაციო უფასო მომსახურების უზრუნველყოფა;
16. სამთავრობო ღონისძიებების გატარების საფუძველზე მცირე და საშუალო მენარმეებისთვის მონივნავე ტექნოლოგიის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა;
17. სახელმწიფო სუბსიდიების ხარჯზე მცირე ფირმებისთვის კადრების მომზადება;
18. საგარეო ბაზრებზე მცირე ფირმების გასვლისათვის ხელსაყრელი პირობების შექმნა;
19. ქვეყანაში ანტიტრესტული კანონების რეალურად ამოქმედება მსხვილი კომპანიების კარტელიზაციის შეზღუდვის და მცირე მენარმეობის განვითარების მიზნით;
20. დამწყები მცირე და საშუალო მენარმეებისთვის შეღავათიანი კრედიტების დაწესება: ორიგინალური საქონლისა და მომსახურების მწარმოებელი ფირმების მთლიანად განთავისუფლება გადასახადებისგან 2-3 წლის მანძილზე. არსებული საქონლისა და მომსახურების გაუმჯობესებული მოდელის შეთავაზებისთვის საგადასახადო შეღავათების დაწესება;
21. მცირე და საშუალო საწარმოების პრობლემების გადაწყვეტილ დაინტერესებული სპეციალური უწყების შექმნა სახელმწიფოს დონეზე;
22. ბიზნესმენტა ცალკეული ჯგუფებისთვის ვინრო მიზნობრივი, მათი პროფილის შესაბამისი დახმარების პროგრამების შედგენა;

23. სახელმწიფოს ხელშეწყობით ბიზნესცენტრებში მცირე და საშუალო საწარმოების კონსულტაციის უზრუნველყოფა მარკეტინგის, საპატენტო საქმის, ახალი ტექნოლოგიის დანერგვის ორგანიზაციის და სხვა საკითხებში;
24. შენარმეთა ეკონომიკური თავისუფლების უზრუნველყოფა და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის შექმნა (მცირე საბითუმო ბორეები, ბანკები შეღავათიანი რეჟიმით და სალიზინგო კომპანიები, საბროკერო ორგანიზაციები, სავალუტო და საფონდო ბირჟები, საინფორმაციო-საკონსულტაციო და აუდიტორული ფირმები, დამოუკიდებელი იურდიული კანტორები, სადაზღვევო კომპანიები და ა.შ.);
25. სიცოცხლის მანძილზე სწავლების პროგრამების ნახალისება, რომლის მიზანსაც სამენარმეო საქმიანობაში ჩართული ადამიანების ცოდნისა და კვალიფიკაციის მუდმივი სრულყოფა წარმოადგენს.

დარწმუნებულნი ვართ, რომ შემოთ აღნიშნული ღონისძიებების და პოლიტიკის შეგნებულად განხორციელება ნამდვილად ღირებულ შედეგებს გამოიღებს. ეს შედეგები იქნება გრძელვადიანი და წელიწადში შეიგანს არა მხოლოდ შეწარმეობის განვითარებაში, კონკურენტუნარიანობის ამაღლებასა და ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფაში, არამედ გააძლიერებს სოციალურ-ეკონომიკურ ინტეგრაციას და აამაღლებს ცხოვრების დონეს.

ვიმედოვნებთ, რომ ჩვენს დეკლარაციას, რომელიც ამ ქვეყნის ახალგაზრდობის გულწრფელ რწმენასა და მისწრაფებებს გამოხატავს, ინტერესით მოეკიდება ყველა, ვისაც აქვს სათანადო მდგომარეობა საიმისოდ, რომ ხელი შეუწყოს მის მიღებას და ამოქმედებას.

*ივ. ჯაფარიშვილის სახელობის თსუ სტუდენტების სახელით
პროექტში „შეწარმეობის კურსები თბილისის სახელმწიფო უნი-
ვერსიტეტში“ მონაწილე სტუდენტები*

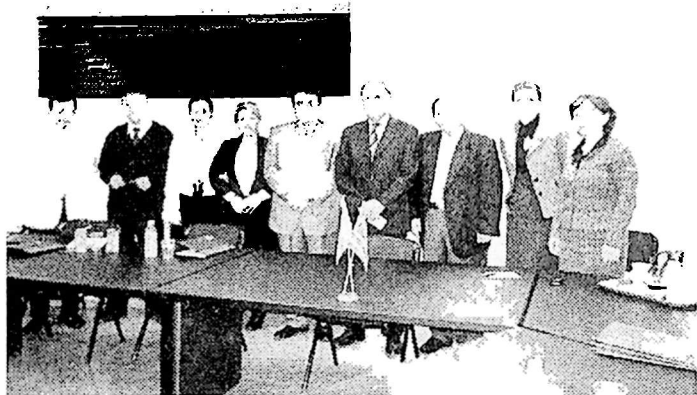
თბილისი, 2008 წლის 25 ივნისი

*პროექტის მონაწილეები თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტიდან
მარცხნიდან: სრული პროფ. რ. ვეველესიანი, ასოცირებული პროფ. ე. ლეკაშვილი,
ასისტენტ-პროფ. მ. ნაცვალაძე, ასოცირებული პროფ. ვ. ჯანჯღავა,
ასოცირებული პროფ. ი. გაგნიძე, ასისტენტ-პროფ. მ. სურგულაძე,
პროფ. ა. გაგნიძე*

მარცხნიდან: ასოც. პროფ. ჯ. ჯანჯღავა (თსუ ეკონომიკისა და პიზნესის ფაკულტეტის დეკანი), პროფ. დ. დესპოტისი (პირეუსის უნივერსიტეტის პროორექტორი, საბერძნეთი), პროფ. ჯ. პასიდი (პირეუსის უნივერსიტეტი, საბერძნეთი).

მარცხნიდან: სრული პროფ. რ. გველესიანი, პროფ. ა. გაგნიძე, მ. სურგულაძე, ასისტენტ-პროფ. მ. ნაცვალაძე, ასოცირებული პროფ. ჯ. ჯანჯღაძე, პროფ. დ. დესპოტისი (პირეუსის უნივერსიტეტის პროორექტორი, საბერძნეთი), პროფ. ჯ. პასიდი (პირეუსის უნივერსიტეტი, საბერძნეთი), ასოცირებული პროფესორები ე. ლეკაშვილი და ი. გაგნიძე

*პროფ. ვ. ქასიდი (ქორეუსის უნივერსიტეტი, საბერძნეთი)
და პროექტის მონაწილე სტუდენტები.*

გამომცემლობის რედაქტორი	მანია ევჯიბია
გარეკანი	თინათინ ჩირინაშვილი
კომპ. უზრუნველყოფა	ლალი კურდღელაშვილი

0128, თბილისი, ი. ჭავჭავაძის გამზირი 14

0128, Tbilisi, 14, I. Chavchavadze Av.

www.press.tsu.ge (25- 14-32)